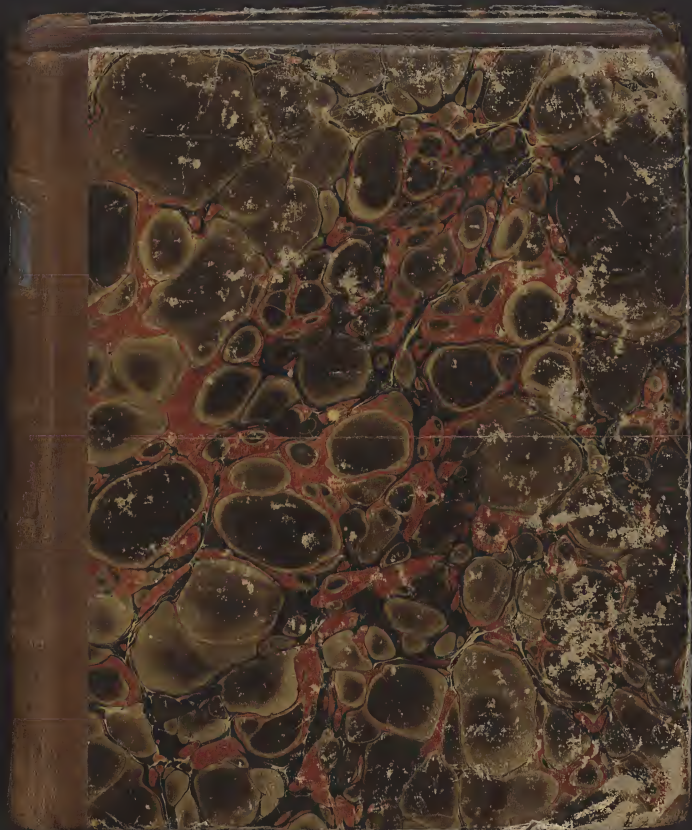

Magnús Ketilsson

Kongelige Allernaadigste

Forordninger

og

aabne Breve

som til Island ere udgivne

af

De Høist-priselige Konger

af den

Oldenborgiske Stamme.

I. Deel.

Trykt udi det Kongel. Allernaadigst privilegerede Bogtrykkerie paa Rappsøe udi Island, af E. G. Hoff.
1776.

E:A: v.B:
Nec temere nec timide nec tumide

Til
Kron-Prinsen.

Deres Kongelige Høihed
Allernaadigste
Kron=Prints og Herre!

Der som Vores Fliid og Arbeide vare værdige nok til det Verk, hvis Første Part Vi nu levere trykt fra det Allernaadigst privilegerede Bogtrykkerie paa Rappsøe udi Island, saa var der neppe noget Verk værdigere til at tilskrives og helliges Deres Printselige Høihed end dette: De Kongel. Allernaadigste Forordninger og aabne Breve, som af Deres Printselige Høiheds Hoist=salige og Høist=prisværdige For=Fædre, De af den Oldenborgiske Stamme regierende Konger over Dan=

mark og Norge rc., ere til Island udgivne: Forordninger og Breve, som viise disse Store Kongers ægte og sande Character. Her fremskinne De, som de ømmeste og omhyggeligste Fædre, og som de retfærdigste Regentere for dette fattige Lands Indbyggere. Dette er det Speil, som med sande og ubedragelige Træk forestiller Deres Viisdom, Deres Dyd og Duelighed. Historien kand omdreje, ophøje og nedtrykke de menniskelige Giærninger, alt efter de Grunde den bygges paa og efter den Indsigt og Tilbøjelighed Historie-Skriveren haver: her tale disse Store Konger Selv. Man finder vel i Historierne at een eller anden Stor Konge har udviiset overordentlige Velgiærninger imod sine Undersaatter, saa at det undertiiden har gaaet ligesom til en Paroxismum; men hvis Hidsighed ikke har varet længe, og som har aftaget i de følgende Slægter eller i det

mind-

mindste afverlet med andet: Her har den Ivrighed i at giøre os vel ikke aftaget; men saa som den har opstaaet hos disse Store Konger af Visdom og Dyd, saa har den og efter disses Natur altiid tiltaget og brændt jo længere jo sterkere. O! naar vi komme til Deres Printselige Høiheds Beste-Fader, Høistsalig Kong Christian den Siette, hvilken Iver, hvilken Omhyggelighed for Religionen og Guds Ære! som er Grundvolden til den sande menniskelige Lyksalighed; til Deres Høistsalige Farfader og Høistpriselige Fader, hvilken Ivrighed og utrættelig Fliid udi at forbedre vores verdslige Tilstand. Skulde da ikke dette Speil, hvor udi saadanne uskatterlige Velgierninger fremskinne, skulde det ikke være værdigt til at forelægges Deres Printselige Høihed, som eengang i sin Tiid skal føre

re Scepteret over os og vil kappes med disse sine Store Forfædre i at giøre vel imod os? Intet heller.

Dette er da det, som lader os vove at nedlægge dette vort ringe Arbeide for Deres Printselige Høiheds Fødder. Annam det derfor Allernaadigste og Allerhaabefuldeste Prints med den Naade og Mildhed, som det Oldenborgiske Kongeblod er saa egen og som Deres Printselige Høihed med saa god Arve-Rettighed besidder. Tag dette Verk udi Deres Kongel. Beskyttelse, saa skal ikke Frygt for Dadlen eller Misundelse betage os Modet i at arbeide af alle Kræfter til Deres Printselige Høiheds og vort Fæderne-Lands Tieniste. Vi forblive indtil vor Død

Deres Kongelige Høiheds

Hvuderdal udi Dale Syssel,
den 16. Augusti 1776.

underdanigste Tienere
M. KETILSON.
Sysselmand udi Dale Syssel udi Island.

Fortale.

Her ved overleveres Publicum den Første Deel af de **Kongel. Allernaadigste Forordninger og aabne Breve**, som til Island ere udgivne af de **Høist-priisværdige Danske og Norske Konger af den Oldenborgiske Stamme.**

Den begynder med **Kong Christian den Førstes** og ender med **Kong Christian den Tredies Forordninger** og bliver den mindste, da de følgende vist nok vil blive langt større. At man ikke har gaaet videre denne Gang, der til var fleere end

b een

een Aarsag: Tidernes Afvexling, da der ved Religionens Forbedring, og Lovens sagte, og i Forstningen hartad umærkelige Forandring fra den **Norske** til den **Danske** Grund syntes at tilsige dette; og da denne Deel ikke indeholder mindre af de til Historien end Lovkyndigheden henhørende **Konge-Breve**, saa kand det ikke vel nægtes at det Historiske finder her en vis Tids-punct, som man maae staae ved, og saaledes har vor Høi-ærværdige Biskop Hr. Finner Jonssen tænkt ved Indretningen af sin Historia Ecclesiastica. Desforuden vare der andre Aarsager, som skyndede til at indskrænke denne Første Deel inden bemeldte Grændser.

Sa vist som vi vide at mange for længe siden have været begiærlige efter at faae i Trykken udgivne de til Island udgangne **Kongel. Forordninger**, saa tvivle vi nu desto mindre paa at denne Udgave vil blive Publicum kiærkommen, som det var en Pligt, som man i Følge det af Mr. Olavius anlagte Plan, skyldede de Høje Subskribentere. Vi havde meget ønsket at Mr. Olavius havde kundet holde sit Løfte og fuldført sin Plan; men de udi Fortalen til Biorns paa Skardsaae Annaler anførte vigtige og sandfærdige Aarsager nødte ham til at opsætte det, og begynde paa andet, og imidlertiid gav han sig fra Bogtrykkeriet, som bekiændt er. Vel kunde nu dette undskylde Bogtrykkeriet fra videre at befatte sig dermed og at lade denne Byrde og vanskiellige Forretning ligge urørt: Jeg mindes og meget vel at have i Fortalen til den anden Part af forbemælte Annaler i Fior givet Forhaabning om at Laxdæla kunde blive udgiven; men baade befandt jeg at bemælte Laxdæla udfordrede alt for meget Arbeide til at den kunde blive anstændig udgiven i saadan Hast, som Bogtrykkeriets Drift udfordrede; saa og meenede Ejeren og Forpagteren af Bogtrykkeriet, at den Pligt, som Mr. Olavius havde paalagt sig i at udgive de **Kongel. Forord-**

ordninger, ikke havde ophort ved Hans Bortgang, og at den altsaa endnu paalaa dem. I denne Omstændighed vendte de sig til mig, som havde lovet dem ald den Hiælp, som jeg efter mine ringe Kræfter kunde giore til Bogtrykkeriets Drift og Vedligeholdelse. Men at fuldestgiore denne deres uformodentlige Begiæring var mig hart ad umueligt, hvorfor de og vendte sig til Hans Velbyrdighed Hr. Amtmand Stephensen, som siges at have den beste Samling af de til Island udgivne **Kongel. Forordninger.** Skiæbnen vilde dog ikke at dette skulde frie mig fra dette vanskellige Arbeide; thi de kunde ikke komme til Accord med hoibemælte Amtmand. Langt fra at jeg tillægger ham Skylden der for; og dog anstaaer det mig at tale for mine Principaler. De have en god Undskyldning i deres Uvidenhed, de forstaae ikke hvad saadan Arbeide koster, og meene at det ikke er meere end at hver en slæt og ret Copiist kand giore; men jeg kunde dog ingen faae, som jeg kunde sikkert forlade mig til i dette Fald, hvorfor jeg har selv maat skrive hver en Bogstav for at være vis paa at den gamle Danske Mundart og Skrivemaade, som jeg fandt for mig, blev noje fulgt, som har kostet mig meere Tiid end om jeg havde skrevet dobbelt saa meget paa nu brugelig Dansk. Som sagt, de kunde ikke komme til Accord og Bogtrykker-Pressen hvilede, og Ejeren og Forpagteren klagede paa mig.

Her vare da gode Raad dyre, og vare ikkun to Ting at vælge i. Efter min Plan kunde Laxdæla ei udgives saa hastig; thi om den end havde været færdig til Trykken, fattes der for nærværende Tiid endnu nogle af de Skrifter i Bogtrykkeriet, til at udgive den med de Anmærkninger, som man har tiltænkt den. Jeg blev da nodt til at arbeide paa **Forordningerne:** her udi syntes mig at jeg kunde vove desto meere, som jeg i Folge mit Stand har lagt mig efter denne Videnskab, og da jeg baade har een og anden Gang

 havt

havt hoibemælte Hr. Amtmandens Samling i Hænderne, og der foruden havde forskaffet mig Fortegnelse over de Forordninger som den indeholder, og jeg befandt at jeg havde nok saa mange eller langt fleere, og hoibemælte Ejer af denne Samling havde een Gang, som jeg mindes, klaget over dens Mangler, saa tænkte jeg at kunde giøre dette Skriid uden Hr. Amtmandens Fortørnelse og uden at betage Publicum Lejlighed at faae ud fra ham en bedre eller fuldstændigere Samling.

Vi have derfor understaaet os at udgive nærværende Samling i Trykken og hvad Trykningen og Correctionen angaaer, da haabe vi at den er mestendeels upaaklagelig. Men jeg bør og giøre Reede og Regnskab for mit Arbeide der ved. Til at fuldføre denne Udgave har jeg betient mig af 8. forskiellige Samlinger, som jeg har haft under Hænder: tvende af dem have en Gang været i Professor Sal. Arne Magnussens Hænder og ere af ham mange Stæder rettede, hvorpaa jeg hist og her har beraabt mig i Verket. Hvor den samme Forordning har forekommet i fleere Samlinger, som det er hændet med de fleste, der har jeg fulgt den, som jeg har holdet for at være den beste, eller og at jeg har anført Forskielen i parentesi. Nogle faa Forordninger har jeg ikke kundet faae paa Dansk; men fandt dog ikke raadeligt aldeles at udelade dem; at anføre eeneste Oversættelsen af disse faa Forordninger betænkte jeg mig paa; muelig, tænkte jeg, kand min Oversættelse vige altfor meget fra Originalen naar den en Gang kommer for Dag, og hvad har jeg saa at retferdiggiøre mig med andet, end at anføre det Islandske? Kanskee der kand findes de af Fremmede, som havde Lyst til at lære at forstaae vores islandske Sprog, og kand det ikke mishage dem at finde her det Islandske anført med sin Oversættelse. Uagtet ald min Fliid og mine Velynderes Reedeboenhed i at understøtte mig og at befords-

befordre dette Værk, maae jeg dog tilstaae at endnu mangle der nogle Forordninger. Dette troer jeg at de fleste vil vænte og tillige undskylde; thi det er snart ikke anderledes mueligt end at det maatte gaae her som det gaaer og har gaaet i andre lige Tilfælde, hvor man enten giver ud Samling af gamle Documenter eller saadanne Værker hvor man lægger gamle Documenter til Grund. Nogle, som kunde være Ejere af eet eller andet saadan, holde det for et Palladium, som ikke maae udkomme; andre, som vel have Villie til at befordre saadan Værk til Publici Tieniste erindre sig ikke ret hvad de have eller have ikke, forend Værket er udkommet, og Manglerne, som med det samme komme for dag, erindre dem om det, som de i saa Fald kand have bedre eller meere; endelig tør jeg skyde paa Vanskieligheden eller og Umueligheden af den i dette Fald fornødne Brev-vexling, som her i Landet er meget langsom og forstrædelig, og til udenlandske Arkiver at aabne mig nogen Adgang har jeg i denne korte Tiid ikke kundet tænke paa. Men til ald Lykke ere de manglende Forordninger, som jeg afveed, ikke saa mange eller af den Vigtighed, at man derfor skulde have opholdt med Værket, allerhelst da man ved et andet og ganske beqvemt Middel kand erstatte denne Mangel; nemlig ved et Tillæg, som man har foresat sig at lade følge den heele Udgave, hvor man vil indføre alt det, som man under Haanden og imidlertiid kand overkomme og opdage af de manglende Forordninger, da jeg tillige er betænkt paa ved mine Velynderes Hiælp i Kiøbenhavn at faae dette Værks Nøjagtighed og Fuldstændighed befordret. I øvrigt vil jeg underdanigst, ydmigst og tienstskyldigst udbede mig alle deres Understøttelse, som kunde have Leilighed eller Evne til at befordre dette vigtige Værk til almindelig Nytte og Velbehag. Tvende Altings Anordninger, gemeenligen kaldede Pinings-Domme ere indrykkede i denne Udgave

gave fordi at de her i Landet ere antagne for Lov i gamle Dage og have vundet samme Anseelse og Kraft, som de Kongel. Forordninger.

Hist og her har jeg tillagt nogle Anmærkninger, dog ikkun meget korte undtagen to eller tre, som ere noget vidtløftige, hvortil Materien gav saa sterk Anledning: ved den Lejlighed ere der anførte nogle af de gamle Lavmænders Domme og Anordninger til Sagens Oplysning. Disse gamle Domme, som give den beste og visseste Oplysning ikke eeneste i den gamle Lovkyndighed men endog i Historien, begynde nu at blive meget rare; thi i forrige Tiider imedens de bleve misbrugte for Lov, hvorefter man i lige Tilfælde dømte og rettede sig, bleve de flittig opskrevne og bevarede; men siden denne Misbrug begyndte at tage af, har man ikke videre bekymret sig om dem. De vil dog een Gang i sin Tiid savnes og søges af dem, som lægge sig efter Historiam forensem og civilem. Jeg kunde vel mange Steder have tillagt fleere og vidtløftigere Anmærkninger, men Frygt for at endog disse faa kunde mishage har holt mig tilbage. Jeg har dog i det følgende foresat mig at vedblive denne Plan, især efter at de aarlige Altings Bøger give en sammenhængende Oplysning udi Rettergangs Historien, og om jeg vidste at det ikke vilde mishage min gunstige Læser torde jeg kanskee understaae mig at give ved den Leilighed Udtog af det betydeligste som forekommer i bemælte Altings Bøger. Vel have nogle af mine Landsmænd udladt sig med, og fleere tænke vist nok det samme, at denne Samling er for vidtloftig, da den indeholder meget af det, som henhører til det Historiske, og meget af det, som nu er af Brug eller ved de seenere Forordninger forandret eller afskaffet: de meene at den burde eeneste indeholde de Forordninger, som man nu for nærværende Tiid bør rette sig efter. Denne deres Paastand kand meget vel undskyldes, de flestes fattige Omstændigheder byde dem at spare denne Udgift

gift

gift, som skulde anvendes paa at indkiøbe Bøger, endskiøndt jeg troer at denne Sparsomhed eller Fattighed, for ikke at sige liden eller slæt Smag, er til stor Skade for det almindelige Beste. Men endskiøndt at det har sin Vanskielligh̃ed at giøre dette Val, vil jeg dog være betænkt paa at fornøje dem paa en vis Maade i dette Stykke. De som ere rette Elskere af den Juridiske og Historiske Videnskab de skulde derimod agte det for en slæt Tieniste om jeg vilde giøre saadan en Mynstring, da jeg frygter for at de vil snarere beskylde mig for for lidet end for meget. Det er og at agte at det ere ikkun de Første Oldenborgiske Kongers Forordninger som taale denne Mynstring: de seenere blive mestendeels alle fornødne da jeg ikke heller agter at indføre i Samlingen Benaadnings eller Bestallnings Breve, naar jeg kommer til de seenere Tiider, med mindre de indeholde noget mærkværdigt. Et dobbelt Register har jeg føjet til denne Deel som nu udkommer; det eene Fortegnelse over Forordningerne efter deres Orden og Aarstal. Det andet er et Alphabetiskt Register over deres Indhold. Dette vil man siden tage i agt ved de udkommende Deele, og siden lade følge et Hovet Register til sidst med Tillægget. Dette mit Arbeide underkaster jeg nu den gunstige Læsers milde Dom. Jeg bevidner oprigtigen at jeg har giort alt hvad mine Kræfter og Omstændigheder af Tiid og Leilighed have tilladt mig, og beder derfor indstændig at de Ufuldkommenheder, som herved kan findes, ikke maae tilskrives min Skiødesløshed eller Dovenskab, da jeg lover og forpligter mig til at anvende den samme Fliid paa de siden udkommende Deele, saa længe jeg vedbliver at arbeide paa det Nappsoiske Bogtrykkerie.

Det maatte agtes for en Utaknemmelighed af mig, om ieg ikke nævnede dem, som have understøttet mig i dette mit Arbeide og ved godvilligen at laane mig de Samlinger, som de have haft af de **Kongel. Forordninger**, have befordret Værket; men de ere

ikkun

ikkun faa: Hr. Landfoged Skule Magnussen har her udi udviset en besynderlig Iver: ikke eeneste har han laant mig det som han havde selv samlet; men og giort sig stor Umage for at forskaffe mig andres Samlinger. Dernæst har Hr. Sysselmand Halldor Thorgrimsson laant mig sin Samling, som med største Fliid og Nøjagtighed er sammendragen og udarbeidet. Den Hoilærde Rector ved Hole Skole Mag. Halfdan Einersson, har og tilbudet mig sin Hiælp, som jeg endnu ikke har kundet betiene mig af; men som vist nok vil komme dette Værk vel til pas. Jeg burde først have nævnet Hans Høiædle Hoiærværdighed Hr. Biskop Finner Jonssen: Hans Historia Ecclesiastica har herudi været mig til den største Hiælp, ikke eeneste saa vidt den indeholder mange af de rareste Forordninger; men og især derved at de Forordninger som den har kand agtes saa gode som Originaler. Mange fleere skulde her udi have understottet mig havde Tiden tilladt at indhænte deres Betænkninger: Dog jeg erindrer mig hvad den store Preussiske Konge siger i det Reglement som han gav sine Generaler: nemlig at naar de ikke vare til Sinds at agere, saa skulde de holde et Krigs Conseil da de kunde være visse paa at Meeningerne faldt som oftest negative ud; men derimod naar de vilde foretage noget af Vigtighed, skulde de eene overlægge Sagen.

Til Sluttning vil jeg underdanigst, ydmigst og tienstskyldigst have anbefalet dette Verk den gunstige Læsers Bevaagenhed; den er det som holder Livet i dette Nye Anlæg, Bogtrykkeriet; den fordobler deres Fliid, som arbeide derved, ikke eeneste til at arbeide paa de følgende Deele af Forordningerne; men og til at lade Retterboderne følge med, som vel burde have staaet først; men Mangel paa gode Afskrivter og det Arbeide som man saae forud at de vilde udfordre meere end Forordningerne, med fleere Aarsager, tilode ikke at begynde med dem.

Kong Christian den Førstes Forordninger og aabne Breve.

Christian den Førstes Haandfæsting
til de Norske.

Vij kristien med guds nad noreges danmarks uende ok gota konung greife j olldenborg ok delmenhorst giorum uiturligt aullum monnum ath þaa vij vorum amalader upp tekner ok koronader um Mariu messo tid uisitacionem anno domini Mo. cdo. xlo. nono aff herra erche biskup, biskupum, Riddaurum ok Sveinum ok rikes Rade j noregi handgeingnum monnum kaupstadi ok almuga. Þaa jatudum vij ok stad liga lofudum med þessu voru brefe full-komliga jatudum ok lofudum gudi ok hinum helga olafe kongi til lofs ok heidurs noreges Riki ok þess innbyggiorum til upp Reising forbæting ok bestands ath vij uilium hallda aullum uoR. monnum þessaa eptersskrifada articla priuelegia ok friheit. staudug ok obrigdileg j ollum sinum greinum lyd-helsum ok atuikum um uora lifdaga sem hier epter skrifat stendr.

I

I fyrstu ath nodR. Rikis inbijgiarar skulu niota sin laug frihett ok konunga rettar bætr ok heilog kirkia sina frihett ok priuilegia ok uij skulum aungua utlendzka indraga j nodR. Riki vtan med mestu deilen rikisens råds råd ok samþyckt ok ecke burt panta edr bebrefa nockurum utlendzkum nockurar Rikesens Rennte ok skulum uij aunguum utlendzkum få slot land edr lien j nodR. ok aunguan utlendzkan hava j nodR. råd utan þå nu jnne eru edr med giptu malum jnn koma j rikit ok eingin aurlaug uppå slå med nockurum utan rikisens råd full byrd ok uile hier j nodR. ok einge merkilig erinde fortaka edr fulldraga sem nodR. kruno uppå hrærer utan med mestu deilen afh rikesens råd fullbyrd ok tilladelse ok eingin slot fyR anduarda utan epter Rikesens Råds Råd ok þau bref sem ut eru færd afh nodR. ok til danmark sem til nodR. Rikis uppå hrærande eru þeim uilium uij j gen låta koma til nodR. edr huar þau kunna at finnazst j danmark ok uilium uij aunguum forpanta edr afhenda rikesens slot lien edr RenntuR, vtan ath gud forbiode ath Rikit sodan andfall faar ath þad byhof þå uilium uij þad gera epter nodR. Råds Råd ok næR uij komum j nodR. Rike þå uij Regera uora garda med hinum bezstum nodR. jnnfædbum monnum epter Rikisins Råds Råd ok uilium uij aungua olaugliga skatta leggia uppå Rikisins jnnbyggiara j nodR. utan med

Rikesens ráð fullbyrd ok uile sem þá næR eru stadder ok sem laugin ut uísa ok skal noR. Ríke hafa sitt frikior epter vora daga unz uij ei haufum barn epter oss. hier epter er þad nu ok blífa skal eitt frítt ríke epter þui laugin utuísa uilium uij ok ei gista edr stedia ath gista klaustr edr kirkiur edr almúga til osskiallig heit ok uilium uij ok eigi byuara os med heilagrar kirkiu fríheit henndi meiR enn oss beR ok vorer forfedr fyrer oss hafa giort. Item aull bref sem kong kristefor útgaf í hañs tíd. noR. infæddum andligum edr ueralligum uppá slot. Renntu R priuilegia eda fríheit ath þad halldi sinne makt sem þau hlióda til. En ef nockur bref eru út gefin sem hlióda um pant ath leysa fyrer nockura sína penínga nockurs mannz lífdag. þá blífe dautt ok maktarlaust ok uilium uij hallda Þre sel. j. noR. þad bijlauglígazst er epter noR. ráds ráð ok uilium uij huort þridia aaR forfallalaust innkoma siálfer ok huad uij þá gerum edr bijfolum slot land edr lien med nort ráds ráð j noR. þá blífe staudugt allt þar til uij j gen kommi j Ríkit utan nockr afh gaaR þar fyrir innan. þeir sem Ríkesens Renntr hafa vtan þeir sem land edr lien ok slott hafa sic forbætid fyrir innann. Item hofum uij ok lofad ok nadulíga gert fyrer uors Ráds kiærliga bæn afh bædí Rikin j noR. ok danmark sw lengi uor nad tilseger edr uíj þenna articulum j gen kaullum ath aller þeir begía

begía Ríkesens innbyggiaRar sem sígla med sín kaupskáp af danmark til noR. edr af. noR. til danmarks skulu uera tollfrí hiedan af j huort Ríkit þau koma., silld fiske j bædi Ríkin undan skildu. Item uilium uij ok nauduger kalla uort Rad af noR. til danmark til mot edr dag utan sodan andfall (sud-fall) kann til koma ath bædi Ríkin ligge stór makt uppá. ok næR uort Rád edr góder menn af noR. til uor koma þá uil-inm uij forda þeim þad snarazsta sem uij kunnum med ord edr suar ok þeir ek skulu fyrer nockura uora forsoman skulld stóra fortæring nær oss gera j danmark. alla þessa forskrífada artículum ok huorn um sik losum uij ok stadlíga uilium hallda. noR. monnum fasta ok oobrígdiliga tru so lengi gud uill ath uij lifum ok til hend med meire sannenda ok uiturligheitum aull forskrifud stycke haufum uij latid uort incigle fyrer þetta bref heingia ok haufum uij bedit uort elskuligt ríkessins Rád afh dan-mark sem nu næR oss er so sem er uór hofmeistare herra ake nikels son herra eggert frílla herra olaf langi herra jon biornz son herra lasse tumas son magnus ebbej son riddarar ok ake as-kels son afh uopn ath þeir lati sín insígle heingia til uítnis burdar fyrer þetta bref skrifat j marstrand. anno domini Mo. cdo. xlo. nono jncrastino visitacionis Scte Marie virgo gloriose.

Denne Kong Christian den Førstes Haandfæsting til de Norske er trykt efter tvende meget gode Pergaments Apographa, som man her ikke ville udelade baade for sin Rarheds Skyld, som og at Island blev i de Tider anseet som en Provintse af Norges Rige hvortil og bliver sigtet i Begyndelsen af næstfølgende Retterbod saa at de Privilegier og Forpligtelser som denne Haandfæsting indeholder kand og henhøre til Island. Oversættelsen er tagen af A. Hvitfelds Chronike. pag. 845.

In Nomine Domini, Amen.

Christiern med Guds Naade Danmarkis, Vendis og Gotthis udvalde Konge, Greffve i Oldenborg og Delmenhorst. Giore alle vitterligt at da som vi vaare annammede, optagne og kaaret af Rigens Raad for Konge og Herre i Norge i Marstrand om Mariæ Misse tid Visitationis Anno 1449, af Herre Erckebisp, Biskopper, Ridder og Svenne Rigens Raad i Norge, Handgiengumænd Kiobsteds mænd, og almue, da jettede vi og stadeligen lofvede, og med disse vore Brefve fuldkommeligen forjette og lofve, Gud og hin hellige Oluf, til Loff og Hæder, Norgis Rige og dis Indbyggere til Opreisning, Forbedring og Bistand, at vi ville holde alle Norigs mænd disse efterskrefne Artickle, Privilegier og Friheder, i alle maade stadeligen og ubrodeligen, i alle sine Grenis Liudelse at komme, udi vore lifsdage, som her efter skrefvet staar.

Forst,

Først, at Norgis Indbyggere skulle nyde deris Lov, Frihed og Kongelig Reetteboder, og den hellige Kircke sin Frihed og Privilegier.

Og skulle vi ingen Udlendiske inddrage i Norgis Rige, uden mesten deelen med Rigens Raads Raad og Samtycke, og icke bortpante- eller bebrefve nogen Udlændiske nogen Rigens Rente og skulle vi ingen Udlændiske fange Slot, Land eller Læn her udi Norge, og ingen Udlendiske hafve i Norgis Raad, uden der nu inde ere, eller med Gifftermaal kunde herefter indkomme i Riget, og intet Orlog paaslae med nogen, uden med Rigens Raads fuldbyrd og vilie her i Norge, og ingen merkelige Erinde foretage eller fulddrage, som Norgis Krone paarorer, uden med mesten deelen af Rigens Raads fuldbyrd og Tilladelse, og ingen Slot forantvorde, uden efter Rigens Raads Raad, og de Brefve som ud ere forde af Norge og til Danmark, som Norgis Rige paarorende ere, dennem ville vi lade igien komme til Norge, ihvor de kunde findis i Danmarck, og ville vi ingen forpante eller afhende Rigens Slot, Læn eller Rente, uden (det Gud forbiude) at Riget saadan affald finge, at det noddis og Behov giordis, da ville vi det giore efter Norgis Rigis Raads Raad, og naar vi kommer i Norgis Rige, da regære vor Gaard af Embeds mænd, med Norgis indfødde Mænd, efter Norgis Raads Raad, og ville vi ingen ulovlig Skat legge paa Rigens Indbyggere i Norge, uden med Rigens Raads Fuldbyrd og Vilie som da nær Os ere stedde, og som Loven Os lofver, og skal Norgis Rige hafve sit fri Kaar, efter vores Dage, om vi hafve Barn efter Os Thi det er nu og blive skal it friit Kaare Rige, efter som loven udviser.

Wille

Wille vi ey giæste eller stæde at giæste, Kloster Kircker eller Almue til Uskiellighed og ville vi ey bevare Os med den hellige Kirkis Frihed, heller meere end Os bor og vaare Forældre for Os hafver giort.

Item alle de Brefve som Kong Christoffer udgaf i hans Tid Norgis Indfødde Aandelige eller Verdslige paa Slot, Læn, Rente, Privilegier eller Frihed, at de holdis i Fuldmact, som de liuder til.

End ere nogen Breffve udgifuen som liude om pant at løse for nogen Summa Penninge, efter nogen Mands Lifstid, de blifve døde og mactløse, og ville vi holde Drosselen i Norge, dersom beleyligt er, efter Norgis Raads Raad, og ville vi hvert tredie Aar forfaldeløs sielf drage ind i Norgis Rige, og hvad vi da giore eller bestille om Slot, Land eller Læn, med vort Raads Raad i Norge, det skal blifve standendis, alt til vi igien komme i Norge, uden nogen afgaar dis forinden, den som Rigens Rente hafver, og uden den som Land, Læn eller Slot i Verie hafver, sig forbrot med Os dis forinden.

Item hafve Vi og lofvet og Naadeligen giort for Voris Raads kierlige Bon af baade Rigerne Norge og Danmarck, saa lenge vor Naade tilsiger, eller Vi den Artickel igien kalde, at alle de begge Rigers Indbyggere, som seile med sin Kiøbmandskab af Danmark til Norge, eller af Norge til Danmark, skulle være Toldfri heden og af, hvilcket Rige de kommer til, Sildefisket i baade Riger, uden skyld.

Item

Item ville vi nødigt kalde vort Raad af Norge til Danmark til Møde eller Dage, uden saadant Anfald kand paakomme, der baade Rigerne ligger stor Magt paa, og naar vort Raad eller gode Mænd af Norge til Os komme, da ville Vi fordre dennem det snariste til Ende og Svar, at de ey skulle for voris Forsømmelse skyld stor Fortæring giøre ned til Danmarck. Alle disse Artickle og hver en ved sig loffver vi stadeligen at ville holde Norgis Indbyggere, faste og ubrødelige, saa lenge Gud vil vi lefve. Til ydermeere Sandhed og Vitterlighed om alle forskrefne Stycke, have vi ladet vort Indsegle henge for dette Bref, og hafve vi bedet Velbyrdige og Erlige Mænd, vort Elskelige Rigens Raad af Danmarck, som nu nær Os ere, som er vor Hofmester, Her Otte Niels Søn, Her Eggert Frille, Her Lasse Thomasson, Her Johan Biorns Søn, Her Niels Erichsson, Her Mogens Ebbesson, Riddere, og Aage Axelsson, af Vaaben, at de lade sine Indsegle til Vidnisbyrd henge for dette Bref.

Scriptum Marstrand, Anno ut Supra.

Kong Christian den Førstes
den saa kaldede
Lange Retterbod

I nafni guds ok Arnadarordi hins heilaga Olafs noregs kongs þa giørum ver kristiern med Guds nad noregs danmarks uendis gota kongr, greifi i oldinborg ok delmenhorst ydr aullum aulnum ok óbornum, uerandum oc epterkomendum á íslande kunnigt, at af því at almáttigr gud um fram Forskylldu vora hefer skipat oss til Ríkisstiórnar í noregi ok ver haufum nú laugliga anamad kraunuugslu ok kóngsnafn í þrándheime á sancti ólafsdægi. anno domini MCDL, sem á sama tíma epter fullkomliga samþykt beizlu ok vilia allra biskupa, prelata, riddara ok sveina, kaupstadamanna ok alls almúgans yfer allan endelángann noreg. því áminner oss ást ok góðvile sem vorer forellrar góder norigis kóngar hafa haft ok uier siálfer haufum til íslandz. Ok jafnvel krefr oss skyllda á krúnunnar vegna sem þar eiga med logum under at vera at huxa ok vita íslandz velferd gagn ok nygta suo at góder nytsamliger sider

síder megi þar halldazt, enn skadliger ósider megi aullungis afleggiazt. Því haufum ver med rádi ok samþykt vors elskuligs ráds af noregi sem hier hiá oss voro veitt. lent ok gefit ydr slíka privilegia fríheit ok rettarbætur sem hier epter fylgia.

1.) Fyrst bióðum vier hirdstiórum lögmönnum og sýsslumönnum vorum ad giora og skipa rett lög og Riettinde hverium manne á Islande sem þeir vita og kunna riettast fyrer Gude millum ríkra og fátækra, so ad eingenn blífe riettlaus sem sig kærer fyrer ydur, og spared þar aungvann mann til, hverke fyrer Giafer, mútur, Vináttu, Frændseme edur Sifskap. Kann þad so ad ske, ad nockur fer Riettlaus frá ydur sem sig hefur kiært fyrer ydur og beider riettar sins af ydur, og ekke er mann eda megtugur til siálfur ad sækia sinn Rett og kemur hann fyrer oss og kiærer, og sannprófast þad, þá skulu þeir vera siálfskilder frá þeim heidre, starfe og umbode sem þeir hafa af oss, og lúka hinum Kostnad sinn, sem á þá kiærer og oss XIII merkur fyrer hvert sinn sem þad skier ef hann hefur átt retta mála kiæru.

2.) Hier med afleggium vier med þessu voru opnu brefe alla ósidu og Upphlaup, missætte, Ospekt, Grip-

 deild,

deild, rán og reifaraskap, og vidurlíkt ofurvellde, sem hier til um hríd hefur hiá ydur vered haft og ydkad. Og fierdeiles nidurleggum vier og forbiódum ómogulega yferreid og ómak sem nú hefur plagast á Íslande, hvílík mikel yferreid hefur þvíngad utarmad og fordiarfad vora þegna og almúga alls landsins.

3.) Jafnvel fyrerbiódum vier ad taka nockurs manns fe edur odul, ódæmd og ótold, fyrer lærdum eda leikum, utan hver sæke sína sok og rett med loglegum dómum; En hver sem odruvis giorer og verdur hann sannur og kunnur ad því eda nockrum odrum þvílíkum óssdum, þá hafe hann fyrergiort fe sínu þarmed frelse og fride vid oss og fare útlægur.

4) Item fyrerbiódum vier hirdstiórum logmonnum og sysslumonnum vorum ad rída med fleire menn uppá vorn almúga enn logbók giorer rád fyrer naudsynialaust

5.) Item forbiódum vier under fulla landrádsok hverium ríkes manne á Íslande ad rida meir enn vid áttunda mann, þeir ríkaster eru, og best burduger eru, nema hann eige ad

veria

veria sitt góz og peníng fyrer gripe og ráne, og má ekke niótande laga verda, og ríde þó so uppá sinu eigenn kost, ad eingum verde þúnge ad. Enn þeir bændur sem þar næst eru mektuger ríde vid fimta mann, enn aller adrer vid þridia mann, enn kotúngar sem þeim ber; enn hver sem dirfest hier í móte þessare vorre skipan og forbode ad giora og rídur med fleire menn, þá sie oss til handa upptækt af ollum þeim sem fleire eru enn vor skipan er, hestar, sodlar, reidskapur og þeirra þíng oll sem þeir þá hafa á sier, og þarmed hver þeirra sakadur vid oss XIII mørkum í brefa brot enn husbondenn svare fyrer sig uppá vorra vegna sem fyrr skrifad stendur. Enn hvor sem þá hýser og greidskap giorer med fleirum monnum enn vier hofum nú skipad, þá er hvor þeirra sakadur vid oss XIII morkum.

6.) Item biskupar rídi med svo morgum monnum sem kirkiunnar laug vatta ok útskýra. Enn ábótum ok abbadísum ok ríkisprestum fyrirbióðum uier at ríða vid fleire menn enn vid fimta mann útsveitar enn vid þridia mann innan sveitar. Enn ef þeir dirfazt at ríða med fleiri monnum þá sie þat allt biskupi upptækt [epter því sem fyrr skrifad

 stendr]

stendr] enn fullretti hafi biskupinn af haufudsmanni enn hálfretti af huerium hinum.

7.) Item forbiódum uer aullum rikismonnum á íslande under fulla landrádasok at taka sier til bussveina fleiri menn eñ þá er þeirra iordum búa fráteknum biskupum og hirdstiórum.

8.) Suo ok forbiódum uær under sama forbodi at safna edr samandraga flock edr mótstaudu giora biskupum hirdstiórum logmonnum sýslumonnum og fouitum [prófostum] suo uilia underskióta sic ok undanskyia frá log ok rett at giora ok dóm at standa fyri sín afbrot kirkiu kóngi ok kalli ok vilia ei láta edr tilstanda sic stefnda under riett laug oc riett giora i svo máta at hindra stefnuvottana hauggua edr draga svo lángt i burt med ofurvalldi at þeir megi ei vitne um bera at stefnt verdr edr rífa sundr stefnu brefit edr felazt ok geima sik inni i húsunum oc vilia svo ei stefnu heyra oc forfella svo login at þau mega ei ganga. Skulu haufudsmenn sakader verda sem fyrr skrifad stendur, enn aller þeir sem med honum þartil hiálpa skal hverr þeirra sakadr verda vid oss. XIII morkum oc so þó giora riett fyrir sic iafnvel sem ádur. 9.]

9.) So og bíódum vier fastliga, ad aller þeir sem løglega stefnd=er verda til løgmanns og under dáudimanna dóm, og vilia ekke koma ad heyra løgsagdann dóm, eda þann úrskurd sem uppá þá verdur sagdur og openberlega lýstur og lesen̄, og sie dómurinn edur úrskurdurinn lesinn á hanns løgheimile openberlega vitnum hiáverendum eda ad hanns sóknarkirkiu uppá nockurn sunnudag prestinum og þíngunautunum áheyrendum. Bíódum vier fastlega ad sá dómur og úrskurdur skal fullkomlega halldast af hver=ium manne med øllum sínum greinum og articulis, og lúke sá sem dómurinn var uppádæmdur alla peninga og sakeyrer, sem uppá hann var dæmt epter því sem sá dóm=ur hlýder, þótt hann vilde ecke siálfur hann heyra.

10.) Item fyrerbiódum vier under fulla landrádasøk hveriūm manni á íslandi svo lærdum sem leikum at hylla edr hallda edr nauckrum manni trúskap at segia edr man̄=dóm edr eida vinna edr nauckurn fyrir riettan Noregs kóng hallda utan oss ok vorn kiæra einka son Olaf. Enn hver sem giører slíkan tuiuil edur mistrúnad í bland almúgans um oss sem giort var af ymsum mon̄=um á íslandi í kong Kristoforus daga, þá skulu þeir hafa fyrirgiort fe og fridi landi ok lausum eyri ok uerdi alldri

alldri bótamanna ok þar med baulnader ok í banni á heilagrar kirkiu uegna af uorum helga faudur pávanum í Rom ok aullum biskupum í noregi ok í danmork.

11.) Item forbióđum uær aullum maunnum á íslande suo lærđum sem leikum at hafa ok hallda útlæga menn sem eru þeir sem forráda sinn húsbónda edr drepa hann, manndrápara, biskupsdrápara, prestadrápara, kirkiubriótara, kirkiuþiófa, edr hafa þá sic til sueina fyrr enn þeir hafa uerit til Noregs ok feingit sic þar landzuist af norri nád. Ok huerr sem her í móti þessi vorri skipan giorir, skal uera sakadr vid oss XIII morkum á hverium tólf mánađum sem þeir nær þeim eru, ok húsbóndi þeirra ábyrgizt aull þeirra uerk.

12.) Item fyrerbióđum uær hirdstiórum uorum ok laugmonnum ok syslumonnum uorum á íslande at tilstedia at útlæger menn fare ok gángi sem friálser menn í landinu ok ei bliua staudugt á kirkiunne til þess at þeir eru skiprádner til Noregs, enn ef þeir finnazt utan kirkiu, þá fari þeir sem logbók vottar.

13.)

13.) Item fyrerbiódum vier under hædsta forbod ollum monnum á Islande ad hallda og hafa þá gipta menn sier til daglegra sveina heima nær ser, og láta þá rída med ser, sem vel meiga blíva heima hiá sínum kvinnum, og hallda búskap og vinna fyrer sínum peníngum og goþe, því þad er ei svarligt, hverke fyrer gude nie monnum, eda þolande ad gipter menn skule ecke vera heima nær sínum kvinnum, og rækia sinn búskap sem til ber, og þarfyrer leggiast margar jarder í eyde, því ad marger vilia fara ad slentra [slenta] eda sveinar vera helldurenn rækia sinn búskap, og þarfyrer missum vier skatta og skylldur af þeim, og so adrer dándemenn sína peninga sem þeim hafa greidt og fenged til láns.

14.) Item forbiódum vier ollum útlendskum monnum ad færa edur flytia neckud folk úngt eda gamallt af Islande utan þá menn sem vilia fara sína pílagríms ferd til heilagra stada eda til Noregs; Enn hver sem odruvis burtflytur edur kauper folk af landinu í hvert skip sem þad finnst, þá hefur skipherrann fyrergiort skipe og góþe og allt þad sem þar er í, og aller þeir útlæger sem þar eru og í því skipe þartil þeir sigla fyrer

oss. Og bidium vier og bióðum hirðstiórum logmonnum og sýslumonnum vorum að hindra sama skip og so ollum vorum almúga under skylduga hlýðne þartil að hiálpa, að það skip komist ecke fyrr burt, enn þar er rettur dómurl áfallenn. Enn þeir Islendsker menn sem burtgefa sín born eda selia útlendskum svare þarfyrer sem íslendsk logbók vottar.

15.) Og lýsum vier alla Eingelska menn og Irska sem til Islands sigla útlæga og fridlausa og þeirra skip og godz fyrergiort sem ekke hafa vort bref og innsigle fyrer ser, og í ollum stodum rett tekna.

16.) Item forbióðum uier under fulla landráda sok hverium manne á Islande suo lærdum sem leikum at inntaka nauckurn biscup á Islande edur hann þarfyrir biskup hallda edr nockurn biskupstól innsetia fyrr enn hann hefur uora fulla samþykt þar til feingit erkibiscups ok ríkisráð oc hefer þar uppá uort opit bref oc insigli.

17.) Item forbióðum vær under fulla landrádasok aullum leikmonnum á Islande at taka klausturfólk, presta edr klerka í sitt

í sitt valld uernd ok uerin ok forsuara þá ímóti biscupum med ofurualldi þá sem biskupinn finnur at þeirra ólifnad og óhlýdne, og þeir fara ei so rettelega med sínu prestlegu embætte sem til ber og hiálpa þeim til ad hallda klaustur og beneficia, og inngiolld í sokvirdfng og hugmód móte bisskupum í fulla óhlfdne og forbrot, og má ecke biskupenn sínum rett framkoma; hver sem hier efter verdur ad þok kunnur, og vitnisfastur og verdur þad satt giort uppá hann, skal hofudsmann svara oss fullre landrádasök og aller þeir sem hann þartil styrkia, og þarmed skal hver þeirra svara biskupenum fullrette, enn med lærda menn giorer bisskup sem hann vill, fyrer þad þeir gáfu og logdu sig í leikmanna valld.

18.) Item forbiódum vier ollum monnum á Islande under fulla landrádasök, ad uppbera skatt eda skyldur, sakferle edur landskylld edur sig nochud bivara med vorum umbodum kóngs jordum eda peníngum nema þeim sem vier hofum þad bífalad med voru opnu brefe.

19.) Item biódum vier aullum á Islande under fulla landrádasök þeir sem kóngs umbod hafa haft hertil og hafa

 upp-

uppbored skatta og skyldur vorra vegna, sektagiold, lands-skullder, sakferle, Þegns- edas adrar skullder, ad innan mánadar sem Þeir verda krafder Þess á vorra vegna ad Þeir antvarde og med fullnad afhende Þeim í hendur, sem vær hofum Þartil skipad med voru brefe, og innsigle, og hvad Þeir Þad leingur hafa enn nú er sagt Þá giora Þeir Þad í fullu forbode, og giore oss Þar fyllelega rett fyrer epter logum.

20.) Item biódum vier hæglega hirdstiórum og logmonnum á Íslande grandsamlega ad ransaka Þeirra mál, sem fyrer skada koma og í mannslag, Þvíad Þad sæter stórmæle og skulu Þar skialleg vitne um leidast og innsiglast af svornum logrettumonnum, og ecke af ynglíngum og vanvitríngum, sem opt dirfast innsigle Þar hiá ydur ad hafa; hvad er vier aftokum med Þessu voru brefe, og forbiódum ad nockur hafe innsigle hiedan af, utann hañ se prestmann, velburdugur mann, eda svarenn logrettumann, og Þeir menn sem med gódu eru kender, enn hver sem odruvís innsiglar enn nú er sagt vere ógillt og fánýtt fyrer hverium manne.

21.)

21.) Item forbiódum vier fastlega ad eingenn á Íslande dyrfest herepter ad bióda odrum kamp og einvíge, þá þeir sitia vid drykkiuskap, og verdur þaraf oft manndráp; fellur þaraf sásem kamp og einvíge býdur, þá skal þad ógyllt vera hvert hann fær þaraf bana edur sár, þarmed fyrergiort ollum sínum peníngum vidur oss.

22.) Item forbiódum vier hveríum manna á Íslande under fulla landrádasok, ad þeir menn sem nefnder verda í dóm af hirdstiórum logmanne eda sýsslumanne, ad þeir skule í dóm gánga so opt þeir verda þartil nefnder, og dæma sem þeir vita sannast fyrer gude, og ei draga dóm eda forfella fyrer nockurra hluta skuld, hvert þad áhrærer skylda edur óskylda; hver sem verdur ad því fundenn og sannur ad dómur verdur nidurfelldur bæte sem fyrr skrifad stendur.

Biódum vier hirdstiórum og logmonnum á Íslande hægiliga ad sækia og dæma log manna á millum epter þessu voru brefe og rita þad í logbók, því vier vilium þad stodugt og óbrigdanlegt hallda láta hiedan af um alldur og æfe. Var þetta bref giort í Kaupenhavn næsta dag epter stæ. Katrinar

 dag

dag Virginis og Martiris á sama ár sem fyrr skrifad stár, innsiglad med voru innsigle oss siálfum hiáverande.

Pad giörum vier biskup Jon Arason, Are Jonsson og Pormoodur Arason goodum mönnum kunnigt ad vær hösum sied og yferlesed bref med heilu og hölldnu herra kongs Christierns innsigle, so læsande ord epter ord sem hier fyrrskrifad stendur, og til sanninda heruin setium vier fyrrskrifader menn vor innsigle fyrer þetta *Trans*-skriftar bref, er skrifad var æ Hoolum i Hialtadal fimtudageñ næstann fyrer Tveggiapostulamessu *Simonis* og *Judæ Ao. Domini Mo. Do. XLo. tertio.*

Denne Retterbod har man ikke fundet saae paa Dansk; enten nu at den i Førstningen er forfattet i det islandske Sprog og siden Kongen forestillet ved Leensmanden Torfe Areson, som kom med den ind i Landet; (See Hr. Jon Halldorssens Lænsmænds Annaler Msc. og Hr. Biskop Finns Jonsens Hist. Eccl. Tom. II. pag. 234) eller den er vel udgiven paa Dansk, men siden paa Islandsk oversat; saa har man dog stor Aarsag til at tvivle om, at Originalen er nu meer at bekomme; thi ellers havde bemælte Hr. Biskop Jonsen visselig betient sig af den i sin Kirke-Historie, hvor af det

det er her taget, som der findes af denne Retterbod. Af det som i bemældte Historie mældes pag. 232 Not. a. at det som der er indført af denne Retterbod er taget af et Pergaments Mscr. som er næsten ligesaa gammelt som Retterboden selv; som og af de Atteſter, som findes føyede til denne Retterbod, kunde man falde paa de Tanker at den i Førſtningen er forfattet og udgiven paa Islandſk; men da Stilen hverken ligner det danſke eller islandſke Sprog, som blev brugt i de Tiider, saa er den neppe forfattet af en Islænder; men heller af en anden som ikke har fuldkomen været Sproget mægtig. Hvorom alting er har man fundet fornødent at tilføye her en Overſættelſe paa Danſk lige efter Ordene; thi at overſætte den i de Tiders Danſk er ikke hver Mands Arbeide; og at omſtøbe den efter den nu brugelige danſke Mundart fandt man ikke raadeligt for de Fremmedes Skyld, som kanſkee vilde sammenligne det Islandſke med det Danſke.

Overſættelſe.

I Navn Guds og ved Forbøn den Hellige Oluvs Konges til Norge, giøre Vii Christiern med Guds Naade, Konge til Norge og Danmark, de Venders og Gothers, Greve udi Oldenborg og Delmenhorſt, Eder alle, fødde og ufødde, nu Værende og efterkommende paa.

paa Island; bekiendt, at fordi den almægtige Gud, uden Vor Fortieneste har sat Os til at regere Norges Rige, og Vi nu lovlig have annamet Krone-Vielse og Konge Navn i Trondhiem paa Sancte Oluvs Dag anno domini 1450, og paa samme Tiid med fuldkommet Samtycke, Bon og Villie alle Biskopers, Prelaters, Ridderes, Svennes, Kiobstedmænds og ald Almuens over heele Norge; derfor erindrer Os den Kiærlighed og Godvillighed, som Vore Formænd, de gode Norges Konger have havt og Vi selv have til Island; og ligevel fordrer Vor Pligt paa Kronens og deres vegne, som med rette der under hore, at betænke og viide Islands Velfærd, Gavn og Nytte til den Ende, at gode og nyttige Seder der kan holdes; men skadelige Usedeligheder aldeeles afskaffes. Derfor have Vii med Raad og Samtykke vores elskelige Raads af Norge, som her var hos Os, tilstaaet, tillagt og givet Eder de Privilegier, Friheder og Retterbøder, som her efter følge.

1.) Først byde Vii vore Lænsmænd, Lavmænd og Sysselmænd at de giore og sige ret Lov og Ret hver Mand paa Island, som de veed og kan rettest for Gud, imellem rige og fattige, saa at ingen bliver uden Ret, som sig kærer for Eder; og sparer derudi ingen Mand, hverken formedelst Gave, Skænk, Venskab, Frændskab, eller Svogerskab. Skulde det hænde sig at nogen, uden at faae Ret gaaer fra Eder, som sig haver kært for Eder og begiært Ret af Eder, og ikke er Mand eller mægtig til, selv at søge sin Ret, og kommer Han og kærer det for Os, og det bliver beviislig giordt; da skal de [som have nægtet at giore Ret] være med det sam-

samme skildte ved ald den Hæder, Embede og Ombud, som de have af Os og skal svare hin, som klager sin Omkostning, om Han har havt ret Kæremaal og Os 13. Marker*] for hver gang som det skeer.

2.) Hermed afskaffe Vii med dette vort aabne Brev alle Useder og Opror, Tvedragt, Opreist, Voldsomhed, Ran og Roverie og deslige Over=Vold, som hid indtil nogen Tiid har været brugt og ovet. Især afskaffe Vii og forbyde den umaadelige Overriden [de Mægtiges Reyser med mange Mænd igiennem Landet] og Umage, som nu har gaaet i Svang udi Island; hvilken megen Overriden har besværet, udarmet og fordærvet vore Undersaattere og heele Landets Almue.

3.) Ligeleedes forbyde Vii at tage nogen Mands Gods eller Odel udomte og utaaldte hverken fra Lærde eller Leege; men hver soge sin Sag og sin Ret ved lovlige Domme. Hver den, som gior anderledes, og han bliver der om overbevist og aabenbar eller om andre deslige Uretfærdigheder; da skal han have forgiort sit Gods til Os, tillige med sin Frihed og Fred og blive landsflygtig.

*] Naar 1. Ore vejet det er 2 Lod Solv eller 1 Rdr. Specie regnes efter Kong Eriks Retterbod indført i Kiobebalkens 5. Cap. for 6 Ore taaldte da gielder 1. Mark paa dette Sted, saa meget som 1 Rdr. 2 Mk. Specie og 13 Marker giore altsaa 17 Rdr. 2 Mk. Specie.

4.) Item forbyde Vi vore Lensmænd, Lavmænd og Syssel-mænd at ride med fleere Mænd uden Nødvendighed paa Almuen, end som Lovbogen foreskriver.

5.) Item forbyde Vii under fuld Straf, som for Lands Forræderie, hver en rig Mand udi Island at ride med fleere end syv Mænd, de som ere de rigeste og beſt byrdige; med mindre de skal forsvare sit Gods og Penge fra Vold og Ran, og faae ikke Loven at nyde. Og skal de dog saaledes ride paa sin egen Bekostning, at ingen derved bliver besværet. Men de Bonder, som dernæst ere mægtige skal ride med fiire Mænd; men alle andre med to Mænd; men de ringeste Bonder som dem bør. Men hver den, som understaaer sig at giøre imod denne Vor Anordning og Forbud, og rider med fleere Mænd; da skal være henfaldet til Os alle deres Heste, Sadler, Reedskab og alle andre Ting, som de da have hos sig, som ere fleere end Vor Anordning tillader, og desfor uden skal hver af dem bode til Os 13. Marker for Brevebrud [Kongelige Mandaters Overtrædelse] men Husbonden svare for sig til Os, efter som forskrevet staaer. Men hver den, som dem huser eller giør nogen Befordring, som have fleere Mænd end Vii have nu anordnet, da skal den bode til Os 13. Marker.

6.) Item: Biskoperne skal ride med saa mange Mænd, som Kirkens Lov foreskriver og bestemmer. Men Abbeder og Abbedisser og rige Præster forbyde Vii at ride uden Bojgden med fleere end fiire Mænd; men inden Bojgden med

med to Mænd. Men understaae de sig at ride med fleere Mænd; da skal ald deres [Reedskab] være hen falden til Bispen [efter som forskrevet staaer] og Hovedmanden bode til Bispen fuld Ret; *] men hver af de andre halv Ret.

7.) Item forbyde Vii alle rige Mænd udi Island, under Straf som for Lands-Forræderie, at tage til Tienere fleere Mænd end dem, som boe paa deres Jorder, undtagen Bispene og Lænsmændene.

8.) Ligeledes forbyde Vii under samme Forbud (Straf), at samle eller sammendrage Flok Folk eller at giøre Bisper, Lænsmænd, Lavmænd, Sysselmænd og Fogeder (al. Provster) nogen Modstand, for derved at ville unddrage sig og undflye Lov og Ret; og at stande til Rette for sine Forbrydelser imod Kirken, Kongen og Undersaatterne; og ville ikke tillade og tilstaae at de stævnes under ret Lov til at giøre ret, og derfor hindre Stævne-Vidnerne; hugge dem; eller drage dem saa langt bort med Overvold, at de ikke kand vidne om, naar stævnes; eller de rive Kald-Sedelen i stykker; eller dølge og forstikke sig inde i Husene, at de ikke skal høre Stævningen og saaledes forvende Lovens giænge. Skal Hovedmanden være skyldig, som forskrevet staaer; men alle de, som ere ham behiælpelige, skal hver bode til Os

*] Fuld Ret (Fullrette) Bispens er ved gamle Domme fastsadt til 9. Marker det er 12 Rdr. Specie.

13 Marker og skal dog [den stævnte] ligefult giøre Ret for sig [staae til Rette.]

9.) Saa og byde Vi fastligen, at alle de, som lovligen blive stævnte indfor Lavmanden og under Dannemænds Dom eller den Kiændelse som dem bliver paasagd og offentlig overlyst og oplæst; og om Dommen eller Kiændelsen bliver oplæst paa Hans Lov-Hiem [for Hans Boepæl] aabenbart i Vidners Nærværelse, eller ved hans Sogne-Kirke paa nogen Søndag i Præstens og Sognemændenes Paahor; da byde Vi fast at samme Dom og Kiendelse skal fuldkommen af hver Mand holdes i alle sine Poster og Artikler, og skal den, som med Dommen er domt, svare alle de Penge og Boder, som han er tildømt efter Dommens Indhold, endskiøndt han selv ikke har villet den høre.

10.) Item forbyde Vi under fuld Straf, som for Lands-Forræderie, alle Mænd udi Island baade Lærde og Leege at hylde eller holde eller at tilsige nogen Mand sin Troskab eller Underdanighed eller at svære Eed, eller nogen at ansee for ret Norges Konge uden Os og Vorn kiære eeneste Søn Oluv. Men den som opkømmer med saadan Tvivl og Mistroe om Os iblant Almuen, ligesom atskillige Mænd giorde i Kong Christophors Tiid; da skal de have forgiordt sit Gods og sin Fred, sit Jorde-Gods og Løsøre, og skal aldrig kunde bøde for sig; og dermed skal de være forbandede og sættes i Kirkens Band af vor hellige Fader Paven i Rom og af alle Biskoper i Norge og Danmark. 11.)

11.) Item forbyde Vii alle Mænd udi Island, baade Lærde og Leege, at antage sig eller holde fredløse Mænd, saa som dem, der forraade sin Husbond eller dræbe ham; Manddrabere, Bispedrabere, Præstedrabere, Kirkebrækkere, Kirketyve; eller at have dem til Tienere, forend de have været] udi Norge og erholdet Landsvist af vor Naade. Hver den, som gior imod denne vor Anordning skal bøde til Os 13 Marker for hvert Aar, som de have dem hos sig, og skal deres Husbønder svare for alle deres Giærninger.

12.) Item forbyde Vii vore Lænsmænd, Lavmænd og Sysselmænd, at tilstede at fredløse Mænd fare og gaae om i Landet som fri Mænd; men de bør forblive stændig paa Kirken indtil de fare til Skibs til Norge; men om de findes uden Kirken, da gaaes derom efter Lovbogens Sigende.

13.) Item forbyde Vii under høyeste Forbud [Straf] alle Mænd udi Island, at holde eller have til daglige Tienere hos sig, og lade ride med sig de gifte Mænd, som vel kand blive hiemme hos sine Qvinder og holde Boe og arbeide for sine Penge og Gods; thi det er uforsvarligt baade for Gud og Mænd, at gifte Mænd ikke skal være hiemme hos sine Koner og forestaae sit Boe, som dem bør, hvorved mange Jorder lægges øde; thi mange ville heller slantre, eller være Tienere, end at forestaae sin Husholdning; hvor over Vii tabe Vore Skatte og Afgifter hos dem, og andre Dannemænd miste de

 Penge,

Penge, som de have forstrakt dem og flyet paa Laan.

14.) Item forbyde Vii alle Udlændinge at flotte eller føre noget Folk ungt eller gammelt udaf Island, undtagen dem som ville fare Pillegrims Reiser til hellige Steder eller til Norge; men hvem som anderledes kiøber eller fører Folk udaf Landet, i hvad for Skib det end findes, da skal Skipperen have forgiort Skib og Gods, med alt det som er i samme [Skib] og alle de fredløse som ere i det Skib [indtil de] seile for Os. Byde Vii vore Lænsmænd, Vore Lavmænd og Sysselmænd at anholde samme Skib, og saa den heele Almue, under skyldig Lydighed, at hiælpe til at samme Skib ikke bortkommer for end ret Dom er fældet. Men de Islændere som bortgive sin Børn eller sælge til Udlændinge, svare derfor efter som den islandske Lovbog udviser.

15.) Og erklære Vii alle Engelske og Irske Mænd, som seile paa Island, landflygtige og fredløse og deres Skib og Gods forgiort, som ikke have Vores Brev og Seigl for sig, og maae de allesteds rettelig paagribes.

16.) Item forbyde Vii under Straf, som for Lands-Forræderie, enhver udi Island, saavel Lærde som Leege, at indtage nogen Biskop udi Island, eller der for Biskop at holde, eller til nogen Bispestoel indsette forend han har faaet vort fuldkommet Samtykke, samt Erkebiskopens og Rigets Raads, tilligemed vort aabet indseglede Brev.

17.)

17.) Item forbyde Vii under fuld Straf, som for Lands-Forræderie, alle Leegmænd udi Island at tage Kloster-Folk, Præste eller Clerke under sin Magt og Beskiærmelse og med Overvold at forsvare dem imod Biskopen, naar Biskopen vil sætte dem til Rette for deres forargelige Levnet eller Ulydighed; naar de ikke saa rettelig forrette deres Embede, som dem bør; eller at hiælpe dem til at beholde Kloster, Beneficium og Indkomst, der med at forhaane og opirre Biskopen med fuld Ulydighed og Foragt, saa at Biskopen ikke kand udføre sin Ret. Enhver som herefter bliver aabenbar og med Vidner overbeviist herom, og det bliver giort sandfærdigt; da skal Hovedmanden svare Os, som for Lands-Forræderie, og alle de som hiælpe ham der til, og der med skal hver af dem svare Biskopen fuld Ret. Men med lærde Folk giør Biskopen efter got Befindende, fordi at de gave sig under Leegmændenes Magt.

18.) Item forbyde Vii alle Mænd paa Island under fuld Straf, som for Lands-Forræderie, at oppebære Skatte eller Afgifter, Sagefald eller Landskylder eller sig noget at befatte med Vore Læne, Kongs Jorder eller Penge, undtagen de, som Vii have det med vort aabne Brev befalet.

19.) Item byde Vii alle dem paa Island, under Straf, som for Lands-Forræderie, som hidtil have havt Kongens Ombude og have oppebaaret Skatte og Indkomster paa Vore

Vore vegne, Sigt, Landskylder og Sagefald, Undersaat*] eller andre Skylder, at de inden een Maaned, efter at de blive krævede paa Vore vegne, antvorde og fuldkommen afhænde det i deres Hænder, som Vii have med Vores Brev og Indsegl der til skikket; og om de beholde det længere end nu er mældet, da giøre de det i fuld Forbud, og skal derfor fuldkommen stande Os til Rette efter Loven.

20.) Item byde Vii høiligen Vore Lænsmænd og Lavmænd, at de grandgiveligen ransage deres Sag, som komme til Skade og i Mandslæt; thi det er en stor Sag. Derfor skal derom føres troværdige Vidner og af eedsvorne Lavrettemænd [deres Udsigende] forsegles; men ikke af unge Mænd og vanvittige, som ofte understaae sig der ibland Eder at have Indsegl, hvilket Vii aftage med dette vort Brev og forbyde at nogen har Indsegl herefter, uden Præstmand, Velbyrdig Mand eller Eedsvoren Lavrettemand og de som ere bekiændte for gode Mænd. Men hver den, som anderledes forsegler end nu er mældet, da skal det af alle agtes ugyldigt og udueligt.

*] Det islandske Ord Þegn og Þegngilde oversætter Hr. Egel Thorhallesen ved Undersaat og Undersaatters Bøder; En anden Oversættelse af den islandske Lov Mscr. skreven i Amsterdam 1568. oversetter det ved Tegngilde. Udi Mannhelge Balkens 1. Cap. fastsættes disse Bøder til 13. Marker.

21.) Item forbyde Vii strængeligen at nogen paa Island maae understaae sig at udfordre en anden til Slagsmaal og Tvekamp, naar de sidde sammen i Druckenskab, hvor af ofte foraarsages Manddrab. Falder den, som udfordrede en anden til Slagsmaal og Tvekamp da være ugild enten han fanger Saar eller bane (Dod) og have derforuden forgiort alle sine Penge til Os.

22.) Item byde Vii enhver Mand paa Island under fuld Straf, som for Lands Forræderie, at de Mænd, som blive udnævnede i Dom af Vore Læns mænd, Lavmand eller Sysselmand, skal i Dom gaae, saa ofte de blive der til udnævnede, og skal de domme, som de veed sandest for Gud og ingenlunde fordreye Dommen eller forurette nogen enten han er beslægted eller ikke. Hvem som der i bliver funden og det overbevist at have domt uretfærdig Dom, bode der for som forskrevet staaer.

Byde Vii Lænsmændene og Lavmændene paa Island hojligen at soge og domme Lov imellem Mænd efter dette vort Brev, og skrive det i Lovbogen; thi Vii ville det stadeligen og ubrydeligen lade holde herefter om Allder altiid. Var dette Brev giordt i Kiobenhavn næste Dag efter Stæ. Katrines Dag Virginis og Martyris udi samme Aar som forskrevet staaer og indseglet med Vort Indsegl i Vores Overværelse.

Det giøre Vii Biskop Jon Aresen, Are Jonssen og Thormoder Aresen gode Mænd vitterligt at Vii have seet og overlæst et Brev med heel og hol-

 den

den Herre Kong Christierns Indsegl, saa lydende Ord for Ord som her forskrevet staaer, og til Bekræftelse her om sætte Vii forskrevne Mænd vore Indsegle for dette *Trans*-Skrifts Brev, som var skrevet paa Holum i Hialtedal den næste Torsdag for Tvende Apostlers Messe Simonis og Judæ *Anno Domini M. D. XL. tertio.* *]

III.

*] Neden under det Apographum som man her har betient sig af havde Udskriveren sat dette: „ Det første Indsegl er under Pergaments Bre„ vet; men de andre vare borte da dette blev skrevet i Kiøbenhavn „ 2. Januarii 1734 „ Et andet meget got Apographum havde man ved Haanden, som var med Haand og Segl attesteret af den berømte og høylærde Provst Hr. Jon Halldorssen Præst til Hiterdal, saa og Vigfus Johanssen Hører ved Skalholts Skole og trei andre, navnlig Thorder Thorderssen, Gisle Biarnesen og Magnus Gudmundssen, der neden under stod saaledes: „ Det giøre Vii efterskrevne „ vitterligt, at Vii have seet saa lydende Trans-Skrivts Brev, som „ her foran og ovenfor skrevet staaer. Det var skrevet paa Perga„ ment hvor ved hængte Biskop Jon Aresøns Indsegl; men de to Ind„ segle som derfor uden havde været under Brevet, vare borte. Til „ Bekræftelses Tegn sætte Vii vore Haandskrivter og Signetter her „ neden under udi Skalhollt den 7. Dag Februarii Anno Christi 1710. etc.

Endnu et meget got Apographum tillagde følgende Attest: „ Det „ giøre Vii Gottskalk med Guds Naade Biskop paa Holum i Hial„ tedal, Thorvarder Erlendssøn Lavmand for Sønden og Østen paa „ Island gode Mænd vitterligt med dette aabne Brev, at Vii have „ seet

III.

Beskiærmelses Brev for Biskop Gottskalk.

Item at hans Skib maae seile til Bergen.

Vi Christiern medt Gudz Nathe Danmarchs, Norgis, Vende og Gothe Koning. Greffue i Oldenborg og Delmenhorst. Giore vitterligt alle Men, ath Vi af serdelis Nathe oc Godvilge hafvir tagidt och undfangitt och tage och undfange meder thesse vore opne Brefve værdig. Fadher meth Gud Bisp Gottskalk af Island, Vardnathe hans oc Tienere och alt hans Gotz laust oc fast, som hand nu æger eller ægendes vorder i minne Luth och mere i vor Kongelige Værn och Værnd och Beschermelse ath fordachtinge oc forsvare til alle rette Maale for horium Manne. Item haffue Vi af vor sonderlige Gunst unt och tillathet fornemte værdige Fadher Bisp Gottskalk att hans

„ seet og overlæst Vores naadigste Herre Kong Christierns Brev med „ Hans Maystt uskadte hængende Indsegl, saa lydende Ord for Ord, „ som her foran staaer skrevet. Er dette Brev indseglet paa Holum „ i Hialtedal rc/ „ Alle disse Attester vare forfattede paa Islandsk; men ere her oversatte.

Skip maa ſegle til Bergvin och annerſtæder i vort Rige Norige meth hans Got; hvor hann vill och hannom behoff giorh fri och frials och allungis qvitt for nogen Toll, Seckegield *) eller nogre andre Skatte ut at giffve. Thi forbiude Vi alle ehvoheliſt the ere eller være kunde, ſonderlige vor Foghete och Embitzmænd fornemte værdig Fadher Biſp Gottſkalks Skip, hans Gotz, Vardnathe och Tienere herimote at hindre eller hindre late, talme eller i nogen Mathe uforrette under vor Kongelighe hefnd och Vrede. Datum ex caſtro noſtro Hafnienſi Sabbato proximo ante feſtum beati Andreæ Apoſtoli & Martyris, noſtro ſub ſecreto M. CD. L.

IV.

*) Mand har endnu en gammel Lavtings Dom af Dato 1500 om dette Seckegield, ſamtykked af de da værende Lavmænd Finnboge Jonsſen og Thorvard Erlendsſen, ſaa og Længsmanden Benedicht Herſten, der heder det: „Derfor dømme Vi forbenævnte Domsmænd Seckegield efter gammel Landets Sedvane af Engelſke ſex Fiſke af hver „Hundrede af blød eller haard, efter ſom Skibet drager." Her lægger man mærke til diſſe Ord: „efter gammel Landets Sedvane." See Hr. Biſkop Finns Jonsſens Hiſt. Eccl. Tom. II. Pag. 247. §. 7. Dette Brev er efter et Pappirs Mſcr. og viger noget fra det, ſom findes i bemældte Hiſtoria Tom. II. Pag. 240.

IV.

Adels-Brev for Torve Areson.

Vi Christiern medt Guds Naade, Danmarkis, Norvegis, Vendis och Gottis Konge, Grefve i Oldenborg och Delmenhorst giore vitterligt alle Meñ, at Saker Truskap och villige Tienniste, som denne Danemand, Torfe Arason, vort Rige Norvege giort hafver och her efter giore og trolige bevise skal saa lenge som hand lefver; Da hafve Vi undt och gifvet og uñe och gifve medher disse vor [Aabne] breve hannem og hans skilgeten Born og Slechte efter hannem [Efterkommere] Friheit och Frelse, som andre vore Riddere og Svenne hafve i vort Rige Norvege, medt Skiold och Hielm thill Afenig Thidt; som er en Hviid Biorn udi blaatt Feld i Skiolden och en half Hviid Biorn uppaa Hielmen. Thi forbiude Vi alle vore Foveter och Embettes Mend og alle andre hvor [hvo] the helst ere eller vere kunde fornemte Torffe Arason och hans skilgeten born och Slechtte [Afkomme] herudi att hindre eller hindre lade, talme, meine, eller oforrette, under vor Kongel. Hefnd og

Brede. Datum Castro nostro Hafniensi [in] vigilia beati Andreæ Apostoli, Anno Domini, M. CD. qvinqvagesimo, nostro sub secreto. *)

V.

Adels-Brev for Biorn Thorlevson.

Vi Christiern medt Gudz Naade, Danmarchis, Norgis, Vendis och Gottis Konningh, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle Mannd vidterligt, at for Throeschab och villige Thienniste, som denne Breff uissere Biornn Thollessenn Oss och voris Riger her til giort haffuer, och hannd och hannds Egte-bornn och Affkomme Oss och vore rette Arfuinge och Efterkommere, Konge i Norge her efter throlligenn giore och

*) Dette Torve Aresøns Adels-Brev er efter et Pappirs Mscr. hvor ovenfor Professor Arne Magnussen havde skrevet disse Ord: Ex apographo satis vetusto. Han havde og tilsat nogle variantes lectiones, som her ere satte i Parenthesi. Et andet Exemplar havde man ved Haanden, som kom overeens med dette, undtagen at Orthographien var yngere.

och bevisse schulde, saa lenge de leffue. Tha haffue Vi undtt och giffuit och unde och giffue medt dette vort obne Breff fornemte Biornn Thollessenn och hanns rette Egtebornn och Afkomme, Frihed och Frelsse, som andre Riddere och Svenne haffue i vort Rige Norge, en Schiolde och Hielm thil Evigtiid; som er en Hvid Biorn i it blaat Feld i Schioldenn, och en hvid Biornn paa Hielmenn eftersom her for neden malet staar Vor och Kronens Rettighed uforkrenncket i alle Maade. Thi forbiude Vii alle ihuor de helst ehre, och besynderlige Voris Lehns-Mend och Ombedis-Mend fornemte Biornn Thollessonn och hanns rette Egtebornn och Afkomme herudi at hindre eller hindre lade, mode eller uforrette i nogen Maade, under Kongel. Heffnn och Vrede. Datum in Castro nostro Haffniensi, feria secunda proxima post Dominicam qva cantatur, Cantate. Nostro sub secreto. Anno Domini Millesimo, qvadringentesimo, qvinqvagesimo, septimo.

VI.
Om de Geistliges og Verdsliges ulovlige Kraver.

Vy Christiern med Gudz Naade, Danmarkis, Norgis, Vende og Gothe Koningh, Greffue udi Oldenborg og Delmenhorst, helse Eder alle vore elskelige Almue og Venner. Vii haffue undestaaitt thend store vsame og onde Regementhe, som her y vort Rige Norghe verrit haffuer, huilkett Vii ville gerne aflegge, og som oss bør att holde Eder alle vid Lough og Rett og god Regementhe att holde mett hver andre, og nedlegge skadelig Sedvane og onde Regimente; Tha hafue Vii nu saa offuer ens verrit med vortt Elskelige Raads Raadtt, som her nu y Bergin hoss oss verrit haffuer. Forst att thend hellige Kirke skall frelseligh nyde sin Tyende og alle sine Rente og Rettighed, som hun frelseligh nytt haffuer her till Dags. Biude Vii og fuldkommeligen ville att Bisper, Provister, og theris Embismend ey anderledes søge theris Undersotte og vore, end som gamel Sedvane veritt haffuer og Louen indehold. Forbiude Vii og sammeledes ville, att alle vore Fogeder og Embismendtt eller andre Embismend, baade andeligh og verdzligh att skatte eller truge, eller med Svigh att sperge nogen Mands Godz eller penge eller for ingen Saagh paakomme yttermeer

end

end Louven udviser; og stefne og soge thennom med Miskund, huor som thet bør att verre. Hvilkind Embismand ther imod gor, tha skulle de staa Lough ther forre og bliffue af mett theris Befalingh. Icke maa helder Prouister y aandeligh Befalingh som her imod gore; ingen vor Almue att soge om nogen Sagh; og skulle the ther vdoffuer gelde off VIII. Ortug og XIII. Merker y Breffue Brudtth. Forbiude Vii alle vorre Undersotte og Almue, baade legh og lerd, nogen Paalegg eller nogen anden Aager eller Rofferii at gore eller Optage att bedriffue y Norghe till Land eller Vandt; Hvilkind ther findismet, bode som Lougen udviser. Datum in Curia.

Denne Forordning er efter et Pappirs Mscr. som var skrevet af Professor Arne Magnussens Haand-Skriver. Der foranved havde han sat: „ Efter „ et Danskt Mannscriptum bag ved Eidsivie-tings Lovbog, som var over„ sat paa Dansk af nogen Lavmand i Norge førend Kong Christ. 4. Nor„ ske Lovbog blev tryckt 1604." Denne Forordning synes at være udgiven for Norge; ikke destomindre kommer den meget overeens, om den ikke er den samme Forordning, som Lavmand Jon Sigmundssen har indført i den Anordning, som han tillige med de Fornemste af Nord- og Vester-Landets Indbyggere giørde paa Leidarholm i Dale-Syssel 1517. imod de Geistliges Voldsomheder. See Biskop Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 499. §. 10. og pag. 509--517. Endskiøndt nu at denne af Lavmand Sigmundssen anførte Forordning haver ikke eeneste i mange gamle Domme-Bøger, hvor denne hans Anordning eller Fordrag findes; men

endog desforuden i nogle haandskrevne Forordnings-Bøger, saa har man dog ikke kundet overkomme den med noget Aarstal; hvorfor man ikke heller er aldeles vis paa, enten den skal henføres til Christian den 1te eller Christian den 2. Ikke heller har man kundet faae bemælte Forordning paa Dansk, og derfor vil man, for større Nøjagtigheds Skyld, sætte den Islandske her til efter et Pappirs Mscr. som engang har tilhørt Professor Arne Magnussen.

N. B. C. I.

Um osfickanleg Regimenta andlegra og veraldlegra i Noregs Riike.

Vier Christiern med Guds Naad Danmerkur, Noregs, Vinda, og Gotta Kongur Greife i Oldenborg og Delmenhorst, sender ollum vorum elskulegum Almúga og Undersátum, sem byggia og búa í Noregs Ríke Qvediu Guds og sína. Kiære Almuge og Viner! Vier hofum underſtaded af Ráde voru og odrum góðum monnum þá stóru missemiu og underdrag og óskialligann giorning, sem her til i voru Ríke Norege og odrum vorum Skattlondum vered hefur. Og nú af þvi Vier vilium giora, sem vor Skylda tilber, ad styrkia Ydur og hallda alla vora

vora Undersáta, sem i rettre laga hlýdne eru vid oss, og serlega mætte afleggiaz og nidursetiaz oll ólog og oll osfickanleg Regimenta, og skadlegar ósidveniur; og þess heldur mætte blífa stodug Eindrægne í Ríkinu; og þvi hofum Vier so einkanlega yfer eins orded med vort elskulega Ráđ, sem hiá oss var í Biorgvin, ad heilog Kyrkia skal fyrst frialsliga nióta Tíundar og þeirrar Rentu, so og allt þad hún hefur med rettu eiga átt, hvad sem hertil hefur vered. Svo vilium vier ei og fyrerbióđum ad Biskupar og þeirra Profastar og Umbodsmenn edur nockur af þeim dirfez ad sækia Þegna vora og Undesáta framar meir enn so sem forn Christin-Rettur vottar rettum Prófaste og Sektum tilsettum, svo at þeir seu Profastar, sem gomul Log votta. Item vilium Vier og bióđum ollum vorum Fovitum og þeirra umbodsmonnum, bæde i andlegu valde og veraldlegu, ad þeir ei skulu þrúga edur koma med nockrum Vielum á vorn Almúga, sem er Semiur edur Sakeyrer, framar meir enn so sem Forn Christin-Rettur og Logbókin vottar. Somuleides stefnez og sækez þó med vægd og miskun þar sem þad tilheyrer. Datum &c.

Oversættelse.

Vii Christiern med Guds Naade, Danmarkes, Norges, Vendes og Gotes Konge;

ge; Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, sende ald vor Almue og Undersaatter, som bygge og boe i Norges Rige, Guds og Vores Helsen. Kiære Almue og Venner! Vii have underſtaaet af vort Raad og andre gode Mænd den store Missame (Tvedragt) og Underslæb og uskiællige Giærning, som hidindtil i vort Rige Norge, og andre vore Skattlande, været haver. Og nu, fordi Vii ville giore, som Vor Skyldighed medfører, at styrke Eder, og holde alle vore Undersaatter (ved Lov) som i ret Lydighed ere imod Os; og besynderlig at der maatte aflægges og nedsættes ald Uretfærdighed og ald uskikkelig Regimente og skadelige Sedvane; og at desto heller maatte blive stadig Eendrægtighed i Riget. Og derfor have Vii især saaledes været overeens med vort elskelige Raad, som hos Os var i Bergen, at den hellige Kirke skal først frelselig nyde sin Tiiende og sin Rente og alt det som hun eyer med rette, ligesom det hidindtil været haver. Saa ville Vii ikke, men forbyde, at Biskoperne og deres Provster og Ombudsmænd, eller nogen af dem, understaae sig at søge vore Undersaatter og Almue videre end som den gamle Christen-Ret udviser; men at rette Provster skal tilskikkes og Boder fastsættes efter som de gamle Love udvise. Item ville Vii og byde alle vore Fogeder og deres Ombudsmænd, baade i den geistlige og verdslige Stand, at de ei skal true eller komme med nogen Svig paa vor Almue, for at betinge sig Boder eller Sagøre videre end som den gamle Christen-Ret og Lovbogen udvise; saa og at stævne og søge dem med Skaansel og Miskund hvor det bør at være. Datum &c.

VII.

VII.

Stadfæstelse paa Forliiget mellem Kong Magnus og Erkebiskop Jon.

Vii Christiern med Guds Naade. Gior alle vitterligtt mett thette vort opne Breff, att for Oss udi Skare kom verdige Fader Biskop y Opslo, Hammer, Stauanger Kirkens Personer og Forstander Electus y Trundhiem och flere andre Prelater och Klerker aff Norge, offerverendis vor verdige Fader Her Erkebiscop i Opsall och mange fleere aff vort Raad aff alle III. Rigerne och frembar Settis-gertz Breff, som kaldis Compocitio imellom Kirken och Kronen, och kerde sig y mange Maade att være ey rett holden epter samme Settis-gertz Breffs Lydelse; men att vore Embismend gor ther altid imod, som vore Forfædre udgiffuit haffue Bisperne och Prelaterne af Kirken i Norghe. Sameledes klage the och paa Kirkens Prelater och Dome, thend the bor at domme. Och att ingen Kongens Rett er der udi, som er i Hordomend, Skyldskaff, Meeneeder, Frilleleffnit, Faderskaff, y samme Compocitio; hvilkitt Vii ingenlunde lide vill her epter. Men Vii stadfeste bisperne Prelaternis thend hellige Kirkins alle Preveli-

 ger

ger och Friheder, som vore Forfædre vnt och giffuitt haffuer, endnu mett thette vortt obne Breff stadfeste thend Daghtingitt och Sattmaal før var giortt imellom Kronen och Kirken y Norghe, som kaldis Settergærdtt; hvilkin holdis skall epter till Euigh Tidtt offuer altt vort Rige Norghe. Thii forbiude Vii alle vorre Embitzmend att the intitt beuare dennom mett slig Sager, som Bisperne bør att domme offuer. Hvo ther imod gor, skall haffue vor vgunst och miste sitt Læn. Laugmend skulle thet y Boger skriffue och vide att rette sigh epter och beuare sich intitt mett Kirkins Friheder. Giffuit in Civitate nostra Scharo.

Denne Forordning er efter et Pappirs Mscr. som var igiennemseet og rettet af Sal. Professor Arne Magnussen. I Begyndelsen af den havde han sat udi Breden det Aarstal 1458, og ovenfor stoed skrevet ligelydende med det, som foran er anført ved Forordningen under Nr. VI. „ At den, „ nemlig, var efter et Mscr. bag ved Eidsivietings Lov paa Dansk, som „ var skreven førend Chr. 4i. Norske Lov blev trykt 1604." Denne Forordning synes vel ikke egentlig at henhøre til Island; men da det er bekiændt hvor stor Indflydelse det Forliig havde paa Island, som Kong Magnus LAGABÆTER giorde 1277 med Erkebiskop Jon, (See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. I. pag. 383 & alibi) og andet Forliig kan her ikke være meent, saa har man og givet dens Stadfæstelse Sted ibland Kong Christian den Førstes Forordninger, som henhøre til Island. Næstfølgende Forordning, som synes at være en almindelig Lov for Danmark og Norge

Norge med de der under liggende Lande, er efter samme Mscr. som den næst foregaaende, og med den samme Overskrift.

VIII.

At ingen skal røves, ulovlig fængsles eller beskattes.

Vii Christiern mett Gudtz Naade, gøre alle vitterligt vore Undersotte y vortt Rige Norge att Vii hafve spurdt thend store Usamdrechtighed, som inden Lands er imellom ether, som gerne vill berge sigh till Søss, kunde ey nyde theris Gotz for Røffere mett Offueruold och Vrett, her brugis y Landitt. Tha hafve Vii nu verritt til Møde mett Stæderne och buditt eñ fast stadigh Fred i mellom thennom. Dissligest mett Hollender, som holdis skall mett theris Kiøfmænd, som segle till vortt Rige Danmark. Och haffue Vii nu mett vort elskelige Norgis Danmarkis Raad lyust och forkyndt en euigh Fred att holdis baade till Land och Vandtt mett righ och fattigh y vorth Righe Norghe og Danmark; forbiudendis vid Liff och Gotz nogen thende Fred att bryde mett Røff eller Offuervolde ther epter. Gør thet nogen Lerd eller Leg, tha skall offuer

offuer hannem rettes, som offuer en Fred-briuder och Roffuers mand. Bryder och nogen Mands Tienere eller Suenne vor Fred paa Fattigh eller righ, legh eller lerdtt, lader icke hans Hosbond straffe hannem ther offuer och rett skicke thend, som vrett skeer; tha skall Hosboudend svare alle hans Sager, och maa hand och saa vell forgøre Liff och Gotz for sin Tieneris Ugerningh, som for sin egen, om hand samtycker thett och vill ey lade straffe. Item forbiude Vii og vore Fogeder och Embismendt nogen vore Undersotte fattigh eller righ uloulig till att beskatte eller umage, grybe eller y Jern att sette uden Dom och som Lougen er offuergaangen, uden the Mend, som Lougen ville ey svare eller Stefne och Rett søge, eller the, som ey ville bøde deris Brøde, och the Mend, som Lougen siger att the maa grybis sagløse. Thette Breff skall Mactt hafue till euig Tidtt.

Under vort Signetth.

I en anden Samling af Forordninger, som er ret god, og som Sal. Professor Magnussen engang har haft under Hænder, forekommer denne Forordning; men endskiønt Indholden er den samme, saa viger den dog saa meget fra den foregaaende, at man, for mere Nøjagtigheds Skyld har villet føye den hertil, da man ikke har troet sig til at udvælge den eene frem for den anden, som Original, endskiøndt den sidste heller fortiente at være det.

Vii Christiern med Guds Raade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Greffue i Oldenborg och Delmenhorst. Vii ville alle udi vort Rige Norrige vitterligt giore, at efterdi Vii hafve spurt, at her i vort Rige Norrige var Opreist, Usamdrechtighed, Tvedracht, Had och Niid imellom vore Undersatte indbyrdis, at de, som sig vilde bierge med Segling, kunde icke sit eget niude til Soes for Rof, Overvold och Uret, som her giordes under Landet. Thi hafve Vii været til Mots med Stæderne och bundet en stadig Fred med dennem. Sammeledes med Hollenderne, som holdis skal med deris Kiøbmænd, och alle deris Seiglingsmænd, som ville søge til vort Rige Norrige och Danmark, och hafue Vii liust, kynniat och kryat och ladet forkynde och udraabe en enig Fred, som holdis skal baade til Land och Vand med riig och fattig udi vore Riger Danmark och Norrige, och forbiude Vii ved Lif och Gotz, och ald Velferd nogen, denne vor Fred at bryde med Rofftagen eller Overvold efter denne Dag. End om nogen det gior, enten med Lærdt eller Leeg, da skal ofuer hannem rettis, som ofuer

en Fredbrydere och Ransmand. Dersom och nogen Mands Svenne och Tienere bryde denne vor Fred paa Fattig eller Riig, Lærd eller Ulærd och retter hans eller deres Herre og Hosbond icke strax ofuer hannem eller dennem mod den, som den Sag kiert eller bevist hafuer, da skal Herren eller Hosbonden svare hans eller deres Brode, och kand hand forgiore Lif och Goz, saa vel for sin Tieneris Gierning, naar hand samtycker och vil ei rette ofuer hannem, som for hans egen. Forbiude Vii och saa høiligen vore Fogeder och Ombudsmænd och alle andre, nogen Fattig eller Riig ulouligen eller utilbørligen at beskatte, gribe eller fengsle, udi Taarn eller Jærn at sætte, uden Lov och Dom er foregangen, uden de ere de Mænd, som ikke ville Louen svare och ei Stefner soge, ei bode for deris Brodt och Forseelse, och ere saadanne Mænd som Loubogen tilstæder at gribe och fængsle Sageloft. Dette Bref er giort och gifuit med vort Raads Samtycke baade aff Norrige och Danmark, och skal haffue Magt om Alder och om Affue. Dette Bref skal forkyndis offuer alt Landit, at hver soge anden med Louen, at Fred och Endracht blifuer i vort Rige Norrige Manne imellom heden aff. Och skulle Lagmænd skriffue dette i Lagboger och domme det for Lou her efter naar Behoff gioris. Datum in portu nostro Kalfsund under Agdeside.

IX.

IX.

Um̃ Seckiagiald, um̃ Stefna og Doma avglysiing, um̃ Viigsbætur.

Vier Christian med Guds Raid, Noregis, Sviiariikes, Dannerkur, Venda og Gotta Kongur, Hertuge i Slesviik, Holsten, Stormaren og Dytmerschen, Greife i Oldenborg og Delmenhorst heilsum Ydur ollum, vorum elskulega Almúga og Undersátum, sem byggia og búa uppá vort Land Island kiærlega med Gude og vorre Nád. Vier giorum ydur vitanlegt ad oss er til vitanda ordnæd, ad vor og Krununnar Rettigheit miog forminkaz og fyrerkemur i þvi ad marger af Ydur kavpslaga vid útlendska kavpmenn, fyrr en þeir hafa útgefed þeirra Seckiagiold. Þvi fyrerbiódum Vier ollum ad kappa vid útlendska Kavpmenn fyrreñ þeir hafa útgefed þeirra fyrrnefnd Seckiagiold, sem gamall Sidvane vered hefur. Hvor her á móte giorer hefur forbroted þad Goz, sem hann kapper edur 10 góda Peninga og VIII.

Ort og XIII. Merkur i Brefa=Brot. Item er oss vitande orded, ad nockrer af Ydur plaga ad skióta ser undan Rette, og ei vilia heyra Stefnur, Dóma edur Urskurde utan gánga heldur leynelega i burt i Skiól ad geymaz edur í sína Garda nær þeir þad fornema. Þvi vilium Vier og bióðum, ad þeir Dómar, Stefnur edur Urskurder, sem Menn so upplesa i hans Gard edur annarstadar, edur hvorn þann Gard, sem hann geymer sig fyrer innan og vill ei heyra, skal fast og stodugt haldaz, sem þad være lesed fyrer honum siálfum. Item um̃ Bætur, sem dæmdar edur samdar verda epter Mannslag, þeim sem þad ber med rettu epter Logum, bidium Vier og bióðum ad þad her epter stodugt og fast af Erfingium þess hins dauda haldez, sem þad var til forna afdæmt og giort, þó ad vort Landsvistar Bref kome þar á móte hlióðande. Bidium Vier og bióðum vorum Logmonnum og Syslumonnum og Almuga ad halda þessa vora Skipan og stirkia ef nockur vill her á móte giora. Datum in Castro nostro Haffniensi feria VIta ante feriam beatæ Margaretæ virginis Anno M. CD. LX. III.

Oversættelse.

Om Seckegiæld, om Stævningers og Dommes Forkyndelse og om Mandebod.

Vii

Vii Christian med Guds Naade, Norges Sverriges, Danmarks, Vendes og Gothers Konge, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormaren og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst helse Eder alle vor elskelige Almue og Undersaatter, som bygge og boe paa vort Land Island kiærligen med Gud og vor Naade.

1.) Vii giøre Eder vitterligt at Vii ere underrettede om at vor og Kronens Rettighed meget formindskes og forkommer derved, at mange af Eder handle med udenlandske Kiøbmænd forend de have udgivet deres Seckegiæld. Thi forbyde Vii alle at handle med udenlandske Kiøbmænd forend de have udgivet deres Seckegiæld, som gammel Sedvane været haver. Hvo herimod giør, have forbrudt det Gods, som han kiøber eller saa gode Penge og 8 Ortuger og 13 Marker *) i Breve-brud [Kongelige Mandaters Overtrædelse.]

2.) Item er Os vitterligt blevet at nogle af Eder pleye at unddrage sig for Retten og ville ei høre Stævninger, Domme

*) Efter den Priis, som Magni Lov sætter paa Sølvet giøre 8. Ortuger og 13. Marker saa meget, som 17 Rdr. 4 Mk. $10\frac{2}{3}$ Sk. Specie. Denne Mulct var til forne ikkun 8. Marker efter Kong Haagens Retterbod, det er 10 Rdr. 4 Mk. Specie. See pag. 359 af den danske Oversættelse 1763.

me eller Kiændelser, men gaae heller lonlig i bort i Skjul eller i sine Gaarde at forstikke sig naar de det fornemme. Thi ville Vii og byde at de Domme, Stævninger eller Kiændelser, som Mænd saaledes oplæse udi hans Gaard eller andre Steder, eller hver den Gaard, hvor han dølges indenfor, og vil ei høre, skulle fast og stadig holdes, ligesom det var læset for ham selv.

3.) Item om Bøder, som dømte eller betingede blive for Mandsdrab til dem, som de bør med rette efter Loven. Bede Vii og byde, at det herefter stadigt og fast af den dødes [Manddraberens] Arvinger holdes, som tilforne blev dømt og betinget endskiønt vores Landsvist-Brev kommer derimod lydende [der imellem.] Datum in Castro nostro Haffnienſi feria VIta ante feriam beatæ Margaretæ virginis, Anno M. CD. LX. III.

Den første Part af denne Forordning er af samme Meening og Indhold med den siden eftersølgende Christian den Andens Forordning om Seckegiæld udgiven paa Ste Catharinæ Dag 1516. Det mitterste anføres eenstemmig, som en Forordning for sig selv i fiire af de Samlinger, som man har nu ved Haanden, og som man derfor vil føye hertil.

Um þat sem ei vilia Stefnur edur Doma heyra.

Vier

Vier Christian med Guds Nad, Noregs, Sviiariikes og Danmerkur Kongur giorum ollum viturlegt, ad fyrer Oss er komed, ad nockrer af Ydur vorum Undersátum á Islande plaga ad skióta ser undan Rette og vilia ei heyra Stefnur, Dóma edur Urskurde, utan gánga heldur veniulega i Skiól og geymaz nær þeir þad fornema. Þvi bidium ver og bióðum ad þeir Dómar, Stefnur og Urskurder, sem Mann edur Menn upplesa i hans Gard edur annarstadar, edur hvorn þann Gard, hann geymer sig fyrer innan og vill ei heyra, skal fast og stødugt haldaz sem þad være lesed fyrer honum siálfum. Gefed uppá vort Slot Kaupenhavn d. 6. Februarii Anno 1463.

Denne Forordning behøver ingen Oversættelse, da den næsten Ord for Ord kommer overeens med den anden eller mitterste Post i næst foregaaende Forordning. Det som man her lægger Mærke til, er Dagen 6te. Februarii, som denne Forordning skal være udgiven paa efter 4. af de Forordninge Samlinger, som man har ved Haanden og der iblaud Bisskop Jonsens Hist. Eccl. part. II. Pag. 233. Not. d. En anden Samling sætter den 16. Februarii; men man har Orsag til at tage begge disse Data i Tvivl; thi indtil sidst i Kong Christian den Tredies Tiid, efter at Reformationen var indført og de gamle Helgenes Messer afskaffede, bleve Data indrettede efter de samme Messer. I en af bemælte Samlinger er til den-

denne Forordning føyet følgende Anmærkning: „Af lig Indhold er det, som
„ *Crymogæa Lib.* 3. *pag.* 140 mælder om, og tillægger det samme Aar
„ udi samme Sted; men Dagen sætter hun *Feria sexta ante festum*
„ *Divæ Margarethæ virginis*, det er Fredagen 15. Julii; thi Margre-
„ ter Messe var i det Aar paa Onsdagen 20de Julii.“ Dette har sin
Rigtighed naar man efterseer de beste og ældste Calendere, som sætte Mar-
greter Messe baade den 13de Julii, ligesom de Nyere, ogsaa den 20de
som er tillige Thorlaks Messe. Man kunde her falde paa de Tanker at
en ulærd Udskriver har giort Feria sexta eller VI. til 6. Februarii.

X.

Kongens Erende med Henrich Kerker.

Vii Christiern med Gudz Naade rc. helse Ether alle Os Elskelige Aandlige och Vertzlige vore kiære Undersatter, som bygge og boe uppaa vort och Norgis Riges Krone Land Island kiærligen med Guds och vor Naade. Viider kiære Venner, at Vii sende nu thenne Brev-viiser Henrich Kerker, vor elskelig Hoff-Svend til Ether och alt menige Landet udi vor merkelig Erinde, besynderlig om Einer Ormsson och then gamle Skatten, som mange af Ether eñ nu hos them innehafue, Os til stor Skade och Forfang; huilket Vii ville ey lenger

lenger at lide. Thi bethe Vii Ether alle och enhuer serdeles byde og endelig ville at I uppaa thenne Tiid, hannem liikerviis, som Os sielfue, betie, om al vor Erinde, som han Ether om vore vegne tilkyndendè vorder, och at I vere hannem behielplige, horige och bistandige at fange al vor Skatt baade gammel og ny, och at hannem maa vetherfares af fornemte Einer Ormsson, hvad som ret er, och at giore och rette Ether udi alle Mather i thette Erinde efter the, som fornemte vor elskelig Hoff-Svend Ether ythermer berettende vorder,*) och lather thet ingenlunde, under vor Hyldest och Naade. In Christo valete. Ex castro nostro Haffvniensi, Dominica Passionis Domini. Anno Domini M. CD. LXX. nostro sub secreto præsentibus nobis appenso.

XI.

Rettarboot Kong Christierns wtgefen *Anno* 1480 Um̃ Kyrkna *Portion.*

Eige vilium Ver ad Kyrkna Portio leysez med Hofudbóle ne Heimalande edur Fastaegn; heldur med Lavsafe edur sæmelegum H Píng-

*) Udi Breden stoed følgende ulæseligt indviiset: „Han forlate Vii Os visse„ligen til om ville och thet giernen meth Ether forskylde, the bevii„se Ether hannem yde saa for, meget hafue vor tack."

Þíngum til Kyrkin-Prýdíngar; enn se þad ei til, þá med Utiordum, og leyse Erfíngiar aptur nær þeir geta med fullvirde; þvi þad hefur fyrer Oss klagad vered, ad Skatturinn af Landinu og Krónunnar Renta hefur mínkaz af Biskupanna Asetninge; þvi þeir hafa so freker vered ad draga Jarda-Gotsid af Bændunum, sem um Portion hafa skylduger orded. Þeir Menn sem Kirkiur smida allar upp edur meire bót á þeim giöra, enn Prestur edur Kyrkiubónde hefur Portion medteked, þá skal Kyrkian honum skyldug vera af Tiundum.

Oversættelse.

Kong Christierns Retterbod udgiven Aar 1480. Om Kirkernes Portion.

Ikke ville Vii at Kirkernes Portion loses (betales) med Hovedbol, eller Hiemmeland, eller Fastegods, men heller med Losore eller andre sommelige Ornamenter til Kirkens Prydelse. Men ere de ikke til, da med Udjorder (Smaa Jorder) som Arvingerne maae dog igien indlose naar de kan for fuld Værd; thi der over har for Os klaget været, at Skatten af Landet og Kronens Rente er formindsket ved Biskopernes Fliid; da de have været saa freke med at drage Jordegodset fra Bonderne, som ere blevne skyldige om Portionen. De Mænd som heele

le Kirker opbygge eller giøre større Forbedring paa dem end Præsten eller Kirkebonden har der for Portion annamet, da skal Kirken være ham skyldig af sine Tiender.

Af otte Forordninge Samlinger forekommer denne Retterbod ikkun i een, som er den anden af dem, som Sal. Arne Magnussen har engang haft under Hænder og mange Steder rettet, den synes og at være den beste af dem som man denne Gang har kundet overkomme. De øvrige syv have enten i dets Sted følgende Forordning eller ikkun den sidste Deel deraf; men forbemælte gode Samling har dem begge, hvorefter den følgende her anføres.

XII.
Om udenlandske Efterliggere og Kirkernes Portion.

Wii Christiern med Guds Nade, Danmarkis, Sverrigis, Norgis, Vendes och Gothes Koning, Hertug i Slesvig och i Holsten, Stormarn och Dytmerschen, Greffue i Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt ath vor kiære Undersate och mene Almue, som bygge och boe pa vort och Kronen Land Island hafue nu haft

theres Bud hos Os meth theres Breve och Skriuelse, kærendis at udlændske Mænd ligge ther i Landet Vinterlege, och holde ther Hus och Garde ved Stranden mod Landsins Lag, och giøre Indbyggerne stort Forfang, och locke fra them theris Thienniste Folk, saa at Bønderne kunde ei hafue Magt at bruge och upholde theris Jorde, och at Udlændske Mænd ei ville blifue ved thet Kiøb, som vant er at ga ther i Landit, och til forn sett och samtyckt er; men sette theris Goß, saa diurt som the ville, modt soddan Privelegie och Friheder, som vore Undersate ther i Landet hafue, ath vor Embitzman ma upptage soddan Goß, som Udlændske Mænd ther med sette om Vinteren, och sameledis om the Kiøb, som giøres mod the samme och samtyckelse, som the giorde. Tha ville Vii at inge Udlændske Mænd skulle her efter ligge ther pa Landet Vin..lege, ther Hus och Garde at holde eller kiøbe och selge mod Landsins Lagh, Privilegie och Friheit och ath the soddan Kiøb her efter holdes skal, som til forne vant er at vere och giort och samtyckt er.

Item hafue och the latet berette fore Os, at naar saa skeer at bunden och Kirken hafuer noge Garde til sammen och the som pa Gardene boe blive Kirken noget skyldige, tha vill Biskopen

eller

eller Forsvar pa Kirkens vegne ei annet hafue af Bunden end hans Deel i Hofvit-Garden, som Hand iboer til Betalings, och forminskes Kronens Rente och Rettighed ther med, huilket Vii ei tilstede mwe; mens ville at hvilken Bonde, som blifuer Kirkerne i soddant Maade noget skyldig, at hand eller hans Arfvinge mue the betale med soddan Vare, som the kunde aff stæd komme, eller med andre theris sina Jorde, om inge af theris Arfuinge ville soddan Jorde til sig udløse och theris Geld betale. Thi forbiude Vii alle ehuo the helst ere eller vere kunde her emod thenne vor Vilge och Skickelse her efter at giore, saa fremt vor Embitzmand skal ei Magt hafue pa vor vegne at anname hues the i soddanne Made hafue med at fare, om saa skeer ath thette vort Bref blifuer læst saa betiden at fornemte udlændske Mænd betiden kunde komme ther af Landet for Vinteren. Datum in castro nostro Hafniensi Dominica Cantate. Anno Domini millesimo qvadringentesimo octuagesimo primo, nostro sub Secreto presentibus appenso.

Udi Breden i Begyndelsen af denne Forordning stoed skrevet med ny Haand: „*alibi* 1480 *idqve rectius juxta Originale.*" Dagen sætte alle de øvrige Samlinger Dominicam primam eller og nogle qvartam post Pasca. Hr. Biskop Jonssen i Hist. Eccl. part. II. Pag. 233. sætter Dominicam Cantate ved den sidste Deel af denne Forordning; men Dominicam qvartam post Pascha ved den Første. Den sidste Deel

af denne Forordning anføres af de fleste Samlinger, som en Forordning for sig selv saaledes lydende paa Islandsk.

Um þa sem verda Kyrkium skylduger.

Vier Christiern med Guds Nad, &c. giorum ollum vitanlegt, ad vorer kiæru Undersátar og Almuge, sem byggia og búa á voru og Kronunnar Lande Islande hafa nú haft til Vor sinn Bodskap med sínum Brefum og Innsiglum, kiærande og klagande og her med einnen láted byrta og underviisa oss, ad nær so skedur ad Bændur og Kyrkiur hafa nockra Garda og Eign til samans og þeir sem á Gardinum búa og hann eiga, verda Kirkiunum nockud skylduger, þá vill Biskupinn Kyrkiunnar vegna ei annad hafa af Almúganum enn hanns Part edur hlutdeild i Hofudgardinum, sem fyrre byriar ad leysaz med odru, so ad med slíkum hætte minkaz fyrer þad Krúnunnar Renta og Rettugheit, hvad vær megum i avngvan Máta ne vilium leysa; heldur ad hvor Bónde, sem i slíkann Máta verdur Kyrkiunne skyldugur, þá skal Hann edur hans Erfinge mega betala þad Kyrkiunne i slíkum Peníngum sem þeir kunna af stad ad koma, ellegar med odrum smærre Jordum, ef einge-

eingenn af Erfingium vill somu Jarder til sin leysa og þad Peninga-giald betala. Þvi fyrerbiódum Ver ollum og hvorium sem helst nu eru eda her epter verda kunna á móte þessum vorum Vilia brióta edur Skickun giora. Gefed á voru Slote Kavpenhavn Dominica Cantate Anno 1480.

Oversættelse.

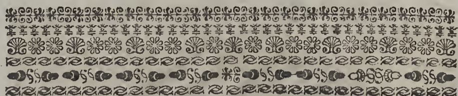
Om dem som blive Kirkerne skyldige.

Vii Christiern med Guds Naade ꝛc. giore alle vitterligt at vore kiære Undersaatter og Almue, som bygge og boe paa vort og Kronens Land Island have nu hos Os haft sitt Bud med sine Breve og Indsegle, kærende og klagende og der med tillige ladet Os forkynde og underrette at naar saa skeer at Bønderne og Kirkerne have nogle Gaarde, eller Eiendomme til sammen, og de, som boe paa Gaarden og eje den, blive Kirkerne noget skyldige, da vil Biskopen paa Kirkens vegne ikke andet have af Almuen end den Part eller Deel i Hovet-gaarden, som for burde dog løses med andet, saa at paa denne Maade formindskes Kronens Rente og Rettigheder, som Vii ingenlunde vil eller kan tillade; men heller at hver den Bonde, som paa denne Maade bliver Kirkerne noget skyldig; da skal ham eller hans Arving være tilladt at betale det til Kirken med slige Penge, som de kan af sted komme, eller med

med andre mindre Jorder, om ingen af Arvingerne vil løse de samme Jorder til sig, og den Pengegiæld betale. Thi forbyde Vii alle og enhver, hvo som helst nu ere eller herefter være kunde imod denne vor Villie at bryde eller Anordning giore. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn, Dominica Cantate Anno 1480.

Kong Hanses Forordninger og aabne Breve.

I.

Beskiærmelses Brev for Biskop Olaf Rognvaldsen.

Vii Hans med Guds Nade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gotis Koning, udwald Koning til Swerige, Hertug udi Slesuig och Hertug udi Holsten, Stormarn och Ditmersken, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst helse Ether wore kiære Vndhersatte Bonder och mene Almve, som bygge och boo vdi Hole Biskopsdome kærlige med Gud och wor Nade. Wither kære Wenner at Oss elskelig werdug Fadher Biskop Oluff i Hole haffuer bereth her fore Oss ath I sidhe hannom owerhorige fore och ey wele giffue then Renthe och Retthigheed (deelhe oc dig=

digthige), som I hannom paa Kirkens wegne pliktuge ære. Sammeledes berette Han och fore Oss at han vforrettis vdi mange Sagher, som burde at deeles och forfølges fore then hellig Kirkes och cristelig Dom, hannom och hans Biskopsdome til stor Skade och Forfang i mange Made. Thi bethe Wii Ether alle kerlige och bivde ath I her effther wære fornemte Oss elskelige werduge Fadher horige och lyduge och gører och giffuer hannem ether arlig Renthe och Rettighed ehwad thet helst ær eller neffnis kan till gode redhe hwiß I hannem pa fornemte then hellige Kirkes wegne pleye och pliktuge ære ut at giffue, saa at thet ey ydhermere Behoff goris hannem at kære thet for Oss, ther gører I Oss synderlige till Wilge vdi och ladher thet engelund. Och bethe Wii och byvde thig Wor Laghman ther pa Island at thv inthet bewarer thig med the Sagher, som Hannem och then hellige Kirke parorendis ære och ther bør at deeles och forfølges, thog Wor og Kroneys Rettighed ther vdi alle Made vforsymz. Sammeledes befale Wii thig Thorluff Biornsson Wor Embißman pa Island at thv wærer fornemte werdug Fadher behielpelig och bistandig at the gøre hannom all then Deel och Rettigheed, som the hannom pa Kirkens wegne pligtuge ære, Kronens Reth altiid vforsymet. In Christo valete. Datum in Stöffrene, Sab-

ba-

bato proximo post festum Jacobi apostoli, Anno Domini millesimo, qvadringentesimo, octuagesimo tertio, nostro sub secreto presentibus appenso.

ad ream Domini Alueri Knwtsß melet

Denne Forordning er efter forbemælte gode Samling, hvor der nedenunder stoed skrevet med ny Haand: „ Originalen ligger udi Stiftkisten paa Holum „ og er paa Pergament." Udi en anden Samling, hvor dette Brev haves, stoed denne Anmærkning: „ Om Beskiærmelses Brev mældes i en „ Dom, som Biskop Oluv har udnævnt paa Altinget 1481 næste Løverdag „ for (efter) Peders Messe, som Kong Christiern skal have givet denne „ Biskop. Dommen er om den Tvistighed, som Oluv Biskop havde med „ Lavmanden Ravn Brandsen. Der udi beraaber han sig ogsaa paa de „ Beskiærmelses Breve for Hole-Kirke, som Kongerne i Norge og Dan„ mark have udgivet, nemlig Magnus, Haagen, Erik, Christopher og „ Christiern."

II.

Didrik Pinings Lens-bref.

Wii Hans med Guds Nad, Danmarks Noregis, Vendis og Gotes Konung, udwald

wald til Suiariike Hertug ii Slessviik og ii Holstein, Stormari og Ditmarsken Hertug, Greifi i Oldenborg og Delmenhorst, giorum aullum witurligt ath sízt Wii woru wti wort rike Norege vore Wii suo ofuer eins med wort elskulega Ráđ i same Stad, ath Torlleifur Biornsson skylde hafa komit iñi danmaurk til Oss og ánamet þar wort Land Island af Oss og sagt oss sína trú þiónustu, epter þvi sem þat sig burde. Tá uppá þat at Wii, Kronen, eller vore kiære Wndirsate ther uppá Landit skuli eigi fánga þar fyrer nogern skada, brest eda forsymelse at fornemte Þorleifur Biornsson eige iñ i Danmaurk til Oss komin er, sem besluttet og fyr stendur skrifat ok Wii kunne eigi at fá hier nockurn, sem Leligheit weit at ramme þar vort og Krunnunnar bezta og bestand ther pa Landit, hafi Wii nu tiltrúat og bifalat og med thette wort opna Bref tiltrú og bifalen þenna Brefuisare Direk Pining, wor elskuligi Tienere wort og Kronen Land Island i vare at hafa, og þar upp at bera allan worn og Kronen Rettugheit og Rente, ey hvat þat helz er eda nefnazt kann, sem Oss þar uppá Kronen vegna ber at hafa og oss med rette tilfalle kann i allann máta, sem Hann hier til giort hefer, suo leingi Vii komá thar wm wtar meir

til ordz med fyrrskrifat wort elskuliga Ráð i Noregi. Þui bidium Wær og bióðum Ydur ollum worum Laugmonnum og Logrettumonnum, og ollum Almuga uppá Island og hvorium serdeilis ath J hier epter werit fyrrskrifudum Dirik Pinkng heyruger og hlýdner uppá worra wegna, sem þier her til giort hafit og giorer og gefer honum til góða reidu Ydarn árligann Skatt, Landskyld, Sakeyre og allt annat rettugheit og hvat þat hellzt er eda wera kann sem þier oss uppá Kronen vegna pliktuger erud og aungum audrum suo leinge shann fyrskrifat Land og Ydur alla af oss i ueru hefir og lárit þat saungua lund. Forbióðande ollum, huerer þeir hellz wera kunnu honum hier á mót at hindra eda hindra láta, eller i nockurn Máta oforretta under wora Konúngliga hefnd og reide. Datum in Castro nostro Flensborg in crastino beate Katerine wirginis, Anno Domini M. CD. LXXX. tertio, nostro sub secreto presentibus appenso.

Dette Læn-brev for Didrik Pining er efter den forommældte gode Samling og er nogle Steder rettet, uvist enten af Sal. Professor Magnussen eller nogen anden. Alligevel synes det saa meget forandret fra den første Original, som man læt kan vide at har været paa Dansk, at den synes at behøve Oversættelse. Den giør ellers nogen Oplysning i Historien og bland andet om Thorlev Biørnsens Længsmands Aar. See Hr. Jonssens Hist. Eccl. part. II. pag. 244 §. 3. Og Hr. Provst Haldorsens Længsmænds

mænds Annaler Mscr. som holder for at den lærde Arngrim Jonssen i Crymog. pag. 241. og Biørn paa Skardsaa i sine Annaler 1. Part pag. 67. have taget Feil om 7 Aar eller fleere.

Oversættelse.

Vi Hans med Guds Naade, Danmarks, Norges, Venders og Goters Konge, udvalgt til Sverrig, Hertug udi Slesvig og i Holsten, Stormarens og Dytmerskens Hertug, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst giøre alle vitterligt at sidst Vi vare udi vort Rige Norge, vare Vi saaledes overeens med vort elskelige Raad samme Steds, at Thorlev Biørnsen skulde have kommet indi Danmark til Os og der annamet vort Land Island af Os og tilsagt Os sin troe Tieniste, som det sig burde. Da paa det at hverken Vii eller Kronen eller vore kiære Undersaate der paa Landet skulde ikke fange der for nogen Skade, Brøst eller Forsømmelse at fornemte Thorlev Biørnsen ikke er kommen ind i Danmark til Os, som besluttet var og forskrevet staaer; og da Vi ikke kunde faae her nogen, som veed Leilighed at ramme der paa Landet vort og Kronens Beste og Biistand, have Vi nu tiltroet og befalet og med dette vort aabne Brev tiltroe og befale denne Brev-viser Dirik Pining, vor elskelige Tiener at

have

have i vare (forestaae) vort og Kronens Land Island, og der at oppebære all vor og Kronens Rettighed og Rente ihvad det helst er eller nævnes kan, som Vii der paa Kronens vegne bor at have og Os med rette tilfalde kan i alle Maader, som han hidindtil giort haver, indtil Vi komme der om ydermeere til ords med forskrevet vort elskelige Raad i Norge. Thi bede Vii og byde Eder alle vore Lavmænd og Lavrettemænd, og ald Almuen paa Island og hver iser at I her efter ere forskrevne Dirik Pining horige og lydige paa vore vegne, som i her til giort have og giører og giver hannem med god Rede eders aarlige Skatt, Landskyld, Sagøre, og ald anden Rettighed og hvad helst det er eller være kan som I Os paa Kronens vegne pligtige ere, og ingen anden, saa længe han forskrevet Land og Eder alle haver af Os til vare (at forestaae) og lader det ingenlunde. Forbydende alle, hvo som helst være kan, hannem herimod at forhindre eller hindre lade, eller i nogen Maade forurette under Vor Kongelige Hævn og Vrede. Datum in castro nostro Flensborg in crastino beatæ Catharinæ virginis, Anno Domini M. CD. LXXX. III. nostro sub secreto præsentibus appenso.

III.

Adels-Brev for Eggert Eggertson Lavmand i Vigen i Norge.

Wii

Wii Hans med Guds Nade, Danmarks, Norges, Vendes och Gotes Konning, vdvald til Sverge, Hertug i Sletzuig och i Holſten, Stormarn och Diitmerſken, Greffue i Oldenborg och Delmenhorſt. Gior thet witherlicht alle, at for Troſcab och willige Tieneſte, ſom thenne Breffuiſſer Eggerd Eggerdsſon Lagman uti Wigen oſſ och wort Rige Norge her till giortt haffuer och han och hans rette Echte Born och Afkomme oſſ och wore Arffwinge och Efftherkommere Konninge uti Norge och Riget her effter trolige giore, bewiiſe muæ och ſkulle. Tha haffue Wii nu aff wor ſonderlige Gunſt och Nade unt och giffuet, och meth thette wort obne Breff vnne och giffue hanum och hans retta Echte-born och Afkomme Friihed och Frelſſe ſom andre wore Riddere og Swenne haffue uti wort Rige Norge till ewig Tiid meth Skiold och Hielm, ſom er, en halluff huid Enhorning uti eth bloth Feld, och en halluff huid Enhorning owen upa Helmen, effter ſom her uti maleth ſtander - - - - - - - Tog wort och Kronen frii Bonde godz och Kobſted goz uti alle Made ufor-

K krenck

krencket. Thi forbiude Wii alle ehwo the helst ær eller være kunne och serdeles wore Fogder och Embitzmenn fornemte Eggerd Eggerdsson eller hans echte born her uti, eller emod at hindre eller hindre lade, dele, platze, mode, umage, eller uti noger Máde uforrette vnnder wor Konningxlige Hefnd och vrede. Datum in castro nostro Nyborig feria qvinta proxima ante festum beati Laurencii martiris, Regali nostro sub secreto inferius appenso. Anno Domini millesimo, qvadringentesimo, octuagesimo, octavo.

Dominus Rex pe

Da man har foresat sig at udgive alle Forordninger og aabne Breve, som henhøre til Loven og Historien; og deri bland findes og nogle Anordninger, som med Livmændenes, Lavrettemændenes og heele Almuens Samtykke ere forfattede og af Lænsmændene og undertiden Biskoperne stadfæstede, hvilket i gamle Dage og førend Souverainitetet blev indført, var nok til at give samme Anordninger Lovs-kraft; og da disse Anordninger ikke eeneste giøre Oplysning i Historien; men og kan være meget nyttige og nødvendige for dem, som skal giøre Udkast til nye Love og Forordninger, som man kunde see udi Aaret 1722, naar der efter da værende Stift-Amtmand Rabens Foranstaltning skulde forfattes en ny Politie-Ordning. Derfor har man meent at det ikke skulle mishage Læseren, om de fornemste af slige Anordninger bleve her indrykkede, saasom de ikke ere af den Mængde at de kan udgiøre en Samling for

for sig selv. I bland de fornemste af disse kan agtes de to følgende Anordninger, som gemeenlig blive kaldede Pinings Domme og som have vundet til forne Lovs-kraft, og derfor anføres til Grund i nogle andre Domme og Anordninger. See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II Pag. 244, 245, §. 4.

IV.

Alþinges- og Presta-Stefnu Samþyckt Ao. 1489 um Tiiunder af þeim Jordum, sem fyrer XX. Arum høfdu falled under Kong og Byskup og þadan frá felle. Item um Sekt á Heytolle og fleira.

Vier Magnus med Guds Myskun Byskup í Skálhollte, Eiólfur Einarsson Logmann sunnan og avstan á Islande, Didrik Pining Hirdstióre og Haufudsmann yfer allt Island giaurum gódum maunnum kunnugt med þessu voru opnu brefe, ad ver haufum samþyckt og i laug teked ævenlega hedan af i almennelegum Prestastefnum og á Alþinge: I fyrstu ad lúkaz skulu allar Tíunder af þeim Jordum, sem falled hafa under Kong og Byskup hedanaf æfenlega frá XX. vetrum. Item skal vera XVIII. alna Sekt á Heytolle og lúkaz af hvorium sem á Jordu býr, utan þar sem Prestssetur er. Item XVIII. alna

alna sok á hvorn, sem fornæmez at giora Kyrkiugard im graptar Kyrkiu. Item var þat og samþyckt ad Byskup ride med XIIIda Mann i Visitatiu og skyldu þeir taka tvofaldann Rett. Logmadur vid Xda Mann. Hirdstióre vid Xda Mann. Nefndar menn til þings vid IIIa Mann. Officialis vid IVa Mann. Profastur vid Vta Mann. Skulu þesser menn aller vera ánefnder og taka tvefaldann Rett, ef þeim verdur med ofund misþirmt.

Dette synes ikkun at være et Udtog af denne Dom; det indeholder ikke heller alle de Artikler som Hr. Jonsen tillægger den.

Oversættelse.

Altings og Præste-Mødes Anordning

Anno 1489. Om Tiend af de Jorde, som for 20. Aar siden have faldet under Kongen og Biskopen. Item om Mulct for Hoe-Told naar den ikke svares med meere.

Vii Magnus med Guds Miskund Biskop i Skalhollt, Eiolfser Einersen Lavmand for sonden og osten paa Island, Didrik Pining Statholder og Hovitsmand over alt Island giore gode Mænd

Mænd vitterligt med dette vort aabne Brev, at Vii have samtykt og for Lov antaget paa et almindeligt Præste-Mode og paa Altinget, at skal holdes bestandig her i fra. Først, at alle Tiender skal svares af de Jorder, som for 20 Aar siden have henfaldet under Kong og Biskop, her i fra ævindelig. Item skal der være 18 Alnes*) Mulct for Hoetold (om nogen ikke betaler) og svares af hver den, som paa nogen Jord er boesiddende, undtagen der, hvor en Præst sidder. Item skal hver den svare Mulct 18. Allen, som ikke vil bygge Kirke-Gaard om sin Begravelses Kirke. Item blev samtykt at Biskopen skal ride med 12**) Mænd i sin Visitatz og skal de tage en dobbelt Rett. Lavmanden med 9. Mænd. Læns-manden med 9. Mænd. Nævnings (Lavrette) Mænd med 2 Mænd. Officialis med 3. Mænd. Provster med 4. Mænd, skal alle disse Mænd være navngivne og tage dobbelt

*) 18 Allen ere 3 Øre eller en halv Rixdlr. Specie. Høetold hvad er, forklarer Arnesens Islandske Rettergang pag. 567. Den var, nemlig, en vis Afgift til Præsten indført i Anleedning af, at Sognets Bønder om Vinteren skulde foere en Ride-Hest til Præstens Tieneste for Sognebudenes Skyld.

**) Det som staaer i det islandske 13de 10de 3ie 4de 5te vil sige saa meget, at Hovetmanden skulde selv vare den tretteinde, tiende, o. s. v. og Følge-Svennene altsaa 12. 9. 2. 3. 4. Ellers kan her med confereres Kong Christian den Førstes Lange Retterbod §§. 5. 6. pag. 12. 13.

Ret*) om de med Avind (forsætlig Ondskab) blive forurettede.

V.

Piinings Doomr

1. Um Engeska og Þydverska kavpmenn ef fals giora i kavpum.

2. At þeir Engelsku og Þydsku hallde frid mille siin innbyrdes.

3. Um̃ vetrarlegu wtlendskra.

4. Um̃

*) Den Personlige Ret eller Fuld-Ret, som saa ofte forekommer i de gamle Love er dog ingenstæds fastsat til noget vist (See Lavmand Sølvesens Tyro Juris 3. B. 16. C. Item Hans Jus Criminale Mscr. II. Part. 3. C.) Lavmand Erlend Thorvardsen har ved en Altings Dom eller Anordning af 1526 fastsat denne Ret til følgende: Fuld-Ret for Lavmanden og Biskopen 9. Marker. For Provsten og Syssel-manden 6. Marker. For Præst og Lavrettemand 5. Marker. For Degn og Reppstyre 4. Marker. For en god Skattbonde 3½ Mark. For de Fattigere 3. Marker. Undertiden dømte Biskoperne sin Fuld-Ret 60. Marker, som Biskop Oluv Røgnvaldsen (See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 593. § 4. Ellers var der Forskel paa Persone Fuld-Ret og Eiendoms-Fuld-Ret. Hin var den Erstattning som en fik for den Uret, som hans Person eller Ære blev tilføiet. Denne var Erstattning for den Skade, som en blev giort paa hans Eiendom.

4. Um̄ bwsetumenn sem ega minna fe enn til III. hundrada.

5. Um̄ kavplag at skreid og varninge.

6. Um̄ nefndarmanna skatt.

7. Um̄ þeirra samreid til þings med Logmanne.

Allum maunnum, sem þetta bref siaa edr heyra, sendum Ver Eyólfr Einarsson laugmann avstan og sunnan á Islande, Finnboge Jons son Laugmann nordan og vestan á Islande og aller laugrettumenn, qvediu Guds og sína, kunnugt giorande, at þá lidet var frá Guds burd M. CD. LXXXX ára, midvikudaginn næstann epter Peturs messu og Páls á almennelegu Auxarárþínge, vorum ver tilkallader af ærlegum manne Didrik Piining, haufudsmanne yfer allt Island og Vardhúsen, at dæma og skoda hvorn frid at útlendsker kavpmenn skulu hafa her í lande og þær fleire greiner, sem her epter standa. In primis þat sama bréf, sem birtez um̄ frid imillum Noregs Kongs og Englands Kongs þar á þínginu um̄ engelska menn, at þeir skyldu mega sigla til Islands med rettann kavpskap og falslavsann. Svo og ei sídur um̄ þýdverska menn, þá sem Kongs bref hefdu fyrer ser og med rettann kavpskap vilia fara, med sod=

soddan tunnumál, áttúnga, qvartela, Stikna, sem ad fornu hefur vered her í landid. Enn hvor sem fals selur, sekur XIII. maurkum vid Kong; enn hinum, sem keypte, epter þvi sem logbók vottar. Enn ef þeir villa ei bæta, er misgiordu, þá se þeim fyrerbodenn kaupskapr á þvi skipe; enn hvor sem vid þá kauper þar epter, sekez sem þeir kaupe vid útlægann mann. Svo og haufum ver dæmt ad Þýdversker menn og Engelsker halde frid sín á millum medan þeir liggia her í haufnum, saker þess ad Kóngsins skipan verdur ei til nytia landinu; ef þeir halda ei frid sín í millum; enn hvorer hafe hafner epter sem þeim hentar; enn hvorer sem fridin brióta, þá se ei vid þá keypt under slíka sekt, sem fyrrskrifad stendur. Skulu vorer landmenn líka svara þeim laugum og rettindum, sem vid þá kunna brotleger ad verda, sem þeir vid oss. Svo skulu her avnger útlendsker menn hafa vetursetu, utan fyrer fulla' navdsyn; og selie þó avngann peníng dýrra vetur enn sumar, og halde avngann Íslendskann mann til þiónustu og giore hvorke menn ne skip til siós. Enn hvor sem þá hýser edur heimer audruvís enn nú er sagt, svare slíku fyrer, sem þeir hýse útlægann mann. Enn hvor íslendskur, sem þeim þiónar, svare slíkre sekt sem hiner; Egnez Kóngur hálfar Sekter

ter og so þad gots, sem óloglega stendur, enn Kóngs umbodsmadur hálft og hans fylgdar (Syslu) menn.

Svo og haufum ver dæmt og samþykt af allre Logrettunne, ad avnger Búsetu (Búdarsetu) menn seu í landinu þeir sem ei hafa Búse at fæda sig vid, svo og karlar og konur og ega ecke minna fe enn III. hundrud; skylder til at vinna hiá bændum aller þeir, sem minna fe ega konur og karlar, sem nú er sagt. Enn karlar og konur, sem ei vilia vinna, se upptækt allt þad þeir hafa aflad, Kóngs umbodsmanne og bændum ollum í sveitinne; enn hvor þá heldur edur stirker í móte þessum vorum dóme og samþycke, sekur IIII. maurkum vid Kóng. Enn ef þeir edur þær vilia ei vinna og fara helldur á Húsgáng, hafe refsing til VI. avra, sem syslumen og bændur verda ásátter.

Kavplag á skreid og varninge í sveitum se epter þvi sem góder menn virda og verda ásátter med Syslumanna ráde. Item hautum ver dæmt alla nefndar menn Kóngsins handgengna men frí um skatt, enn taka óskert þíngfarar kavp umfram, og alla skylduga at rída med Laugmanne til þíngs sem Laugbók vottar og samleid eiga vid hann, eda seker XII. avrum, og

 gialde

gialde aptur skatt og þíngfararkaup og seu úr nefndinne, nema valdsmanne lítez annad sannara. Samþykte þennan vorn dóm fyrrskrifadur Didrik Píníng, Síra Arne Snæbiarnarson officialis Skálholltz Kyrkiu. Herra Halldór Ormsson Abóte á Helgafelle. Herra Jon Arnason Abóte ad Videy og allur almúge, sem þá var á þínginu, og til sanninda her um ꝛc.

Oversættelse.

Pinings Dom.

1. Om Engelske og Tydske Kiøbmænd som handle svigeligen.
2. At de Engelske og Tydske holde Fred med hinanden.
3. Om de Udenlandskes Vinterleye.
4. Om husmænd, som eye mindre Fæ end til 3 hundrede.
5. Om Taxt paa tør Fisk og Varer.
6. Om Nævningsmænds Skatt.
7. Om deres Følgeskab med Lavmanden til Landstinget.

Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Vii Eiolfver Einerssen Lavmand for osten og sønnen paa Island

land, Finnboge Jonssen Lavmand for norden og vesten paa Island, og alle Lavrettemænd Guds Helsen og Vores, bekiændt giorendes at 1490. Aar efter Guds Fodsel, næste Onsdag efter Petri og Pauli paa det almindelige Oxeraae Ting, vare Vi tilkaldede af ærlig Mand Didrik Piining, Hovitsmand over allt Island og Vardhuse Læn, for at overveye og domme, hvor stor Fred (Frihed) udenlandske Kiobmænd skulde have her i Landet; og om fleere Artikler, som efterfolge.

In primis det samme Brev, som blev forkyndet om Fred imellem Kongen af Norge og Kongen af England her paa Tinget om Engelske Mænd, at de maae seile til Island med ret og usvigelig Handel. Saa og ikke mindre om de Tydske Mænd, som have Kongens Brev for sig og fare med ret Handel ved fligt Tondemaal, Ottinger, Qvartere, Alne, 1) som til forne have været her i Landet. Men hver den som sælger Svig bode 13. Marker til Kongen, og til den som kiobte, efter som Loven udviser. 2) Men vil de ikke bode, som giorde Uret,

L 2 da

1) Stikur, som Texten har, ere her oversatte ved Alne, fordi man fandt icke andet beqvemmere Ord derpaa og dog udtrykker det ikke Ordets rette Bemærkelse; thi egentlig indeholdt 1. Stika 2. Allen, af de gamle Alne, som bleve brugte i Jonsbogens Tiid. See samme Lovs Kiøbebalkens 26. Cap. hvor det heder efter Hr. Thorhallsens Oversættelse: „Det skal kaldes en Stike som giør 2. Allen ligesom til „forn." Men det er endnu ikke afgiordt hvor lang den gamle Allen været haver.

2) Her sigtes til bemælte Lovs Kiøbebalkens 11. Cap. hvor der staaer saaledes: „Giør den som solgte noget Falsk der udi, da bøde til den „som kiøbte hans Ret." See pag. 78. Not. *.

da forbydes dem al Handel, som ere paa det Skib; Men hver den, som siden handler med de samme, straffes som den, der handler med Fredløse Mænd 3.) Saa og have Vii dømt at Tydske Mænd og Engelske skal holde Fred sin i mellem, medens de ligge her i Havnene; fordi at Kongens Befaling kommer Landet til ingen Nytte, om de ikke holde Fred sin i mellem; men begge de [Engelske og Tydske] have Havner, som dem er tienligt. Men de, som giore Fredbrud, da maae ingen handle med de samme, under Straff, som forskrevet staaer. Vore Landsmænd, som kunde forsee sig imod dem, skulle ogsaa svare dem Lov og Ret, ligesom de Os. Saa skal og ingen udenlandske Mænd, sidde her om Vinteren, uden de have fuldkommen Nødsyn: og sælge dog ingen Penning dyrere om Vinteren end om Sommeren; og holde ingen islandsk Mand til sin Tieniste, og lade hverken Mænd eller Skib gaae til Søes [paa Fiskerie.] Men hvo som dem huser eller hiemmer anderledes end nu er mældt, bøde derfor ligesom han husede Fredløs Mand 4.) Men hver Islandsk, som dem tiener, svare lige bøder: Tilfalde Kongen de halve Bøder ogsaa det Gods, som uløvlig staaer; men

3) See her om Kiøbebalkens 14. Cap. „ Nu handler man med en Fredløs, da eyer Kongen det Gods, som han kiøbte af ham og bøde des uden 6. Øre til Kongen."

4) See Mannhelgebalken 6. Cap. „ Huser nogen eller hæler Landflygtig „ Mand, æder eller drikker med hannem, være sig Bonde eller nogen „ anden: Bøde til Kongen for den første Nat en Mark, to for to „ Nætter; men bliver han 3. Nætter hos ham efter at han er giordt „ fredløs inden det Herret, da bøde 13. Marker til Kongen."

men Kongens Ombudsmand 5) det halve og hans Folgemænd. Saa og have Vi domt, og det samme er samtykt af ald Lavretten, at ingen Husmand skal taales i Landet, som ikke have Boefæ at underholde sig med, hverken Mænd eller Qvinder og maae de ikke eye mindre end til 3. Hundrede 6.) Men alle de, som mindre Fæ eye, skal være pligtige at tiene hos Bønderne baade Mænd og Qvinder, som nu er mældt; men de Mænd og Qvinder, som ei ville tiene, da have forbrudt alt det, som de have vundet til Kongens Ombudsmænd og Bønderne i Sognet. Men hvo som dem holder eller styrker imod denne Vor

5) **Ombudsmand** betyder ikke Statholder; men Sysselmand: Ligesom **Valdsmand** nedenfor betyder det samme. See Lavmand P. Wisdalins en haandskreven Afhandling om det Ord: **Rettare.**

6) Ved 3 hundrede forstaaes her saa meget Fæ, som koster 3. Hundrede eller 12 Rdr og i Besynderlighed Malke-Faar og Kiør. Ellers fortiener denne Artikel især at confereres med det, som Loven siger i Fremmførsle-Balkens 2. Cap. „ Men har de med mindre Gods kommet „ sammen end at de begge eyede til 3. Hundrede; bleve heller aldrig saa rige at de burde betale Kongen Skatt &c.“ Her sammenføyes det at eye 3. Hundrede og betale Skat: og naar man tillige betænker den Vedtægt; at den som betalte Kongen Skatt havde Ret til at sidde paa sin egen Haand, endskiøndt han ingen Jordbrug havde, som nu kaldes Løsemand, saa kan man falde paa de Tanker at dette var en Regel for Skattetageren: At den nemlig, som eyede 1. Koe og 12. Malke-Faar burde betale Skatt; thi saa meget skal der til at giøre de her bemældte 3. Hundrede.

Dom og Anordning, bøde 4. Marker til Kongen. Men vil de ikke tiene og gaae heller paa Betlerie da have Straff til 6. Øre 7) som Sysselmændene og Bønderne komme overeens om. Værd paa Torfisk og udenlandske Varer i Oplandet, skal være efter som gode Mænd taxere og komme overeens om ved Sysselmændenes Raad. Item have Vi dømt alle Nævnings Mænd Kongens Handgangne Mænd 8) fri for at svare Skat,

7) De to Udskrivter af denne Dom, som man har ved Haanden, læse her eenstemmigen **Straff til 6. Øre;** men hvad det vil sige, er ikke saa vist. Uden Tvivl meenes her legemligt Straff, som i de Tider var meget brugeligt i Politie-Sager naar Halsstarrighed skulde straffes. I Criminelle Sager blev det ikkun brugt for Tyverie første og anden Gang, som Tyven kunde dog løse sig fra med Penge. See Tyvebalkens 1. Cap. Den blev og brugt udi Leyermaals Sager naar den Skyldige kunde ikke betale, da fick han to Slag af Riis for hver Mark. See Store Dommen af 1564. Art. 7. hvor af er klart at de gamle have udregnet det legemlige Straff udi Penge. Men hvor stort Straff paa Kroppen her skal svare til 6. Øre tør man ikke fastsætte.

8) Jeg har beholdt Nævningsmænd for Lavrettemænd; thi Ordet er gammel Dansk og Østersen Vellye siger det samme. Men det, som man lægger her mest Mærke til, er dette; at det synes, som Nævnde- eller Lavrette-mænd giøres til det samme som Kongens Haandgangne-Mænd, som Hr. Thorhallesen rettelig oversætter ved Hoffbetientere: hvilket nock er det eeneste Sted, som giver Lavrettemændene denne Rang. Rimelig er her begaaet nogen Skriver-Feil, kannskee udeladt et OG, og skal

Skat, og tage desforuden uafkortet Tingfare Kiob: og skal de alle være pligtige at ride med Lavmanden til Tinget, efter som Lovbogen udviser, naar de have samme Vey med ham, eller bode 12. Øre, og betale igien Skatt og Tingfare Kiob og forviises udaf Nævningen, uden (Valdsmanden) Sysselmanden synes andet rettere. Denne vor Dom samtykte forskrevne Didrik Piining, Hr. Arne Svenbiornssen Officialis for Skalholts Kirke, Hr. Halldor Ormssen Abbed paa Helgefeld, Hr. Jon Arnesen Abbed paa Vedøe og ald Almuen, som er paa Tinget; og til ydermeere Bekræftelse 2c.

VI.

Om ulovlige Fengsel. Om Kiæremaal. Om udflegt Gods 2c.

Wii Hans medt Gudtz Nade Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Her-

skal saaledes forstaaes: „At alle Nævnde-Mænd og Kongens Haandgangne-Mænd skal være fri for at svare Skat, og skal de alle være pligtige at ride med Lavmanden til Tiinget eftersom Lovbogen udviser.“ See Tingfarebalkens 2. Cap. og Kong Eriks Retterbod sammesteds, som tillader at nævne Handgangne-Mænd til Oxeraae Alting i Kongens Erende; men det vare dog eeneste Lavrettemændene som fick Tingfare-Kiøb, hvorom see Tingfarebalkens 2. Cap.

Hertug i Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst gøre alle vitterligtt, att Vii mett vortt elskelige Raad haffue offuervæyet Vor och Norigis Rigis och this Indbyggeres Beste och Bistand, paa thet ingen skall vloulige tuingis eller beskattis her effter thenne Dagh, og ther for haffue Vii naadeligen vnt och giffuit alle vore kære vndersotthe vdi Norigis Rige thisse effterskrevne Retteboder och ville att alle Vore Lagmend offuer altt vortt Rige Norge thennem saa strengeligen holde skulle och alting ther efter retteligen dømme och for Ret Lou att sige, saa vel offuer then rige som offuer then fattige.

Forst ville Vii at ingen skal bastis eller bindis vden hand sigh louligh forbryder, eller vorder greben medt ferske gierninger, och som aaklagis eller paakieris for the Sager, som Louen vduiser at gielde paa Liff og Ære. (Goz) Hvo therimod giør bode Konningend XL. Marker, [Lybsk] och staa hannem, som saa vorder greben, fuld Rett effter XII. Mandz Dom.

§. Hug

Hvo som kommer for Os och kierer sin rette Kieremaal och Brost eller och for the Dommere, som Vii tilskicke mett vort obne Breff, da ville Vii at then skall være therfore vfeidtt, vbastit och vbunden; hvo som ther imod gior eller giorendes vorder bøde os VIII. Ortuger og XIII. Marker, (XL. Marker Lybske) og miste sit Læn och stande then som aakierer fuld Ret efter Louen och XII. Mænds Dom.

Kommer nogen for Os eller for the Dommere, som Vii saa tilskicket haffue mett vore obne Breffue, och haffuer ei rette Kieremaal; tha bøde hand mod then, som hand saa medt urette paakiert haffuer, efter Louen.

Hvo som forbryder sine Jorder och Odal efter Louen, tha skulle the falde til Os och Kronen, och ei til them, som haffue Land och Læn aff Os.

Hvilke Dommere, som Vii tilskicke mett Vore obne Breff at sige Dom och Ret: hvem the tha stefne for thennem, och om nogen sidder offuerhørig, och vil ei lyde Stefning, och icke beviiser sitt loulig Forfald for Dommeren, bøde til Os hver Tiid VIII. Ortuger og XIII. Marker och then som aakiærer sit Kostholdt.

Hvo som feyder eller uforretter offuer Louen nogen thennem, som Vore beskiermelse Breffue haffue, tha bode therfore som Louen udviser.

Item om Mynten her i Riget, ville Wii att hun skall gaa for fullde och være gild och gieff och ustraffet ved then Pen och Straff, som ther ved ligger.

Var thette Breff giort udi Oslo feria qvinta infra octavam Visitationis Marie (in civitate nostra Opslo qvinta feria infra Visitationis Marie.) Anno incarnationis Domini M. CD. LXXXXI.

Denne Forordning er efter de to forhen ommældte gode Samlinger. Den synes fornemmelig udgiven for Norge; men da Islænderne ansaae sig for en Provinse af Norge, og derfor have indført den i bland de til Island udgivne Forordninger, hvorfor den og findes i deres gamle Samlinger og Dommebøger indført, saa har man taget i Betænkning at udmynstre den fra de andre.

VII.

At Biorn Gudnesen og hans Medarfinger beholde Arv efter Einer Biørnsson.

Wii

Wii Hans medt Gudz Naade, Danmarkis, Sverrigis, Norgis, Wendis og Gottis Konung, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren och Ditmersken, Greffue udi Oldenborch og Delmenhorst giøre alle vitterligtt, att Wii haffue vnndt och tilladit och medt thette vort obne Breff unne och tillade at thenne Breffuisser Biørn Gundesen och hans Medarffuinge mue och shulle arffue och them alle emellem skifte efter theris Lanndz Lag paa wort Lannd Islandt, alth thet Arffgotz, som hannem og them tilfallen er efter Einer Biørnsson, hues Siel Gudh haffue, dog i so Mathe, att fornemte Biørn Gundesen och hans Mettarffuinge skulle giffue och till gode Rede bethale all thenn gelld och skylld, som fornemte Eyner Biørnssen oss och andre af Rette skylldig och plichtig bleff att bethale. Thi forbiude Wii alle ehuo the hellst ere eller være kunde och serdelis vor Fogit och Embitz man paa forskreffne vordt Land Island hannom eller hanns Mettarffuinge her emod att hindre, hindri lade, mode, quelie, vmmage eller vdi nogen Mathe vforrette eller

Forfang ath giøre, under vordt Hylleſt och Naadi. Giffuit paa vort Slot Rendz Borgh Loffuerdagen neſt efter Sondagen Letare, Ar efter Gudz byrdh M. CD. LXXXX. VIII.

Undert wort Signet.

Ovenfor dette Brev, ſom var ſkrevet af Sal. Profeſſor Arne Magnusſens Haandſkriver ſtoed dette: „ Efter Haand Jon Dan Magnusſens."

Kong Christian den Andens Forordninger og aabne Breve.

I.

Domr mille Eiriks Prests Sumarlidasonar og Fiñboga Løgmans Jonssonar

edr

Stadfesting

uppá

Mødruvallna Rettarboot.

Vier Christiern med Guds Naad rettr Erfinge til Noregs Rikes, wtvalen Konungr til Danmerkur og Sviia Rikes, ꝛc. Hertuge i Slesviik, Holsten, Stormarn og Ditmersken, Greife i Oldenborg og Delmenhorst giørum aullum vitanlegt, ad Arum epter Guds burd 1507. mánudag=

nudaginn næstann epter Vorfruedag presentationis á Profasts gardinum i Oslo stad, nærverande vorum elskulega Herra Jone Pálssyne Prófaste þess sama stadar, og Noregs Rikes Cancellera, Herra (Meistara) Eirike Walkendorph Prófaste i Roskyld, Vorum Cancellera, Herra Stephane Cantor uti Mariu Kyrkiu i Oslo, Eirike Eiriks syne Løgmanne þess stadar, Henning Kock, Bent Hakonarsyne Borgmeistara i Oslo, Arna Þoris syne, Hans Vianer og Niels Lafrentz Rádmønnum i Oslo med mørgum fleirum ødrum gódum Mannum, sem þar nærre voru. Var fyrer oss skickadr þesse Brefvísare, Vor elskulegur Herra Eiríkr Sumarlidason, Sóknar-Prestr til Sancte Ceceliu Kyrkiu í Savrbæ útí vort og Kronunnar Land Island; hvøred kiærde og klagade uppá Finnboga Jónsson Løgmann nordan og vestan uppá fyrrnefndt Island, fyrer nockud Gotz, sem kallaz Grund og aull þav Gotz, sem þar under liggia, sem fyrrnefnds Herra Eiríks bródur, Sveine Sumarlidasyne tilheyrdu, og fyrrnefndum Hr. Eiríke tilfell med Løgum epter sína bródurdóttur Gudrunu Sveinsdóttur: og sagde fyrer oss hvornen hann hefde þar um̃ oftnefndann Finnboga áklagad epter Løgum þar uti Islande; Og þar med fram̃lagde eitt Bref vors elskulega verduga Fodur Erkebyskupsins af Nidaróse, Byskupsins af Biørgvin, Prófastsins þar þess sama stadar og Hr. Niels Henriks sonar

Noregs

Noregs Rikes Ráds bref, sem þeir þar hofdu útgefed í vors kiæra Herra Fodur og vorre Fiærveru, so hliódande; ad þeir budu og befoludu beggia þeirra Dómara og Rettara i Islande ad skicka um þad Mál, og hiálpa þeim uppá bádar sídur, so miked sem Noregs Log og Rettr er til. Tiáde og kunngiørde Oss vor elskulegr Herra Eirikur Sumarlidason, ad þá hann kom aptr til Islands med fyrrskrifad bref, þá stefnde vor elskulegr verduge Fader Hr. Stephan í Skálhollte og Herra Gottskalk á Hólum Byskupar og Þorvardr Erlendsson Løgmann sunnan og avstan uppá Island, þeim fyrer sig uppá bádar sídur i fleire gódra Manna Náveru, og framlagde fyrer oss þeirra bref þar um hliódande, ad þeir þar inne skióta fyrrnefndu Mále fyrer oss inn ad koma innan Sancte-Mikelsdags næst forliden, ellegar ad Sancte Mikelsdag næstkomande med þad allra seinasta, med beggia þeirra Bref og Bevising, ellegar þeirra fullmynduger Umbodsmenn, epter þvi, sem þad þeirra Bref framar meir vottar og inneheldr. Þar med framlagde hann eitt 24. Løgrettumanna Bref af Islande, hvort ed hliódade med odrum Articulis, sem þar inne stódu, í hvorium fyrrnefndr Finnboge Jónsson appellerade og skavt ser undan þeirra Dóme á Islande og fyrer oss, og hefr þó ei fyrer oss komed, ne hanns fullmyndugr Umbodsmadr; helldr er hann

heima

heima blífande og heldr fyrrnefnds Herra Eiríks Gotse utan Log og Rett. Og þvi fyrer soddan Bref og Bevísíngar, sem vor oftnefndr Herra Eiríkr Sumarlidason fyrer oss framlagde og epter þeirre Rettarbót, sem vor Forfader hinn Heilage Kóng Hákon utgaf umm Arfatal so hliódande: Ad þá Móder erfer Barn sitt þad sem ádr hefr Arf teked epter Faudr sinn, skal Módur ei lengr, enn í hennar lífstíd þad fasta Gotz fylgia, utan þad skal epter hennar dag falla aptr til Barnsins rettra Erfíngia og Odalsmanna til þess Gotz: Somuleides skal fara ef Fader erfer Barn sitt. Hvílíka forna Rettarbót aller vorer Forfedur og fyrerfarande Kóngar í Norege og Ver hofum og eirnen samþykt og fullkomlega boded ad vid magt blífa skule yfer allt Noregs Ríke, jafnvel i Islande Færeyinum og Hialltlande, sem her í Norege. Þar fyrer var þad so uppá dæmt, ad vor fyrrnefndr elskulegr Herra Eiríkr Sumarlidason ber igien ad hafa í rettann Arf, allt þad fasta Gotz, sem fyrrnefndum Hans Bródur Sveine Sumarlida syne tilheyrde og let epter sig, frá fyrrnefndum Finnboga Jóns syne, innan 14. daga epter þad, hann hefur heyrt þetta vort Bref, under óbóta Mál. Þar ad auke ad fyrrnefndur Finnboge skule standa oftnefndum Herra Eiríke 12. Manna dóm, fyrer Kost og Tæríng, Kosthald og annad, sem Hann hefur uppbored

bored sídan tídtnefnds Herra Eiríks Bróðurdótter, Gudrun Sveinsdótter deyde. Enn hafe fyrrgreindur Finnboge Jóns son þar framar meir nockud ad klaga til oftnefnds Herra Eiríks, þá tale hann til hanns sídan þar um med rettu. Gefed uppá vort Slot Akurhus, Ar og dag, sem fyrrskrifad stendr.

Under vort Secret.

Oversættelse.

Dom imellem Præst Eirik Sumerlideson og Lavmand Finnboge Jonsson.

Eller

Stadfæstelse paa Mødrevalle Retter-Bod.

Vii Christiern med Guds Naade, ret Arving til Norges Rige, udvalgt Konge til Danmark og Sverrig ꝛc. Hertug udi Slesvig,

vig, Holsten, Stormarn og Ditmersken, Greve ude Oldenborg og Delmenhorst, giore alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1507. Mandagen næst efter Vorfrue presentationis paa Provste Gaarden i Oslo, nærværendes vor Elskelig Hr. Jon Poulssen, Provst sammesteds og Norges Riges Canceller, Hr. (Mester) Erik Walkendorph Provst i Roskilde, vor Canceler, Hr. Stephen Cantor udi Marie Kyrke udi Oslo, Eirik Eirikssen Lavmand sammesteds, Henning Kock, Bent Haagensen, Borgmester i Opsslo, Arne Thorissen, Hans Vianer og Niels Lafrentz Raadmænd i Opsslo, med mange andre fleere gode Mænd, som der vare nærværende. Blev skikket for os denne Brev-Viiser vor elskelig. Hr. Eirik Sumerlidesen Sogne-Præst til Sancte Cecilie Kirke i Saurbai udi vort og Kronens Land Island, som kiærde og klagede paa Finnboge Jonssen Lavmand for norden og vesten paa forbenævnte Island, formedelst noget Gods, som kaldes Grund og alle de Godse, som der under ligge, som forbemældte Hr. Eiriks Broder Svend Sumerlideson tilhorde, og forbenævnte Hr. Eirik tilfaldt lovligen efter sin Broderdatter Gudrun Svendsdatter: og forklarede for Os, hvorledes han her over havde anklaget oftnævnte Finnboge efter Loven udi Island: Og tilligemed fremlagde han et vor elskelige Værdige Fader Erkebiskopens af Nideros, Biskopens af Bergen, Provstens der sammesteds og Hr. Niels Henrikssens Norges Rigs Raads-Brev, som de der havde udgivet i Vor kiære Her Faders og Vores Fraværelse, saaledes lydende: at de byde og befale begge deres Dommere og Øvrighed i Island at kiænde i den Sag, og at forhiælpe dem paa begge Siider, saavidt Norges Lov og Ret

 medforer.

medfører. Berettede og forklarede for Os vor elskelig Hr. Eirik Sumerlideson, at da han kom igien til Island med bemælte Brev, stævnede vor elskelige Værdige Fader Hr. Stephen i Skalholt og Hr. Gottskalk paa Holum og Thorvarder Erlendsson Lavmand for sønden og østen paa Island, dem begge for sig udi fleere gode Mænds Overværelse, og fremlagde for Os deres Brev af det Indhold, at de indstille bemældte Sag for Os at indkomme inden Ste. Mikelsdag næstafvigte, eller i det sidste inden Sancte Mikelsdag næstkommende, med begge deres Breve og Beviser, eller deres fuldmyndige Ombudsmænd, efter som samme deres Brev ydermeere udviser og indeholder. Der med fremlagde han et 24. Lavrettemænds Brev af Island her paa lydende tillige med andre Artikler, som det indeholdt, hvorinde forbemældte Finnboge Jonssen appellerede fra deres Dom udi Island, og indskiød sig for Os, og har dog ikke mødt for Os eller hans fuldmyndig Ombudsmand; men forbliver hiemme og beholder forbemældte Hr. Eiriks Gods uden Lov og Ret. Derfor formedelst slige Breve og Beviser som vor oftbemældte Hr. Eirik Sumerlideson for Os fremlagde og efter den Retterbod, som vor Forfader den hellige Kong Haagen udgav om Arvetal saa lydende: At naar Moder arver sit Barn, det som for har taget Arv efter sin Fader, da skal Moderen ei længer end om hendes Livstiid beholde det faste Gods; men det skal efter hendes Dag falde igien til Barnets rette Arvinger og Odelsmænd til det Gods. Ligeledes skal der omgaaes, om Fader arver sit Barn: Hvilken gammel Retterbod alle vore Forfædre og fremfarne Konger i Norge og Vii have og ligeledes samtykt, og fuldkommeligen budet at ved Magt blive skal over alt Norges Rige, ligevel udi Island, Færøer og Hetland, som her i Norge,

i Norge. Derfor blev der saaledes paadømt, at forbemældte vor elskelig Hr. Eirik Sumerlidesen bør igien at have udi ret Arv, alt det faste Gods, som forbemældte hans Broder Svend Sumerlidesen tilhørde og han efterlod sig, af forbemældte Finnboge Jonssen inden 14. Dage, efter at han haver hørt dette vort Brev, under [Straff som for] Ubodemaal. Desforuden skal forbemældte Finnboge staae oftnævnte Hr. Eirik 12. Mænds Dom, for Kost, Tæring, Kostholdt og andet, som han har opeboret siden oftnævnte Hr. Eiriks Broderdatter Gudrun Svendsdatter døde. Men om bemældte Finnboge Jonssen har noget videre at klage til oftbemældte Hr. Eirik, da tiltale ham siden derfor med rette. Givet paa Vort Slot Aggerhus, Aar og Dag, som forskrevet staaer.

Under Vort Secret.

Ingen af de Samlinger, som man har ved Haanden, veed af dette Brev undtagen een, som tilhører adjungeret Sysselmand Hr. Thorgrimssen; men der er Dagen udeladt. En ret god Samling af gamle Rette-Bøder og Domme, hvor ibland og endeel af de nyere Konge-Breve indtil Kong Christian den Fierde; thi saa gammel er den, eller dog til deels ældre, den har dette Brev og sætter Dagen Mandagen næst efter Vor Frue *Præsentationis.* Bispop Hr. Jonssens Hist. Eccl. part. II. pag. 253 Not. a. sætter 24. Novembr; men dette Datum kan man have fortænkt efter det, som ovenfor er anmærket ved Christian den Førstes Forordning Nr. IX. pag. 55. dog efter Sal. Biskop Arnesens Dactylismo ecclesiastico har dette sin Rigtighed; thi efter den Nye Stiil skulde Novembr. udi

udi Aaret 1507. begynde med en Fredag, Marie Misse indfalde paa en Fredag den 21. og altsaa Mandagen den næste der efter, være den 24. Novembr. Men da man har her at giøre med den gamle Stiil, saa bliver Søndags Bogstaven udi dette Aar C og November. begynder med en Mandag, Marie Misse indfalder paa en Mandag, og altsaa Mandagen den næste derefter bliver den 28. Novembr. Nu indfalder dog Catharine Misse der imellem, neml. den 25. paa hvilken ere udgivne de to følgende Breve, neml. **Beskiærmelses=Brev for Eirik Sumerlidesen og Stadfæstelse paa Kong Haagens Retteboder**, som rimelig have fulgt efter denne Dom: saa har man Aarsag til at tage end og dette Datum i Tvivl, saavidt det sætter en M a n d a g. Her er derfor indløben kandskee en Udskriver Feil ved Dagen; men dette er ikke af den Betydenhed, at man skulde opholde sig derved. Den Domme=Samling, som denne Forordning er skreven efter, sætter dette neden under: „Det giøre Vii Vigfus Erlendsson, Statholder og Hovitsmand over alt „Island, Thorvard Erlendsson Lavmand sønnen og osten paa Island og „Hr. Eirik Sumerlidesen gode Mænd vitterligt med denne vor Udskrift, „at Vii have seet og overlæst vor naadige Herre Kong Christierns Brev, „som Hans Naade har udgivet med Hans hængende og uskad Indsegl, „saa lydende Ord for Ord, som ovenfor staaer skrevet." De fleste Samlinger sætte i steden for denne Forordning en anden udgiven i samme Aar, hvorved alle Kong Haagens Rette=Boder stadfæstes: Men at denne, som tillige dømmer i mellem Præst Eirik Sumerlidesen og Lavmand Finnboge Jonssen er egentlig den, som stadfæster den saa kaldede Modrevalle Retterbod, sees af den Dom, som er bleven afsagt paa Landstinger næste Aar efter om den bekiændte Arvetrætte i mellem Grim Poulssen og Vigfus Erlendssen og hans Medarvinginger, hvilken Dom til ydermere Oplysning man vil føye her til.

Domr

Domr um̃ Kong Christierns Brẽf
og
Hakonar Kongs Rẽttar-Boot.

Aullum goodum Maunnum, þeim sem þetta brẽf siaa edr heyra, senda Snioolfr Rafnsson, Halldor Bryniolfsson, Jon Magnusson, Olafr Asbiarnar son, Þorleifr Biørnsson, Runoolfr Þorsteinsson, Biarne Paalsson, Are Narfason, Olafr Oddsson, Arne Brandsson, Nicolaus Þorgilsson og Jon Paalsson qvedin Guds og sina, kunnugt giørande, ad þaa lided var fra Gudsburd *M. D. VIII.* Ar, aa Faustudagin næstan epter Peturs Messu og Paals, aa almennelegu Auxaraarþinge, vorum vẽr i Doom nefnder af ærlegum Manne Þorvarde Erlendssyne, Laugmanne sunnan og avstan aa Islande, ad skoda og dæma um̃ þad Koongsins bref, sem nw er nylega innkomed i Landid, er hlioodar uppaa Heilags Kongs Hakonar Rettarboot um̃ Arfataukur og annad fleira, sem þad

inn=

inneheldr. Þvi dæmdum Ver ædrnefnder dooms-menn fyrrsagt Koongsins bref, med aullum sinum greinum, staudugt og oobrigdulegt i allann Maata. I annare grein dæmdum Ver Grim Paalsson, vegna sona sinna Þorleifs og Benedikts, skyldugañ ad afhenda allt þad Jarda-Gots, sem Hann hefr at ser teked med oologum vegna sona sinna fyrrnefndra, epter Ingebiaurgu Þorvards doottur, Fwsa Erlendssyne og Þorvarde Broodur hans og Hoolmfriide Systur þeirra innan 14. Natta ad heyrdu Koongsins brefe og þessum vorum doome med sliiku vidlage og under Oboota-Maal, sem stendr i Koongsins brefe um̃ Grund og Grundar egner. Enn ef hann vill ei afgreida fyrrsagdt Jardagots, þaa dæmdum Ver ædrgreind Systkyn rettelega mega ad ser taka fyrrgreindar Jarder, og eignaz epter Koongsins Brefe og skipan. Samþykte þennan Vorn Doom med oss Þorvardr Erlendsson Løgmann og Vigfws Erlends son Hirdstioore og Haufudsmann yfer allt Island,

og

og settu sin Innsigle med vorum Innsiglum fyrer þetta dooms bref, skrifad a Þiingvelle i sama stad og dag, sem fyrr seger.

Oversættelse.

Dom om Kong Christierns Brev og Kong Haagens Rette-Bod.

Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Sniolver Ravnssön, Halldor Brynjolfssön, Jon Magnussön, Olaver Asbiarnesön, Thorlever Biörnssön, Runolver Thorstensön, Biarne Poulssön, Are Narvesön, Olaver Oddssön, Arne Brandssön, Nicolaus Thorgilssön og Jon Poulssön, Guds og sin Hilsen, bekiændt giørendes at Aar efter Guds Byrd 1508, Fredagen næst efter Petri og Pauli paa almindelig Oxeraae-Ting, vare Vii i Dom nævnte af ærlig Mand Thorvard Erlendssön, Lavmand for sønnen og osten paa Island, for at undersøge og dømme Om det Kongens Brev, som nu er nylig indkommet i Landet og lyder paa hellig Kong Haagens Rettebod om Arv og andet meere, som det indeholder. Thi

dømte Vii forbenævnte Doms Mænd, bemælte Kongens Brev med alle sine Artikler stadigt og uryggeligt i alle Maader.

Dernæst domte Vii Grim Poulssen, paa sine Sønners Thorlevs og Benedikts vegne, skyldig at afhænde alt det Jorde=Gods, som han har bemægtiget sig imod Loven paa forbemældte sine Sønners vegne, efter Ingebiørg Thorvardsdatter, til Fyse Erlendssøn, og Thorvard hans Broder og Holmfrid deres Søster, inden 14. Nætter efter at de have hørt Kongens Brev og denne Vor Dom, **under slig Straff og Ubødemaal som staaer i Kongens Brev om Grund og der hen hørende Ejendomme.** Men vil han ikke afhænde bemældte Jorde=Gods, da dømte Vi forbemældte Søstkener berettigede til, at bemægtige sig forbemælte Jorder, og sig til Ejendom antage efter Kongens Brev og Befaling. Denne Vor Dom samtykte med Os Thorvard Erlendsson Lavmand og Vigfus Erlendsson Statholder og Hovits=Mand over alt Island og satte sine Indsegle med vore Indsegle for dette Doms Brev, som blev skrevet paa Thingvalle ydi samme Stad og Dag, som før siger.

Af denne Dom er det klart, at dette Kong Christian den Andens Brev, hvormed Han dømte imellem Præst Eirik Sumerlidesen og Lavmand Finnboge Jonssen er egentlig det som kaldes Stadfæstelse paa Mødrevalle Retter=

Retterbod. Det, som man ellers især lægger Mærke til udi denne Dom er, at de dømme dette Kong Christierns Brev stadigt og uryggeligt i alle Maader. Det havde Islænderne betinget sig ved Overgivelsen, at de skulde nyde og beholde de gamle Islandske Love; og det samme igientog de, naar de siden hyldede de følgende Norske Konge; hvilke Fordrage findes hist og her haandskrevne. See Hr. Biskop Jonssens Hist. Eccl. part. I. pag. 381. §. 12. og den trykte Oversættelse af Kong Magnus Lov pag. 376. Derfor maatte Indbyggernes Samtykke søges førend Kong Haagens Lov (Járnsída) kunde gielde for Lov udi Island 1273. 1274. og Kongen maatte forskaffe sig Biskop Arnes Megling at den kunde blive antagen; som for denne Tieniste betingede sig af Kongen Hans Understøttelse i at faae Herredømme over Kirkernes Gods. See Arne Biskops Saga Cap. 9. Sturlunga 10. Part 24. Cap. og de gamle Annaler. Denne samme Vanskellighed mødte Kong Eirik, naar Kong Magnus Lov (Jónsbók) skulde antages 1281, uagtet at Islænderne selv havde ombedet Kongen at forbedre deres Love. See bemælte Arne Biskops Saga Cap. 28. og Biskop Hr. Jonssens Hist. Eccl. part. I. pag. 383. §. 2. At Islænderne have tilaget sig denne Myndighed længe derefter, seer man af denne Dom og andre fleere; men at det er gaaet dem, som det er gaaet Parlamenterne i Franke-Rig og at slige deres Samtykke og Domme have i de følgende Tider ikkun været en Ceremonie og Skygeverk, og at de Kongel. Forordninger have havt fuldkommen Lovs-Kravt, endog førend Souverainitetet blev indført, enten de saa samtykte dem eller ikke, er tillige vist.

Den saa kaldede Mødrevalle Rette-Bod, som Kong Haagen skal have givet her ind i Landet vil man efter tvende meget gode Pergaments Udskrivter for Samlingens Fuldstændigheds Skyld, her tilføye.

 Hacon

Hacon med guds myscun rc. Scyllda vor oc ast-semd rc. Fyrst at þar sem barn tóc arf epter módur sína skil-fengna oc fader epter sama barn, ef þat ætte eige skilgetet barn epter sic, þá skal fader ei meira erfa hedan af epter barn sitt oc hanns erfingiar, enn allt lavsa góz æuinlega. Enn eigner all-ar skal hann eiga oc i uirdar (vuirdar) setiaz um alla sína lífs-daga; enn epter hanns daga tace sá eigner allar, sem erfdum er næstr epter þad sama barn, þær þó, sem þat erfde epter módur sína, karl edr kona í módurlegginum, þeir þó, sem af þeirre ættqvíslinne eru komner oc þær iarder oc þat góz er út-af komet. Saumuleides skal oc fara, ef móder erfer barn sitt, þat sem ádr hefer erft faudr sinn. Skulu þessar erfder gánga i almennelegu erfdatale, enn ei Kóngs erfdum. Sva og ef madr hórar under Konu sína oc eigu børn saman, oc andaz konan og sídan barnit, þann arf skal alldrei fader taka er þat barn erfde epter módr sína; þann arf skulu taka módr-frændur barnsins hiner nánustu epter þvi sem fyrr seger. Sua oc af þvi at móder skilgeten stendr ei i almennelegu erfdatale epter fridluboret barn sitt, oc skal fara sem seger i audrum Rettarbótum Háconar Kóngs. Hedanaf skulu almennelegar Pútur ei vitne bera; enn þat eru pútur er þad verdr vitnes-

fast

fast at þær meta sig, oc taka med þvi nafne á ser, hvort sem þat er meira edr minna, edr taca II. menn á einu dægre. Þeir menn er Laugmanne oc audrum dómurum oc skilrkkum maunnum er í dómum sitia hiá þeim, sýnaz óskilríker vera sak=er einnar hvorrar ulutvendi, skulu eige vitne bera og einkan=lega sízt í stórmælum, þar sem skilríke tekr gódra manna imill=um. [Þar sem bónde selr iarder húsfreyiu sinnar utan hen=nar vilia edr samþycke, skal hún skyldug vera ad lýsa þvi inn=an V. vetra uppfrá þvi, sem hún visse at seldar voru, fyr=er þeim sem keypt hefr oc audrum skinsaumum maunnum, edr ege þess máls alldrei uppreist sídan.] Fyrerbiódum ver og hedan af at nockr madr kalle sín mál undan lauglegum dóm=um edr dómarum til þess, at draga málit fyrer hinum oc firra hann sua sínum rettindum. Biódum ver sysslumaunnum vor=um oc Laugmaunnum þessar rettarbotur at halda oc i laug=bók setia, þviat ver vilium at þesse laug gánge um̃ alldr oc æve, um̃ allt Noregs Kongs ríke. [Datum á XIIII. áre ríkes vors.]

Oversættelse.

Haagen med Guds Naade :c. Vor Pligt og Kiær=lighed :c. Først at der som Barn tog Arv efter sin Moder, der var lovlig giftet og Fader igien [tager Arv] efter det sam=

me Barn, om det ikke efterlader sig ægtefødde Børn; da skal Fader herefter ei meere Arv tage efter sit Barn eller hans Arvinger, end alt Løse-Gods evindelig: men alle Jorder skal han have og vurderede [uvurderede] beholde sin heele Livs-tiid. Men efter hans Dage bekommer den, som er nærmest til at arve det samme Barn, alle de Ejendomme; dog ikkun de, som det arvede efter sin Moder, Mands- eller Qvindes-Person i Moder-Linien, de dog, som af den ætqvisl ere komne og de Jorder og det Gods er frakommet. Paa samme Maade skal forholdes om Moder tager Arv efter sit Barn, det som før har arvet sin Fader. Disse Arve skal gaae i det almindelige Arvetal, men ikke i Konge Arven. Saa og om nogen Mand hover under sin Kone, som han har Børn med, og døer Konen og siden Barnet; den Arv skal Fader aldrig tage, som det Barn arvede efter sin Moder: Den Arv skal Barnets nærmeste Møderne-Frænder tage, som før er sagt. Saa og fordi at Moder ægtefødd staaer ikke i almindeligt Arvetal (at skal tage Arv) efter sit slægfred Barn, da skal der om forholdes efter det, som andre Kong Haagens Retteboder der om sige. Her efter skal almindelige Skiøger ikke antages til at være Vidne: men det ere Skiøger, som det bliver overbeviset, at de tage Penge for sig, hvad enten det er meere eller mindre, eller de tage to Mænd udi eet Døgn. De Mænd som Lavmanden eller andre Dommere og oprigtige Mænd, som hos dem sidde i Dom, synes urigtige formedelst en eller anden Uredelighed, skulle ikke være Vidne aller minst i store Sager hvor der om gode Mænds Oprigtighed er at giøre. [Dersom Hosbonden sælger sin Hustrues Jorder uden hendes Vilie eller Samtykke, skal hun være pligtig at lyse det inden 5. Vintere, efter at hun fik

at

at vide, at de vare solgte, for den, som kiøbte og for andre fornuftige Mænd, ellers have tabt den Sag.] Forbyde Vii og herefter at nogen unddrager sin Sag fra lovlig Dom eller Dommere, for at drage Sagen for sin Modpart og betage ham sin Ret. Byde Vii vore Sysselmænd og Lavmænd disse Rette=Boder at holde og i Lovbogen indføre; thi Vii ville at disse Lov skal over heele Norges Rige evindelig gielde. [Datum udi vort 14. Regierings Aar.]

Denne er den navnkundige saa kaldede Mødrevalle Rette=Bod, som har givet Anledning til saa store Trætter, indtil at den ved en, Fridrik den Fierdes Forordning af 15de Maii 1711. blev afskaffet. Aarsag til slige vidtløftige Trætter var denne, at nogle holdte for, at denne Rette=Bod var eeneste udgiven for Norge: Andre derimod paastode, at den var udgiven for heele Norges Rige og burde altsaa gielde i Island. Vel er Lovkyndigheden det fornemste Øyemed, som man har ved at udgive disse Forordninger i Trykken. Men da de, som lægge sig efter Lovkyndigheden, altiid søge tillige Oplysning i dens Historie; og man har foresat sig at befordre efter ringe Kræfter det som kunde tiene saa vel til det eene som til det andet; saa turde det maaskee ikke mishage Læseren, om man her indfører de Grunde, som bleve anførte imod denne Rette=Bod: og da kan man ikke giøre beder end indrykke her den Dom, som Lavmand Finnboge Jonsen lod gaae paa Spialdhage udi Oefiorden næste Fredag for Ste. Hans Dag 1495, det er den 19de Junii om den navnkundige forbemælte Arve=Trætte imellem Grim Poulsen og Vigfus Erlendsen og hans Søskene, som af nogle kaldes Mødrevalle= og Hlidarende=Mænd: Udi denne Dom har bemælte Lavmand desto mindre forsømt at indføre alt det, som kunde siges imod denne Rette=Bod; som han der med stiltiende dømte udi sin egen Sag, som Præst Hr. Eirik Sumarlidesen havde imod ham.

Aullum maunnum, sem þetta bref siaa edr heyra senda Sturle Magnusson, Gunnlaugr Teitsson, Þorlaakr Þorsteinsson, Magnus Arnason, Magnus Þorkelsson, Hauskuldr Runoolfsson, Stephan Ketilsson, Eirikr Ivarsson, Sigurdr Þorsteinsson, Vigfus Þorsteinsson, Magnus Magnusson, Biørn Ingemundarson, Thoomas Gregoriusson, Gudmundr Gunnarsson, Thoomas Hiaalmsson, Olafr Olafsson, Olafr Gudmundsson, Jon Sigmundsson, Ivar Brandsson, Einar Olafsson, Þorlaakr Jonsson og Vigfws Sigmundsson Qvediu Guds og siina, kunnugt giørande ad þaa lided var fraa hiingadburd vors Herra Jesu Christi *M. CCCC. XC.* og *V.* Ar, faustudagin næstann fyrer Jons Messu bapiste um̃ sumarit, vorum ver i doom nefnder af ærlegum daandis Manne Fiñboga Jonsyne laugmañe fyrer nordan og vestan aa Islande, sem hann var i Spialdhaga i Eyiafyrde aa þiingstad rettum, ad ransaka og skoda og invirdulega grein aa þvi giøra um̃ þann fram̃burd og Lagabeidlu, sem Grimr Paalsson beidde þar og krafde oftsinnes greindan Fiñboga Joonsjon Laugmann, doom yfer ad nefna, um̃

unn þar aahræring, sem hann sagdez sennelega spurt hafa ad Erlendr boonde Erlendsson vilde fullkomlega aakiæru veita vegna Huustruur Gudriidar Þorvardsdoottur qvinnu sinnar, uppa þær fastaeigner, sem aatt hafde Huustruu Jngebiørg syster hennar, og sonum Paals Brandssonar, boonda greindrar Jngebiargar Þorvardsdoottr, Biarna og Benedikt hausdu til arfs falled epter moodur sina; enn sidan þar epter Paale Brandssyne epter fyrrsagda sonu sina; enn nu reiknade adrnefndr Grimr sonum sinnin Þorleife og Benedikt allar þessar eigner hafa til erfda falled epter nefndann Paal Brandsson faudrfaudr þeirra. Sagde Grimr ad adrnefndr Erlendr Erlendsson þottez hafa Rettarbot Haakonar Kongs, er hann qvad so votta, ad aull fyrrsaugd Odul skyldu aptrfalla i þa ætt og slekte, sem þav voru fyrst afkomen: Saumuleides beidde og krafde Grimr doms her uppa af fyrrsaugdum Finnboga Jonssyne Løgmanne hvort hann skylde afganga edr halda fyrrsagdar eigner fyrer þessa akiæru adrnefnds Erlends Erlendssonar; þvi Grimr þottez ad løgum skyldugr ad leida sin proof og vit-

ne i nordlendinga fiordunge um fyrrgreindar arftaukur, þar sem Ingebiorg Þorvardsdotter og syner hennar og Pall Brandsson deyde a sinu høfutbue Maudruvaullum i Eyiafirde. Komu þar og þa fram fyrer oss tvo kavpmala bref med festingar vitnum under godra manna innsiglum so latande, ad Pall Brandsson og Grimr Palsson hefdu fest qvinnur sinar epter logum og landsrette, svo sem guds løg utvisa. Hafde Grimr lagt løg og dom fyrer alla fyrrsagda peninga i havst epter Pal Brandsson faudr sinn frafallinn. Nu þar sem Grimr Palsson sagde Erlend Erlendsson akiæru vilia veita a sagt iardagots epter greindre Rettarbot; enn oss er miøg okunnugt hvort afl hun skal hafa; þvi hun stendr so skrifud i suma stade her innan lands, at hun skal ganga i Norege ad eins, enn ei i skattlondum: vitum ver og hana alldrei fyrer løg genged hafa her i lande. Enn ef ver sannlega vita kynnum ad her i landit se innkomin þesse Rettarbot løglega af Kongsins valde, og þad bevisaz kynne med løglegum vitnum: annadhvort med vors naduga Herra Hakonar Kongs oskøddu-

du

du innsigle edr almugans beidslu og sampykt um̃ allt Island og løgmanns Urskurd þar uppa, þa vildum ver giarnan gefa her gott Svar til og beidaz her nada um̃, epter þeirre grein, sem vor virduglegr Herra Hakon Kongr og adrer retter Noregs Kongar i sinum løgteknum Rettarbotum hafa oss tilskrifad; ad skrifa aptr til Kongs nada hvad oss þatte framar meir ofhardt edr oslint af þeim Rettarbotum, sem hingat i Landit eru utsendar. Þvi oss þiker, ef þesse skipan skal standa, horfa til landsins stors skada: Og kann ogso vera ad allar þessar greiner fyrrsagdar fallez og eingen bevising faez uppa sagda Rettarbot. Þiker oss þesse upptekt ologleg og ei fyrer løg haldande her i lande; þvi so stendr skrifad ad Kongr skal um̃ løg bæta med godra manna rade og hvorutveggia samþycke þeirra er landit byggia, alner og oborner i hans þegnskyldu. Nu saker þess ad vor landslagabok i sinum Texta so utvisar, sem her i lande hefr obrigdanlega yfergenged at ionr a ad erfa Modr sina skilfengna og fader son sinn, enn ionar son, skilgetenn, faudrfaudr sinn þar er so

tilſtendr, þo at fader hans ſe ei ſkilgeten, at føſt-um eignum og lavſum. Nu fyrer þa ſkuld ad Grimr leidde ſin prof fyrer oſſ i nordlendinga fiordunge um adrnefndann arf epter þvi ſem løgbok utviſar: ad i þeim fiordunge ſkal arf ſækia, ſem arfr er daeñ. Ef madr leider i audrum ſtad votta enn arfr er daenn, þa hefr hann þeim fyrer-ſkoted. Þvi fyrer allar þeſſar greiner og þær fleire ſem her ad lyta uppa laganna vegna, dæmdum ver adrnefnder domsmenn med fullu doms adqvæde ad ſo profudu male, ſonu Grims Palsſonar Þorleif og Benedikt løglega erfingia og eignarmeñ ad øllum þeim peningum føſtum og lavſum, ſem ſyn-er Ingebiargar Þorvardsdottur erfdu epter modr ſina, en Pall epter þa, ſo ſem fyrrſkrifad ſtendr: Enn Grim faudr þeirra rettann umbodsmann adr-greindra ſona ſinna epter þvi ſem løgin utviſa. Er og ſo ſkrifad i løgunum, ad erfder þær, ſem til hafa falled, ſem aull aunnur lagamal, under hvorium løgum er þavg urdu; þa ſkulu þavg aull under þeim løgum vera, ſem þa gengu løg i Lande, er þav mal giørduz. Og ſamſtundes uppa þennann vorn dom

dom handfestum ver aller tidt nefnder domsmenn Fiñboga Jonssyne løgmanne fullann eid, ef þurfa þætte, ad, þennann dom hefdum ver dæmt epter vorre samvitsku, sem ver vilium svara fyrer gude. Samþykte þennann dom med oss Fiñboge Jonsson løgmann, Einar Eiolfsson og fleire adrer goder menn, þeir er þar voru vidstadder. Og til sanninda her um settum ver adrnefnder menn vor Innsigle fyrer þetta domsbref, er skrifad var a Grund i Eyiafirde a sama Are dege sidar enn fyrr seger.

Oversættelse.

Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Sturle Magnussen, Gunnløger Teitssen, Thorlaker Thorstensen, Magnus Arnesen, Magnus Thorkelssen, Høskulder Runolfssen, Stephan Ketelssen, Eiriker Iverssen, Sigurder Thorstensen, Vigfus Thorstensen, Magnus Magnussen, Biørn Ingemundersen, Thomas Gregoriussen, Gudmunder Gunnerssen, Thomas Hialmssen, Olafer Olafssen, Olafer Gudmundssen, Jon Sigmundssen, Iver Brandssen, Einer Olafssen, Thorlaker Jonssen og Vigfus Sigmundssen Guds og sin Hilsen, bekiændtgiørendes at da der vare efter vor Herre Jesu Christi Fødsel 1495 Aar, næste Fredag for Ste.

Hansdag baptiste om Sommeren, vare Vii i Dom udnævnte af ærlig Dannemand Finnboge Jonssen Lavmand for norden og vesten paa Island, da han var i Spialdhage udi Øefiorden paa ret Ting=Sted, for at undersøge og nøyagtig besvare den Paastand og lovlig Begiæring, hvorved Grimer Poulssen der bad og krævede af bemælte Finnboge Jonssen Lavmand, at han det om skulde Dom udnævne i den Anledning, at han sagde sig at være sandeligen underrettet om, at Bonden Erlender Erlendssen vilde fuldkommeligen paa sin Kones Hustru Gudrider Thorvardsdatter vegne, Klage paa det faste Gods, som hendes Søster, Hustru Ingebiørg havde eyet, og havde i Arv tilfaldet efter sin Moder Biarne og Benedikt Poul Brandsens, som var bemælte Ingebiørg Thorvardsdatters Mand, hans Sønner: Men siden havde tilfaldet i Arv Poul Brandssen efter bemælte sine Sønner: men nu paastoed bemælte Grimer at alt dette faste Gods var i Arv tilfaldet sine Sønner Thorlev og Benedikt efter bemælte Poul Brandssen deres Farfader. Sagde Grimer at bemælte Erlender Erlendsson beraabte sig paa Kong Haagens Rette=bod af det Indhold; at alle bemælte Odelsgodse skulde igien falde til den Æt og Slægt, som de vare først frakomne. Ligeledes bad og krævede Grimer af forbemælte Finnboge Jonssen Lavmand at dømme der om, om han skulde afstaae eller beholde bemælte Godser formedelst denne, forbemælte Erlend Erlendssens Klage: thi Grimer paastoed at han efter Loven var pligtig at føre sine Beviser og Vidner om bemælte Arv udi Nordlændinge Fierdingen der, hvor Ingebiørg Thorvardsdatter og hendes Sønner og Poul Brandsson døde paa sin Hovedgaard Mødrevalle udi Øefiorden. Der kom og frem for Os tvende Egteskabs Contracter med Fæstings Vidner under gode Mænds Indsegle saa lydende; at Poul Brandssen og Grimer Poulsson havde fæstet sine Koner efter Lov og Lands=Ret, som Guds=Lov udvise. Havde Grimer lagt Lov og

og Dom for alle forbemældte Penge afvigte Høst efter sin Fader Poul Brandsens Afgang.

Nu da Grim Poulsen sagde at Erlender Erlendsøn vilde klage paa bemælte Jorde-Gods efter bemælte Rettebod; men det er os meget ubekiændt hvad Kravt hun skal have; thi nogle Steder her indenlands findes hun saaledes skreven, at hun skal eeneste gaae i Norge; men ikke i Skattlandene: Vii vide ikke heller at hun nogensinde har gaaet for Lov her i Landet. Men om vii kunde viide til visse at denne Rette-bod var her i Landet indkommen af Kongens Myndighed, og det kunde bevises med lovlige Vidner: enten med Vor naadige Herre Kong Haagens uskad Indsegl; eller Almuens Begiæring og Samtykke over allt Island og Lavmandens Kiændelse der paa, da villde vii giærne give her got Svar paa og bede herudi om Naade, efter det, som vor ærværdige Herre Kong Haagen og andre rette Norges Konger have udi sine lovtagne Rette bøder os tilskrevet; at Vii skulde skrive igien til Kongens Naade om det, som os syntes for haardt eller for lindt af de Rette-bøder, som hidtil Landet ere sendte. Thi Os tykkes at, om denne Anordning skal staae, det sigte til Landets stor Skade. Kand og hænde sig, at alt forbemælte slaaer feil og at intet Beviis faaes paa denne Rette bod. Synes os dette Foretagende ulovligt og ikke holdende for Lov her i Landet; thi saa staaer skrevet; at Kongen skal forbedre Lovene ved gode Mænds Raad og med begges Samtykke deres som bygge Landet for sine fødde og ufødde Undersaatter. Nu fordi at Texten af vore Landslove, som uryggelig have gaaet her i Landet saaledes udviiser: At Sønnen bør arve sin lovligen giftede Moder og Fader sin Søn; men Sønne-Søn ægtefød (skal arve) efter sin Far-Fader, naar Omstændighederne ere saaledes, endskiøndt hans Fader er ikke ægtefød, baade faste og

løse

løse Gods. Nu fordi at Grimer førde sine Beviser for os i Nordlændinge Fierdingen om forbemælte Arv efter som Lovbogen udviser; at i den Fierding skal Arv søges, som Arv er død: Om nogen fører Vidner et andet Steds end der hvor Arv er død, da har han spildt sine Vidner. Da formedelst alle disse Grunde og de fleere, som her henhøre udi Loven, dømte Vii forbemældte Domsmænd med fuld Doms Kravt efter Sagens nøyeste Undersøgelse Grim Poulsens Sønner Thorlev og Benedikt lovlige Arvinger og Eyendoms Mænd til alle de Penge faste og løse som Ingebiørg Thorvardsdatters Sønner arvede efter sin Moder; men Poul (arvede) efter dem, som forskrevet staaer: Men Grim deres Fader (dømme Vii) at være ret Formynder forbemælte sine Sønner, eftersom Loven udviise. Det er og skrevet i Loven at Arv, ligesom alle andre Sager, under hvad for Lov, som de ere tilfaldne, da skal de alle være under de Love, som da gik udi Landet, naar de Sager tilfaldt. Og strax paa denne Dom haandfæstede Vii forbemældte Domsmænd Finnboge Jonsøn Lavmand fuld Eed om det skulde behøves derpaa, at denne Dom have Vii dømt efter vor Samvittighed, som Vii vil ansvare for Gud. Samtykte denne Dom med Os Finnboge Jonsøn Lavmand, Einer Eiolfsøn og fleere andre gode Mænd, de som vare tilstede: og til Bekræftelse herom satte Vii forbemælte Mænd vore Indsegle for dette Doms-Brev, som var skrevet paa Grund udi Oefiorden udi samme Aar, men næste Dag efter den forbemældte.

Her fattes to af Doms Mændene. See Hr. Jonssens Hist. Eccl. II. part. pag. 620. Af denne Dom sees ikke eeneste de Grunde, som bleve anførte imod forbemælte Mødrevalle Rette-Bod; men og til deels denne Arve-Trættes Grund og Beskaffenhed; og da denne tillige med en anden,

anden, som Præst Hr. Eirik Sumerlidesen havde imod Lavmand Finnboge, gav Anleedning til foranførte Stadfæstelse paa denne Kong Haagens Rettebod; synes det ikke uvedkommende, at give her en kort Afridsning af denne betydelige Trætte, ligesom Biskop Hr. Jonsen har giordt det udi sin Hist. Eccl. part. II. pag. 619. kort, men tydelig. Sagen var denne.

Thorvard Lopt den Riges Søn ægtede Margret Vigfusdatter Holm, og avlede med hende 3. Døttre, Gudrid, Ingebiørg, og Ragnhild. (See Biørns paa Skardsaae Annaler 1. Part pag. 31.) Poul Brandssen, som forsvarede Biarne Olavssen mod Statholderen Ambrosius Illeqvod (See bemælte Annaler pag. 67.) ægtede Ingebiørg Thorvardsdatter 1460 og Erlend Erlendssøn ægtede Gudrid Thorvardsdatter den samme Gang (See bemælte Annaler pag. 49.) og avlede med hende Vigfus, som blev Statholder udi Island, Thorvard, som blev Lavmand for sønnen og østen og Holmfrid Einer Eiolfssens Hustru. Med Ingebiørg avlede Poul Brandsson to Sønner Biarne og Benedikt: men desforuden havde Poul en uægte Søn ved Navn Grim. Udi den svare Pest, som ødelagde i sær Nordlandet 1494 døde Pouls Hustru Ingebiørg og efterlod sine Midler til bemældte sine tvende Sønner Biarne og Benedikt: men de døde begge strax efter, og saa arvede deres Fader Poul dem efter den 1. Art. i Arvetallet. Paa denne Maade kom det meget Jorde-Gods, som Ingebiørg arvede efter sine Forældre udaf Ætlægget, og blev Pouls, hendes efterladte ægte Mands og hans Arvingers, Eiendom; dog var ikke hans uægte Søn Grim den nærmeste til at arve det efter sin Fader: men Grim havde to ægte Sønner, Thorlev og Benedikt, og de vare de nærmeste Arvinger til Godset efter sin Farfader Poul efter den 2. Art. i Arvetallet: og det er just denne Lov, som Lavmand Finnboge beraaber sig paa i den anførte Dom. Paa denne selvsamme Arv klagede, i Kraft af den an-

 førte

førte Kong Haagens Rette-bod, Erlend Erlendsson paa sin Hustrues Gudrider Thorvardsdatters, forbemældte Ingebiørgs Søsters, vegne udi Aaret 1494, som var Poul Brandssens Døds Aar: men Grim lagde Lov og Dom for Godset, som den anførte Dom udtrykker det, og fik Lavmand Finnboge Jonssen paa sin Side; hvilken da ved den indførte Dom af 19de Junii 1495 tildømte Grims Sønner Thorlev og Benedikt, som lovlige Arvinger, det omtvistede Gods. Denne samme Dom, som gemeenlig kaldes Spialdhaga Dómr, lod Lavmand Finnboge stadfæste paa Landstinget samme Aar. Vel døde nu Erlend Erlendssen, som det synes udi de Aar fra 1495 til 1500; men hans Sønner Vigfus og Thorvard forfulgte Sagen: Hvorover Grim erhvervede hos Lavmand Finnboge en anden Dom, som blev afsagt udi Langehliid næste Mandag efter Korsmisse om Høsten 1499; hvormed han stadfæster de af ham selv og siden af Lavretten afsagde Domme, hvor han siger iblandt andet: „At han „har hørt af gamle Mænd og der til seet nogle Breve og Bevisligheder, „at da for hundrede Aar siden har saadan en Arvefølge tilfaldet, hvor „Fader og Moder have arvet sine Børn, hvorved Godset er kommet ud„af Ætlegget." Men Thorvard Erlendssen, som nu er bleven Lavmand, udnævner en anden Dom paa Vatnsleysu udi Biskops-tunger, næste Torsdag for Valentini Martiris 1500, hvorved den foranførte Kong Haagens Retterbod stadfæstes, og derpaa stævner han Grim Poulssen ud, at møde for Kongen. Derimod Lavmand Finnboge og Grim overtale da værende Statholder Herstein til at udnævne det samme Aar paa Landstinget en Dom, hvor til bemælte Statholder selv lægger sin Stadfæstelse, hvorved forbemælte Finnboge Lavmands Dom stadfæstes og Grim fritages fra at møde for Kongen efter Lavmand Thorvards Stævning. „Alle „disse Domme" siger Biskop Gottskalk, paa Holum udi en der om giord Act paa Miklegaard udi Oefiorden næste Onsdag efter Festum Matthei

apo-

apostoli & evangeliste 1500 " stadfæste Vii for Os og vor Kirke." Ved dette mægtige Modfald synes Lavmand Thorvard noget at have tabt Modet; thi udi de Aar fra 1500 til 1507 har han giordt Kiøb og Mageskifte med Grim paa een Deel af dette paaklagede Jorde-Gods, hvorved han tilbyttede sig to Hundrede Hundrede og 70 Hundrede Jorde-Gods for sønnen: Derimod overlod han Grim to Hundrede Hundrede og 90 Hundrede for norden.*) Lykkelig faldt det nu ind for Lavmand Thorvard udi denne Tiid, at Præst Hr. Eirik Sumerlidesen, som havde en Arve-Trætte med Lavmand Finnboge Jonssen af lig Beskaffenhed, rejser til Norge og faaer af Kong Christian den Anden den Dom, som her i Begyndelsen af denne Konges Forordninger er anført; hvormed han stadfæster den Kong Haagens Retter-bod, som Lavmand Thorvard beraabte sig paa og gemeenlig kaldes Mødruvalla Rettarbót: Og da Vigfus Erlendssøn, Lavmand Thorvards Broder, synes at være bleven udi samme Aar beskikket

 Stat=

*) Den Domme-Bog, som man næst Hr. Biskop Jonssens Hist. Eccl. har betient sig af i denne Sag, indfører her Lavmand Thorvard Erlendssøn, ligesom han havde selv skrevet dette saaledes: Reiknadez iarda godz fyrer sunnan þat vid Grímr Pálsson byttum oc skiptum *LXX.* hundrud oc *II.* hundrud hundrada. Enn þat er ek feck Gríme fyrer nordan hóla oc hóla eigner. *LXXXX.* hundrud oc *II.* hundrud hundrada. At denne Bog er saa gammel, eller rettere dette Stykke af den, (thi den er med tre eller fire Hænder) tør man derfor ikke paastaae. Alligevel, endskiøndt den er skreven paa Pappir, er den dog vel gammel, og Haanden ligner de gode Hænder, som man finder paa gamle Pergaments Bøger.

Statholder over alt Island og at have foreenet sine Krævter med Hr. Eirik Sumerlidesen; (See Provst Walkendorps Brev Hist. Eccl. part. II. pag. 250) men dog reist hiem fra Norge udi samme Sommer, førend denne Dom og Stadfæstelse blev afsagt; saa begyndte nu denne Aive-Trætte for Alvor igien: Sin Ret til store Godser glemmer man dog ikke saa let. Derfor lod bemældte Statholder Vigfus næstfølgende Aar, nemlig 1508 den Dom gaae paa Landstinget, som før er indført, hvorved, i Kravt af bemælte Kongelige Stadfæstelse, Grim dømmes til at afhændige fra sig alt det omtvistede Gods til Statholder Vigfus, Lavmand Thorvard og deres Søster Holmfrid. Om Høsten det samme Aar, Tisdagen næste for Francisci Dag, paa Grund udi Oefiorden, lader Statholder Vigfus Dom gaae udi denne Sag, hvor Lavmand Thorvard var nærværende og paastoed, at det Kiøb og Mageskifte, som han havde giort med Grim Poulsen, skulde dømmes ugyldigt. Man behøver ikke at spørge hvad der blev da dømt, ihvorvel at Sysselmanden udi Vadle Syssel Jon Asgrimsson tillige med 5. andre var Dommer: Lavmand Thorvard bleve Holer og der henhørende Jorder tildømte; dog NB. med det Forord: **indtil Kongen selv med sit Brev giør en anden Anordning.** Til dette maae lægges Mærke formedelst følgende Konge-Brev Nr. IV. som Benedikt Grimsson erhvervede og rimelig sigter til dette Mageskifte. Endskiøndt Biskop Gottskalk paa Holum havde tilforne været paa Grims Siide, som før er mældt, saa var det imod denne Mands Character, at følge det svagere Parti med sin Nachdeel: hvorfor Grim, af alle forladt, maae nu krybe til Korset, og Biskop Gottskalk megler et Forlig imellem Parterne om Høsten den første Fredag udi Vinteren, det bliver efter den gamle Stiil den 19. October, naar man lader Vinteren begynde paa en Løverdag. Efter dette Forlig maae Grim og hans Sønner gaae af dette Gods til næste Fardag 1509. Man lærer og tillige af denne Act, at denne Trætte er ikke ført med bare

Ord

Ord og Irettesættelser efter nu brugelig Maade; thi her tales om Voldsomheder paa begge Sider, der skulde være øvede under Sagens Drift, som med dette Fordrag bleve bilagte. Dog synes Grim endnu at have holdt Stand indtil Aaret 1511, at Lavmand Thorvard havde æget Biskop Gottskalks Datter; thi skal man troe Biørn paa Skardsaa udi hans Annaler 1. Part. pag. 77. 79, saa skeete dette 1510; Men Biskop Hr. Jonsen pag. 628 sætter 1508, hvilket man heller tør følge, allerhelst at denne høylærde Skribent ligevel pag. 628 tilskriver dette Svogerskab i sær den Virkning, at Grim endelig til en Tiid maatte bukke under: men han frafaldt dog ei aldeeles Sagen, som man kan see af følgende under Nr. IV. Kong Christian den Andens Dom, angaaende det mageskiftede Jorde-Gods, hvorudi Lavmand Thorvard tabte, og siden døde 1513, uden at efterlade sig Børn af Biskopens Datter. Denne Kongens Dom og Lavmandens Dødsfald, synes at have givet Grim nyt Mod, saa at han uagtet den anførte Kongelige Stadfæstelse paa Modrevalle Rettebod, de paafulgte Domme og Forlig, begyndte Sagen igien, og ved begge Biskopernes Megling, udi Aaret 1515 paa Altinget, fik oprettet et nyt Fordrag med Vigfus Erlendssen, som da havde aflagt Statholderskabet, og antaget Lavmands Embede og med hans Søster Holmfriid; hvorved Grimer erholdt igien alt det udi 20. Aar omtrættede Jorde-Gods, og som giorde Ende paa Sagen.

Denne Sag synes saa delicat, at man har taget sig den Frihed, at afskridse den noget vidtløftig: thi foruden, at man deraf seer de Tiders Proces-Maade; saa seer man tillige, at Kongerne selv da have dømt i de for dem indstævnede Trætter; at deres Myndighed i Landet har i de Tider ikke staaet paa ret faste Fødder; at da have endnu været nogle Levninger efter af den Republikanske Tænkemaade, eller om man skal heller sige, Uorden og Uroelighed; at Lavmændene dømte i sine egne Sager, med at ud-

udnævne Domsmændene, forfatte Dommene, og siden give dem sin fulde Kravt med at stadfæste dem: dette giorde de hver for sig, og undertiden imod hinanden, som man seer dette af det som er anført om Finnboge og Thorvard, hvor den eene med Dom forkaster Kong Haagens Retterbod, fordi hun var ham imod; men den anden af samme Aarsag antager den for Lov; og endelig at en var derfor ikke tryg i sin Sag, endskiøndt den med Domme og Forlig, grundede paa Kongelige og i lig Tilfælde udgivne Forordninger, var endelig afgiordt, saa kunde han dog tabe den. Desforuden kan og noget læres heraf, som henhører til Landets almindelige og nogles Particuliere Historie.

Men nu kan eenhver spørge: Hvem der havde nu rettest, Grimer og Lavmand Finnboge, som holdt Grims Parti; eller Lavmand Thorvard og Statholder Vigfus? For at berede Læseren til at dømme herudi, vil man til Slutning tillægge her en Kong Haagens Rette-bod, som har de tydeligste Kiænde-Mærker, at den er udgiven for Norge.

Hakon med guds miskun, Noregs Koongr, sun Magnus Koongs, sender virdulæghum Herra oc andlæghum fædr, Hra. Eilife erkebyskupe í Nidaróse oc aullum adrum, guds vinum oc sínum í Frosto þíngs Loghum, þeim er þetta bref sea æda høyra, Q. G. oc sína. Skylda var oc ástsemd, er ver bærum til alþýdu ríkissins, saker mikels góđvilia oc epterlætes, er aller menn hafa oss tædt, sidan gud kavs oss

til rikessliórnar, krefr oss um̃ at bota þá hlute, sem áfát eru; æinkanlæga um Logh oc landsins rett. Hafum ver þvi umhugsat med hinna bæstra Manna Rádoneyte, oc látum skrifa ydur Nytsemd oc til Hugganar þæssar Rettarbotr, sem her fylgiæ, og ver letum lýsa í garde varum i Nidarose, nú] á Krossmessu aptan um varit, oc þer samþyctut med lóvatake oc almennelægu þínge. Fyrst at þar sem barn tók Arf epter módor sína skilfengna oc fader epter sama barn, ef þat æige átte skilgeted barn epter sig; þá skal fader hedan af æige meira af arfe hafa æpptter barn sitt oc hanns erfíngiar, enn allt lavsafe æfenlegha. Enn æigner allar skal hann hafa oc i virdar setiaz um̃ sína lífdagha; enn epter hanns dagha take sá eigner allar er ærfdum er næstr epter þat sama barn, þær sem barnit ærfde epter módor sína, karl æda kona í modorlæggen; þeir þó er af þeirre ættqvislinne ero komner, er þær iarder eru afkomnar. Somulund skal og fara, ef móder ærfer barn sitt þat, sem ádr hafde ærftt fadr sinn. Skulu þessar erfder gánga í almennelegu ærfdatale, enn ei i Kónga ærfd. Sva oc ef madr hórar under Konu sína, oc egu þav born saman, oc andaz konan, oc sídan barnit; þann arf skal Fader alldrei taka, er þat barn ærfde epter módur sína; þann arf skulu taka módurfrændur hiner nánosto epter þeirre grein, sem

fyrr

fyrr segher. Somolæid skal oc fara, ef kone hórar under bónda sinn, utan þad sættez sín á millum, og uppgefr þat sama hór hvart vid annat. Svo og af þvi at móder skilgeten stendr ei i almennelegu erfdatale epter frilluboret barn sitt, þá skal hon hedan af arf taka epter þad sama barn i setstu ærfd, næst epter frillu son; þat þó, er ei er getet í hórdóme, ne sifiáspellum æda frendsemes spellum. [Þá skal fara epter þvi, sem stendr í audrum Rettarbótum Háconar Kóngs.] Sva skulu og eige hedan af almennelegar pútur vitne bera: enn þat eru pútur, er þat verdr vitnesfast, at þær meta sig og taka med þvi nafne á sig, hvort sem þat er meira æda minna, ædr taka tva menn á einne nótt ædr dægre. Þeir menn er Logmanne ædr adrum dómurum oc skilríkum maunnum, er í dómum sitia hiá þeim, sýnaz óskilríker vera saker æinna hvarra vandra luta, skulu ei vitne bera, einkanlega síst í stórmælum, þar sem skilríke tekr góðra manna í millum. Sva skal oc hedan af madr, mær edr kona, tvitugr heita þegar hann hefr XX. iólanætr. Sva oc þar sem bónde selr iarder húsfrøyiu, utan hennar vilia oc Samþyckt, skal hun skyld vera ad lýsa þvi innan V. vetra fyrer skilríkum maunnum, at húsbónde hennar hefr iarder hennar seldar, æda æige alldri þess máls uppreisne, ef hon visse at

þær

Þær voru seldar. Þar oc sem menn ega at sækia fiársókner sínar í herade, medr atfara þínge, ligge þar vidr hálfrar Merkr Sækt, sem ádr lá oyrer, þeim er þriótskazc heim at fara af þínginu med Rettaranum rett at giora, hver sem soker. Sva fyrerbiódum vær oc hædan af, at nockorr madr kalle sín mál undan loglæghum dómarum til þess, at dragha málit fyrer hinum, oc firra hinn sva sínum rettindum; uttan þat se í náveru kóngs. Bióðum vær oc syslumaunnum varum og logmaunnum, at leggia hvars mans mál sva nidr, sem Sysslu=bref þeirra vatta. Þar oc sem Thyrsdagin næsta epter Páska viku ber á hælgann dag, þá skal aull iardarsókn og ódalsbrigd framfara á næstum sýknum dege epter páska viku, sva sem hún skylde hafa framfaret á Thyrsdagin, ef hefde eige boret á hælgann dagh. Þessar náder gerum vær oc um̃ fiolmæles yrdan; at ef madr kallar annann drottins svikara, Fordædu, mordíngia, þiof æda hvinn, Pútuson, Hórkonuson eda onnur skemdar Ord: skal sá sekiaz er mæler IIII. morkum S.*) vid Kongdómin. Enn oll þav fiolmæle er smærre eru, oc til miñe hádúngar æda hneigsla horfa, skulu epter dóme gánga, bæde

*) S. betyder her formodentligen saa meget som Sølv; men om det skal betyde her det samme som en vejet Mark, er uvist.

Sekt oc Rettr þeirra er talat er til, þar til at vær getum vidkomez, med ánefndre grein at setia þat á bók. Vere Gud med oss Amen. Biódum vær oc sysslumannnum vorum og Loghmannnum þesse logh í bók at setia; því at þav vilium vær at gánge um aldr oc æfe. Gefe gud ydr þessa vara skipan oc alla adra sva i nyt at færa, oc at geyma, at gude se heidr í, enn oss til æru, siálfum ydur til æfenlegs gagns og fagnadar utan enda Amen. Þetta bref var giort í Nidarósе, Krossmessudag um voret; þá er lidit var frá hingat burd vors herra Jesu Christi M. CCC. ár oc XIII. vetur á XIV. áre rikes vars. Herra Biarne Avdunnarson innsiglade oss siálfum hiáverendum, Þorgeir Torvason ritade

Oversættelse.

Haagen med Guds Naade, Konge til Norge, Magnus Kong Søn, sender ærværdig Herre og aandelig Fader, Hr. Eilif Erkebiskop i Nidaros og alle andre Guds og sine Venner i Frostotings Lavdomme, dem som dette Brev see eller høre, Guds og sin Hilsen. Vor Pligt og Kiærlighed, som Vii bære til Rigets Indbyggere, formedelst megen Godvillighed og Lydighed, som alle Mænd have Os beteet, siden Gud udkaarede Os til Rigets Bestyrelse, udkræve af Os, at Vii skal forbedre de ufuldkomne Ting, især Lov og Lands-Ret angaaende. Derfor have Vii overvejet ved de beste Mænds Raad,

Raad, og lade skrive Eder til Gavn og Trøst disse Rette=Boder, som her følge, og Vii lode forkynde udi vor Gaard udi Nideros paa Kors=Misse Aften, nu udi dette Foraar, og da blev af Eder samtykt med Haandtag, paa en almindelig Sammenkomst. Først at der som Barn tog Arv efter sin Moder, der var lovligen giftet, og Fader igien [tager Arv] efter samme Barn, om det ikke efterlod sig ægtefødt Barn; da skal Faderen herefter ikke tage meere af den Arv efter sit Barn og hans Arvinger, end alt Løse=Gods evindelig. Men alt faste Gods skal han have og uvurderet besidde, sin heele Livs=Tiid. Men efter hans Dage tage den, som er nærmest til Arv efter det samme Barn, alt det Faste=Gods, som Barnet arvede efter sin Moder, Mands= eller Qvindes=Person i Moder-Linien; de dog, som af den Ætqvisl ere komne, som de Jorder ere fra=komne. Udi lig Maade skal forholdes om Moder tager Arv efter sit Barn, det som før havde arvet sin Fader. Disse Arve skal gaae i det almindelige Arvetal; men ikke i Konge Arven. Saa og om nogen bedriver Hor og avler Børn, og Konen døer, og siden Barnet; den Arv skal Faderen aldrig tage, som det Barn arvede efter sin Moder: den Arv skal Moderne Frænder, de nærmeste, tage, paa den Maade, som før er mældt. Sammeledes skal der om gaae, om Konen bedriver Hor, med mindre de forliges sin imellem og det eene tilgiver det andet. Saa og fordi at Moder ægtefød staaer ikke i det almindelige Arvetal, at skal arve sit slægfred Barn; da skal hun herefter tage Arv efter det samme Barn næst efter slægfred Søn, som staaer i den siette Artikel (udi Arvetallet) dog med det Forord, om Barnet ikke er avlet i Hordom eller Blodskam. [Da skal der om gaaes efter det, som staaer i andre Kong Haagens

Rette-Boder.] Saa skal og herefter ingen almindelige Skiøger antages til at være Vidner; men det ere Skioger, om det kan med Vidner bevises, at de taxere sig, og tage noget under det Navn, enten det er saa meere eller mindre; eller at de tage to Mænd udi en Nat eller Døgn. De Mænd som Lavmanden og andre Dommere og oprigtige Mænd, som hos dem sidde i Dom, synes urigtige formedelst nogen ond Sag, skal ikke være Vidner, allermindst i store Sager, hvor der om gode Mænds Oprigtighed er at giøre. Saa skal og herefter eenhver, enten det er Mand, Moe eller Kone, kaldes tiveaarig, naar den har faaet 20. Jule-Nætter. Ligeledes der som Hosbonden sælger sin Hustrues Jorder uden hendes Villie og Samtykke, da skal hun være pligtig at lyse det inden 5. Vintere for skikkelige Mænd, at hendes Hosbond har solgt hendes Jorder, eller vente aldrig at faae Opreisning i den Sag, om hun vidste at de vare solgte. Der og som man har nødig at søge sin Giæld inden Herredet, med Indførsel i den Skyldiges Boe, da bøde en halv Mark, som før burde svare een Øre, hver den, som ikke vil hiem fare af Tinget med Retteren at giøre Ret, ihvo den er som søger. Saa forbyde Vii og herefter, at nogen unddrager sin Sag fra lovlige Dommere, for at drage Sagen for hin, (sin Modpart) og betage ham sin Ret; uden det er udi Kongens Nærværelse. Byde Vii og vore Syſſelmænd og Lavmænd at behandle hver Mands Sag saaledes, som deres Bestallings Brev medfører. Deslige, om den næste Tirsdag efter Paaske Ugen falder paa en hellig Dag, da skal ald Søgsmaal, om Jord og Odelsgods, skee paa den næste Søgne dag efter Paaske-Ugen, ligesom det burde skee paa Tirsdagen, om den ikke havde indfaldet paa en hellig Dag. Den Naade giøre Vii

og om Ærorige Ord: at om nogen skalder en anden sin Herres (Kongens) Forræder, Udædisk, (Troldkarl) Morder, Tyv, eller Snapper, Skiogesøn, Hore=unge eller med andre skammelige Ord, da skal den, som saaledes taler, bøde 4. Marker Sølv til Kongen: Men alle de Ubeqvems Ord, som ere mindre, eller til mindre Last eller Forargelse sigte, da skal ved Dom bestemmes, baade Boder til Kongen og dem, som de bleve tiltalede, indtil Vii kan overkomme at fastsætte det ved en skriftlig Anordning. Gud være med Os, Amen! Byde Vii vore Sysselmænd og Lavmænd, disse Love at indføre i Lovbogen; thi Vii ville at de skal evindelig giælde. Give Gud Eder, at I saaledes føre Eder til Nytte denne Vor Anordning, og den samme holder, at det maatte blive Gud til Hæder og Os til Ære, og Eder selv til bestandig Gavn og Glæde uden Ende, Amen! Dette Brev var giordt i Nider-Os paa Korsmisse Dag udi Foraaret, da det var fra Vor Herre Jesu Christi Fødsel 1313 Vintere, udi Vor Regiærings 14de Aar. Hr. Biarne Odunssen indseglede udi Vor Nærværelse. Thorgeir Torvesen skreev det.

Naar man holder denne Rette-Bod, som uimodsigelig er udgiven for Norge, eller kandskee ikkun for Froste-Tings Lavdømme, (thi her tales i Sluttningen intet om heele Norge) imod den forhen anførte Kong Haagens, eller saa kaldede Mødrevalle Retter-Bod, som i Sluttningen nævner heele Norge, seer man tydeligen at hin er Originalen, og at denne er et Udtog. Havde Kong Haagen selv giort dette Udtog, og skikket det for Lov ind i Landet at holdes; hvorfor skulde da ikke Forfegterne af Mødrevalle Rette-Bod, have anført denne Kongens udtrykkelige Befaling,

 hvor

hvor om de neppe kunde være uviidende, havde den nogensinde været til: og visselig havde Lavmand Thorvard Erlendssen udi den forbenævnte Dom, som han lod gaae paa Vatnslejse udi Biskopstunger næste Torsdag for Valentini Martiris 1500, ikke forsømt at lade indføre denne Kong Haagens udtrykkelige Befaling, havde han den havt; thi der har han ladet indføre Retter-boden selv Ord for Ord, saa vidt den indeholder om Arvefølgen. Det bliver derfor meget riimeligt, at Lavmand Finnboge, endskiøndt han ellers faaer ikkun liden Roes for sin Rettsindighed, har dog havt Ret denne Gang; og at bemælte Rette-bod er aldrig ved Kongel. Myndighed indført i Island. Det giør ikke meget til Sagen, at Stykker af denne Rette-bod synes indførte udi Mannhelges Balken af Jons-Bog, 25 Cap. thi man veed, at udi de ældste og beste Pergaments Msc. af Kong Magnus Lov findes intet af Kongernes Rette-bøder indførte i Lovens Text; men ikkun anførte heele og holdne bag efter, og der iblandt en, meget rar, udgiven i Bergen, trei Nætter for Botolfi, udi det 15. Kong Haagens Regiærings Aar, det er 14. Junii 1314, næste Aar efter den foranførte, og indseglet ligeledes af Hr. Biarne Oddunssen. Denne har disse forbemældte tvende Stykker og nogle andre, som findes i hin, og saa meget andet, og Talemaaderne ere næsten de samme: Den er udgiven for Island; men just det Stykke, som taler om Arve-Følgen, hvorved Arv kommer tilbage til Ætlægget, det har hun ikke. Denne Rette-Bod, som er en af de vigtigste til Island udgivne, kommer siden ud ibland Rette-Bøderne, og derfor her udelades. Da de andre til Norge udgivne derimod neppe vil finde der Stæd, og derfor her anføres, saa vidt de tiene til denne Sags Oplysning. Naar man læser denne Rette-Bod, skal man neppe længer tvivle om, at den saa kaldede Mødrevalle Rette-Bod er uægte, og henhører ikke til Island; hvorfor det maatte synes underligt at Kong Christian den Anden vilde efter den dømme i den Arve-Trætte som Hr. Eirik

rik Sumerlidesen havde imod Lavmand Finnboge Jonssen. Man har ligt Exempel i vore Tider, hvor saadan en Ansøgning gav Anledning til den Kongel. Forordning af 17. Febr. 1769 " som Allernaadigst anordner " og befaler at alle og eenhver udi Island skal udi den Materie om Arv, " Arvefølge og Arvsdeeling rette sig efter den Norske Lov; hvorved Børne, " Børn paa Møderne Side berettiges til at arve deres Morfader eller " Mormoder i deres afdøde Moders Stæd, endskiøndt nogle efterladte " ægte Børn, som i Succesſions Linien ere een Grad nærmere, leve." Men endskiøndt de gamle Islandske Love bleve herved forbedrede; saa maatte dog den Ansøgende være fornøjet med de gamle, fordi Arven faldt under dem: og den nye Arvefølge skulde ikke begynde førend med Nyaar 1770, hvor om tydeligere bliver handlet ved denne Forordning. Hr. Eirik Sumerlidesen havde ikke havt bedre Lykke, havde han levet i disse Tider. Her skulde vi og give Efterretning om denne Sag, som han havde med Lavmand Finnboge Jonssen, og som egentlig gav Anledning til forbemælte Kong Christian den Andens Dom og Forordning; men vi beklage, at vi ikke ere saa vel underrettede om den, som den anden: dog synes den at have været af følgende Beskaffenhed.

Een af Lopt den Riges ægte Sønner var Eirik: (See Biørns paa Skardsaae Annalers 1. Part. pag. 33. og atskillige andre haandskrevne Slægt-Registre) udi Faste-Gods arvede han efter sin Fader 12. Hundrede Hundrede, og der ibland det Hovet-bøl Grund udi Oefiorden, med underliggende Gaarde. Denne Eirik havde en Slægfred Søn ved Navn Sumerlide, som var Fader til Svend og Hr. Eirik, Præst udi Sørbæj udi Oefiorden. Paa den anden Side var Jon Poulssen, som var Præst til Grenjader-Stad og Official udi Holum Stift: (See bemælte Annaler 1. Part, Pag. 21; 35. 37. Item Hr. Jonssens Hist. Eccl. part. II. pag.

576,

576, 577, 587.) Denne Jon Poulssen var Fader til Lavmændene, Brander og Finnboge: (See bemælte Annaler Pag. 37) Lavmand Finnboges Datter var Gudriid, som forbemælte Svend Sumerlidesøn fik til ægte: med denne Gudriid avlede han en Datter ved Navn Gudrun, som arvede sin Fader og siden arvede Moderen Gudriid denne sin Datter, efter den 3. Art. i Arvetallet, hvorved Godset kom udaf Ætlægget: Endelig arvede Lavmand Finnboge sin Datter Gudriid efter den 1. Art. og derved bekom alt det Faste-Gods, som Svend Sumerlidesøn efterlod sin Datter; men Hr. Eirik paastoed nu, at burde efter Mødrevalle Rette-Bod komme igien til Ætlægget, som det var først frakommet. Grunden i begge disse Arve-Trætter var derfor den samme; men Forskielen var dog denne: her trættede den Afdødes nemlig Gudruns, Farbroder Eirik med Morfaderen Finnboge; men i den anden trættede de Afdødes, neml. Biarne og Benedikts Moder-Søster og Sønner Thorvard og Vigfus, med en uægte Broders nemlig Grims Sønner, og følgelig med Grim selv, som var sine Sønners Værge: det første grunder sig i den 3. Art. det støste i den 2. Art. af Arve-tallet.

Man har været noget vidtløftig i at beskrive disse Omstændigheder, for at vise, hvorledes det kunde lade sig giøre, at forbemælte Rette-Bod og Christian den Andens Forordning kunde have saa betydelige, og for den almindelige Roelighed skadelige Følger.

II.
Beskiermelses-Brev
for
Hr. Eirik Sumerlidesen.

Vii

Vii Christian met Gudz Naade, rett Arffuing til Norriges Rige, udvald Konning til Dannemarck oc Sverrig ꝛc. Giore alle vitterligt, at Vii udaf Vor synderlig Gunst oc Naade haffve annammet oc undfanget oc med thette Vort obne Breff annamme oc untfange thenne Brefviiser Oss Elskelig Her Eyrik Sumerlidesen, hans Hion, Tienere og allt hans Goz, løst og fast, ihvad thet hellst er eller være kand uthi Vor Førstelig Hegn, Vernd oc Fred oc Beskiermelse, besynderligst at forsvare oc fordagtinge til alle rette Maal. Sammeledes ville Vii at ingen skal vere hans Rettere eller Dommere i Vereldlige Sager, uthen Vii Selver, eller hvem Vii thet met Vort obne Breff besynderligen befalende vorder. Thi forbyde Vii alle, ihvo the hellst ere eller være kunde oc serdeeles Vore Fogeder oc Ombudzmend forenevnte Oss Elskelig Her Erik Somerlidesson herimod paa Person, Hion, Tienere eller Godz at hindre eller hindre lade, deele, pladse, mode oc umage eller i nogen Maade at uforrette under Vor Førstelig Heffnd og Vrede. Gifvet paa Vort Slot Akerhus Sancte Cathrine Dag. Anno 1507.

Under Vort Secretum.

III.

Stadfæstelse
paa
Kong Haagens Rette-Bøder.

Vier Christiern med Gudz Raid, rettr Erfiinge til Noregs Riike, vtwalenn Konung til Danmark oc Suia Riike, Hertug i Slesuiik, Holsten, Stormarin oc Ditmersken, Greife i Oldenborg og Delmenhorst, giore aullum vitrligth, at epter þvi at aller vorer Forfedur, framfarne Koungar uti Norege, sem hafa veret sidan heilage Kong Hakon deyde, hafa stadfest oc samþyckt allar þær Rettarbætr, sem Heilage Kong Hakon gaf fyrer løg og Rett at hallðez epter þenna dag yfer allt Noriges Rike og Krúnu. Þvi haufum Vier oc samtyckt oc fulldbordet fyrrskrifnar Rettarbætur vid fulla Mackth at blifua oc obrigdulega at haldaz yfer allt Noregs Rike oc Laund, sem liggia under Noriges Krúnu, iafnvel Island, Hialttland oc Færeyiar, sem annarstadar her i Norege.

rege. Pvi forbiódum Vii aullum hverer hellzt þeir eru edr vera kunna, og serliga vora Fowета oc Umbodsmenn uti Island, sem nú eru oc her epter komande verda, vortt kæra Undersát uppá fyrrnefnt Island hier á mót ad hindra ellegar í nockurn Máta Forfáng ad giora under Vora konunglega Hefnd oc Reide. Gefet uppá Wort Slot Akurshús Sancte Caterine Aptan. Arum epter Guds Burd M. D. VII.

Under Vort Secretum.

Denne Kong Christiern den Andens Stadfæstelse paa alle Kong Haagens, Kong Magnus LAGABÆTERS Søns, Rette-Bøder, er efter den tilforne ommældte Anden gode Samling af Forordninger, som Professor Arne Magnussen har rettet: Der neden under stoed følgende Anmærkning paa Islandsk.
„ Neden ved udi Bredden staaer skrevet, med Lavmand Arne Oddsens kiendelig Haand, dette følgende:

Anno 1637 paa det almindelige Øxeraae Ting, blev Kong Kristierns Brev læst sammen med dette her foranskrevne: var det der med eens lydende med Kong Kristierns undertrykte Secret. Lavmand Haldor Olafssen bar det frem: Fogeden Jens Søffrinsen og Jeg, Arne Oddsen Lavmand, læste det sammen, udi Hovitsmandens Proff Munds Paahør.

Oversættelse.

Vi Christian med Guds Naade, ret Arving til Norges Rige, udvalgt Konge til Dan-

Danmark og Sverrig, Hertug i Schleswig, Holsten, Stormarn, og Ditmarschen, Greve i Oldenborg og Delmenhorst. Giøre alle vitterligt: at efter som alle Vore Forfædre, afgangne Konger i Norge, som have været siden den Hellige Kong Haagen døde, have stadfæstet og samtykt alle de Rette-Boder, som den Hellige Kong Haagen udgav for Lov og Ret at holdes efter sin Dag over heele Norges Rige og Kongdom: Thi have Vii og bekræftet, og fuldkommeligen samtykt forbemælte Rette-Boder ved fuld Magt at forblive, og uryggelig at holdes over heele Norges Rige, og de Lande, som under Norges Krone ligge, saavel Island, Hetland og Færøer, som andensteds her i Norge. Thi forbyde Vii alle, hvo som helst ere eller være kunde, særdeles Vore Fogeder og Ombudsmænd udi Island, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, Vore kiære Undersaatter paa forbenævnte Island herimod at hindre eller i nogen Maade Forfang at giøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Aggerhus, Sancte Catrine Aften, Aar efter Guds Byrd 1541. (1507)

Under Vort Secretum.

Denne Oversættelse er Hr. Egel Thorhallesens efter den udi Trykken udgivne Jonsbog paa Dansk; hvor der ved Datum er indløben denne Trykfeil at i steden for 1507 er sat 1541.

IV.

IV.

Kong Christiern den Andens Dom
imellem
Lavmand Thorvard Erlendsſen og Benedikt Grimsſen om det af bemælte Lavmand og Grim Benedikts Fader mageſkiftede Jorde-Gods.

(See Anmærkningen til foregaaende Nr. I.)

Vier Christiern med Guds Naad, rettr Erfiinge til Noregs Riikes, wtvalenn Kongr til Danmerkur og Sviiariikes, Hertuge i Slesvig og Land Holſten, Stormaren og Ditmerſken, Greife wti Oldenborg og Delmenhorſt, Giorum viturligt, at Arum epter Guds Burd, Þúſund fimhundrud = = = = = = Mánudagen næſtaun epter Vorfrúedag, Conceptionem Marie, í Profaſts Gardinum í Oſlo, ad nærveranda vorum elſkulega Herra Jóne Pálsſyne Profaſte í Oſlo, Eirik Eiriksſyne, vorum Logmanne þeſſ ſama ſtadar, Jóne Jónsſyne, vorum Logmanne í Túnsberge, og Otta Kremer, vorum Borgmeiſtara í Oſlo.

Voru þá komner fyrer Oss Þorvardr Erlendsson, Logmann í Islande, og Benedikt Grímsson, bónde í Islande, um þrætu, deile og bíte þeirra á mille um Jarda-Gods í Islande, hvat er vera skylde þeirra egen Partr og Peníngar og Jardaskipte, sem Þorvardr og Grímr fader Benedikts hefdu giort þeirra á millum nockrum árum fyrer umlidnum. Tede þá fyrrnefndr Benedikt Oss bref, sem þar um gior voru og mindugliga inneheldu med ollum articulis og bivísíng um kavp og iardabíte og penínga, og þav bref, sem þar um eru gior voru grannliga og gavmgiæfelega yferlesen og ransokud, hver þá fyrrnefndr Þorvardr og Benedikt gáfu under retta Skodan fyrer oss, og at ségia rettann Dóm þeirra á millum um fyrrnefnd mála efne, og at þeir vildu hafa og halda í allann máta, hvorsu at þeim kynne þar um at segiaz med rettum Dóme. Var þá þetta vor fullr Dómr og sáttsamleg samþykt med fyrrnefndu voru elskulegu Ráde og góðum Monnum, sem at hiá oss voru, so at fyrrnefndr Benedikt og hanns Bref þav sem fyrer oss komu, og þetta vort Dóms bref er vidrhángande, þav skulu blífa fullmegtug og óbrigdanleg, epter þvi sem þav innehalda og útvísa í allar greiner og articulis um fyrrnefnd Jardabyte, þarmed egen part og penínga skifte, sem at giordt er imillum Þorvards og Gríms, i svo máta, ef þad kynne ad finnaz í nockurn máta, ad fyrrnefndr

Bene-

Benedikt være fyrrnefndüm Þorvarde um nockra peninga framar skyldugr fyrer fyrrnefnd Goz, þá skylde hann þá peninga bitala honum. Gefed uppá þann sama dag og stad, sem ad fyrr stendr skrifat og óbrigdulegt skal standa.

Under Vort Signet.

Oversættelse.

Vi Christiern med Guds Naade, ret Arving til Norges Rige, udvalgt Konge til Danmark og Sverrige, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren og Ditmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, Giøre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd, Eet Tusind, fem Hundrede = = = = *) næste Mandag efter Vor Frue dag, Concep=

*) Denne Kong Christiern den Andens Dom, er vel efter den eene gode Samling, som Sal. Professor Magnussen har haft under Hænder: ikke desto mindre mangler her noget i Aars-Tallet, som giør Datum urigtigt; men det er at agte at dette Konge Brev synes at være indflikket i bemældte Samling, som i Førstningen har hist og her haft nogle blade reen Pappir. Denne Indflikken er rimelig skeet efter at bemælte Professor har haft Samlingen under Hænder, thi ellers havde

ceptionem Marie, udi Provste-Gaarden i Oslo, nærværendes Os elskelig Hr. Jon Poulssen, Provst i Oslo; Eirik Eirikssen, Vores Lavmand der sammesteds; Jon Jonssen, Vores Lavmand udi Tunsberg, og Otte Kremer, Vores Borgmester udi Oslo. Vare da komne for Os Thorvard Erlendssen Lavmand udi Island og Benedikt Grimssen Bonde udi Island i Anleedning af en Trætte om Deeling og Bytte imellem dem paa noget Jorde-Gods udi Island, hvad Andeel og Penge hver af dem skulde have af det Jorde-Gods, som Thorvard og Grimer Benedikts Fader havde mageskiftet mellem sig for nogle Aar siden. Fremviste da forbemælte Benedikt for Os de Breve, som der om vare giordte i Mindelighed og som indeholdt alle

havde han rettet denne Feil. Datum er urigtigt: det seer man klarlig af det, som om denne Sag er afhandlet udi Anmærkningen til Nr. I. Om Lavmand Thorvard Erlendssen har ofter end een Gang været Udenlands; saa kan man dog nogenledes tydelig see af Biørns paa Skardsaae Annaler, at fra 1508 har han ikke været der førend 1513, da han døde: og da Mariæ conceptio indfalder den 8. Decemb. saa er han enten gaaen til Norge udi Aaret 1512 og er død efter Nyaar, og altsaa er denne Dom da af Kongen affagd udi Aaret 1512. eller bemældte Lavmand er ikke reist førend udi Aaret 1513, og er død silde udi December og da bliver denne Doms Datum det samme, nemlig 1513. Men naar man efterseer Datum af Lavmand Vigfus Erlendssens Bestallings Brev, som her følger næst efter under Nr. V. hvilket er udgivet paa Sancti Marci Evangeliste Dag, det er den 25. April. 1513 og at bemældte Vigfus fulgte sin Broder i Embedet; saa bliver det første nok det rigtigste og denne Doms Datum 1512.

alle Artikler og Beviser om disse Kiob og Mageskifte og Penge. Bleve disse Breve, som her om vare giordte nøye og grandgiveligen overlæste og undersøgte, hvilke forbenævnte Thorvard og Benedikt da fremlagde under ret Grandskning for Os, at afsige ret Dom dem imellem udi forbemældte Sag: Da de vilde udi alle Maader have og holde det, som dennem derom med ret Dom kunde blive tilsagt. Var da dette Vores fulde Dom og endelig Anordning med forbemældte Vores elskelige Raads og gode Mænds Samtykke, som der vare hos Os: At de Breve, som forbemældte Benedikt fremlagde for Os, og dette Vores Doms Brev er vedhængende skal blive ved fuld Magt, og være urYggelige, efter det som de indeholde og udvise i alle sine Puncter og Articler, angaaende forbemældte Mageskifte, tillige med Egnedeeling og Penge-bytten, som er giord imellem Thorvard og Grim: Dog saaledes, at om det kan findes i nogen Maade at forbemældte Benedikt var forbemældte Thorvard nogle Penge skyldig for bemældte Gods, da skal han de Penge betale til ham. Givet paa den samme Dag og Stæd, som forskrevet staaer og uryggeligt skal blive.

Under Vort Signet.

V.

Bestalnings Brev

for

Vigfus Erlendsøn for at være Lavmand for Synden og Østen paa Island.

Wii Cristiernn met Guds Nade vdwaldt koningh till Danmarck oc Suerig, Rett arffing till noriges riighe, hertug vti Sleswig, Holsten, Stormarn oc Dytmersche, greffue i oldenborg och delmenhorst. Giøre alle wittherligt at Wii haffue nw tilltrood oc befalet oc mz thz Wort obne breff tiltroo oc befale oss elskeligh Wigfws erlandsß at wære oc bliffue wor lagmañ synden oc østen paa wort oc noriges krones land Island all thñ stwnd oc emedhñ han schicker hwer mañ fattig oc riighe hwes Islandz lagh oc rætt ære oc inghñ aff thm̃ vforrætther i nogher made. Thii forbywde wii alle ehwo the helst ere eller wære kunde serdeliß wore fogder oc embitzmæn poæ forne Island hañm her emodt poæ forne lagmandz dom at hindre hindre lade møde platze vmaghe eller i nogher made forfang ath giøre vnder wor hylleſt oc nade. Giffuit poæ wort Slott kiøbnehaffn Sancti marci evangeliste dagh aar ꝛc. M. D. XIII.

Vnder wo:t Secret.

Sub plica: Ad mandatum principis proprium.

Dette

Dette Bestallings Brev er efter den eene forbemældte gode Samling: udi Bredden ovenfor havde Sal. Professor Arne Magnussen tegnet med egen Haand dette: " Ex originali accurate". hvilken man har her søgt at udtrykke, saa vidt Omstændighederne have tilladt.

VI.

Stadfæstelse

paa

Lavmand Jon Sigmundssøns Dom om Vatnsfiord.

Wii Christiern medt Gudz naade, fulburd ogh samtycktt Koning thill Dañarh och Norege, uduolld Koning thill Suerrige, hertug Slessuig Holsteñ Stormareñ ogh dittmersken, greffue oldenborch och delmenhorst gior alle vitterlichtt att thñe brefuiser Biorn Gundersson i Ager paa Island haffuer nu haft her for oss eth dom breff och udskird, som oss elskel. Jon Sigmundsß vor laugmañdt

mand̃t ther paa Jsland udgiffuit haffuer lydendis at hannd haffuer, efter Jslandz log och fortollgeng till domptt forne Biorñ gundasson Vasføret gardt liggendis i isseforidt paa forne islanndt met fleere ord och Article ther inde beslutter, Huilckeñ dom vii nu mett thette vordt opne breff mue vedt macht adt bliffue udi alle sine ord och Articule som thñ inde holder ogh uduiser og forne Biorn gundersson og hañs Retti arffuinge at haffue nyde og beholde efter sodañe doms lydelsse forne gardt mett Sin Rette thilligelse ogh Rettighed indtill suo lenge att sagen komer ind for oss og vordt Elskel. Noreg. riig Radt och thñ anderledis efter Noreg. laugh adt Schild worder som thett seg bør. Gifuit paa wordt Slott Jorningh Sanctorum Simonis et Judi Apostolorum dag Ar &c. M. D. XIV,

Under vordt Secrett.

Denne Stadfæstelse paa Lavmand Jon Sigmundssens Dom angaaende Vatnsfiord er efter den Anden gode Samling, som Sal. Professor Magnussen har haft under Hænder. Foran ved den stoed skrevet: Epter hende Jons Dan. Denne Dom er en af de mærkeligste i sit Slag og i de Tider gav den meget Opsigt: Der for vil man for deres Skyld, som ere Elskere af disse gamle Sager, føie den hertil med sin Oversættelse. Vatnsfiord var de Tiders store Tvistens Æble udi Island: en anden Gang findes der beqvem Lejlighed til at afridse den Sag med sine fornemste Omstændigheder og Tildragelser.

Lavmand

Lavmand Jon Sigmundssens

Dom om Vatnfiord

Ollum godum mönnum, sem þetta bref sia edr heyra, senda Arnor Finnsson, Þorleifr Ørnolfsson, Jon Narfason, Tumas Oddsson, Løgrettumenn. Narfe Jonsson, Jon Einarsson, Einar Þorleifsson, Erlingr Jonsson, Snorre Helgason, Asgrimr Asgrimsson, Jon Einarsson og Sigurdr Helgason Qvediu Guds og sina, kunnugt giørande: ad þa er lided var fra hingad burd vors Herra Jesu Christi M. D. og XIIII. Ar, Manudaginn næstann fyrer Olafs Messu sidare um sumarid i Vatnsfirde i Isafirde a almennelegu þriggia Reppa þinge, vorum ver i dom nefnder af Erlegum Manne, Jone Sigmundssyne, vors nadugasta Herra og Krununnar i Norege Løgmanne nordan og vestan a Islande, ad skoda og ransaka med skinsemd og fullnadar doms Atqvæde a ad leggia epter løgum og vorre samvitsku hvoriu þeir menn skyldu vera sekter og sakfallner, sem so fakunnuger og oforsialer, illgiarner og oradvander fyrerfyndez edr diarfer i

sinne Ilsku og ohlydne vid gud og vorn nadugasta Herra Konginn og Krununa i Norege, ad þeir dirfaz ad rangsnua med stirk og radum, atførum, fulltinge, føruneyte edr ødru ofbeldes samhelde, þeim vors verduga Herra Kongsins Nadarbresum, sem i greindum stad voru upplesen af Birne bonda Gudnasyne. J fyrstu hvor ad hlyddu uppa þavg o-dul, goz og jarder er greindr Biørn hafde erft og ad egnum fenged epter faudr sinn og modr; ei sidr epter sinn modrbrodr Jon heitenn Biørnsson med fleirum anefndum jordum: sem er Eyre i Seydes-firde er optnefndr Biørn hafde fenged ad kavpe af Orme Jonssyne faudrbrodr sinum, Vatnsfiørdr i Dyrafirde, sem dandemanna domr og Løgmanns Urskurdr tilkynner, ad vered hafe egn Solveigar Biørnsdottr, og fleire gods aunnur, sem Løgmenn med godra manna dome høfdu Urskurd alagt, sem þeir sialfer tilvisa, i hvorium stad edr sveitum med agreindum heitum, og vor naduge Herra kong-rinn hefr nu sialfr stirkt, stadfest og fullnadar o-brigdanlegann urskurd alagt a alla adr-greinda do-ma, so sem hans nadarbref utvisa: ei sidr er vors

heyg-

heygbornasta Herra Kongsins bistiermelse, sem Biørn hefr fenged uppa greind Gods med Kongsins brefe, sem þad inneheldr og þar var uppleſed med hans nadar Innsigle.

Nu i fyrstu ad upplesnum aullum þessum vors verdugasta naduga herra brefum, sem Løgmadrinn oss þar epter adspurde, hvort ver og allr annar almuge þar samankomenn, vildum med hlydne samþyckia þesse, sem aull aunnur vors naduga Herra bref, sem ver og aller adrer jatudum og samþycktum; og þar epter beidde og krafde tittnefndr Jon Løgmadr oss sagda domsmenn løglega alyktar doms atqvæde a ad leggia, hverra agreindra sekta og sakfella ad þeir menn skule vera vid Kongdominn og Sakarabera, sem þesse saugd Kongsins Bref riufa edr i nockru forminka edr forsina, hvar þav helst uppa hlyda edr hvorium þav helst tilheyra og serdeiles her og i hvørn stad annann, sem vor elskulegasta, fridsamlegasta, faudrlegasta Nad, Kongrinn skipar og skickar epter løgum mønnum aptr sin odul og garda, sem nu hefr hann her greint: so sem

sem hans Nadar Magt og Krununne verdr mestr skade i, ef Odulin og gardarner skulu ganga undan leikmønnum og under Kyrkiurnar og Kennemanna valdit med nockrum ravngum fiarafla og þar med forargaz Skattrinn; ei sidr frelse og friheit þegnanna sem og þienustan folksins fra Konginum.

Þvi i fyrstu var þad vor Domr ad hvor madr, sem verdr ad þvi kunnr og sannr med stirk og samhelde sem og radagiørdum, so konur sem karlar; þa se hvor sekr *XIII.* Mørkum vid Kongdominn og *VIII.* Ortugum og utlægr til Noregs til slikrar myskunar, sem vor Naduge Herra vill giøra um landsvist hans. Stendr og so skrifad i einne Rettarbot, ad Legatinn af Rom Vilhialmr Cardinale predikade openberlega i Domkyrkiunne i Þrandheime ad aheyrande Konge, Erkebyskupe og aullu Rikesins Rade i Norege ad hvør sa madr sem hann giørde motstaudu med rad edr hylle Konge sinum, þa skule sa vera i Pavans Banne: hvad oss er vel kunnugt, þo ver dæmum þar ecke yfer. Item er þad vor domr ad þeir menn, sem veria

goz

gotz a mote Kongsins Brefe, þa skulu rettfangader hvar sem þeir verda gripner, og rett broten hus þeirra fyrer utan vigda stade, og so þeir fridlauser, sem þa veria, sem Rettarbotin greiner ad sliker menn sem stirkia illgiørdninga med vondum maunnum eru ei betre enn þeir þa fremia; enn hvarutveggiu fridlavser og ogilder, hvort þeir fa beniar edr bana sem fyrerstanda edr aunnur aurkumsl; enn þeir sem sækia med hættu og haska heilbrigder af uppfylling Guds laga, og vilia stirkia vors Naduga Kongs bref þesse, sem ver vitum aller, ad hañ er yferskipadr Løgin, og ef þeir menn fa nockurn vansa ben edr bana af hinum sem veria søgd godz og garda, þa take tvofalldar bætur, sem i heimile sialfra þeirra. Item þeir menn, sem hysa edr heima eta edr drecka med slikum mønnum, sem her fyrr greiner og seker verda i greindum brefa brotum, so konur, sem karlmenn, seu seker mørk fyrer eina nott, tveimur fyrer tvær, XIII. mørkum fyrer þridiu nottina, utan þeim se ovisa vargr sem hyser. Eige sidr þeir sem kavpa visvitande vid slika ohlydnes menn, sem so rangsnuaz ad briota vors naduga

Herra Biſkiermelſes Bref, verndar bref, Stirkingar edr Stadfæſtingar bref, ſem her hafa vered fyrer oſſ upplesen edr ønnur ſlik, godum mannum, ſem vors naduga Herra viner vilia vera, þeim til ſtirks og ſtadfæſtingar a ſinum godſum, vondum mønnum til vidſiar a ſinne vondſku og ofdirfd a mote Kongſins bodum og brefum, og þeir menn, ſem kavpa vid þa menn, konur og karlar, ſem ſig ſina i ſlikum ohlydnes ilſku giørdningum a mote ſøgdum Kongſins brefum og vorum Dome, uppleſnum a ſoknarþinge eda ſoknar kyrkiu i hvorre ſveit ſem greind gods liggia, og þeir menn Konur edr karlar, ſem þar epter kavpa, og þeim vitande leigia jarder, Hus edr ſkip, eda adra þionuſtu giøra, þa ege Kongr ſlikt fe, ſem ſa hinn utlage ſelde og þar til *VI.* avra, og ſæke þetta fe allt med atfarar þinge, enn ei med heimſtefnum framar enn vill, þo ſo ad þeim ſe ſagt til adr ad gialdez af þeirra umbods mønnum, ſem i ſagda Utlegd kunna ad falla, vid vorn naduga Herra kongin, ſem Gud forde øllum. Enn vinnufolk, Lavſamenn, ſo Konur ſem karlar og þeir ſem bulavſer eru og þeſſe greind oſkil giøra,

ſem

sem fyrr greiner, fare sem rettarbotin aqvedr umm þa menn, sem oftil giøra; ad Syslumadr hvor i sinne Syslu take fe þeirra med godra manna yfersyn og skipte hvørium skuld sinne, so sakarabera, sem ødrum, enn Konge þad sem meira er. Enn greint folk, bufaster menn, sem adrer, skulu vera under sliku formæle sem adrer umm Utleggd, Fegiøld og Sekter, sem skilet er a adra: utan þeir menn edr konur, sem falla kunna i slik verk ad briota Kongsins bref, og hafa ei fe til, þa take likamlega refsing epter slikre miskun, sem sa leggr a, sem Kongs vald hefr i hende til allra rettra mala, og epter þvi hvor navdsyn þeim dro til, sem bravt; edr vinne af ser sagdar sekter, og ei eru færer ad fara utlendes til meire avdmyktar. --- Og til sanns vitnesburdar her umm þa løgsamde sagdr Jon løgmann med oss þennann vorn Dom, og ver med hønum med svofeldre grein og tracteran: Hvor hann ryfr med ofdirfd, Ilsku og Illvilia i mote þessum sem ødrum Kongsins brefum, þa se sa sliku sekr, sem løgbok aqvedr umm þa menn, sem þa Doma riufa, sem fyrer ega ad koma heil manngiøld

edr half; enn ecke sem þeir er þa doma riufa, sem fiogra marka sekt vid liggr. Her til sette oftnefndr Jon Løgmann sitt Innsigle med vorum fyrrgreindra manna Innsiglum fyrer þetta doms bref, er giørt var i Øgre i Isafirde a sama Are og adrgreiner, tveim nottum sidar enn fyrr seger.

Medkennumz ver Olafr Gudmundsson, Biørn Narfason, Jatgeir Helgason, Olafr Konradsson, Jon Sighvatsson og Gudmundr Sighvatsson, ad vær høfum sed og yferlesed so hlydande Dom, sem her fyrer ofan skrifadr star, under þeirra godra manna heilum og oskøddudum hangande Innsiglum, sem fyrer hann eru skrifader og til sanninda her umm, setium ver fyrrnefnder menn vor Insigle fyrer þetta Transkriftar bref, hvørt ed skrifad var i sama stad Øgre lavgardaginn i tempre viku umm havstid, Are sidar enn fyrr seger.

Oversættelse.

Alle gode Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Vi, Arnor Finvsson Thorlev Ørnolfsson, Jon

Narfe=

Narfesøn, Tomas Oddsøn, Lavrettemænd; Narfe Jonson, Jon Einersøn, Einer Thorlevsøn, Erling Jonssøn, Snorre Helgesøn, Asgrimer Asgrimssøn, Jon Einersøn og Sigurder Helgesøn, Guds og sin Hilsen: bekiændt giørendes, at da der vare fra vor Herre Jesu Christi Fødsel 1514 Aar, næste Mandag for Olufs Misse den anden om Sommeren udi Vatnsfiord i Isefiorden paa et almindeligt trende Reppe-Møde, bleve vi udnævnte i Dom af ærlig Mand Jon Sigmundssøn, vor naadigste Herres og Kronens udi Norge Lavmand for Norden og Vesten paa Island, for med Fornuft at overveje og undersøge, og fuldkommen Dom-Sluttning efter Loven og vor Samvittighed giøre der om, hvad Bøder og Straff de Mænd skulde undgiælde, som findes saa vanvittige og uforsigtige, ondskabsfulde og liderlige, eller ere saa dumdristige i deres Ondskab og Ulydighed imod Gud og vor naadigste Herre Kongen og Kronen i Norge, at de understaae sig med Hiælp, Raad, Hiemsøgelser, Bistand, Følgeskab eller deslige voldsome Sammenrottelser at forvende de vor værdige Herre Kongens Naade-Breve, som paa bemælte Stæd bleve oplæste af Bonden Biorn Gudnesen, i Særdeleshed de, som lyde paa de Odele, Gods og Jorde, som bemælte Biorn havde arvet og faaet til Ejendom efter sin Fader og Moder: saa og efter sin Morbroder Jon Biørnsøn med fleere navngivne Jorder: saa som er

Eire i Sejdesfiorden som oftbemælte Biørn havde ved Kiøb faaet af sin Farbroder Orm Jonssen; Vatnsfiord i Dyrefiorden, som Dannemænds Dom og Lavmands Kiændelse forklarer at have været Solveig Biørnsdatters Ejendom, og andet meere Gods, som Lavmænd ved gode Mænds Kiendelse havde omdømt, som de selv tilvise udi hver Stæd eller Bøjgd med udtrykkelige Navne, og vor naadige Herre Kongen har nu selv bestyrket, stadfæstet, og fuldkommen og uryggeligen kiendt om alle forbemælte Domme, som Hans Naades Brev udvise. Desforuden er vor højbaarneste Herre Kongens Beskiærmelse, som Biørn har faaet paa bemældte Godse med et Konge Brev, som det indeholder og der blev oplæst med Hans Naades Indsegl. Efter at der nu først vare oplæste alle disse Vor værdigste naadige Herres Breve, efterspurgte Lavmanden, om Vi tillige med ald anden der sammenkommen Almùe vilde med Lydighed samtykke disse, ligesom alle andre Vor naadige Herres Breve; hvilket Vi og alle andre bejaede og samtykte. Siden bad og krævede oftbemældte Lavmand Jon os bemælte Dommere at Vi ved en lovlig Dom-Sluttning vilde endelig fastsætte, hvad Straff og Bøder de skulde svare til Kongen og Sagsøgeren, som bemælte Kongens Brev bryde eller i nogen Maade formindske eller foragte, hvad ellers dets Indhold er, eller hvem de tilhøre: I Besynderlighed i dette og alle andre Tilfælde, hvor Vor elskeligste, fredsomeligste og faderligste Konge naadeligen efter Loven tilsiger og skikker nogen Mand sine Odele og Gaarde, saasom Han har det her forklaret. Thi det er den største Skade for Hans Naades Magt og Kronen, om Odele og Gaarde skulde gaae fra Legmænd og ved nogen uretfærdig Vinding lægges under Kirken og Geistligheden; hvorved Skatter formindskes som og Undersaatternes Frelse og Frihed; og Folkets Tieniste unddrages Kongen.

Derfor var det først Vor Dom at hver den Mand, som der bliver overbeviist, enten det er Mand eller Kone, at han ved Bistand, Medhold eller Raadgivelse har saaledes forseet sig; da bøde til Kongen derfor *VIII.* Ortuger og *XIII.* Marker og fare fredløs til Norge under den Miskund, som Vor Naadige Herre vil giøre om hans Landsviist. Udi en Rettebod staaer saaledes skrevet at den Legat fra Rom Cardinal Vilhelm prækede offentlig udi Dom-Kirken i Throndhiem udi Kongens, Erke-bispens og heele Norges Riges Raads Paahør; at hver den Mand, som med Raad eller Huld giør sin Konge Modstand, da skal den samme være i Pavens Band: dette er os vel bekiændt, endskiøndt vi ikke derover dømme.

Item er det vor Dom at de Mænd, som forsvare noget Gods imod Kongens Brev, da maae de rettelig fængsles hvor de paagribes, og Huse maae rettelig brydes efter dem, undtagen viede Steder, og de alle, som dem forsvare ere fredløse, som Rette-boden det udviser, at de Mænd som bestyrke Ondskab med at forsvare onde Mennisker, ere ikke bedre end de som bedrive onde Gierninger; men begge de ere fredløse og ugilde enten de fange Saar eller Død, som imodstaae eller anden Skade; men de alle, som med Fare tilsøge, for at opfylde Guds Love og at styrke disse Vor naadige Konges Breve, som Vi vide alle at Han er sat over Loven, da om de Mænd fange nogen Skade, Saar eller Død af dem, som forsvare bemælte Godse og Gaarde, da tage dobbelte Bøder, ligesom de vare i deres eget Hiem. Item de Mænd, Mand eller Qvinde, som huuse eller hiemme, æde eller drikke med forbemælte Mænd, som skyldige blive udi Brevebrud, da bøde 1. Mark for een Nat, 2. for to Nætter; men for den tredie Nat 13. Marker; med mindre det skeer af Uvidenhed. Det samme er om dem, som vidende kiøbe med deslige ulydige Mænd, som modvilligen

gen bryde Vor naadige Herres Beskiærmelses Breve, Leide-Breve, Styrknings- eller Stadfæstnings-Breve, som her have været for os oplæste, eller andre deslige, som skulde tiene gode Mænd, der ville være Vor naadige Herres Venner, til Styrkning og Stadfæstelse paa deres Godser; men onde Mennisker til Advarsel udi deres Ondskab og Dumdristighed imod Kongens Befalinger og Breve: de Mænd, Mand eller Qvinde, som kiøbe med deslige Mænd, og videndes leje dem Jorder, Huus eller Skib eller giøre dem anden Tieniste, dem som vise sig i slig Ulydighed og Ondskab imod Kongens Breve og vor Dom, naar den er bleven oplæst paa Sogne Ting eller Sogne-Kirke i den Sogn, hvor bemældte Godse ligge, da tager Kongen det, som den Fredløse solgte og der til 6. Øre; og skal disse Bøder søges med Nam; men ikke med Hiemstævne videre end man vil: Dog, at de som ved deslige onde Giærninger forsee sig imod vor naadige Herre Kongen, som Gud bevare alle fra, blive forud advarede, at lade deres Bøder betales ved deres Ombuds-Mænd. Men angaaende Tieniste-Folk, Dagløннere, enten det er Mand eller Qvinde, og dem, som ingen Jord beboe, og forsee sig med forbemælte Urigtighed, da forholdes med dem efter det som Rette-boden anordner om de Mænd, som begaae nogen Urigtighed eller Underslæb, at Syſſelmanden hver udi sit Syſſel skal med gode Mænds Overſyn tage deres Gods og der af betale Creditorerne, saa vel Sagsøgeren, som andre; men Kongen tager det, som til overs er. Men forbemælte Folk, som er Boesiddende, skal være under samme Anordning som andre i Henseende til Fredløshed, Bøder og Straffe, som andre bør svare. Men de Mænd eller Qvinder, som forsee sig med at bryde Kongens Breve og have ingen Midler, da straffes paa Kroppen, under den Miskund, som den der har Kongens Magt i Hender, til alle rette Sager finder for got, og efter den Nødvendighed, som drev dem til at bedrive Giærningen,

gen,

gen, eller betale sine Bøder med Arbeide om de til deres desto større Ydmigelse, ikke kan formedelst Skrøbelighed, gaae i Landflygtighed.

Og til sand Vidnesbyrd her om forfattede bemælte Lavmand Jon efter Loven denne Dom med os og vi med ham, med saa Skiæl: Hver den som med Dumdristighed, Ondskab og Vrangsindighed bryder denne vor Dom, imod disse og andre Kongens Breve, da svare de Bøder, som Loven paalægger dem, som bryde de Domme, som giælde heel eller halv Mandeboed; men ikke som de, der for Domrov bør svare 4. Marker. Desforuden satte forbemælte Lavmand Jon sit Indseigl tillige med vores forbemælte Mænds Indseigle for dette Dom-brev, som blev giort udi Øger i Isefiorden udi samme Aar, som før er mældt to Nætter efter forbemælte.

Bekiænde Vi Olafer Gudmundsen, Biørn Narvesen, Jatgeir Helgesen, Olafer Konradsen, Jon Sighvatsen og Gudmunder Sighvatsen, at vi have seet og læst saalydende Dom, som her ovenfor skreven staaer, under de gode Mænds heele og uskadde hængende Indseigle, som i Begyndelsen ere navngivne: og til Bekræftelse sætte vi, forbemælte Mænd vore Indseigle for dette Transskrifts Brev, som var skrevet udi samme Sted Øger Løverdagen i Tamper Ugen om Høsten, næste Aar efter forbemælte.

VII.
Om Secke-giæld.

Vier Christiern med Guds Naad rc.

Heilsum ydur ollum oss elskulegum almúga og undersátum, sem bygged og búed á voru lande Islande kiærlega med Guds og vorre Nád. Vited ad oss er kunnugt orded, hvornen Cronunnar og vor Rettugheit forminkaz og eydaz í því, ad marger af ydur kavpslaga og hafa skipte vid útlendska kavpmenn og adra fyrr enn þeir hafa útgefed og golded oss og Cronunne sín rettu Sekia giold um̃ hvor þeir skylduger verda og adra veniulegã rentu, sem þeir eru oss og Cronunne pligtuger ad gialda, svo vel, sem odrum sínum rettum húsbændum þar á landinu, so þar af kemr ad þeir vilia ecke sídan betala sin Seckia giold, edr adrar sínar rettar skuldar, sem þeir oss og sínum rettum húsbændum ega ad gialda. Þvi fyrerbiódum ver ollum vorum undersátum á fyrrnefndu voru lande Islande ad kavpa nockru edr skipta vid útlendska kavpmenn edr nockra menn, fyrr enn þeir hafa útgreidt sitt Seckia giald, og allar adrar rettar Skulder, sem þeir oss og sínum húsbændum eru skylduger ad gialda og greida, so sem gamall sidvane hefur vered; Enn hvor sem á móte þessare vorre streingelegre Skipan giorer og alvarlegre befalíngu, og hefr kavp og skipte vid vora undersáta á ádrnefndu voru lande Islande, epter þvi, sem ádr er áhrært; þá skal sá hinn same hafa forbroted allt þad goz, sem hann med sodan

van móte kaupet, edr so góda penínga og þar ad avke sekr vid oss VIII. ortugum og XIII. mørkum í brefabrot. Her epter vited aller ydur ad retta og fyrer skada vara ad taka forsómande þad avngvann veginn. Skrifad á voru Slote Kaupenhavn (al. Akurhús) Ste. Cathrinar dag. Anno 1516 (al. 1509.)

Oversættelse.

Vii Christiern med Guds Naade 2c. hilse Eder alle vor elskelig Almue og Undersaattere, som bygged og boed paa vort Land Island kiærligen med Guds og vor Naade. Vider at Os er bekiændt blevet, hvorledes Cronens og vore Rettigheder formindskes og aftage der ved, at mange af Eder kiøbslaae og handle med udenlandske Kiøbmænd og andre, forend de have udgivet og betalt Os og Cronen sin rette Secke-Giæld, som de blive skyldige om, og anden sedvanlig Rente, som de ere Os og Cronen pligtige at svare, saavel som andre sine rette Husbonder der paa Landet; hvor af det kommer at de siden ikke vil betale sin Secke-Giæd eller andre sine rette Skylde, som de til Os og sine rette Husbonder bor svare. Thi forbyde Vii alle vore Undersaattere paa forbemælte vort Land Island at kiøbe eller handle med udenlandske Kiøbmænd eller nogen Mand, forend de have svaret sin Secke-Giæld og alle andre rette Skylde, som de Os og sine Husbonder ere pligtige at betale og svare, som gammel Sedvane været haver. Men hver den som giør imod denne vor strængelige Anordning og alvorlige Befalning og har Kiøb og Handel med vore Undersaattere paa forbemælte vort Land Island, som for er mældt; da skal den samme

me have forbrudt, alt det gods, som han i saa Maade kiober, eller saa gode Penge, og derforuden bode til Os 8. Ortuger og 13. Marker i Brevebrud. Her efter vider Eder at rette og for Skade at tage vare, forsommendes det ingenlunde. Skrevet paa vort Slot Kiobenhavn Ste. Cathriner Dag. Anno 1516.

Om Secke-giæld, see Anmærkningen til Christian den Førstes Forordning under Nr. 3. Det er ellers ikke saa klart af denne Anordning enten Indbyggerne eller de Fremmede burde svare denne Secke-Giæld. Hr. Jonssen Hist. Eccl. part. II. pag. 254. §. 2. n. 5. henfører den til de Første. Lavmand P. Widalin taler derom i en haandskreven Afhandling umm Mørk, Eyrer og Ortug saaledes: „Efter Kong Christian „den Andens Tiid blev Secke-Giælden afskaffet: det var saadan en Told, „som Kongen fik af alle de Varer, som bleve førte fra eller til Landet, „ret ligesom det endnu skeer paa Told-Stederne udi Vor allernaadigste „Konges Riger og Lande. Siden behagede det vore Konger at bevilge „Hamborgerne at handle udi Landet for en vis Told og Afgift af hver „Havn." See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 247. §. 7. Af det som her i denne Forordning staaer: Secke-giæld og anden sedvanlig Rente, synes, at de Handlende have, foruden Secke-Giælden, betalt en anden vis Told; kanske 20. Gylden af hvert Skib. See siden Forordningen af 1523. Nr. 12. Vel synes det at de handlende Nationer have paa en vis Maade forpagtet Handelen; See den allegerte Forordn. af 1523. Saa og Kong Fridrik den Førstes Forordn. Nr. 3 og Christian den Tredies af 1547. Dog kan man ikke til visse sige at de have havt Kongel. Friheds Breve. See B. Holbergs Dannemarkes og Norges Stat, nyeste Edition pag. 373. Man kan dog see af den siden efterfølgende Forord-

Forordning af 1508 at de Tydske have havt Privilegier at handle i Norge, kanskee og i Island; med mindre derved skal forstaaes selvtagne Friheder som de Tydske udøvede. I denne Forordning tales og om den Rente, som de bor svare sine rette Husbønder her i Landet. Enten forstaaes da ved dem, som bør svare Secke-Giælden, Indbyggerne eller de Handlende; hvilket sidste er rimeligere, og at denne Rente til Husbonden har været den Told, som de have givet til Gaards Ejeren eller Opsidderen paa den Jord, som var nærmest ved Havnen, for den Skade, som han leed paa sin Grund af Indbyggernes Søgning til Handels-Stedet.

VIII.

Læn-Brev for Hans Eggertssen.

Vii Christiern med Guds Nad ꝛc. giorum ollum viturlegt, ad Ver af vorre serlegre Gunst og Nád hofum unt og forlent, og nú med þessu voru opnu brefe unnum og forlenum vorum elskulega Hans Eggertssyne vort og Noregs Cronu Land Island med allre Konglegre Rentu og Rettugheitum ad hafa, nióta, brúka og behalda i fim̃ samfeld ár epter þetta Datum; þó med þeim skilmála, ad hann um̃ somu Ar gefe oss þar af árlegann Toll med godann vilia uppá vort Slot Kavpenhavn á hvorium Páskum VI. hundrud god útgengeleg Rikes-gylline i gulle: og skal hann nióta og behalda siálfr fyrer sig helmingnum af ollu

ſaka Fe; enn af ødrum helmingnum Sakafallſins giøre oſſ reidugslegann og rettann Reikningſkap, med hvis Vrag, ſom der under Landet kommer, ſkulde Vi ſelv beholde, og han til ſig, til vort Behov, anname ſkal, og giøre os der fremdeles Regnſkab fore. Sømuleides ſkal hann halda ollum vorum kiærum Underſátum þar á landinu vid Noregs løg, Skiel og Rett, og avngvann af þeim i nockurn máta óforretta. Hvi fyrerbiódum ver ollum, hvører þeir helſt eru edr vera kunna, ſerdeiles vorum Fogetum og Embættes monnum fyrrnefndum oſſ Elſkulegum Hans Eggertsſyne her i móte á voru lande Iſlande i fyrrnefnd 5. Ar ad hindra edr hindra láta, derimod plaſte, umage, eller i nogen Maade paa Landet paa Kongelig Rente og Rettighed i fornemte Tiid at giøre nogen Forfang, under vores Kongel. Hefnd og Vrede. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn Anno 1517.

Under vort Signet.

Overſættelſe.

Vi Chriſtiern med Guds Naade ꝛc. giøre alle vitterligt, at Vii af vor beſynderlig Gunſt og Naade have unt og ſforlænt, og nu med dette vort aabne Brev unde og forlæne vor Elſkelig Hans Eggertsſen, vort og Norges Crones Land Iſland, med al Kongelig Rente og Rettigheder at have, nyde, bruge og beholde

beholde i fem samfulde Aar, fra dette Datum; dog paa de Vilkaar at han udi de samme Aar giver Os der af aarlig Told med god Villie paa vort Slot Kiøbenhavn til hver Paaske-Fest 6 hundrede gode gangbare Rigs Gyldener udi Guld. Og skal han nyde og beholde selv for sig halv Deelen af ald Sagefald; men af den anden halve Deel af Sagefaldet, gior han os redelig og ret Regning, med hvis Vrag, som der under Landet kommer, skulde Vii selv beholde, og han til sig, til vort Behov annamme skal, og giøre Os der fremdeles Regnskab for. Sammeledes skal han holde alle vore kiære Undersaattere der paa Landet ved Norges Lov, Skiæl og Ret, og ingen af dem i nogen Maade uforrette. Thi forbyde Vii alle, hvilke helst de ere eller være kunde, særdeles vore Fogeder og Embeds-Mænd forbemælte Os Elskelig Hans Eggertsøn herimod paa vort Land Island i bemælte 5. Aar at hindre eller hindre lade, derimod pladse, umage eller i nogen Maade paa Landet paa Kongelig Rente og Rettighed i forbenævnte Tid, at giøre nogen Forfang, under vores Kongelige Hevn og Vrede. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn, Anno 1517.

Under vort Signet.

Om denne Hans Eggertssen og hans Læns Aar kan man eftersee Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 255. Biørn paa Skaardsaa Annaler 1. Part. 83. S. og Hr. Haldorsens haandskrevne Læns-Mænds Annaler.

IX.

Stadfæstelse

paa

Lavmand Jon Sigmundssens Dom om at Biørn Gudnesen skal arve Thorlev og Einer Biorns-Sønner og Solveig Biørnsdatter.

Vii Christiern medt Gudtz nade Danmarkkes, Norges, Vendes og Gottes Konung, udvalld Koning thill Suerrige, Hertug uti Slessuig, Holstenn, Stormarenn og Ditmerskenn, greffue i Oldenborch og Delmenhorst giore alle vitterligtt, ath fore Oss er nu komett leest thene Lage urskurd, som thette vordt obne Breff vederhengd er, met huilken Lagurskurd vor elskelige Lagmand norden og vestenn paa Island Jon Sigmundsson haffuer thill domptt oss elskelige Biorn Gunderssen och hanns medt arffuinge allt thet godtz lost og faast, som fallidt er epter Tolleff Biornsson, Einer Biornssen og Solveige Biorn dotter at haff-

ue

ue och nyde thill euindeligh Eyge, huilken Lagh urskurd Vii met thette vordt obne Breff, samtycke, fuldburde och stadfeste uti alle sine puncte och artickle, som then indeholder och vduiser vedt fulld macht ath bliffue; thy forbyude Vii alle ehoo the hellst ere eller kunde uere, serdelis vore fogider, embitzmennd eller logrettis mend forne Biorn Gundesson och hanns medt arffuinge paa forne godtz lost eller fasth ath hindre, hindre late, eller i noger maadi ath vforretti vnnder vor hyllest och Naadi och breff brudt. Giffuit paa vordt Slot Kiobenhafnn Torsff dagenn nest efter Sancte Scolastice virginis Dagh, Aar ꝛc. M. D. xviij.

Under vordt Signedt.

Foran ved dette Brev, som er efter den eene gode Samling, staaer skrevet:

Epter hende Jons Dan.

X.

Stadfæstelse

paa

Lavmand Jon Sigmundssens Dom om at Biørn Gudnesens Arvinger Torfe og hans Søskene maae beholde de Godse, som Biørn Thorlevssen klagede paa.

Y Vii

Vii Christiern met Guds Naade Danmarchz, Norgiz, Vendes och Gothes Konning, Udvaldz Konning til Sverrige, Hertugh udi Slesſvigh, Holgstein, Stormarn och Dytmerskenn, Greffue i Oldenborgh och Delmenhorsth. giore alle vitterligth, at oss elskelige Ravelde Biorns Gundesens efterleverſhe paa vort landh Islandh och hendis barn Torffue Biornsſon och hanns brødre och Systkene haffue nu ladetth beretthe fore oss, at nu nogle Aar siden forledne haffuer vorit tretthe emellom Biorn Gundesſønn paa Yslandh och Biornn Thorluffſſønn om nogen Gaarde och Godz, som liggendis ere paa Yslandh, som kaldis Vastfoore Gaard och flere Gaarde och Godz &c. at vor Laugmand Jon Sigmondſſønn paa Yslandh haffuer til fordne dømbt samme fornefnte Gaarde och Godz til fornefnte Biorn Gundesſønn och hanns bornn och arffuinghe efter Norghis løgh. Och haffue Vii och til fordne fundet samme Laugmandz breff och Domb, som hand ther paa giffuit haffuer, ved syne fuld macht at bliffue och fornefnte Biorn Gundesſønn och hanſſ bornn och rette arffuinge att nyde och beholde fornefnte

Gaarde

Gaarde medt alle fornefnte Godz, som vort breff Vii ther paa tilfordne giffuit haffuer ytermere therom udviisser och indeholder. Tha effter saadan fornefnte Leilighedh, breffue och beuissningh, som ther paa ganget ehr, undhe och thill lade Vii, at fornefnte Biorn Gundessonns barn, som kaldis Torffue Biornnsson. och hans brodre och Sostkene mue haffue, nyde, brughe och beholde alle fornefnte Gaarde och Godz, som vor Laugmand fornefnte Jonn Symonnssonn haffuer hannem och hans arffuinge thilldombt effter vores Logh. Thi forbiude Vii allom, ehuo the heldst ahre eller vaare kunde, serdeles vore Fogider och Embitzmend och besonderligh fornefnte Biornn Thorluffssonn, fornefnte Biorñ Gundessonn og hans brodre och Sostre her emod paa fornefnte Gaarde och Godz at hindre, hindre lade, mode, qvellige, platsse, deele, eller i nogenn Maade att uforrette, under vor Koninglighe heffnn och vreede. Giffuet paa vort Slott Kopnehaffn Sancti Andree Apostoli Dag, Aar efter Gudz byrd M. D. xix.

Vnder vorth Signeth.

Dette Brev findes i de tvende tilforne ommældte gode Samlinger, ogsaa i Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 257. som alle komme temmelig nøje overeens med hin anden. I den eene Samling staaer foranved: Epter hende Jons Dan. Neden under i den Anden, hvorefter dette her er, staaer dette paa Islandsk: Ret at være udskrevet af Originalen testerer

S. Sivertsſen. Haanden udviſer at det er den Sivert Sivertsſen, ſom i Begyndelſen af dette Aarhundrede var førſt Landtingſkriver og ſiden Syſſelmand ude Arnes Syſſel.

Herefter ſætter den Anden af bemælte Samlinger Decretum Chriſtierni ejus nominis Secundi, de bonis naufragorum non arripiendis violenter og anfører denne Forordning paa Latin. Bag efter ſtaaer: Exſtant hæ literæ in Chronico ſive hiſtoria Johannis Regis Daniæ, autore Petro Parvo Roſefontano Eqvite dano. Denne Forordning udelades her, da man veed ikke til, at den nogenſinde er ſendt til Jſland og det betydeligſte af den findes i Adreſſe-Contoirets Juridiſke Tidender 1767. Nr. 40.

XI.
Læn-Brev for Hans Eggertsſen.

Chriſtiern met Gudz Nade Danmarkis, Norgis, Sverigis, Wendis oc Gothis Konning, Hertug i Sleſſvig, Holſten, Stormarn oc Dytmerſken, Grefve i Oldenborg oc Delmenhorſt, helſe Ether oſſ Elſkelige værdige Fæther, Biſper, vore Lensmend oc menige Almue, ſom

ſom bygge oc boe paa vort land Iſland kerligen met Gud oc Sancte Oluff Konge. Vider kiere Venne at vii hafve thill troet oc befalet thende breffviiſer oſſ elſkelig Hans Eggertsſon at vere vor Embitsmand ther paa Iſlandt oc ther met Ether alle oc menige Iſlænder udi vern oc forſvar at hafve. Thi bete oc biude vii Ether alle oc hver ſerdelis, at I vere hannem paa vore vegne horige oc lydige, Folgachtige oc biiſtandige, giorendis oc gifvendis hannem hvis Sagerore, landgielde, geſterii oc all anden Rettighet, ſom I oſſ oc Norgis krune plichtige ere aarligin at gifve oc giore. Hand ſkall hollde Ether alle vedt Sancte Oluff Konings log oc gode gamle ſedvaner, oc ingen aff Ether at uforrette i nogen mader. Serdeles bete oc biude vii Ether alle fornefnte vor Lensmænd, at til gode reede antvorde fornefnte oſſ Elſkelig Hans Eggertsſon vor Embitzmand, hviſſ ſkatt oc tolld, ſom i offver alt Iſſland uppboret oc indtaget hafve. Hand ſkall ſiden ythermer giore oſſ ther reede oc Regenſkab fore, oc lader thet ingenlunde, her met Ether Gud befalendes oc Sancte Oluff Konning. Giffvet paa vort Slot Kiobenhaffn Sondagen neſt effter Sancti Franciſci dag, det Aar 1521.

Under vor Signethe.

XII.

At ingen handler med Fremmede forend de have betalt Tolden.

Christiern met Gudz nade Danmarkis Norgis Sverrigis Vendis Gothis Konning, Hertug udi Slesvig Holsten Stormaren oc Dytmersken, Grefve i Oldenborg oc Delmenhorst, helse Ether alle oss Elskelige Bisper, Prelater, Abbether, Prester, Knaber, Bonder oc menige Almue, som bygge oc boe paa vort oc Norgis krones land Isslandt kierligen met Gud oc Sancte Oluff Konning. vii bete og biude Ether alle og hver serdelis at her efter ingen kobslae met nogen útlendske, enthen tyske, Eingelske, eller andre, for end thee hafve gifvet oc fornoget vor Embits mand ther paa landet 20. gylden paa vore vegne then told og Rethighed, som thee oss aarligen pleige oc plichtige ere at gifve, oc naar thee svoddan told udtgiffvet oc til gode reede fornoget haffve, thaa mue i siden kope oc selge met them ubehindret, her retter Ether altinges effter oc lather that ingenlunde. Gifvet paa vort Slot Kopenhafvn Sondagen invocavit, Aaret 1523.

Under vort Signet.

XIII.

XIII.

Om de Tydske Kiøbmænds Handel i Oslo.

Vy Christen med Gudtz Naade gore alle vitterligt att aar epter Gudtz byrdtt 1508 Sancte Knud Hertogs dag vdi Provefte Gaarden udi Opslo off verdughe fader Andres Muss med Guds Naade biscop y Opslo offuerueerendi, Her Jon Prouist till Marie Kirke: Mester Erik Valkendorp Prouist y Roskyld, Christen Bagge vor Embitzmandth paa Tunsber, Matz Sorensoñ vor Embitzmand paa Agers Huuss, Erick Ericksonn vor Laugmand udi Opslo mett andre fleere gode mend, som da til stæde vorre, vor tha skickett for oss oss Elskelige Borgemester ogh menighed udi Opslo paa thend ene side ogh nogle Køfmend, som hiemme vore till Rostock paa thend anden side ogh bekende sigh for oss att the hafue ald beringh ogh køfmandskaff fra thennom y Opslo saa att ingen Borgemester Raad eller menighed kunde faa nogett till køft af Bonderne 1. f. huerken for Guld, solff, eller køber, homble eller nogen Køfmandskaff, men finge altid suar af byuderne, vill tysken hafue thet, saa faa y intett ther af. Dissigest giore gaard køb ogh baade køf ogh andre køb, som er imod Norgis

Norgis Lov ogh theris preveleger, som framfarne Konger vnt ogh giffuitt haffue, men naar nogens Rigens Tieniste eller tonge paalagdis tha vilde the intitt hielpe ther till men sagde att the hafde intett ther mett thii at the hafde hiemme vdi Rostock, naar the hafue pungend fuld saa gifue the thennom af rigitt ther metth till tyßland Rostock ogh andre stæder, hvilkitth the klarligen beviste for oss att saa y sandhed vor, berette the ogh strax fremdelis beuiste att nogle faa aar forleden for saadanne tyske kom hid att selge ogh købe mett gest och bønder vid lod ogh qvintin, bismerpund ogh andett deell emod Norgis lou aaritt igennom, tha vor ther vell V. hundr. eller VI. hundr. Rige mend Norgis Rige till hielp ogh trost, som icke er nu XL. Huussarme fattige mend, ogh sagde att thett vor ingen anden sagh thill end tyske køfmænd laa ther y byend thennom till stor skade ogh forderf, tha epter vort Elskelighe Rigens Raadz Raad ogh samtockte vor kerre herre Faders vor ogh Norgis kronis køpstad Opslo och vorre kerre vndersotte till louligtt gafnn ogh bistand igien kallede vy alle the friheder ogh preueleger, som foruefnte Tyske her till dags brugett haffue vore vndersotte till skade ogh forderff ogh af vor synderlighe gunst ogh naade tha haffue vy anamitt ogh vndfangitt vor ogh kronens køpstad Opslo thennom alle, som nu erre och her epter kommendis vorder

mett

mett theris hustru børn tienere ogh allt theris gotz vdi vor førstelig hegen ogh vern fred ogh beskermelse att bliffue till euig tidtt vnder vor ogh epterkommendis Konninger vdi Danmark ogh Norge, saa att the her efter ingen anden skulle suare vden oss selffuer ogh epterkommendis Konninger vdi Norge vden saa vor att nogen arfald paa Rigitt kom, att tha skulle the verre fogede paa Agerhuuss og auerge epter theris yderste mactt Rigenes skade ogh forderf. Sameledis haffue vy af vor synderlige gunst og Naade vntt ogh giffuitt vore Elskelige borgmester Raad ogh menighed vdi Opslo, som nu er ogh kommendis vorder saadan maade friheder ogh preueleger. Først att ingen vdlendiske køfmend som følger till Opslo maa eller skall bytte eller selge med gest bønder eller almue eller gesterii opholde men lige y kost hoss vore borgere ogh aleniste købe ogh selge mett verdughe fader bisper prelater Rider ogh Ridermendz mendtt, gør nogen her emod haffue forbrott under Kongend ogh hues the haffue mett att fare ogh ther thill mett XX. merker lybsk emod oss ogh X. merker lybsk emod byend, sker thet ogsaa om nogen gør vor vndersotte y Opslo theris hustru, hion børn ogh tienere vfred y by eller byferdtt huo thett gør bøde emod oss XL. merker lybsk ogh XX. merker lybsk emod byend ogh hannem Rett som skadend fick epter Norgis lough. Item ingen skall haffue mactt att gribe eller rette nogen her vdi Opslo eller

 ler

ler aff Opslo borger eller thens hiun om the bryde, vden borgemester ogh Raad y sammesteds epter thenne dagh skall ogh ingen Kofmend nogen kofmandskaff ingen guldholmind bruge vnder tagen bord sparer ogh letter, men handtere theris kofmandskaff vdi Opslo, huo ther emod gor bode oss XX. merker lybsk ogh X. merker lybsk emod byend ogh kobitt verre forbrott oss till honde, ville vy och att vor kerre her Faders myntt skall verre genge ogh geffue for allehonde vore ogh Kofmandskaff huilkin som thennom straffer ogh [icke] vill taghe bode oss XX. merker lybsk og X merker emod byend ogh kobitt forbrott oss ogh kronen till honde, Skall ogh ingen fare mett skif skuder baade ogh opskibe vden the hafue sagt vor byfoged till ogh ey skall hand forholde thennom till nogen skade, Sameledis hafue vy ogh tilladitt att huilkind tysk eller vdlendisk, som vill vorde borger her vdi byend ogh skatte ogh skylde till meligheb mett thennom skulle vndgelde alle tisse preveleger som andre vore borger, dogh saa att the feste thennom Ecte Hustruer Indlendisk eller vdlendiske inden II. Aars dagh ther nest epter kommendis, Sameledis hafue vii ogh tilladitt at Kofmend af Strolsund Rostock Vismer Grybsvold ogh andre tyske stæder frii segle hiid till Opslo ogh Tonsberrig ogh kobe ogh selge ogh gore theris rette told epter Norgis lou ogh ther vdoffuer ey besuergis vdi nogen maade ogh

ogh vore Fogeder Embismend dierffue thennom nogen heremod att gøre forfangh eller vforrette, bode emod oss XL. merker lybsk ogh hafue vor ugunst, her paa haffue vore vndersotte Borgemester Raad ogh menighed till sagd oss ogh epterkommendis Konninger vdi Norge huert Aar Aarligen att giffue inden Sancti Mortens Dagh II. hundr. Norske merker till byskatt thend stund the maa nyde ogh brughe fornefnte preueleger ogh friheder ogh thet att forbedre till mueligheд epter som the forbedris. Thi forbiude vii alle huer som the helst erre eller verre kunde serdelis vore fogeder ogh Embitzmend, som nu erre ogh her epter kommendis vorder forneffude vore vndersotthe Raad ogh menighed vdi Opslo eller theris epterkomer till euigh tidtt her emod fornefnte preueleger ogh friiheder udi nogen sine puncter att hindre lade eller udi nogen maade forfang att gore vnder vor forstelige hefnn ogh vrede. Giffuitt paa vort Slott Agerhuuss Aar ogh dagh utt supra.

Denne Forordning er efter en af de gode Samlinger, som før er ommældt. Foran ved den staaer: „ Epter manuscripto bag ved den danske „ version af Eidsivie-tings Lovbog.“ Den hører ikke til de til Island udgivne Forordninger, hvorfor den ikke heller sættes i bland dem, men bag efter: men da den er allegeret i det foregaaende, er ellers rar og giver en smuk Oplysning i den Norske Handels Historie, torde det ikke mishage Læseren, at han finder den her.

Kong Friderich den Førstes Forordninger og aabne Breve.

I.

Beskiærmelses Brev for Torfe Biørnsøn.

Wii Fredrich medt Gudz naade Danmarchis Wendis og Gottes Konung, vdvolld Konning thill Norge, Hertug i Slessuig Holstenn Stormarenn og Dittmerskeñ, Greffue i Oldenborg och Delmenhorst Gior alle vitterlicht att vii af vor gunst og naade haffüe thaget annammed och eñtfangedt och nu medt thette vordt obne bref tage annamme og enntfange thenne breffuisser Thorffuenn Biørnssonn alle hanns Sysskin og alldt hans gotz rørendis och vrørendis och sunderlig thisse garde Vassfiordi garde Adeluiche og Vammer gardi liggendis i vestenførd intid undertagit udi vor Koniglig hegen, vern, fred och beskiermels besunderliges och forsuore och fordagtinge thill alle retthe: Thii forbiude vii ether alle ehuo som hellst the ere eller vere

vere kundi serdelis vore fogether och ombodzmend och alle andre hannom paa thens persone gotz eller noget, som hannom tillhorer hindre eller hindri laadi moye, plasse, deele vmage eller i nogenn maade ath vforrette, vnnder vordt hyllest och naadi. Giffuit paa vordt slott Godttorp torsdagenn for S. Anthonii dag Aar etc. M. D. xxvij.

Under vordt Signedt.

II.
Befalning
til
Biskoper og Lavmænd at Torfe Biørnssøn beholder sine Godse imod Biørn Thorlevsøn.

Wii Fridrich medt Gudz naadi Danmarckis Wendis och Godtis Konung udvolldt Koning thill Norge, Hertug i Slessuig Holstenn Stormarenn och Dittmerskenn, Greffui y Oldinborch och Delmenhorst helse ether alle vor kieri vnnersatti Biscopere prelatther Lavmendt och

och meinege Allmuge, som bygge och boo paa vort lanndt Jslandt kierlig medt Gud och vor Naade, vider att thenne brefuiser Thorffuenn Biornnsson haffuer berett for oss att Bernitt Thorleuensson gior hannom hinder och forfanng paa sitt rette arffue goß som hanns fader aff rette arffue er thillfalledt och hannom er thill dømphtt efter Norgis laug, thii beder vii ether alle och strengilig serdelis biude att Ji vere fornefnte Thorffuenn Biornnsonn behielpelig att hann beholder samme sitt arffue gotz och ey thillsteder att hannem skier nogen hinder eller forfang paa sammi hanss gotz y nogenn maade emodt Norgis logh under Konglig heffnn och vredhe. Giffuit paa vordt slott Gottorp then otthind dagh for Sancti Anthonii dag Ar etc. M. D. xxvij.

Under vordt Signedt.

Der ere nu i det foregaaende allerede nogle Konge-Breve anførte angaaende den Arv, som Biørn Gudnesen tilegnede sig efter sine Morbrødre og Morsøster. Det første er Kong Hanses Brev Nr. 7. Tre andre ere Kong Christian den Andens Nr. 6. 9. 10. og to næstforegaaende Kong Friderich den Førstes. Disse Konge-Breve henhøre især til Historien, og altsaa skulde de være til liden Nytte udi denne Samling, om der ikke bleve tillige forklarede Aarsagerne til dem og Omstændighederne af denne betydelige Trætte. Vel haves dette udi Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 495. & 529, og det skeer ikke derfor, at vi her afridse denne Sag, fordi at vii tænke at giøre det bedre: nej! dertil er vor Lærdom alt for liden

og

og vores Pen for ſløv. Vi benytte os meget meere af dette lærde Skrift med ſtørſte Erkiændtlighed; men vi meene at det henhører til Samlingens Fuldſtændighed at give undertiiden Aarſagerne tilkiænde til de hiſtoriſke Konge-Breve.

For at indſee denne Tviſtigheds Aarſag og Omſtændigheder fra Grunden af, maae man førſt være underrettet om de ſtridende Parters Slægt-Regiſtre. Diſſe finder man tildeels bag ved Biørns paa Skardsaa trykte Annaler Nr. 4 og 5. Biørn Einerſſen, ſom ellers kaldes Jorſalafare (See bemælte Annalers 1. Part 241. S.) ejede Vatnsfiord udi Iſefiorden, ſom var een af de ſmukkeſte Gaarde udi Iſland (See ſammeſteds 141. S.) og nu et af de beſte middelmaadige Præſte-kalde. Derefter ejede hans Datter Chriſtin, ſom ellers blev kaldet Vatnsfiardar Kriſtin bemælte Gaard. Hendes Sønner vare Einer, Arne og Biørn, hvilken ſidſte arvede ſin Broder Einer (See ſammeſteds 53. S.) og ejede Vatnsfiord. Med Oluv Lopt den Riges Datter avlede denne Biorn 3. Sønner, Thorlev, Einer og Arne, og 1. Datter ved Navn Solveig: han havde desforuden nogle nægte Børn hvoraf Jon med Tilnavn Dan og Thora henhøre til vort Forehavende. (See Hr. Jonſens Hiſt. Eccl. part. II. pag. 496. §. 6. og haandſkrevne Slægte-Regiſtre.) Det andet Slægte-Regiſter, ſom man maae erkyndige ſig om, er Biørns Gudneſens. Gudne Odds Lepps Søn havde bland andre Børn en Datter ved Navn Chriſtin: (See den 5. Stam-Tavle bag ved forbemældte Annaler, og nogle af de haandſkrevne Slægt-Regiſtre) hendes Mand var en Sønne-Søns-Søn af Lopt den Rige, ſaaledes: Lopt den Rige, hans Slægfred Søn Olafer havde en Søn ved Navn Thorgeir, ſom var Fader til Jon Chriſtines Mand. Deres Sønner vare Gudne, Poul og Ormer. Diſſe 3. Brødre vare alt-

saa beslægtede med Biørn den Riges Ægte-Børn, som han havde med Oluv Lopts Datter udi den fierde Grad efter den Canoniske Computation. Dette maae siden tages i Agt, naar der spørges: hvorfor Poul Jonsens og Solveig Biørnsdatters Børn, som de havde avlet med hinanden udi Ægteskab, ikke kunde arve sine Forældre. Gudne Jonssen, Poul Jonssens Broder havde til ægte forbemælte Thora, som var en Slægsfred Datter af Biørn den Rige. Deres Søn var den bekiændte Biørn Gudnesøn, hvis Datter Gudrun var Statholder Hans Eggertsens Hustru, som endelig tabte denne Sag om Vatnsfiord imod Ogmund Biskop. Biørn den Rige Thorlevssøn blev ihelslagen af de Engelske udi Revet 1467 og efterlod sig forbemældte Børn. Samme Aar lod hans efterladte Hustru skifte imellem sig og sine Børn alt det faste og løse Gods: men af det Skifte-Brev, som da blev forfattet udi Vatnsfiord og man endnu har i Originali paa Pergament, sees ikke tydelig hvo af Biørns Sønner da fik denne Gaard udi sin Deel, det kan og være ligemeget: dog kan man af andre Omstændigheder slutte, at den er falden i Thorlevs Lod. Af disse Biørn den Riges Sønner døde først Arne 1471 og efterlod sine Brødre Thorlev og Einer sine Midler. Thorlev Biørnssøn havde 5 Børn med Ingvelder Lavmand Helges Datter, nemlig 1. Søn ved Navn Biørn og 4. Døttre (See bemælte Annaler 1. Part 25 S.) dog Ingvelder var beslægtet med denne Thorlev udi den 4de Grad, hvorfor de ikke uden Pavelig Dispensation kunde ægte hinanden. Den Pavelige Bulle erholdt de, og desforuden den Trondhiemske Erkebiskops Samtykke og Kong Christian den Førstes Stadfæstelse, tilligemed vedkommende Biskop Magnus Dispensation og Qvittering, hvorpaa de ægtede hinanden; men havde siden ingen Børn udi samme Ægteskab. Thorlev døde 1484 og hans Broder Einer bemægtigede sig hans Efterladenskab uden at tilstaae hans Børn nogen Arv, dem han ansaae for uægte. Men Einer døde 1493 uden at efterlade

lade sig Ægte-Børn, og altsaa efterlod Solveig sin Søster alle sine store Midler. Søsteren Solveig havde ikke større Omhed for bemældte sine Broder-Børn: selv beholdt hun alt sammen. Men hendes Børn, som hun havde med Poul Jonsen, Biørn Gudnesens Farbroder, vare ikke beder farne: de havde de samme Vanskieligheder at bestride udi sin Arverettighed, som Thorlev Biørnsens Børn. Vel havde Poul Jonssen faaet en Pavelig Bulle, hvorinde Julianus den Sapiniske Biskop befaler paa Pavens Vegne vedkommende Biskop under Bands Straff at dispensere i denne Sag; men at der er intet blevet af vidner Hr. Jonsen i Hist. Eccl. loco citato. Dette saae og Solveig forud, og derfor oprettede et Testament 1484, hvorinde hun giver sine Sønner Thorlev og Jon til 20 Hundrede Hundrede, deribland Vatnsfiord og Oger; thi hun siger i dette Testament „ at det kunde hænde sig, at de ikke fik at nyde „ got af den Pavelige Dispensation formedelst vrangsindige Menniskers U„ barmhiærtighed." Dette Testament blev saa vidt stadfæstet af Biskop Stephen, at disse Brødre skulde faae 6. Hundrede Hundrede; men at det dog har holdt hart dermed, sees af de mange Domme, som Thorlev erhvervede paa disse Godse. Naar Solveig Biørnsdatter er død, er ikke saa aldeles vist. Nogle Annalister sætte 1526; men det gaaer aldeles ikke an. Hr. Jonsen sætter hendes Døds-Aar 1494. Men vist er det at Poul Jonssen hendes Mand er ihelslagen 1498, og at derom er det samme Aar Dom gangen af Lavmand Finnboge, hvoraf man har endnu Originalen paa Pergament. (See Biørns paa Skardsaa Annaler 1. Part 71. S.) Er nu Solveig død 1494, saa har dog Poul rimelig, som Formynder for sine Børn forvaltet deres Møderne Arv indtil sin Død. Dog synes denne Arve-Trætte imellem Biørn Gudnesen og Biørn Thorlevsen da allerede at være begyndt; thi Kong Hanses Brev (See ovenfor Nr. 7. og Hr. Jonssens Hist. Eccl. part. II. pag. 244. §. 2.) er udgivet udi Fasten 1498.

 Poul

Poul blev ihjelslagen udi Foraaret, og Dommen er affagd paa Landstinget alt udi samme Aar. Rimelig har Biørn Thorlevssøn været altfor ung til at paatale sin Ret medens Godsene vare under Einer og Solveig: men efter hendes Død har han vel indseet, at han havde ligesaa stor Ret, ja vel, større end Solveiges Sønner; thi Thorlev Biørns Fader havde foruden den Pavelig Bulle erholdt Biskop Magnus Dispensation og Qvittering 1478 saa og Erkebiskopens Samtykke og Kongens Stadfæstelse, da Poul og Solveig ikke havde faaet uden det første; derimod vare deres Børn avlede i Ægteskab. Men Gudne Jonssen og hans Søn Biørn kiærte sig intet om dette; thi endskiøndt Jon Dan, Gudne Jonssen og Biørn Gudnesen med 16. andre Mænd i en Ansøgning til Lavmand Finnboge Jonssen tilstaae Biørn Thorlevssen alle disse Fordeele, og ydermeere at han havde erholdet en Tolvmænds Dom paa sin Arverettighed: saa sige de dog tillige at disse Dommere ere blevne bestukne, og formedelst Venskab og Gave have dømt Uret: de paastaae, at alle de Dispensationer og Benaadninger, som Biørn kunde fremvise, angaae ham slæt intet, fordi han var avlet i Skiørlevnet førend de bleve erhvervede, og at Thorlev, efter indgaaet Ægteskab med Ingvelde, avlede ingen Børn med hende, som efter bemælte Dispensationer kunde arve. Paa denne Grund og i Følge af Arvetallets 3. Art. paastoed Gudne at hans Søn Biørn tilhørte Arven efter Einer Biørnssen og derpaa forskaffede Biørn sig forbemælte Kong Hanses Brev. Det siger sig selv at Biørn af samme Aarsag har tilegnet sig de Godse, som Solveig Biørnsdatter efterlod sine Sønner; thi endog Oger og Vatnsfiord, som Solveig ved sit Testament havde udtrykkelig givet dem, bemægtigede han sig. Herpaa vendte Biørn Thorlevssøn sig til Biskop Stephen, som den sterkeste Skyts-Gud og erholdt af ham med tiltagne Præster en Dom, hvorved Biørn Gudnesen fradømmes al Arverettighed til de omtvistede Godse; Biørn Thorlevssøn derimod dømmes ret

Arving

Arving til de samme. Herforuden tvang Bispen Biørn Gudnesen 1508 til, med Eed at forpligte sig til, at levere fra sig de Godse, som han havde frataget Kirkerne udi Vatnsfiord og Adalvig. Bisp Stephen glemte dog ikke ved denne Lejlighed de Catholske Religions Grunde i at berige Geistligheden: Vatnsfiord tildømte han Kirken og vilde have giort den til Beneficium. Dette var ikke den første Gang, som Bisperne tragtede efter denne prægtige Gaard; thi to Gange før nemlig 1273 og 1393 havde de tildømt den samme, Geistligheden. (See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 493.) Bisp Ogmund siger i den Dom, som paa Landstinget 1530 blev afsagd imellem ham og Hans Eggertssen, at det skeede første Gang i Bisp Arne Helgesens Tiid 1318. [al. 1308.] Anden Gang i Biørn Jorsalefares Tiid 1393 og tredie Gang i Erkebisp Gautons Tiid 1507. Biørn Gudnesen synes at have været en af de sterke Aande. Lov og Religion agtede han intet; thi uagtet alt dette bemægtigede han sig paa ny Vatnsfiord tilligemed de andre Godse, og da synes han omtrænt udi Aaret 1510 at være bleven sat i Band af Bisp Stephen. (See den nedenunder anførte Bisp Stephens Dom.) Derefter fik han Lavmand Jon Sigmundssen til at lade derom gaae den Dom, som før er anført ved Nr. 6. og derpaa gik han til Danmark, hvor han udvirkede hos Kong Christian den Anden den under bemælte Nr. 6. anførte Stadfæstelse af 1514 paa denne Dom. Desforuden befalede Kongen Lavmand Jon Sigmundssen at dømme imellem Biørn Gudnesen og Biørn Thorlevssen. Dommen blev afsagt udi Hvam i Hvamsveit, og man kan forud vide at Lavmand Sigmundssen har dømt sin Slægtning og Velgiører Biørn Gudnesen i Behag. Rimeligen er det denne Dom, som Kong Christian den Andens Brev sigter til af 1518 Nr. 9. Efter at Biørn Gudnesen havde erholdet forbemældte Konge-Breve og Lavmands Dom, blev han desto dristigere at tilegne sig de omtvistede Godse og især

fiord og Stad i Grunnevig, hvor han huserede meget ilde; brækkede op Kirkerne og udplyndrede; mishandlede og fængslede Præsterne Jon Eiriksson og Jørund Steinmodsson med videre. Derfor lod Biskop Stephen Aar 1515 udi Skalholt paa et Præstemøde dømme alle Biørns Gudnesens faste og løse Godse henfaldne til Kongen og Biskopen, og Orm Jonssen Biørns Farbroder pligtig til at udbetale af disse Godse al derpaa hæftende Giæld, og at afhændige det øvrige til Kongens og Biskopens Ombudsmænd. Biørn som tilforne ingen Samvittighed havde giort sig af at bryde sin Eed kunde langt mindre agte en Bandsættelses Ceremonie eller en Præstemødes Domsslutning. Udi en talrig Forsamling paa Lejderholm udi Dale Syssel, hvor de fornemste af Norder- og Vesterfierdingen udi Landet vare samlede, oprettede de 1517 et Fordrag imellem sig, som findes i Hr. Jonsens Hist. Eccl. part II. pag. 509, hvormed de vilde sætte sig imod Geistlighedens uretfærdige Overmod. Hr. Jonsen har meget vel lagt Mærke til pag. 499. §. 10 at endog i denne Forsamling var Biørn Thorlevsen Biørn Gudnesens Modpart, samt andre af Biskopens Venner: saa utaalelig var bleven Biskopernes Giærrighed og voldsome Myndighed, at endog deres Venner foreenede sig imod dem. Af denne Conspiration mærkede Biskopen at hans Bands Kugler havde ikke havt nogen ret Virkning; Geistligheden havde nu saa længe skudt med disse Kanoner at de vare blevne forbrændte. Dette vidste Biskopen meget vel at de ikke duede, uden at de af en verdslig Magt bleve understøttede: selv paatog han sig at exseqvere Bandsættelsen og den ommældte Dom, og til den Ende rejste han med 300 Mand til Øger paa Vestfiordene 1517. Men Biørn, som havde faaet Nys om dette Biskopens Forsæt, samlede Mænd, som baade udi Mængde og Udrustning overginge Biskopens: til Slagsmaal kom det ikke, der blev heller ikke noget udrettet, alleene formedelst gode Mænds Mellemhandling, skiltes de fredeligen ad. Hr. Jonsen siger at Biørn da ikke

satte

satte sig imod at Bispen bemægtigede sig Vatnsfiord; dog blev derom intet endeligt giordt (See Biørns paa Skardsaa Annaler 1. Part 23. S.) og at dette forholder sig saaledes, sees af den Dom som Bispen lod gaae udi Aaret 1518 og som her sættes bagefter for at vise et Exempel paa Bispernes gierrige Omgang i deslige Sager. Men Biørn Gudnesen oplevede ikke denne Dom. Samme Aar kom Lavmand Jon Sigmundssøn ind med Kong Christian den Andens Stadfæstelse (See Nr. 9) paa den Dom, som han afsagde udi Hvam om det omtvistede Arvegods imellem Biørn Gudnesen og Biørn Thorlevsen. Men intet, endog ikke den Kongelige Myndighed, kunde standse Geistlighedens despotiske Halsstarrighed: Bispen dømte forbemældte Dom og Biørn Thorlevsøn stævnede Ragnhilde Biørn Gudnesens Enke om disse Godse 1519. Den Dom, som derom blev udnævnt paa Landstinget af Vigfus Erlendssøn, som der kaldes Lavmand over alt Island, dømte intet endeligt; men henviiste Sagen til Kongen og det Norske Raad. Derpaa udkom det Kongel. Rescript af 1519. Nr. 10. Men alt dette kunde intet hielpe. Bisp Stephen døde vel; men den bispelige Myndighed, for at ikke sige Gierrighed døde ikke: hvor Bisp Stephen slap, der begyndte Bisp Ogmund og 1522 da han var i Norge udvirkede han hos Rigets Raad og det Trondhiemske Dom Capitel en gunstig Ertagtning for Biørn Thorlevssøn, og siden paa et Præste-Møde fradømte han Biørn Gudnesens Arvinger allt det omtvistede Gods. Da var det at Torve Biørnssøn seilede, endskiøndt meget ung, og erhvervede de tvende næstforegaaende Konge-Breve, hvoraf det Første især forsikrer ham Vatnsfiord, Adelvig og Hvam, hvilken sidste Gaard Bispen med andet meere udpinede dog af Enken, for at ikke opgrave igien Biørn Gudnesens udi Band bortdøde Legeme. For sig selv kiøbte Bispen af Biørn Thorlevssøn Stad i Adelvig og andet meere; thi de Kongel. Beskiærmelses Breve og andre Rescripter agtede han ligesaa lidet som hans Formand; saa man

man kan sige, at det som kostede Biskop Jon Aresen Hovedet, det giorde Biskop Stephen ustraffet. Tiderne forandrede sig: naar to giøre det samme er det dog ikke det samme. Hannes eller Hans Eggertssøn af Norsk adelig Herkomst, som i omtrent 10. Aar havde været Statholder udi Island og ægtet Gudrun Biørn Gudnesens Datter, satte sig imod Biskopens egenraadige Opførsel, hvorover han besværede sig hos Kong Friderich den Første, og udvirkede hos ham en Befalning til Lavmand Erlend Thorvardssen at dømme imellem bemældte Hans og Biskop Ogmund. Men denne Dom faldt langt anderledes ud end Hans havde ventet: Biskopen beskyldte ham for at have beført og bagtalet sig og sin Formand Biskop Stephen hos Kongen. Hans maatte da give efter og Vatnsfiord blev endnu engang dømt under Geistligheden, hvormed den Trætte om denne Gaard tog Ende efterat den af og til havde varet i 257 Aar. Og dog seer man af den Klage som Arne Gislesen fra Hliderende har skristlig forfattet, at Eggert Lavmand Hanssøn har overløbet Præst Jon Eirikssen i Vatnsfiord og giort ham Overlast: vel heder det, formedelst de Godse, som Præsten havde kiøbt af Biørn Thorlevssen; men hvo vil tvivle paa, at dette gamle Tvisteus-Æble har været her medvirkende. Trætten om de øvrige Godse, som Biørn Gudnesen havde bemægtiget sig, kunde dog ikke faae Ende. Godsene bleve adspredte: eendeel solgte Biørn Thorlevssøn til Biskop Ogmund; eendeel til en bergensk Kiøbmand ved Navn Hans Kruko; eendeel til Præst Jon Eirikssen og andre fleere. Det synes og at Biørn Gudnesens Arvinger have skilt sig ved eendeel, især dem, som de mistrøstede sig til at kunde beholde; thi man finder at Orm Sturlesen som siden blev Lavmand ejede nogle af disse Jorder. En ny Mand kom i Spillet, Lavmand Thorlev, en Søn af Poul Jonssen og Solveig Biørnsdatter, til den hun havde givet i sit Testament, saa anseelige Godse. Længe havde han ansøgt Biskop Ogmund om Hiælp, at han kunde faae det ham testamen-

terede

terede Gods; men han havde ikke den samme Lykke, som Biørn Thorlevssøn: hos Bispen fandt han ingen tilstrækkelig Understyttelse. Endelig dømte Lavmand Are Jonssen han at være ret Arving til bemældte Godse. Dette blev og igientaget ved en Dom paa Fåskruderbakke 1542. Udi samme Aar udnævnte han selv en Dom paa Landstinget om nogle Jorder i Skalevig udi Hóls Kirke-Sogn. Og ved en Dom paa Kiarlakstader paa Fellstrand 1543, bleve ham tildømte de Jorder Orrehol, Kiarlakstader, Emberhøfde og Ormstader fra Orm Sturlesøn. Til sidst opstoed Arne Gislesøn paa Hliderende og klagede paa forommældte Godse paa sin og Biørn Thorlevssens og især Præst Jon Eirikssens Vegne, hvorover han har forfattet og indleveret en Klage af 1554 til Lavmand Odd Gottskalkssen, og derpaa erholdet udi samme Aar, en Altings Dom, som Odd Lavmand udnævnede, hvorudi denne Sag henvises til Kongen. Derpaa reiste Arne Gislesøn til Kiøbenhavn og udvirkede hos Sal. Kong Christian den Tredie, det Brev som siden følger, dateret næste Løverdag epter Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum dag 1555. Endelig udi Aaret 1560 meglede Hovitsmanden Poul Stigsson, Lavmand Poul Vigfussøn, Biskoperne Olaver Hialtesøn og Gisle Jonssøn, samt andre gode Mænd et Forlig imellem Arne Gislesen og Eggert Hanssen, som synes at have været den sidste Scene af denne Tragædie, efter at den havde varet henimod 76. Aar. Naar man nøje overvejer denne Sag, synes det, at hos Biørn Gudnesen har meere manglet Menniskekiærlighed end Retfærdighed: han synes at have i meget havt Ret paa sin Side; men at udføre sin Ret med Vold var de Tiiders Character.

Dom om Biørn Gudnesen og hans Arvinger.

Aullum þeim maunnum, sem þetta bref sia edr heyra, senda broder Narfe med Guds Naad Abote at Helgafelle, Øgmundr med samre naad Abote i Vidœy, Einar Snorrason, Helge Jonsson, Halldor Tyrfingsson, Þordr Gudmundsson, Þorleifr Eiriksson, Snorre Þorgilsson, Klerkar Skaalhollts Biskupsdæmes, qvediu Guds og sina, kunnigt giørande, ad sub Anno gratiæ 1518. vorum ver i Dom nefnder af ærlegum Herra og andlegum faudr Herra Stephane med Guds naad Byskupe i Skaalhollte Maanudaginn næstann fyrer Peturs Messu og Paals i almennelegre Prestastefnu, ad skoda, ransaka og fullnadar Dom a ad leggia um þa Akiæru, sem greindr Herra Stephan kiærde til Biørns Gudnasonar. In primis um Domrof, Forsmaan og Fyrerlitning doma og urskurda þeirra, sem giørder høfdu vered af H. Kyrkiu og biskupinum, serlega um Testamentesgiord Solveigar heitinnar Biørns Dottur og marga adra lute. Item ad adrnefndr Biørn hefde giørt tvær heimreider edr heimsokner med sinum fylgiurum heim

og

og uppa Stadinn Vatnsfiörd, dragande Kyrkiunnar þionustumen navduga utaf gardinum, færande þa i bond og fiotur, og toku Kyrkiuna og hennar peninga fasta og lavsa, sømuleides Prestinn Sr. Jon Eiriksson, sem byskupinn hafde adr Kyrkiuna skipad. Her med veitt honum og hans mannum, þeim sem flydu uppa Kyrkiuna, med ofride ūmsatur, med vopnum og hørdum heitingum, bannande þeim aull hialpræde epter sinu megne. Item ad Biorn Gudnason og hans fylgiarar hefdu giört heimreid og ofrid uppa Mariu kyrkiu i Grunavik. Þar var broten Kyrkian og Stadrinn, tekner, ruplader og burtuborner peningar nockrer. Item ad sagdr Biorn Gudnason hefde af ohlydne og sinum bannsverkum genged i Kyrkiu a helgum døgum og rumhelgum, her med teigt marga menn til þessarar ohæfu. Kom Stefnan fram̄ fyrer oss, enn marger af doms mannnum heyrdu uppa, ad Biorn Gudnason var stefndr fyrer adrgreindar Saker. Nu þo vor Herra hafe kallad hann til sin̄a Naada, þo giørdum ver stefnuna løglega, og hans erfingia skylduga ad halda edr lata halda øllu løglegu svare hans vegna, var þeirra beidz

og krafed og kom eingenn af þeirra hende, þar fyrer giordum ver þa seka mork i stefnufall. Komu þar og fram̄ fyrer oss fiogur Domrof, enn nu hid fimta var adr dæmt. Var og byskupsins urskurdr rofenn i nockrum greinum um̄ Testamentesgiord Solveigar heitinnar Biornsdottur. So og saumuleides komu þar fram̄ fyrer oss, heimsokner, fiarupptekter og mannafangelse, kyrknabrot og peninga utburdr ur Kyrkiunne i Vatnsfirde, var þetta nu og optar sem adr sannad fyrer oss, þvi ad H. Anda nad tilkalladre, at so profudu og fyrer oss komnu, dæmdum ver fyrrnefnder domsmenn med fullu doms Atqvæde erfingia Biorns heitens Gudnasonar og þeirra umbodsmeñ skylduga ad halda alla þa doma og urskurde, sem adrnefndr Herra Stephan hafde giort og giøra lated um̄ Kyrkiuna i Vatnsfirde og hennar egner. Med sama hætte og þann Dom, sem dæmdr var um conspirationem þa sem giør var i Øgre mote Byskupinum, med aullum þeim greinum og Artikulis sem sa Domr inneheldr. So og um Testamentid Solveigar Biornsdottur. Item fyrer tvær heimsokner i Vatnsfiord og manna favngun. Dæmdum ver Kyrkiunne

ne i Vatnsfirde xij. merkur i sitt Fullrette fyrer hvoria heimsokn. Saumuleides Sr. Jone Eirikssyne xij. merkur i sitt fullrette a hvorre heimsokn, enn Skalhollts kyrkiu xxx. merkur fyrer hvoria heimsokn. Item fyrer Kyrkiubroted og manna umsatrid i Kyrkiunne, dæmdum ver Kyrkiunne i Vatnsfirde tvennar xiij. merkur, og Sr. Jone tvennar xv. merkur i sitt twofallt fullrette, þvi hañ var officialis; en H. Skalhollts Kyrkiu xc. merkur. Item fyrer atterkt og utburd ur Kyrkiuñe, dæmdum ver Kyrkiunne i Vatnsfirde xij. [al. xxx.] merkur. Item dæmdum ver Erfingiana og þeirra umbodsmenn skylduga ad gialda aptr Sr. Jone Eirikssyne alla þar peninga sem Biorn Gudnason og hans menn toku i Vatnsfirde fyrer Kyrkiunne og honum fyrer utan Kyrkiu og innan, leigur og landskulder, malnytu Kugilde med laga avexte, enn xij. alnum geldfiar hundrad med aleitt, og tvigialde aptr dæmda peninga. Dæmdum ver fyrer Hernad og Kyrkiubrot i Grunnavik tvennar ix. merkur Kyrkiunne þar og Sr. Jone xv. merkur, enn H. Skalhollts Kyrkiu xxx. merkur. Item a Stadarbrotinu dæmdum ver Kyrkiun-

 kiun=

kiunne þar jx. merkur og Sr. Jone adrar jx. merkur, enn H. Skalhollts kyrkiu xv. merkur. Item fyrer Kyrkiu inngaungu reiknaz uppa viij. ear Lxxvj. hundrud. Nu ef erfingiar kunna nockra loglega afbotun ad hafa fyrer serhveria grein þessa, þa skulu þeir þad giort hafa innan þriggia manada ad heyrdum Domnum fyrer byskupinum edr hanns loglegum umbodsmanne. skulu þesser peningar gialldaz ad þrennum solum. Þav fyrstu Sol skulu vera at Mikelsmessu i havst. maalnyta gialdez i fardogum i vor at kemr, enn allr þesse peningr se goldenn ad Mikials Messu ad andru havste. Skal þat, sem Skalhollts kyrkiu tilheyrer gialdaz heima i Skalhollte byskupinum edr hans umbodsmanne i hond. enn þad sem Vatnsfiardar kyrkiu Grunnavik og Sr. Jone Eiriksfyne tilheyrer, gialdez heima i Vatnsfirde Prestinum edr hans umbodsmanne. Sambykte þennan vorn Dom greindr Herra Stephan.

Oversættelse.

Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Broder Narfe med Guds Naade Abbed til Helgefelld, Øgmund med den samme Naade Abbed til Vidøe, Einer Snorresøn, Helge Jonssøn, Hall-

Halldor Tyrfingssøn, Thorder Gudmundssøn, Thorlev Eirikssøn, Snorre Thorgilssøn, Præster udi Skalholts Stift, Guds og sin Hilsen, bekiændtgiørendes, at sub anno gratiæ 1518. bleve vi udnævnte i Dom af ærlig Herre og aandelig Fader Hr. Stephen med Guds Naade, Biskop udi Skalholt, næste Mandag for Peters og Pouls Misse, paa et almindeligt Præste-Møde, for at overveje, undersøge, og fuldkommen Dom at fælde over den Klage, som bemælte Hr. Stephen førde imod Biørn Gudnesen. In primis om Domrov, Forhaanelse og Foragt imod de Domme og Kiændelser, som ere giorde af den Hellige Kirke og Biskopen, især om Solveig Biørnsdatters Testament og andet meere. Item at bemælte Biørn har to Gange hiemsøgt eller indtaget Vatnsfiord tilligemed sit Følgeskab, hvor han har draget Kirkens Betientere med Vold udaf samme Gaard, og de samme fængslet og bundet; men bemægtiget sig Kirkens faste og løse Penninge. Paa samme Maade har han behandlet Præsten Hr. Jon Eirikssøn, som var af Biskopen beskikket til samme Kirke. Desuden belejrede han med bevæbnede Mænd og haarde Trudsler, Præsten og de andre, som flydde til Kirken, og af alle Kræfter formeenede dem alle Hiælpemidler. Item at Biørn Gudnesen og hans Følgeskab havde med Ufred hiemsøgt Marie-Kirke udi Grunnevig, hvor han brækkede Kirken og Staden op, borttog, plyndrede og bortførdte eendeel Gods. Item at bemældte Biørn Gudnesen havde i Ulydighed gaaet i Kirke baade paa hellige og søgne Dage, endskiøndt han var lyst i Band, og overtalt mange Mænd til slige udædiske Giærninger. Saadan Stævning kom i Retten for os, da mange af Domsmændene havde hørt paa at Biørn Gudnesen var bleven stævnet paa bemælte Poster. Endskiøndt nu at vor Herre har bortkaldet ham til sin Naade, saa dog dømme vi Stævningen at være lovlig, og hans Arvinger pligtige at staae til Ansvar paa hans Vegne. Bleve de opraabte

og

og udkrævede, og mødte ingen paa deres Vegne; derfor dømte vi dem i 1. Marks Mulct i Stævnefald. Kom der for os 4. Domrov (som Biørn havde giordt) men det 5te var allereede dømt. Biskopens Kiændelse om Solveig Biørnsdatters Testament var og bleven brudt i nogle Poster. Ligeledes kom der for os voldsome Hiemsøgelser, Penge-Ran, Mænds Fængsel, Kirkernes Opbrydelse og Plyndring udi Vatnsfiord, blev dette allt, ligesom før, med Beviiser gotgiordt. Derfor, da vi havde paakaldet den Hellige Aands Naade, dømte vi forbemælte Domsmænd, med en fuldkommen Domsluttning Biørn Gudnesens Arvinger og deres Ombudsmænd pligtige at holde alle de Domme og Kiændelser, som bemælte Hr. Stephen har giordt eller ladet giøre om Kirken udi Vatnsfiord og hendes Ejendomme. Ligeledes den Dom, som blev dømt om den Conspiration, som blev giordt udi Øger imod Biskopen, med alle de Poste og Artikler, som den Dom indeholder. Saa og om Solveig Biørnsdatters Testament. Item for tvende Hiemsøgelser udi Vatnsfiord og Mænds Fængsel dømte vi til Kirken udi Vatnsfiord 12. Marker i sin Fuldret for hver af disse Hiemsøgelser. Ligeledes til Hr. Jon Eiriksøn 12. Marker i sin Fuldret for hver af disse Hiemsøgelser, og til Kirken i Skalholdt 30. Marker for hver Hiemsøgelse. Item for Kirkens Opbrydelse og Mændenes Belejring, som havde flygtet til Kirken, dømte vi til Kirken i Vatnsfiord tvende 13. Marker, og til Hr. Jon tvende 15. Marker i sin dobbelte Fuldret, fordi han var officialis, og til Hellig Skalhollts Kirke 90. Marker. Item for Plyndren og eendeel Godses Bortførelse udaf Kirken tildømte vi Kirken i Vatnsfiord 12 Marker. (30. Marker.) Item dømte vi Arvingerne og deres Ombudsmænd pligtige at betale igien til Hr. Jon Eiriksøn alle de Penge, som Biørn Gudnesen og hans Følgeskab toge udi Vatnsfiord Kirken og fra ham, enten de vare inden eller udenfor Kirken, Lejer og Landskyld.

Malke

Malkeqvilder med ald lovlig Rente; men efter hvert Gieldfaar Hundred 12. allen og betale dobbelt for de idømte Penge. For Hærverk og Kirkens Opbrydelſe udi Grunnevig, der til Kirken tvende 9. Marker og til Hr. Jon 15. Marker; men til Skalhollts Kirke 30. Marker. Item for Stadens Opbrydelſe dømte vi Kirken der 9. Marker og til Hr. Jon 9. Marker; men til Hellig Skalhollts Kirke 15. Marker. Item for at han (Biørn) har gaaet i Kirken regnes i 8. Aar 76. Hundrede. Om nu Arvingerne kan have nogen lovlig Undskyldning imod nogen af forberørte Poſter, da bør de at have den fremført for Biſkopen eller hans lovlig Ombudsmand inden 3. Maaneder, efter at Dommen er bleven dem forkyndet. Skal diſſe Penge betales i trende Terminer: Det førſte Termin er til Sancte Mikels Dag næſtkommende Høſt. Malkeqvilderne betales til næſtkommende Fardag; men alle diſſe Penge ſkal være betalte til Sancte Mikels Dag den anden Høſt. Det ſom bør ſvares til Skalhollts Kirke, ſkal betales hiemme i Skalhollt til Biſkopen eller hans Ombudsmand; men det ſom bør ſvares til Kirkerne udi Vatnsfiord og Grunnevig og til Hr. Jon Eiriksſøn, ſkal betales hiemme i Vatnsfiord til Præſten eller hans Ombudsmand. Samtykte denne Dom med os forbemælte Hr. Stephen.

Her kan man kiende Løven af Kløerne. Tilforne i Aaret 1515. havde Biſkop Stephen dømt alle Biørns Midler og Ejendomme forbrudte til Kongen og Biſkopen: her dømmer han Arvingerne udi ikke mindre end 746. Rixdlrs. Bøder.

III.

Om de Engelſkes, Hamborgeres og Bremeres Handel og Told.

Vier Fridrek med gudz naud konung til Danmark etc. heilsum ollum þeim, sem byggia ok búa uppá vort Land Island kærlega med gudz qvediu ok vorre. Witanlegt sé Ydur ad á millom vor ok kóngs af Einglandi, suo ok á millum stadanna Hamborg ok Breimen er sú sátt á uorden ok samþycke, sem hier epter stendr. Hvar sem eingelsker. hamborgarar edr breimarar liggia i eirne haufn skal eirn láta annan liggia med frid. Hvar sem ein haufn er þar sem vel er fiskad skal einn lofa odrum inn, huórt þat er eingelsker hamborgarar edr breimarar at huer sem eirn mege fá sina frakt. Suo ok skulu islenzker færa ok flytia sína fiska hvort sem þeir vilia. Somuleides skulu þeir selia huar sem þeir uilia helzt. Suo ok kome deilur edr kíf i millum hamborgara edr breimara, þá skal fouite i Islande þá siálfa forlíka. Enn Hamborgarar rád sem ok breimarar uilia þar aunguan hlut med hafa ad giora helldr huor sem eirn skal láta hafa sinn kaupskap fridsamliga. Suo ok skulu aller gefa kóngenum fullan toll bæde eingelsker ok þyzker. Þesse fyrrskrifud samþyckt er innsiglut af os ok kóngenum i einglande ok bádum staudunum hamborg og breimen. Þar er annars sker ok einhvor helldr ecke þessar skipaner hann skal uera straffadr fyrer utan nægd. Valete in Christo.

Over=

Oversættelse.

Vii Friderich med Guds Naade, Konge til Danmark ꝛc. helse alle dem, som bygge og boe paa Vort Land Island kiærligen med Guds og Vor Hilsen. Det være Eder vitterligt at imellem Os og Kongen af England, saa og imellem Stæderne Hamborg og Bremen er det Fordrag oprettet og samtykt, som herefter staaer. Hvor som helst Engelske, Hamborgere eller Bremere ligge udi een Havn, da skal den eene lade den anden ligge med Fred. Hvor der er en Havn, som har megen Fisk, da skal den eene tillade at den anden kommer ind, enten det ere Engelske, Hamborgere eller Bremere, paa det at hvereen maae faae sin Fragt. Saa og skal Islænderne føre sin Fisk derhen, hvor de selv vil. Sammeledes skal de sælge hvor de selv vil. Saa og om der opkommer Tvistighed eller Spliid imellem Hamborgere eller Bremere, da skal Fogeden udi Island forlige dem; thi Raadet udi Hamborg og Bremen vil intet have dermed at giøre, men hvereen skal drive sin Handel fredsommeligen. Saa og skal alle give Kongen fuld Told baade Engelske og Tydske. Dette forskrevne Fordrag er indseglet af Os og Kongen udi England og begge Stæderne Hamborg og Bremen. Om anderledes skeer, og nogen holder ikke disse Befalninger, han skal straffes uden al Naade. Valete in Christo.

Kong
Christian den Tredies
Forordninger
og
aabne Breve.

I.

Christian den Tredies Brev til sine Riger og Hertugdømme om den nye Kirke Ordinants.

Vier Christian med Guds naud Danmerkur, Noregs, Slava og Gauta Konungur, Hertoge i Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmerſken, Greife i Oldenborg og Delmenhorst, heilſum vorum Rikium og Hertogadæmum med náð og fride og farſæld af Gude. Af þvi ad Gud Drottinn hefr ſtillaz láted þann ókyrrleika og ørlog, ſem vered hefr um̃ ſtund, og tilſkickad oſſ vors Herra Fødurs rike ad ſtiórna, þá er þad helſt þad vēr vildum ad vēr mættum vidrētta nidrfallen̄ Christi lærdom og ſanna Dyrkan, hvad vēr hofdum fyrer lavngu

forſēd

forsēd vorum Undersátum til góda, þar til ad so er skēd, lof sē Christo. Þar fyrer lētum ver samankalla Kyrknauna Kēnnefedsur og Prēdikara, i Danmerkur ríke og vorum Hertoga dæmum og bifoludum ad þeir samansette oss eina H. Kirkiu Ordínantiu, þá vēr kynum med voru Ráde ad umhugsa. Hana medtókum vēr og sendum til vors verduga Fodurs D. Martini Lutheri, fyrer hvorn ad gudleg milde hefr oss aptr sendt á þessum sídustu tímum skiært og heilagt Gudspiall Christi, hvoria hann med gudspialligum predikurum audrum, sem eru i Vittenberg yferskodade og úrskurdudu þeir hana ad vera góda og retta. So nú ad þesse gudleg handling hefde þess rettelegre framqvæmd, bádum vēr Hojboren Hofdíngia Johann Fridrik Hertoga af Saxlande, Kiörshofdíngia, vorn kiærasta vin, ad hann sende til vor vorn elskulega Johan Bugenhag út af Pomeren Doctor H. Skriptar. Þess sama vísa manns tilhiálp og rád med annarra vorra Rádgiafa haufum vēr haft, til ad fullgiora þessa H. Ordínantiu, ad þēr vited oss ei hafa vered einráda edr forhleypsur hēr uti, þar vēr haufum vidhaft so marka og þvilika Medhiálpara. Enn sem Ordinantian var algior tēdum vēr hana vorum Canceller og Ríkisins Ráde, hvort ed játade og undergeckt þad allt, er sama Ordinantia inneheldr, utan beiddu ad eins þad Kēnemennerner væru áminter, ad þeir í fyrstu fære

hóflega

hóflega i christelegum sofnude, med þá misgiordamenn, sem sídar meir være fyrerbiódande Helgan holds og blóds vors Herra, og hvor mun ei láta sér þetta vera þeckt, ef hann er annars christeinn? þvi hér er ecke annad tracterad heldr enn siálft Gudspiallid og Helgunamna veitan epter Christi innsetníngunne, saungr og H. lectiur, hæverst samkoma til predikanar og holdstekiu vors Herra, hegdan úngmenna til lærdóms og gódra lista, H. Guds ords og H. Skriptar, áhyggia fyrer H. kyrkiu þienurum, fyrer Skólum og ad Catechismus sé í hvorin húse, og ad mú vite hedan af kotúnga bornin þad, sem allt hér til ei hafa ad eins kotúngar ecke vitad, heldr og gofugmenne jafnvel Kóngar og hofdíngiar, af hvoriu þeir skulu skinsemd gialda Christo, sem hér til hafa hrósad sig vera Christninnar hofud, leitande þó siálfra sinna egen gagns og nytsemda. Greindu mer eitt þad hér af, sem christnum manne er ecke af allre alvoru æskande. Og ad ei ætle nein þad ad ver haufum ad eins annarra þótta hér um haft, þvi játum ver med hædstu þackargiord, ad gudleg godgirne hefr og gefed oss skilning H. Gudspiallsins; þvi leggium vér þetta Dóms atqvæde á þessa Ordinantiu. Ad hún skiptez í tvo parta. Annann, er heyrer alleinasta Gude til, sem er þat, ad vér vilium ad Gudsord, sem er **Lógmallid** og **Gudspiollin** verde klárlega predikad, og ad

ad Helganirnar seu rettelega veittar og bornin lærd, so þad blífe í Christo, sem Christo hafa íklædz í Skírninne og ad Kyrkiunnar þienurum Skólum og Fátækum sé fyrerhuxad sitt fæde. Þetta er ecke vor Orda, heldr hlýdum ver her med ordum Christi vors Drottins; þvi ad so sem hann er vor einkanlegr Lausnare, so er hann og vor einka Lærefader og Meistare, af hvorium Faderinn seger: **heyred honum;** sem hann siálfr og sagde: **Miiner sauder heyra miina raust.** Hann hefr gefed og openberad veroldinne Gudspiallid eilífflega í Gude fólged, og baud ad þad skylde predika fyrer allre Skepnu, og innsette Skírnina og H. Altares Helganina, hvoria hann baud ad gefa og medtaka epter sinne innsetníngu, og ecke odrubís. Á móte Gudspiallinu og innsetningu Christi er eingenn heyrande, ei heldr einn eingill af himne, sem Páll postule þorer ad segia, og sem siálfr Christr seger: **miiner sauder þeckia ei annarlega rodd.** Þvi villdum ver nú vera so heimsker her uti ad ver deyium í vorre vantrú? Rádin eda mannasetníngar mega alls ecke á móte þessare Guds skickan, og ef Rádin fyrerdæma diofullega lærdóma og Antachrists uppsetnínga, med hvorium ver allt her til hofum vered svikner, og bide þad ad Gudspiallid skylde klárlega predikaz og Helganirnar rettar vera epter innsetníngu Christi og postullegum lærdóme, so sem ver giorum

nú med þessare vorre skickan, þá væru þeir án Guds og ecke christner menn, sem það medtaka ecke; enn því haufum ver nógu lenge forgefens epterbeded. Enn nú segia þeir: Gudspiallid fyrbiódum ver ecke, helldr skyldud þer bída vors dóms atqvæda um Ydar Lærdóm, hvort hann er sannarlegt Gudspiall. Her til svorum ver so, ad ver finnum ecke slíku ordaspiátre ne háde. Ver haufum hid sama Gudspiall, hvort ad predikar skelfdum samvitskum óverduga synda Fyrergefníng, alleinasta fyrer Christum Gudsson, sem seldr var fyrer vorar saker. Ad forlátinne syndinne verdum ver fyrer Gude rettláter reiknader, einnen Gudsborn og erfíngiar eilífs lífs og allra Guds avdæfa, hvoria Gud vill elska eilíflega fyrer sinn elskulegann son, þann sem ver haufum fyrer trúna medteked, þennann sama hefr Faderinn oss gefed, því munde hann ei allt annad gott med honum gefa? Annad Gudspiall hofum ver ecke; enn í stadinn þessa Dýrdar Gudspialls hefr Antachrists Selskapr framsett fyrer oss diofullega lærdóma med hræsne under mikille heilagleikans mind, kennande og predikande lygd og fullnadar giorder, sem eru Statútur, Klaustrreglur (vardveitíngar) Aflát, Pilagríms reisur, Brædraskap, uppþenktar Fórnfæríngar, messuligar Sdvirdíngar, Hreinsunar eld, vígt vatn, fostulogmál, moglan tídalesturs, stade helga, Sálu tíder, Kluckna hríngl (skírn), Smurníngar, Krúnur, vígd Klæde, þeirra

þeirra óhreinlegasta hreinlífe, Hióna bands Afneitan, sem þó er af Gude skipad og sett, forbod fædslunnar, Forbod Christi blóds, ákallan heilagra, og misbreitne annarra verka og andlegra embætta, med hvorium þeir kendu oss vid Gud ad forlíkaz, fullnad giora fyrer syndina, og iso máta ad útvega syndanna fyrergefning. Þeir játudu, sem Páus seger sig Gud ad þeckia, enn med slíkum lærdóme og giordum neita þeir sonnu Gudspialle, blóde Jesu Christi og myskunseme Guds fodur; enn þeir láta ecke syndanna fyrergefníng blífa óverdskuldada alleinasta fyrer Christum. Þessar Antachristslegar Kenníngar, lygar óg svik, sendum ver heim aptr til Diofulsins, hvadan þær eru komnar, én gefum Gude Dyrdina medtakande sonn Gudspioll Christi; enn Helganirnar gefum ver og medtokum epter Christi innsetníngu, já ver medtokum þær af siálfum Drottne Jesu Christo, enn þó af Kennemannsins hende, so sem þad ver af honum siálfum Gudspiollin medtokum, þó þad se af Kennemannsins Hende framboded. Hvad vantar oss nú uppá þad ver hofum ecke hid sanna Gudspiall? Fyrst ad ver erum fyrer trúna á Christum forlíkter vid Gud og ad Guds bornum ordner. Ver játum þad, sem ver trúum og kennum þad vorum bornum, ákollum og bidium og gude þacker giorum, heyrum Guds Ord og í þvi stadfastlega blífum. Þesse er sonn Guds dýrkun epter

þremur enum fyrstu Bodordum. Ver látum oss so segiaz af góðum verkum og christelegu líferne og þolenmæde under H. Krosse, af Hlýdninne og þad ad christner menn hafe ad eins eitt logmál, einkum kiærleikann, med hvorium ad serhvor epter sinne skickan þienar odrum, vitande vissulega sig Christi vegna þat giora, sem hann odrum giorer. Enn Gud gefe oss Náð ad ver avglýsum þessa góðu trúarinnar ávoxtu nytsamlega odrum til góda og i rettann tíma. Hvad villtu framar meir krefia af vorum lærdóme? Her til haufum ver þetta sagt af þeim hlutum, sem tilheyra gudlegre Ordinantiu og skickan, hvoria ei skal vora kalla, ei heldr af nockrum manne kreynkt edr yfertroden vera, og hana skipum ver ad halda, ad ver þar med hlýdum drottne vorum Jesu Christo er so hefr skipad og skickad ser til dyrdar enn siálfum oss til Sáluhiálpar. Annar Partr þessarar Ordínantiu má oss vel eignadr vera, hvar af sumum hlutum má umbreita, ecke Gude á móte, þó þeir Gude tilheyra; sem er hvad ver skickad hofum um Persónur, tíma, stade, tímalestr, Visiteran, um hæverska Samkomu, song og andlegt embætte, ecke óskiallegana edr med nockre heilagleikans meiníng, heldr epter gudlegre skickan, sem ádr er sagt, ad hún se halden med þessum hæfelegum heidre, þvíad allt soddan skyldaz Guds orde ad þióna. Hvor vill nú hedan af í þvílíku gudspiallegu

lióse girnaz lónytrar og hegómlegrar sidveniu, sem er hræsnesfull og sergód, hvored plagar medteken ad vera fyrer Guds þiónkan og verdskuldande giorder í móte trúnne á Jesum Christum og Gudspiollum Guds ríkes. Ver haufum hedan í frá nóg ad giora med rettum og navdsynlegum gódgiordum, þó ei fáumz ver med þvílíkar lygar og hegyliur. Þar fyrer bióðum ver aullum vorum undergefnum, hvorrarhelst stettar, sem þeir eru, ad þessa Guds Ordu og vora skickan er ver haufum nú med prentverk láted útgánga, medtaked þer, vardveited, vernded hvor eptter sínu megne, so og vorum Fóvetum og Byskupum ad þeir framfylge og láte halda þad fyrsta þeir kunna bæde í Kaupstødum og uppá landsbygdinne, þad her er bodeð. Enn hugleided þó med siálfum Ydur, ef þeir taka dóms áfelle á sig og fordæmíng er móte standa Guds skipan, sem er veraldleg valdstiórn, hvad miklu framar þeir mune siálfa sig fordæma, sem foragta og mótestanda þessa gudlega skipan, sem er Gudspiall drottins vors Jesu Christi, sem Moses hefr og fyrersagt: **hvor þann spámann (Christum) heyrer ecke, á þeim vil ek hefna**, seger Drottin. Ei skulum ver enn heldr láta þeim óhegnt vera, ef einhvor dirfez af sínu einræde nockru því at mótstanda, er þesse Ordu Bæklíngr inneheldr; þvi hofum ver ei heldr þá makt forgefens, sem oss er af Gude gefen. Vor

Herra Jesus Christus geyme Ydar ad eilífu. Utgefed á voru Slote Kaupenhavn, árum epter Guds=burd M. D. xxx. vij. dag. 2. Septembr. á hvorium vigder voru og openberlega skickader Superintendenter til Stiftanna.

Dette Brev er efter Hr. Syſſelmand Thorgrimſens Samling: paa Danſk har vi ikke kundet faae det; men denne iſlandſke Overſættelſe er af den Egenſkab at den fortiente at anføres, om man endog havde haft den paa Danſk. Den røber en gammel, og, om vi ikke tage Feil, en i de Tider bekiændt Mands Stil. Biſkop Hr. Jonſen ſiger i ſin Hiſt. Eccl. part. II. pag. 274, at dette ſamme Brev findes ſom en Fortale foran ved den trykte Kirke Ordinants. Vi vil da, i Steden for Overſættelſe, udſkrive den, ſaa meget ſom vort Exemplar af bemælte Ordinants efter et uheldigt Udlaan har tilbage deraf.

Wi Christian met Guds Naade, Danmarckis, Norges, Slaues oc Gottes Konning, Hertug i Slesuig, Holsteen, Stormarn oc Dytmersken, Greve udi Oldenborg oc Delmenhorst. Hilse vore Riger oc Hertugdomme med Naade, Fred oc Lycke af Gud. Efter at GUD vor HERRE haffuer vel stillet denne Orlog oc Bulder, som nu

nu paa nogen Tid veret haftuer oc givet Os Vor Herre Fader=faders oc Herre Faders Rige til at styre oc regere, da er det vor allerypperste oc største vilie oc begiering, at Wi maatte ophielpe den forfaldne JESU CHRISTI vor HERRIS Lærdom oc ret sand Christen dyrkelse. Huilcket Wi lenge tilforn vore Lande ynsket haffde, til saa lenge Wi det nu fuldkomme kunde, diss vor HERRE JEsus CHristus tack oc loff haffue, For hues skyld Wi forsamle lode Hoylærde Mend oc Predicanter aff Kirkerne udi Danmarkis Rige oc vore Hertugdomme. Oc befole dem, at de oss skulde bescriffue en Christelig Ordinants, om huilcke Wi oss raadføre kunde. Oc der samme Ordinants oss bleff offuerantuordet, forsende Wi hende til værdige Fader, Doctor Morten Luther, ved huilcken Gud aff sin Mildhed oc Barmhiertighed (i disse sidste tider) haffuer send igien Christi hellige oc rene Euangelium, Saa offuersaa hand met andre flere hoylærde Mend i den hellige Scrifft vdi Vittemberg, samme Ordinants, oc domde hende god oc ret at vere. Men paa det saadan en Gudelig Handel maatte gaa diss rettere til, Da haffue Wi begeret aff Hoyborne Forste Johan Frederick Hertug aff Saxen, Kørforste etc. vor besynderlig gode Ven, at hand hid sende oss elskelig Hans Bugenhagen aff Pommern, en Doctor i den hellige Scrifft, hues samme Hoylærde Mands raad

raad oc tilhielp Wi met vort Raad haffue bruget til at fuldgiore denne hellige Ordinants, At mand skal vide oss icke at haffue veret selffraadige, eller framfusinde her vdi denne Handel, Men at haffue brugt saa mange oc merckelige Methielpere. Der samme Ordinants vaar nu bleffuen fuldkommen, da indforde Wi hende ved vor Cantzeller for vort menige Rigis Raad, Saa beiade de samme Ordinants, oc samtyckte den vdi alle maade.

Aleniste vaare de det begerende, at Predikerne maatte paamindis, at de met det forste vilde fare lempelige vdi den Christne Menighed, met de Syndere, huilcke met tiden kand formenis det hellige Sacramente, Oc huem vilde ey lade sig dette vel behage, om hand ellers er en Christen? Efterdi der tracteris dog intet andet end det rene oc klare Euangelium, Disligiste Sacramenterne effter Christi egen indskickelse, Sang oc Lectier, om en ærlig Samquem til Predicken, oc det hellige Sacramentis tildelelse, Hvorledis Vngdommen maa optuctis vdi Bogen oc gode Konster, til Guds hellige Ord oc den hellige Scrifft, Huorledis Tienerne vdi den hellige Kirke maa bliffue forsorgede, oc Scholerne holdis ved mact. De Fattige haffue

ne deris ræt, At Bornelærdommen maa vere vdi alle Hus, at ocsaa Borneborn maa nu her effter vide, det som ey aleniste Bonder, Men ocsaa Eddele mend, Ja vel Konger oc Forster haffue icke selff her til dags vist. For huilcket de skulle staa Christo til rette, som sig haffue berommet den hellige Kirkis Hoffueder, oc dog alligeuel haffue taget sig selff oc sin egen nytte vare, Huad kand nu her vdaff vere mishageligt? Huo vil sige noget her Aff at vere, det Christne Menniske skulle ey selff hiertelige gierne see gaa for sig? Men at mand ey skal mene, oss at haffue aldelis her vdi brugt ander mands tycke, Da bekiende Wi met stor Tacknemmelighed, at Gud aff sin Godhed haffuer end ocsaa oss giffuen noget forstand vdi det hellige Euangelio, saa ville Wi nu sige denne vor tycke om denne Ordinants. Tho haande Stycker forhandlis her i denne Ordinants, det ene horer Gud aleniste til, som er, at Wi ville haffue Guds ord, som er Louen oc Euangelium retsindelige predicket, Sacramenterne ret vddelde, Born vel oplærde, at de mue bliffue vdi Christo, som ind i Christum ere dobte, At Kirketienere, Scholerne, Oc fattige Folk maa forsorgis sin Fode.

Saadant er icke vor Ordinants, men der met ville Wi tiene vor HERRIS Jesu Christi Ordinants, Huilcken er vor

 eniste

enište Lærer oc Mester, saa vel som vor enište Frelser oc visse Salighed, Om huilcken Faderen robte oc sagde: Horer denne. Som hand oc selff siger: Mine Faar hore min Rost. Den samme haffuer selff obenbaret oc giffuet oss Euangelium vdi Verden, huilcket tilforne haffde veret aff Euighed vdi Gud skiult. Oc det befoel hand at predicke for alle Creature.

Saa indskickede hand oc Daaben oc det hellige Alters Sacramente, huilcke hand befoel at vddele oc annamme, lige effter den samme sin egen indstifftelse, oc ey anderledis. Imod det hellige Euangelium oc den Christi indstifftelse skal mand ingen hore eller skette, om det end vaare en Engel aff Himmelen, som Paulus tor sige, Ja som Christus end selv siger: Mine Faar kiende ingen fremmet Mands rost, men fly der fore. Hui vilde Wi nu vere saa daarlige, at Wi vilde her vdi forbide noget Concilium, Oc (maa skee) her forinden do vdi vor Vantro oc Wgudelighed? Concilia eller Menniskelig Ordinants kunde intet her giore imod Guds Ordinants. Der som de Concilia vilde fordomme Dieffuelens Lærdom oc Antichristelig skick, aff huilke wi her til dags ere bleffne bedragne, Oc vilde icke befale at predicke Euangelium renlige oc retskaffentlige, Oc lade Sacramenterne vddelis effter Christi egen indskickelse oc den Apostoliske

Lær=

Lærdom, saasom Wi nu giøre met dette vort Concilio oc Ordinants, Da maatte de io vere vgudelige oc ingen Christne, som dem icke annamede, men saadant haffue Wi lenge alt forgeffuis bid effter, etc. Nu ville de sige, Wi formene icke Euangelium, Men i skulle dog forbide vor Dom oc sigelse paa eders Lærdom. Der suare Wi saa til, at Wi intet acte saadan skuffelig oc daarlig Snack. Wi haffue det rette oc sande Euangelium, som predicker de beslagne Samuittigheder Synders forladelse forgeffuis, alenisțe for Christi Guds Sons skyld, som giffuen er for oss, Oc naar wi saaledis ere skilde ved Synden, da regnis wi retfærdige for GUD, Oc ere Guds Born oc Arffuinge til det euige Liff, oc alt det Gode GUD haffuer, Huilke Gud Fader vil euindelige elske vdi sin elskelige Son, den wi formedelst Troen haffue annam̄et, den samme haffuer Faderen giffuet oss, Hui skulde hand ey ocsaa giffue oss alt andet gaat met hannem? Andet Euangelium haffue wi icke. Men for dette Euangelium, aff huilcket GUD prisis oc æris, haffuer det Antichristelig parthi faaet oss Dieffuelens Lærdom, som lærer at predicke Logn vnder Skrompteri, saa hun drabelige siunis at vere en sand GUDS tieniste, Der haffue de faaet oss Plict oc Bod for Synden, Statuter, Closter-regel, Obseruantzer, Afflad, Pilgrims gang, Broderskab, deris optencte

te Offering, deris vederstyggelige Messer, Skærsild, viit Vand, beskickede Faste - - - - - oc anamme dem rettelige effter CHRISTI egen indstifftelse, Ja wi anamme dem aff vor HERRE JESV CHRISTO selff endog ved Tienerens Haand, ligesom Wi oc anamme Evangelium aff hannem selff endog ved Tienerens Mund, som det forkynder.

Hvad fattis oss nu at Wi ey haffue det sande Evangelium, effterdi wi ere nu ved Troen til CHRISTVM forligte met GVD, oc giorde til Guds børn? Saa bekiende Wi nu det samme som Wi tro, Wi lære oc vore Børn lige saa, Wi paakalde, Wi bede, Wi tacke GVD, oc høre Guds ord, der bliffue Wi varactige vdi, Det er oc den sande Guds dyrkelse, effte de try første Bud etc. Ocsaa lade Wi oss lære om gode Gierninger, oc it Christeligt Leffuet, om Taalmodighed vnder det hellige Kaarss, Om Lydelse, Om at Christne Folck haffue icke vden en Lou at leffue effter, som er Kierlighed, vdi huilcken huer effter sit Kald tiener andre sine Næste, oc er der viss paa, at hand gior det Christo selff til tieniste. Gud giffue - - - Naade til at giore saadanne gode Troens Fructer, i god oc bequemmelig tid. Dette haffue Wi her til sagd om de Stycker, som høre til Guds Ordinants oc Skick, huilcken

ken icke skal kaldis Vor, Icke heller skal aff noget Menniske krenckis oc offuertrædis. Oc biude Wi hende at holdis, paa det Wi der met bliffue vor HERRE JHEsu Christo lydige, som samme Ordinants haffuer skicket oc befalet, sig til Ære, oc Oss til Salighed. MEN det andet Stycke i denne Ordinants, maa kaldis at vere Vort, fordi der vdi maa vel somt (foruden Guds fortornelse) foruandlis, endog det ogsaa Gud tilhorer, Som er, huad Wi haffue skicket, om Personer, Tid, Sted, Tal, Maade, Prestetider, Sang oc Ceremonier, om Visitats, om en ærlig Samquem etc. Icke foruden skellig Sag, oc ey met nogen synderlig Helligheds mening, men den sande Guds Ordinants, der forre er omtalet, til tieniste. At den maatte diss bedre met bequem Hederlighed holdis, Thi alt saadant skal tiene Guds ord. Oc huem vilde nu her effter vdi saadant it Euangeliske Liuss, begære hine wnyttige oc forfengelige Ceremonier, som oc haffue vrange meninger paa sig om Guds dyrckelse oc Retfærdighed, huilcke mand pleyer at holde for Guds tieniste, oc saadane gode Gierninger, der fortieniste skulde haffue met sig, imod Troen til Christum, oc Guds Rigis Euangelio? Wi haffue her effter vel nock at giore met de rette nodtorfftige gode Gierninger, at Wi torre ey beuare oss met saadant Klammer oc wnytteligt Tingist.

Thi bede Wi alle vore Vndersaatte, ihuad Stat de ere vdi, at de anamme, oc huer paa sin maade holde oc beuare denne Guds oc vor Ordinants, den Wi her nu haffue ladet udgaa, ocsaa vore Lensmend oc Superattendenter, at de met det forste de kunde, lade gaa for sig, baade i Kiobstæder oc paa Lands-byer, det som her beskicket staar, Oc tenker der ved eder selffue, At efftersi de forskaffe sig selff en Dom oc Fordomelse (som Paulus siger) Huilcke denne Guds Ordinants ere mod standige, som er Verdslig mact oc Øffrighed, Huor meget mere de da monne fordomme sig selffue, som foracte oc modstandige ere vor HERRIS Jesu Christi hellige Euangelio, Huilcket Mose haff-uer oss tilforne kundgiort. Huilcken som icke horer denne Pro-phete (Christum) den vil ieg heffne offuer, siger HERREN. Icke skulle Wi end heller ladet bliffue wstraffet, der som nogen fordrister sig til aff Egensindighed, at staa imod noget vdi denne Ordinants, thi Wi haffue icke end helder den mact Oss er aff Gud giffuen, til forgeffuis. Vor HERRE Chri-stus beuare eder euindelige.

AMEN.

II.

Om det Nye Testament paa Isslandsk.

Wi

Wii Christian med Gudz Naade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle vitterligt at thenne brefuiser oss Elskelig Otthe Norske hafuer beret for oss at hand hafuer udset thet Nye Testamente paa Isslandz tunge, paa thet then menige Mand ther samme stedz, som ville lesse och vide then hellige Skrift mue then self forstaa. Och efther thi at Høglærde Mend oss Elskelige Rector, Doctores och Læsemestere udi then Hoje Skole her udi vor Stad Kiobenhagen, hafuer ofuerseet samme hans arbeid, och thet befundet ath kand Retteligen at vere udsett efter then Latinske Translation.

Tha paa thet at then Allmechtigste Gudtz Lof och ære maa formeeress och then menige Mand, som bygge och boe paa vort land Issland och icke fuldkommeligen kunde forstaa andre Tungemaal mue thes bedre blifue underviist udi then hellige Skrift, som thennem er Nytteligt thil theris Salighed, hafue Vi samme

me Ny Testamente befaledt at lade trycke. Bethendis och bindendis alle vore undersaatte, Bisper, Prælater, Fougether, Embetzmænd och alle andre geistlige och verdslige, och besynderligen thennem, som bygge och boe paa fornemte vort landt Issiandt, at I thilsteder samme Bøger at selges, kiobes och bruges och icke thilstede noget ther emod hinder eller forfang at giore eller skee lader, under vort hyldist och Naade. Gifuit paa vort Slot Kiobenhafn ottende Dagen (al. Othens dagen) epther Allehelgen dag Aar etc. M. D. xxxix.

Under vort Signet.

De mandato proprio Regiæ Majestatis.

Dette Nye Testament er trykt i Roskilde 1540; er nu blevet rart og ansees til deels, som et Antiqvitæt, hvorfor det og af mange, endog store Mænd Udenlands, er blevet begiærligt. Den Otte Norske, som dette Kongebrev nævner, er den i sin Tid saa berømte Odd Gottskalksen, Gottskalk den Andens Bispops paa Holum Søn. Han kaldes den Norske; thi han var opdragen i Norge og havde gaaet der i Skole, var ogsaa af Norsk Herkomst paa Faderens Side. Han oversatte udi det Islandske, foruden det Nye Testament, ogsaa Corvins Postill, som ligeledes er trykt og ligesaa rar, som det Første. See Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 540. & 628. Item Biørn paa Skardsaa Annalers 1. Part 205. og 207. S. Derforuden skal han have oversat Vor Herres Passions Historie og om Jerusalems Ødelæggelse. Om denne Mand fortælle Annalisterne atskilligt, som ikke hører her hid.

III.

III.

Hr. Gisser Einersen beskikkes til at være Biskop.

Wii Christian med Gudz Naade, Danmarkis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Dytmersken, Grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle witterligt at efterdi thenne brefviser Gydtzer Einersen, udvald oc kaldet er af Her Amonder biskop, menige Clerecie oc menigheden ofver alt Schallholtt Stigt for synden paa wort landt Isslandt at skulle wære Superintendent oc een Tilsiuns mand att det hellige Evangelium Gudss ord reenligen oc klarligen prædichis oc læris shall oc Wi nu nochsom forfarit hafve af the widniss byrdt hannem gifne ere af oss elshelige Doctore, Lessemestere oc andre lærdte mendt udi wor høye Schoele udi wor Kiobsted Kiobenhafn at hand lærdt oc thiissligeste udi hans lefnet oc omgiengelsse beqvempter er till samme Superintendentis embett. Thi hafue wi tiltroedt

oc befallidt, oc nu medt thette vort obne bref tiltroe oc befalle fornemte Gydtzer Einersen att skulle her efter were oc blifve Superintendent udi fornemte Skallholtt Stigt, som forskrefvet stander, dog att hand skall were os oc wore Efterkommere Konninger udi Danmarch oc Norge huld oc tro. Sammeledis skall hand hafve gott oc flittig Opseende paa Religionen, saa att thet hellige Evangelium Gudss reene Ord prædichis oc læris klart oc reent for den menige mand over alt fornemte Schallholtt Stigt epther wor Ordinantzis liudelse, wi ther om besluttit hafve, oc schall hand hielpe hver mand fattig og rig som for hannem kommendis vorder, till Lof oc Rett uden ald vild Gunst eller Gafue.

Thi bede wi oc strængeligen biude alle giæstlige oc werdtzlige Bishoper, Prælater, Prouster, Præster, Lougmendt, Sysselmendt Lougrettismendt oc meenigheden udi fornemte Schallholtt Stigt att i annammer fornemte Gydtzer Eynersen for ederss Superintendent oc Geistlig ofrighedt, oc ere hannem udi ald Tilborlighed horige oc lydige, som i af rette plichtige er, oc lader thet ingenlunde, under wor hyldist oc Naade. Gifuet paa wort Slott Gottorp Mandagen næst efter Judica. Anno M. D. xL.

Under wort Zignett.

Dette Bestallnings Brev for Biskop Gisser Einersen er efter den anden tilforne ommældte gode Samling og er i to Steder rettet af Sal. Professor Magnussen.

IV.

IV.

At Kirkerne beholde sine Indkomster. At de Geistlige tvinge ikke Almuen ulovligen og at de Verdslige ikke overfalde de Geistlige med Klage-maale.

Vi Christian med Gudz Naade Danmarkis, Norgis, Vendes och Gottes Konning, Hertug udi Slesvig Holsten Stormarn og Dytmersken, Grefve udi Oldenborg og Delmenhorst. Giore alle och hver vitterligt at vi hafue understandit aff vor elskelige Rigis Raad och andre then store wenighedt och besverlige Thretter sig thilldrager udi vort landt Islandt medt Klagemaal och Steffninger imellom voris Undersaatte der sammesteds. Men efter di vi gierne ville holde ether och alle vore Undersaatte ved Fred och Rooligshed oc afvende all wlog och ubeqvemme Skicker, paa thet fred som samdrectighed och Kristelig Kiærlighed kunde handhæffuis udi vore lande och Riger, da ere vi samptligenn medt vor elskelige Raad offuer eens bleffne, adt Kirkerne skulde beholde

holde och nyde aldt sin Renthe Indkomst och Egendom wforhindrit effther thenne Dag for hver mandt. Her hoss forbiude wi medt thette vort obne breff vore Bisper Prester och theris wdsendere adt wnaade och thvinge fattig Almue wlougligen.

Disligst forbiuder vi vor Foegeder, Syslemændt, och alle andre udi verdslige Stannd adt besvere och offuer iile the Geistlige medt fremmede Thrætter och Klagemaal her effther.

Och hver emodt fornemte Artikle fordrister sig att giore, skall straffis som thend vor Breff forachter, befalendis ether alle Gud evindeligen. Datum M. D. xL.

Dette Brev er efter begge de tilforne ommeldte gode Samlinger; dog synes dens Sluttning at være noget ufuldkommen.

V.

Til Biskop Gisser Einersen at han rejser til Kiøbenhavn.

Christian med Guds Naade etc. Vor Hylde altid med! Viider at Vii have at tale oc handle med Eder

Eder om det Eder om det aandelige Regimente, oc tænke at lade underviise Eder om en Christelig Reformation oc Skick, som Vi med Os Elskelig almindelige Danmarks oc Norgis Rigs Raad, efter lærde Mænds Raad, Villie oc Samtycke hvilken Skick Vi ville over alle vores Lande oc Riger fast oc uryggeligen af alle oc eenhver skal med magt holdes, oc have Vi nu paa det samme skrivet til Os Elskelig Jon biskop til Holum Stift, at hand skal komme hid til Os paa et af disse Vores Skibe til Vor Stad Kiøbenhavn at fornemme Vor Villie. Thi bede Vi Eder oc ville at J skicker alle Eders Erender der efter, oc kommer paa et af disse Vores Skibe hid til Oss til forenefnte Vores Kiøbstæd Kiøbenhavn, der at forhore Vores Villie, som Vii da agte at lade Eder kundgiore. Vi tænker strax at skicke Eder til bage igien til Island. Herefter viider Eder aldeeles at rette, oc lader det ingenlunde. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vores Slot Gottorp, Laugerdagen epter Lætare. Anno 1541.

Under vor Signet.

Dette Brev er efter Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 296. Et andet paa Islandsk kommer overeens med det første og legger de sidste Ord til.

VI.

Om Erende och Werffue Christophers Hvitfeldt til Jssland.

Christian mett Gudtz Naade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug J Slessuig, Holstenn, Stormarn och Dytmersken, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst. Vor gunst till forne! Vii gifue Ether till kiende at epther thi vii ere kompne udi forfaringe huorledis at ther skall vere kompne nogen attskillige trette och uenighedt emellom vor Fouget oss Elskelig Claues van Marvits och e mellom nogle vore undersaatte Jndbyggere ther paa Landit. Thi hafue Vii nu thes till behoff och paa thet att huer mandt fattige och Rige, som ther paa Landit boendis ere, maa och kand skee long och Ret afferdiget och forskicket oss Elskelig Christoffer Huitfeldt, vor mand, tienner och Embitzmand paa vort Slott Steenwigholm, mett vor Fuldmagt thid til landit, at schulle forfare och søge och holle Laugting mett then menige almoe; bode Geistlige och verdzlige, och siden hielpe alle och huer serde=

ferdelis (till) Loug och Ret. Thes ligeste befalit hannom mange andre atskillige vore Erende och Werffe ther paa Landit paa vor vegne at udtrette eptther som hand Ether selff ydermeere vor Vilge och alt Leiligheden ther om till kiende giffuendis vorder. Thi bede Vii Ether och begiere at J ere fornemte vor befallings mand Christoffer Hvitfeldt udi samme vor Erende och Werffue forderlig och udi alle maade behielpeligenn bistandige och fylgachtige, som hand till behoff hafuer, och paa vor vegne om tilsigendis vorder, epther som vi Ether besynnerligen for nogen anden ther paa Landit till betro, och lader Ether i alle maade ther udinden horsamligen tro och villigen ther udinden findis. Thet ville Vii met all gunst och Naade met Ether egen bekende, och forlade Vii off ther till. befalendis Ether Gudt. Skriffuit paa vort Slot Kiobenhaffn, anden Paaske dag Aar etc. M. D. xLj.

Under Vort Secret
Christian.

Dette Brev er efter den Anden gode Samling og nogle Steder rettet af Sal. Professor Magnussen. Det er derunder den anførte Overskrift og foranved det sted følgende: Off Elskelige her Gizer Einersson Superintendent udi Skalholt Stigt for synden paa vort Landt Jsslandt.

VII.

VII.

Om ny Skatt af Island.

Wii Christian mett Guds Naade Danmarkz, Norgis, Wendis oc Gottiz Konning, Hertug udi Slesswig, Holstenn, Stormarenn oc Diettmerschenn, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, helse Ether alle vore Undersate, Bischopper, Prelater, Abbeteter, Prouester, Priore, Sogne-Prester, Sogne-degner, oc menige Clerici, som bygge och boo paa alle Vort oc Norgiz Krones Landt Islandt Evindeligen meth Gud oc vor Naade. Wider kere Wenner, som I alle och hver serdeles vell hordt och befarett haffue. Thii stor och suar Tyunge och Pendinges Udtgifft, som Oss och Rigett paahengt haffuer, meth the mangefollige och attschillige Krigsfolk oc Aarlógz Skyb, som Wi nu udi neste forledne Feygde paa Vor oc Rigens merkelige Omkostninge hollet haffue. Saa Wii therfor titt och offte haffue veret treingt till thes till behoff att tage Hielp aff vaar Undsate, Rigennes Inbygger udi Danmark oc Norge saa vel af Geistlicke, som aff Verdtz-

Verdtzlige, oc thesslugeste aff Kirke oc Klostr. Till hvilcket the och alle tidt, som gode er och villige Undsoter, haffue ladet thenom horsameligen och velvilligen findz och Wii dog alle tidt haffue forskonett Ether och har - - - ingen sonnerligen Hielp veritt begerendis aff Ether, anseendes och haffue att i saa langt fra handenn besittende. Thi haffue Wii nu afferdiget oc forskicket oss Elskelig Christoffer Hvitfeldt vor Mandt, Tener och Embitzmandt paa vort Slott Steinvigzholm tiidt til Landett, till Ether, oc befalett hannom paa Vor Vegne at schulle tinge mett Ether, om en Landthielp och Schatt, som I schulle komme Oss och Rigett til Hielp mett, epter then Landtz Leylighedt, bode for Ether egne Personer och thesslugeste med aff Kirker och Klosther. Thi bede Wii Ether, alle, och hver serdelis biude at I tinge mett fornefnte Christoffer Hvidtfeldt om samme Hielp och Schatt, och bliffue til eins mett hannem ther om hvad I giffue schulle, hver epter sin Leyligheidt, och siden lade Ether horsammelige och velvillige therudtinden findz oc lade samme Hielp mett theth forste udtgiffue, oc andtvorde thennom fornefnte Christoffer Hvitfeldtt ther till paa Vor Vegne forordinerendz vorder samme Hielp att udkreffue och upbore schulle. Wii ville igien vere Ether alle och hver serdeilis en naadige Herre och Konning, och forsvare Ether for Urette och Offuervoldt; Thi lader thette

ingenlunde. Giffuet paa Vort Slott Kiobenhaffn anden Dag Paaske. Ar etc. M. D. xLj.

Under Vort Indtzegelle.

VIII.

Om Latine Skoler paa Helgefeld og Vidøe.

Wii Christian mett Gudtz Naade, Danmarkis, Norgis, Wenndis och Gottis Konning, Hertug vdi Slessuig, Holstenn, Stormarenn och Diettmerschenn, Greffue vdi Oldenborg och Dellmenhorst, Helsse Ether oss Elskelige Regelbondenn Mendt Abbett Haldor vdi Hellifieldtz Closter och menige Convent vdi Wiidøe Closter euindeligen mett Gudt och wor naade. Viider att Wii haffue forfarett huorledis att ther mett tiiden, om ther icke findis raadt tiill vdi tiide, schall bliffue stor brøst paa Sogne-Prester, Sogne-degne och andre leerde Personer, som mandt kand bruge ther paa Wort landt Isslandt tiill Religionens behoff vdi thet at her tiill, thes werre, icke haffuer werett hollett gode Scho-

ler

ler ther paa landett, som anderstedtz her vdi wortt Riige Danmarck och Norge, thii bede wii Ether och wille atti forsaadann leilighedtz, Gudt Almegtigste tiill ære och Religionen och Cristendommen tiill beste rette Ether epter huer att holle en rett gódt latinsche Schole ther vdi Hellifieldtzs Closter och Wiidøo Closter och besørge the Scholemester, Locater och personer ther nottorfftige och tiillborlige vnderholdinge tiill Klede, Fode och anden nottorfft, som oss elskelige Her Gitzer Enardtzen wor Superintendendt ther vdi Schalholt stygt huer ether tiillsiigendis worder. Thesßligeste besørge the fattige peblinge och onge Personer, som samme Schole tiill lerdom besogendis worde theris vnderholdinge ther vdi fornemte Clostere, paa thet att onge Personer mue saa mogett thes bedre dragis tiill scholle att offue sig vdi bogelige lerdom och gode Konnster Gudt tiill ære och Christendommen tiill nytte och bestandt, och schall wor Fogett och leensßmandt nar handt kommer ther paa landett haffue Tiillsiun mett att thette hollis. Her wiider altinges att rette ether epter och lader thet ingen lunde, Befallendiz ether Gudt. Screffuet paa Wort Slott Kiobnehaffn wor Frue aften presentationis, Aar etc. M. D. xLij.

Vnder wort Segnett.

Christian.

Neden under i een af forbemælte gode Samlinger stoed dette: Propria Regis manu scriptum est nomen.

IX.

Om Børne-Skoler paa Thyckebaj- Skride- og Kirkebaj-Klostre at oprettes.

Wii Christian mett Gudtz Naade, Danmarkis, Norgis, Wenndis och Gottis Konning, Hertug vdi Slessuig, Holstenn, Stormarnn och Diettmerschenn Greffue vdi Oldenborg och Dellmenhorst. helsse Ether oss elskelige Regelbundne mendt, Herr Sigwardt Abbedt vdi Thyckvabæier Kloster, Herr Brander Prior vdi Skridefeldss Kloster och Regelbunden Soster Halldore Abbadys vdi Kirckebæjer Kloster, Ewindeligen mett Gud och vor Naade. Wiider at vi hafue forfarit huorleedis at der paa wort land Issland med Tiiden, om der icke findis Raad til udi tide, skal blifue brøst paa Sogne-Prester, Sogne-degne och andre lærde Personer til Religions behof, udi det at der paa landet, dissverr her til, icke

haf-

hafuer veret holdne goede Schoeler eftersom anden stedss her udi wore Riger Danmarck och Norge. Och efterdi at i icke ere saa vel formuendiss, som andre vore Clostere, Helligfelds Kloster och Widoe Kloster at hollde huer Ether een latinske Schoele. Da bede vi Eder och ville att huer Eder retter sig efter at hollde een liden Borne Schoele der udi huert Kloster at optuckte och lære unge born deres a. b. c. d. och anden Borne Lærdom udi. Dissligeste besorge de Schoelemestere och de Personer, som kunde lære och optuckte samme unge Born, och oss elskelige Herr Gitzer vor Superintendent der udi Skalholltz Stigtt, huer Eder tilskickendis worder, deres tilborlige Underholdninge til Klede, Fode och anden Nodtorft. Disslige-ste besorge samme unge Born, som optucktes i samme Schoele deris Underholdning, paa det at unge born saa meget diss villiger maa dragis till Schole och Lærdom, Gud til ære och Religionen och Christendommen till beste och forbedring, och skall vor Foget och Lensmand, naar hand kommer der till landet self hafue Tilsiun med Eder at dette saa holdis. Her wii-der altingist at rette Eder efter och lader det ingenlunde. Be-falendis Eder Gud. Gifved paa vort Slott Kiobenhafn Vor Frue aften Presentationis. Aar. etc. M. D. xLij.

Under vo:t Zignet

Christian.

X.

Om Skyldt efter Biskop Augmund.

Wii Christian met gudts Naade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug udi Sessuig, Holstenn, Stormarn och Dytmerskenn, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at oss Elskelige Her Gisser Einarssen Superintendent i Skalholds Stigt paa vort land Island, hafuer nu veret her for Os met et obet beseglet Pergmentzs bref, som Snur Hialmssøn, Jonn Hiedennssøn met fleere sande mendt och Prestmendt paa vort landt Isslandt udgifuet hafue, indholdendis at thene hafue dømt foruemte Her Gitzer at vere fri och icke skyldig at vere att betalle biskop Aumunds Skyldt epther lougen, fore thi hand hafuer ingen Penninge eller gotzs wndfangen eller uppborit af hannom, som samme breff ydermer indholder och udvißer, hvilcket breff vi nu af vor synnerlige gúnst och naade hafue fuldbyrdet sambtygkt och stadfesth, och nu met thette vort obne breff fuldbyrde, sambtygke och stadfeste ved fuld magt at blifue

ved

ved sinn Ordt, Punght och artickle, som thett udtii alle maade udviisser och indholder. Thi forbiude Wii alle ehuo helst ere eller vere kunde, serdelis vore Fogeder, Embitiitzmendt, logmendt, och alle andre fornemte Her Gitzer Einartzenn her e modt efther som forscriffuit staar at hindre eller udtii nogen maade forfang at giore: vnder vort hyldist och Naade. Gifuitt paa vort Slott Kiobenhaffn. Vor Frue aften præsentationis. Aar etc. M. D. xLij.

Under vort Secnett.
Christian.

XI.
Om Undervisning i mod den gamle kiætterske Lærdom.

Wii Christian met Gudts Naade, Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Hertug udi Slessuig, Holstenn, Stormarn och Dytmersken, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst. helsse Eder alle Sogne-

ne=Prester och Gudssordss Predickere, som bygge och boe udi alt Skalholtz Stygt paa wort land Issland evindeligen med Gud och vor Naade. Wider at oss er til widendis vordet, huorleedisß at iblandt andet skall Isslands Landslov der paa landet indholde huorleedis at menniskene formedelst Vigilier, Messer och andre menniskelige indsetninger och andre ugudelige Ceremonier skulle kunde fange och forhverfue deres Salighed, och mange af vore fattige Undersatter der paa landet af uforstand och af Simpelhed skulle endnu staa, bygge och forlade sig paa samme Messer, Vigilier och andre goede gierninger och fortieniste der af at fange deres Salighed och icke formedelst Gudss Naade och Barmhiertighed och formedelst hans Søns Død och blodss Udgydelssis Skyld. Thi bede Wii Eder alle och huer serdeelis biude att i samme Artickel udi samme Isslands loug forklarer for Eders Sognemend och fattige simpel Almue den at vere emoed den hellige Skrifft. Thi at deriss Sallighed icke staar udi saadanne Messer, Vigilier, Faste och andre Fortieniste, som deriss loug indhollder, och de her til (verre) hafue bygt och forladet dennem paa. Medens staar alleeniste paa den Allmegtige Gudss store och runde Naade och Miskund och formedelst hans Sønss uskyldige Død och Piine, som hand for vore Synderss Skyld hafuer lidet paa Kaarssens Galge, hafuer hand aftoed

alle

alle wore Synder och dermed forhuerfet oss den evige Salighed, med andre Gudssord at undervise och forklare thennem udi, at de mue blifue undervisede, huor med de skulle fange deris Salighed, och der hoss och fremmerst dagligen och ideligen lere dennem deriss Catechismum och Borne Lærdom, som goede Sogne Prester och Hiordere bor at giore deriss rette Faar och Sognemend, ladendis det ingenlunde. befalendis Eder Gud. Skrefuidt paa vort Slot Kiobenhafn, Sondagen næst for Wor Frue dag presentationis. Aar. etc. M. D. xLij.

Under wort Zignet.
Christian.

XII.

Om Presternes Underholdinge vdi Schalholltz Stigtt.

Wii Christian mett Gudts Naade, Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug udi Slessvig, Holstenn,

Stormarnn och Diettmershenn, Greffve vdi Oldenborg och Dellmenhorst: Giore alle witterligt att menige Sogne-Prester vdi alt Scharholt Stygtt paa Vortt landt Isslandt haffue nu ladet giffue oss tyllkiende thennom beclagendis att eptter thy Messe och Vigilier, Rentthe och andenn saadann Vgudelige Ceremonier och missbrugh, som her tyll, thes werre, haffuer werett brugt ther paa landitt schulle nu bliffue, som tylbørligtt er, afflagde. Tha will theris Renthe och wnderholdinge ther mett bliffue thennom formyndschett och forrynge for att uppholle thennom och theris Hustruer och børnn mett. Tha paa thet at Sogne-Preste och the Gudtzs Ordtzs Personer och Tienere som schulle predicke och lære then fattige simpell och vforstandige allmue Gudts hellige Ordt och theris Siels Salighedt mue liger well haffue och fange theris nottorfftige vppholdinge, och ther mett tydenn icke schall bliffue brøst for Sogne-Prester for theris oppholdt schyldt: Tha schall wor Leeussmandt ther paa landett mett oss elskelig Her Gitzer Enertzen vor Superintendent vdi Scharholdt Stygtt haffue fuldtmagt och befalling att forfare samme Sogne-Presters Rente och uppholdinge och huelcke Sogne-Preste da findis, som icke haffue Renthe noch att kunde nottorfftig holle seg af, Tha schulle the tage saa mogenn Rentte aff Kirkernes Partt aff Tyendenn, hvor

hvor Kyrkerne ere saa bygde at the thet icke sielff behoff haffue och legge samme Kyrkions Partt tyll saa lenge Wii kunde vdi andre maade lade finde raadt tyll samme Sogne-Presters underholdinge. Thessligste wille wii att bynderne och Allmuen ther offuer allt Scharholtz Stygtt schulle her efter som tyll forn giffue theris Sogne-Prester theris Hootoldt, Jordt ferdt epter som the aff gammelle Tydt giordt haffue. Icke wille Wii heller att Sogne Presterne ther offuer altt Scharholtz Stygtt schulle besueris mett nogenn tiunge eller vdgiffit aff Wore Lenssmendt vdhen the wore egne obne breffue ther om fangendis vorde.

Giffuet paa Wort Slott Kiobnehaffn. Sonndagenn nest for Wor Frue dag præsentationis Aar etc. M. D. xLij.

Vnder Wortt Secnett.

Christian

XIII.

Kuittantz om nogle Schalholtz Domkirckeß Clenodi.

Wy Christian mett Gudtz Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Ko-

ning, Hertug vdi Slessuig Holstenn, Stormarnn och Dytmerschenn, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst: Giore alle Witterligtt att oss Elskelig Herr Gitzer Einerssen Superintendent vdi Schalholtt Sticktt paa vortt Land Jssland haffver nu veritt her hoss oss, och mett oss Elskelige Christoffver Huittfelldt, vor Maand, Thener och Embedtzmannd ther same Steds obne beseglede Qvittans bevist huorledis att hannd paa vore vegne haffver anttwordtt och fornøgitt fornemte Christoffver Hvitfeldt vd aff Skalhollt Domkirkes Clenodi 700 Lodt Selff fem Lodt mindre, Colnisk wigtt och enn Guld Kalk. Thissligiste trysindts tiuge Jochim Daler och tiuge Englotter, som hannd oss aff sitt egitt skenckett haffver. Thi laade Wii fornemte Her Gitzer Enerttsenn och hans Arffuinge quitt, frii, ledig och loss for oss och vore Arffvinge Effterkommere Koninger vdi Danmarck och Norge och alle andre for ydermere Kraff eller Tillthall for fornemte Sum Solff, Guld och Jochim Daler effter fornemte Christoffver Huitfeldtz Quittantz liudelse y alle maade. Giffuit paa vortt Slott Kiobenhaffn, Sonndagenn nest for vor Fruess dag prentationis. Aar M. D. xLij.

Wnder vortt Signett

Christian.

XIV.

XIV.

Beſkiærmelſes Brev
for
Hr. Sigurd Jonsſon paa Grenjaderſtad.

Vi Chriſtian med Guds Naad etc. giøre alle vitterligt ad vẽr af vorre ſierlegre Gunſt og Náð hofum tek-ed, annamed og undfanget, og nu med þeſſu opnu brefe tokum anname och undfange denne brefviſer oſſ Elſkulegan Sr. Sig-urd Jonsſon Sóknar Preſt til Grenjaſtada Preſtegield, han-nem, hans Huſtrú, Born, hiu, þienara Kyrkiu og Gots hræ-rande og uhrærande, eckert undanteked hvad helſt þad er edr nefnaz kañ, under vora Konglega Hegn, vernd og frid, og beſkiermelſe beſiñnerligen at ville forſvare, beſkierme och for-dagtinge til alle rette. Thi forbiude Vi alle ihvo de helſt er edur vera kuñe, ſierdeiles vora Fougeta, Embættismeñ og alla adra fornefndan Sr. Sigurd Jonsſon her imod paa Perſo-nen Huſtru, born, Hiu Þienara, gots hrærande edr óhrærande eckert undanteked ad hindra, hindra láta eller udi nogen Maade at uforrette, under vor Kongelige Hefnd och vrede. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn, Dag Præſentationis. - - - Anno 1542.

Foran ved dette Brev ſtoed ſkrevet; Epter Bók Ara Thorkelsſonar.

Oversættelse.

Vii Christian med Guds Naade ꝛc. giøre alle vitterligt, at Vi af Vor synderlig Gunst og Naade have taget, annamet og undfanget, og nu med dette aabne Brev tage, anname og undfange denne Brev-viser Oss Elskelig Hr. Sigurd Jonssen, Sogne-Præst til Grenjestade Præstegield, hannem, hans Hustru, Born, Hiun, Tienere, Kirke og Gods, rorendes og urorendes, intet undtaget ihvad helst det er eller nævnes kan, under vor Kongel. Hegn, Vern, og Fred og Beskiærmelse besynderligen at ville forsvare, beskierme og fordagtinge til alle Rette. Thi forbiude Vii alle ihvo de helst ere eller være kunde, særdeles Vore Fogeder, Embeds-Mænd og alle andre fornævnte Hr. Sigurd Jonsen herimod paa Person, Hustru, Born, Hiun, Tienere Gods rørendis og urorendis intet undtaget at hindre, hindre lade, eller udi nogen Maade at uforrette, under vor Kongel. Hævn og Vrede. Givet paa vort Slot Kiobenhavn. Dag Præsentationis - - - Anno 1542.

Denne Sigurder Jonssen er den ulykkelige Biskops Jon Aresens Søn. Han blev Præst til Grenjaderstad efter sin Broder Magnus 1534. Udi Aaret 1542 reiste han til Kiøbenhavn udi sin Faders Ærender: Der siges at han har antaget den lutherske Religion og da har han faaet dette her anførte Beskiærmelses Brev. Hans Slægt og Afkom findes udi den 2. Tavle bag ved Biørns paa Skardsaa Annaler. Han er den, som samme Annaler tale saa fordeelagtigen om i den 1te. Part 113. S.

XV.

At ingen latine Skole holdes udi Vidoe Kloster.

Christian mett Guds Naade, Danmarckis etc. vor synderlige Gunst tilfornn. Viider att som I, ther I nu siist vore hooss Oß, eblantt andre Erennde foruerffuitt Vor Schreffvelse till alle Closter, att ther schulle holles Scholer; Och eptherthii Vii nu forfare, at Vii haffve ingen beqvem Kongs gaardt ther paa landet, som Vor Lendsmandt kand haffue syn Verrelse paa, och lade indlegge Vor Landsskylldt oc anden Kongelige Rennte oc Rettighed, som Oss ther paa Landitt tilkommer, saa Vii therfore iche kunde ombere Hvidsed Closter, menn ville haffue thett, oc bruge till vor Kongsgaardt. Thi bede Vii Eder oc ville, att I inthet forkynde samme Abiit af Hvidsoe, att handtt skal holle Schole udi samme Closter. Thi haffue Vi beffalit Oss Elskelig Otte Stygson Vor Mandt, Tienner, som Vii nu samme Land udi Beffaling giffuit haffue, att schulle udi samme Closter paa Vore Vegne sine Verelse haffue, oc thett bruge till en Kongsgaardtt. Dog schall handtt besorge the Muncke oc Broder, som I samme Closter nu findes oc indgiffne ere, theres Klæde oc Fode, saa lenge the leffue. Udi the andre

Closter

Closter schulle Scholer uppehollis, paa thet att Religionen maa thes beder holdes ved Magt. Her viider att rette Ether epther, oc lader thett ingelunde. Beffalendis Ether Gudtt. Schreffvit paa Vort Slott Kiøpnehaffnn, Juledag Aar M. D. xLij.

Under Vortt Signett.

CHRISTIAN.

Med dette Brev atterkaldes til Deels det ovenfor under Nr. 8. anførte Brev. Af dette Brev lærer man tillige at Otte Stigsson er her bleven Lænsmand 1543. hvilken Tanke Provst Hr. Haldorssen har og ytret udi sine Lænsmænds Annaler.

XVI.

Om Fremmedes Handel og Vinter-leje udi Island.

Wii Christian med Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gothis Konning, Hertug udi Slessvig, Holsteen, Stormarn och Ditmarshen, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst. giore alle witterligt at

Oss

Oss er till widendis worden hvorleedis mange Udlændshe Kiobmænd och andre som pleye att seigle och bruge Handel och Kiobmandshab under wort land Issland imoed gamble Sedwaner och imoed Norges Loug ligge winterleye der under landet, at bruge deris handel och Kiobmandshab der paa landet, Oss och wore Undersatter Landtzens Indbyggere till stoer Skade och Forderfvelsse. Thi forbiude wii alle udlændishe Kiobmænd, och andre her efter at ligge windterleye eller at bruge nogen Handel, paa forbemelte wort land Issland ydermeere och lengere end det hafver weret sedwanligt af gamle Tid och efter Lougen. Findis nogen herimoed at giore och blifwer straffet der ofver, da wille wi dennom her med tilforn allworligen attwaret hafwe. Gifwet paa vort Slott Kiobenhafn Juledag. Anno M. D. xL.ij.

Under wort Signete.

XVII.

Beskiærmelses Brev for Dade Gudmundssøn.

Vi Christian mett Guds Naade etc. Giør alle vitterligt, att Vii nu aff vor synderlige Gunst och

 Naade

Naade haffe tagitt, annamitt och undfangitt, och mett thette Vortt opne breff tage, annamme och undfange thenne Breffviser Dade Bunde paa Vort Landtt Jsslandtt, hanem, hans Hostrue, Bornn, Hionn, Tiener, Gotz rorends och urorends intett undentagenn ehvadtt thetth helst er eller neffnis kandtt udindenn Vor Kongelige Hegenn, Vern, Fredtt, oc beskermelse, besonderligen at ville forsvare och fordagtinge thill alle Retthe. Thi forbinde Vii alle ehvem de helst ere eller vere kunde, serdelis Vor Fogether, Embidsmendtt oc alle andre, fornefnte Dade Bunde heremodtt paa Personn, Hostrue, Bornn, Hionn, Tiener, Godz rorends eller urorendz att hindre, hindre lade eller udi noger Maade att uforrette emodtt Lougenn, under Vor Kongelig Heffenn oc Ureede. Giffvet paa Vort Slott Kiøbenhaffn Juledag Aar etc. M. D. xL. ij.

Under Vort Signett.

CHRISTIAN.

XVIII.

Om Teit Thorlevsens forbrudte Jorde-gods.

Christian med Gudz Naade etc. Giore vitter-

terligt, at Vii have seet oc overlæst de Brev oc Domme, som Hr. Gitzur oc biskop Jon have paa det Godz, som Teit Thorleifsson haver tilhørdt, oc Norges Crone haver været tildømmt, oc da samme Breve have været dømte under Wores domm, oc befaling, oc for den Skyld at Biskop Jon, haver rigtig betalt til Wores Fader Kong Friderich 300 Rynsk Gylden, for samme Jorde-Godz, som der om giordt-Brev beviser; Thi have Wi tilladt, at Biskop Jon maa oc skal beholde samme Jorde-Gotz, som der om giort Brev beviser, thi have Wi tilladt at Biskop Jon maa og skal beholde samme Jorde-Gotz oc hans Arvinger efter Woris Hr. Faders Brev oc de samme Breve oc Domme, som hand har for samme Gotz agtis fuldmyndige, men Ogmund Biskops Kiobbref kand ingen Magt at have. Givet paa Vort Slot Kiobenhavn, Mandagen efter Dominica Oculi. Anno 1545.

Den betydelige Trætte som Biskop Jon Aresen havde med Teit Thorlevssen og om Hans Godse, er stykkevis beskreven af atskillige Annalister; men af Bisķop Hr. Jonssen udført i sin rette Orden i Hans Hist. Eccl. part. II. pag. 649, 656, 663. &c, saa meget som deraf henhører til Bisķop Aresens Levnets Beskrivelse. Trætten tog dog ikke aldeles Ende med hans Død. Vi finde kanskee et andetsteds Leilighed til at fortælle dens betydeligste Tildragelser samlede i eet.

XIX

Benaadning for Jon Biorns Søn.

Vi Christian med Gudz Naade, Danmarks, Norges, Vendes og Gottes Koning, Hertug uti Slesvik, Holsten, Stormarn, og Didmersken, Greve uti Oldenborg og Delmenhorst, Giore alle vitterligt at thenne Brefvisere Jon Biornsson, Vor undersat uppaa vort land Island, haver ladet berette for os, hvorledes at hand nogen Tid siden forleden er kommen for Skade og ligget hos en Qvinde, som hans Broder tilforne haver ligget hos og havde barn med, og haver nu for samme Gierning optinget imod os Elskelige Otte Stigssen, Vor Mand, Tiener, og Foget oppaa vort land Island uppaa vore vegne. Tha have Vi nu af Vor synderlige Gunst og Naade undt og givet og med thette Vort aabne Bref unde og give fornæfnte Jon Biornssen sin Mandheld igien, saa hand her efter, som til forne, maa gaa og staa i Laug og Thog med gilde mend og gefve, og ei vere mand theß værre for thenne sag i nogen mathe. Thi forbinde Vi alle ehvo the helst

helst ere eller vere kunde, særdeles Vore Fogeter, Embitzmend og alle andre fornæfnte Jon Biornssen her imod at hindre eller for then sag thet hannom eller hans Arfinger at forviide i nogen mathe. Gifvet uppaa Vort Slot Kollinghus Odinsdagen næste efter Sondagen Oculi. Aar etc. M. D. XLV.

Vnder vort Signet
Christian.

Dette Benaadnings Brev er efter den eene af de forberørte gode Samlinger. Der foran ved havde Sal. Professor Magnussen skrevet med egen Haand disse Ord: Epter en gammel Copie skreven paa Halv-Danskt og Halv-Islandskt.

XX.

Om Præsternes Egteskab och rette Arffvinge

Wii Christiann medt Gudtz Naade, Danmarchis, Norgis Wendis och Gottis Konning, Herttugh J Slesvigh, Holstenn, Stormarnn och Dytmerschenn, Greffve udi

Oldenborgh och Delmennhorsth, Giore alle vitterligtt, att Vii nu af vor synderligh Gunsth och Naade, saa och paa thett Præstemændenne paa vort landt Isslandt skulle haffde thes større aarsagh till att giffve thennom udi ett gott erligtt och Christeligtt leffnitt och hver her effter haffue sinn egenn Egtste hustrue, och icke føre saadantt løsth Skiørlefnitt som her till (thes verre) skeedt er, haffve undt och tilladett och nu medt thette vort offne Breff unde och tilladhe att hvilcke aff samme Prestemenndt eller andre geistlige Personer ther paa landett, som giffte segh udi ett gott erhligtt Ecthescaff och tager segh en Egthe Hustrue. Tha mue och schulle samme theris Egthe Hustruer och beggis theris Egtte Bornn, som the effter thennom ladenndis vorder effter samme Prestemendtz dødt vere theris rette Arffvinge att arffve effter thennom allt theris rette effterladendis Godths och Arff rørendis och urørendis Godtzs, som thennom sielff mett rette tillhører, liigesom andre Egtte hustruer och bornn ther paa landett. Dogh saa att forneffnte Prestemenndts schulle vere pligtthige till att predicke och lere theris Sognefolck Gudtz hellige Ordt och Evangelium renntt och klartt och giøre thennom tillbørlige Tienneste udi Kirkenn och udenn baade medt Sacramenternes udtdielinge och andenn rettighedt effter guddommelige Indsettninge och befalinge, och i alle maade skicke thennom effter

vor

vor Ordinantz som vii om Religionenn och andenn Kirkenns Ordningh mett vort Elskelige Rigenns Raadt och sambtycke haffve offver allt wort Rige Danmarck och Norge ladett udtgaa.

Thi forbyude vii alle e hvo the helsth ere eller vere kunde, ferdelis wore Fougether, Embitzmendt och alle andre forneffnte Preste mendt theris Hustruer och born her emodt effter som forschreffitt staar paa samme theris Egtte Hustru er, som the i saa maade till Egtt tagendis wor der, eller samme theris Egtte Hustruer och born paa samme Arff effter som forskreffvitt staar at hindre, hindre ladhe, eller i nogenn maade forfangh att giøre Vnder vortt hylleśth och Naade. Giffvit paa vort Slott Coldinghusß Fredagen nesth efter Sondagen Oculi. Aar etc. M. D. xL. v.

Under Vortt Signett.
Christian.

Rtor Otte Stigssen hovitz mandt paa Islandt.

XXI.

Kiøbenhavns Magistrat forlænes med Island

Vi Christian etc. Giore alle Vitterligt at vi af

vor synderlig Gunst oc Naade have undt oc forlehnt oc nu med dette vort aabne brev unde oc forleene oss Elskelig Borgemestere oc Raadmænd udi vor Stad Kiøbenhavn oc hvilcke de til dennem tagendis vorder vort oc Norges Cronens Land Island med Vespenøe at have nyde, bruge oc beholde med samme Landes Indkomme Told oc ald anden vor oc Kronens Rente oc Rettighed, som Otte - - - - sist i værn havde, udi 10 samfulde Aar næst efter dette vort Brevs Datum regnendis: dog med saadann skiell, at de aarligen deraf skulle give til Os oc Kronen hver Sancte Michelsdag ett tusinde - - - som i Lybek oc Hamborg gangbar oc gieve ere oc naar det forskreffne Borgemester oc Raadmænd haver havt udi deres Brug oc Værn udi 3 eller 4. Aar, oc Vi da forfare kunde oc Os oc Kronen mere Rente deraf kand tilkomme, da skulle de siden give der ydermere udaf, efter som de der om kunde med Os blive til eens, oc skulle de self hvert Aar lade beseigle Landet udfra Vor Stad Kiøbenhavn: Sammeledis skulle de oc skikke did til Landet en god forfaren Mand, som altiid skal være der paa Landet, oc have Tilsyn at Vore Undersaattere, saa meget som Norges Lov oc Rett er oc ingen tilstede at forurette imod Loven. Datum Coldinghus Tirsdagen effter NyeAarsdag, 1547.

XXII.

XXII.

Beskiærmelses Brev for Præsterne udi Skalholts Stift.

Vii Christian med Gudz Naade Danmarkis, Norges, Vendes och Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Grefve udi Oldenborg och Delmenhorst, Giore alle vitterligt at vi af vor synderlig Gunst och Naade hafue tagit, annamit och undfangit, och nu med dette vort obne bref, tage, anname och undfange meenige Sogne-Prester, som bygge och boe paa alt vort land Island i Skallholt Stigt, dennem, deres Hustruer, born, hioenn, Tiennere, Godz rorendis och urorendis, intet undertagit, vdinnden vor Koninglige Hegenn, Vernn, Fredt och beschiermelsse, bessynnerligen at ville forsvare, besterme, och fordättinge till alle rette. Thi forbiude vi vore Fogeder, Embitzmend och alle andre Geistlige och Verdzlige fornefnte Sogne-Prester i Skallholdt Stiigt her imod paa Personner Hustruer, born, Guoetz rorendis och urorendis, intet undertagit at hindre

 eller

eller udi nogen maade forfang at giøre under vor Kongelige Heff-nen och vrede. bedendis och biudendis mennige Almue ſom bygge och boe offuer alt Skallholtz Stiigt at i alletingeſt rette Eder efter at giøre och giffue Eders rette Sogn-Preſter huis Tiende och anden rettighed, ſom i dennem med rette plictige ere, och af Arrildz tiid giort haffue, the ſkulle alle och huer ſerdelis vere plictige till at predicke och lære Eder Gudz hellige Ord och Evangelium for och giøre Eder den Gudz tienniſte inden Kirken och uden, ſom en Sogne-Preſt bør at giøre ſine Sognefolck efter vor Ordinantzis Liudelſſe. Thi hader det ingenlunde, ſaafrembt at i icke ville ſtraffis derfor, ſom de vore Breffue och Bud icke achte ville, och ſom uhørſame Underſaatte bør at ſtraffis. Giffuet paa vort Slot Kollinghuſſ, Fredagen næſt efter Vorfruedag Kyndelmiſſe. Aar etc. M. D. xL. ix.

Under vort Signet.

XXIII.

Biſkop Jon Areſøn giøres fredløs.

Vier Chriſtian etc. Heilſum ydur øllum Biſkupum, Preſtum, Løgmønnum, bændum, og øllum Almuga, ſem búa

uppá

uppá þessu voru lande Íslande æfenlega med Guds og vorre Nád. Vited ad Vier nu i fyrra Sumar tilskrifudum Jone byskupe yfer Holastifte ad hañ personulega hefde gefed sig hing-ad uppa nockur merkeleg Erinde, sem Vier hofdum til hans ad tala, og sendum vēr honum þar med vort felegt Leide, ad hann skylde mega koma fri og felegur til vor og frá ef so være hañ kynne hafa edur hyggia nockud óttabod af oss, og þar útyfer hefur hann vered oss óheyrugur og ecke agtad vort brēf og skrif-elsе i nockurn máta, heldur yfertredur hann vor bod, befal-ning og Ordinantiu. Somuleides þrúgar hann og þreinger med ofríke vorum Undersátum, bæde bændum og þienurum þar uppá Landid, þeim sem Vēr vilium hafa med fride, hvad Vēr í avngann máta tilstedia edur lída kunnum. Þar fyrer giorum Vēr fyrrnefndan byskup Jon útlægann, fridlavsann fyrer oss og ollum vorum trúum mønnum og Undersátum andlegum og ver-aldlegum so ad þer uti avngvann máta fyrrnefndum Byskupi Jone sēud heyruger fylgiande nē hiástod veitande i nockurn máta epter þenna dag, fyrr enn hann med odrum hætte vid oss forlík-tur verdur, uder vora Konglega Hefnd og Vrede. Gefed á vort Slot Koldinghuss Mánudaginn næstann epter Scholastica Virginis. Anno 1549.

Under vort Signet
Christian

Oversættelse.

Vii Christian &c. Helse Eder alle Bifkoper, Præster, Lavmænd, Bønder og ald Almue, som boe paa dette vort Land Island, ævindelig med Gud og Vor Naade. Vider at Vi nu udi forrige Sommer have tilskrevet Bifkop Jon over Holum Stift at han personlig skulde have begivet sig hid til Os om nogle mærkelige Ærender, som Vi have til ham at tale. Og sendte Vi hannem dermed Vort fellig Leide at han skulde maae komme fri og felig til Os og fra igien, der som han kunde vente sig noget befrygteligt af Os. Og der udover haver han været Os ulydig og ikke agtet vort Brev og Skrivelse i nogen Maade; men heller overtræder vore Bud, Befalning og Ordinantz. Sammeledes ængster han og fortrænger med Vold vore Undersaatte baade Bønder og Tienere der paa Landet, som Vi ville have udi Fred, hvilket Vi i ingen Maade tilstede eller lide kand. Derfor giøre Vi nu forbenævnte Bifkop Jon Landsflygtig og Fredløs for Os og alle vore tro Mænd og Undersaatte, Geistlige og Verdslige saa at I udi ingen Maade forbenævnte Bifkop Jon ere hørige, følgende eller giører ham Bistand udi nogen Maade efter denne Dag, forend han anderledes med Os bliver forligt, under Vor Kongelige Hævn og Vrede. Givet paa vort Slot Koldingshus næste Mandag efter Scholasticæ Virginis. Anno 1549.

Under vort Signet
Christian.

Udi Breden stod skrevet: Epter Bók Ara Thorkelssonar. Dog kan man have dette Brev fortænkt at være det samme, som det næstfølgende. XXIV.

XXIV.

Om samme.

Christianus Tertius.

Heelsse Eder alle, Bischopper, Prælater, Laugmendt, Laugrettismendt, Syßelmendt, bonder oc menige Almue, som bygge oc boe paa alt wort Landt Jßlandt ævindelig med Gud oc Wor Naade. Wider at wi udi det forgangen Aar hafuer tilschrefuet bischop Jon af Holum stigt, att hand perssonlig skulle hafue gifuet sig hid till oß, om mærchelig Ærinde oc Werfue, som Wi hafude med hannem at tale. Oc sende Wi hannem derhoes Wor fellig Christelige leyde, att hand shulle komme feylig oc fri til oß oc fra igien, der som hand hafde sig noget for oß at befrychte; Ther udofuer hafuer hand sett oß ofuerhorig for, oc ey achted wor brefue oc Schrifuelse i nogre maader, men ofuertræder wor bud oc befalling oc Ordinantze, oc deßligeste fortrenger oc forhgder woris Undersotter, bonder oc Tienere ther paa landet, som wi wille hafue udi Fred, huilchet Wi ingenlunde thilstede eller lide kand. Therfor Giore wi nu fornefnte bischop Joen ußleger, fredloes for Os oc alle andre, som for wor scyldt wille oc shulle giore oc lade, forbiudendis alle wore tro Undersotter, Geistlige oc werßlige, att i udi ingen maade er

 for-

fornefnte bischop Joen horig oc lydig oc fylgachtig eller bistandig att were udi noger maade epther denne dag forend hand anderleedis met oss fordragen er, under wor Kongelige hefn oc wrede. Gifuet paa wort Slott Kolldinghus Mandagen næst epther St. Scholasticæ virginis Dag. Anno 1549.

Under wort Zignet.

Dette Brev er efter den Anden tilforn ommældte gode Samling, og rettet nogle Steder af Sal. Professor Magnussen. Opskriftet var dette: Bref om Bischop Jon af Issland som Lauridß Mule fich.

XXV.

Til Dade Gudmundsen at han paagriber Biskop Jon.

Wii Christian af Guds Naade, Konge etc. etc. Hilse dig Dade bonde Gudmunson paa vort Landt Islandt med Guds oc vor Naade. Viid at Os er Vitterligt, hvordan Biskop Jon over Holum Stifft oc hans Sønner der i Landet, skal foretage sig med mange Folk at drage i kring der i Landet oc giore Vores Undersaatter Vold oc Skade mod den Islandske Lov oc Rett; da, paa det de iche skal giore dig eller nogen

nogen anden af Vores Underſaatter der i Landet meer Skade oc Forderf, ſom de har hid til dags giordt, da bede Vii dig oc befale ſtrengeligen, at du med dine Venners Hielp oc Styrke paagriber bemeldte Biſcop Jon oc hands Sønner, paa def, at Vii icke ſkal pligtes oc nødes til at indſkicke der i Landet icke ſaae fremmede Krigsfolk, hvilket icke kand ſke, uden din oc Almuens ſtor Skade oc Fordery. Herefter viid du dig at rette oc forlad det ingen lunde. Givet paa Vort Slot Nyborg. 1549.

Under Vort Signet
Chriſtian.

XXVI.

Til Dade Gudmundſen og Peter Einerſen af ſamme Indhold.

Wii Chriiſtiann mett Gudz Naade Danmarckis, Norgiis, Wenndis oc Gottiis Konning, Herthug wdii Sleſſuig, Holſtenn, Stormarenn oc Dyttmerſkenn, Greffue wdii Oldenborg och Delmennhorſt.

Helſſe

Helsse etther Dade bunnde Gwdtfmunndsoenn oc Peytther bunnde Eynersenn paa Wortt Lannd Issland Euindelige mett Gudtt oc Woer Naade. Wiider att som i nogenn tiid Siidenn forledenn haffue oss tiilschreffuit om then Store Wrett som biiscop Joenn, som nu er biiscop wdii Hollum stiigtt etther giortt haffuer emoed Isslannds Loug oc rett. Tha haffue Wii nu beffalett oss Elskelige Lauriis Mulle att griibe forneffnte biiscop Joenn oc hannd att lade saa forware att hannd icke ydermere skal besuerre etther eller andere Wore Wnndersotthe som her tiill skeedtt er, Thii bede wii etther oc biude atj erre forneffnte Lauriis Mvolle behielpeliige oc byestanndiige att paa griibe forneffnte biscop Joenn paa thett att wii icke skulle fororsagiis tiill att forskiicke ett fremett tal folch indwti Isslannd, huelckett icke kannd skee wdenn etther oc thenn Menige Mannd til Stoer Skade og forderffue. Her wiider att retthe etther epther oc lader thett Inngenn Lundhe. Giiffuett paa wortt Slott Nyborg Mandhagenn nest epther Sancti Pouels Dag Conversionis Aar etc. **M. D. L.**

Wnnder wort Signett.

Christian.

Dette Brev er efter den Anden af de ofte ommældte gode Samlinger: dertil havde Sal. Professor Magnussen med egen Haand sat følgende Anmærkning: " Om at gribe Biskop Joen. Ex originali communicato mi" hi per Sigurdum Palmonis de Breidabolstad. Patentes hæ" literæ

" literæ semper fuerunt, earumqve dorso sigillum Regis impressum est. Utan a brefid hefur Dade Gudmundz son skrifad edur láted skrifa: Miins herra Kongsins fyrsta Sendebref. med danskre hende er skrifad utan á brefid efst á spatiunne: Till Dade bunde. þeim hefur þótt meira koma til Dada enn Peturs og þvi hafa þeir fenged honum brefid og þad so blifed hiá honum, þótt þad være bádum eins tilskrifad." d. e. „ Uden paa Brevet har Dade Gudmundssen skrevet eller ladet skrive: Min Herre Kongens første Sendebrev. Med dansk Haand er skrevet uden paa Brevet øverst udi Breden: Till Dade bunde. De have meere agtet Dade end Peder og derfor have de flyd ham Brevet og det saa blevet hos ham, endskiøndt det var skrevet til dem begge." See Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 276. Not. c.

XXVII.

Til Indbyggerne om Lydighed og Landets Indsegl.

Vi Christiann. etc. Hellse ether alle Biscoper Prelater Provesther Presther, Laugmend, Laugrettismend bonder och menighe almue, som byghe och boe offver alt wort Land

Isseland evindeliig, mett Gud och wor nade. Wiider at vii ere kommen wti forfaring hvorledes ati aff ethers yderste magt och formue forfiorder Guds helliighe ord oc Evangelium och thett holle wti ere oc agth och altingist retthe ether epter wor ordinands som wii om Religionenn haffver ladet udgaa. Sameledis er woris Foget horiig oc lydiig wti hvis maade hand ether paa woris wegne tiillsiigendis worder som gode tro wndersaatte bør at gøre. Hvorfor wii ether alle oc hver serdeliis gunstliighen oc nadeliighenn betacke oc bede ether endnu som tiillfornn alle oc hver serdeliis ati herepter framdeliis bliffve wed guds helliige klare ord oc evangelium, oc therhoss skicke ether som christne menniske bør att giore oc wti alle made, werer wor Fogit horiig oc lydiig oc fylgaktiig wti hver made hand etther paa woris wegne behoff haffver wii wille igenn wiide alle etthers gaffn oc beste som wii wore kiere tro wndersatthe plictiig er oc skicke wii etther nu met oss elskelig Lauritz Mule fogit paa fornefnte wort land Island et indzegell som wii wille ati skulle bezegle the breffve med som skulle udgiffves som landit oc thenn menighe mand anrorendis er, oc ati tiill forordinere 6. eller oc 8 mend aff the agtheste og besthe ther paa landet som samme indzegle altiid haffve wti theris forvaring paa thet att same indzegle icke skall komme tiill noghenn wandbrug. Giffuit paa Wort (Slott) Nyborg (Tisdagen post Convers. Pauli apostoli, Aar 1550)

XXVIII.

XXVIII.

Om Skole paa Helgefelds Kloster.

Wi Christiann etc. Giore alle vittherliigtt at epther thy wi ere komenn wti forfaring hvorledes at wort och norgiis Kronis Klosther Helgefeld paa wort land Isseland liggende skall icke were wden .II. Munke wty samme Klosther oc dog skulle holle them ther wskeckeliig, som icke them burde at gøre. Tha paa thet at samme Klosther oc syn tilligelss maa bliffue tiill guds ere oc fattiighe pefflinghe kunde komme tiill lere oc uptycktis i god lerdom oc boegliige kunsther Religionenn oc Isslands Indbyggere til forbedring, hielp oc trost. Haffve wi befalled oc fuldmact giffvet, och nu met thette wort opne breff fuldmact giffve oss elskelige Lauris Mule Fogit paa wort land Isseland och Her Morthen Eynarsson Superintendent wti Skalholt stiift at forordinere och skicke wti samme Klosther enn skolle, och aldsammen Klosters renthe och rette tiilliigelse at forvendis tiill samme Skollis behoff paa thett att fattiighe peblinghe mue ther fanghe theriis wnderholdning tiill Klede oc føde oc uptucktis wti god lerdom epther som forskreffuet staar. Datum Nyborg.

XXIX.

 Til

Til Geistligheden udi Holum Stift at de i Steden for Byskop Jon udvælge en anden.

Wii Christian med Guds Naade Danmarkis Norgis Vendes och Gottes Konning, Hertug udi Slesvig Holsten Stormarn och Dytmersken, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst. Heelsse eder alle Prouster, Prester, och meenige Clerizerie, som bygge och boe ofuer aldt Holm stigt paa wort land Isslandt Ewindelig med Gud oc vor Naade. Wiider efterdi vii forfarer hvorleedis at bishop Jon, som endnu er bishop der udi Holm stigt, hafuer sig uthilborlig handlet, oc iche shicket sig udi sit Embede som en Christen mand oc Bisсop burde at giøre oc hafuer imoed staad och nederslagt det hellige Gudss ord och Evangelium, och udi alle maader forachtet wor Ordinantz, som Wii om Religionen hafuer ladet udgaa, oc dertil hafuer bruget sin modtwillighed imod oss oc sit fæderne landt oc mange af vore undersathe U-forretted som dennem derom for oss hafuer ladet beklage, hvorfor hand af minige almue er til Allting dømpt til en Ussleger mandt. Tha efter

efter sligt leylighed bede Wi eder oc befahle oc nu med dette vort obne bref fuldmagt gifuer, at i strax udweller oc udkore en anden goed dannemand till at vere bishop ofver Holm Stigt, som kand oc wel prediche oc lære Guds hellige Ord oc Evangelium oc wor Ordinantz udi alle maade undergifven, oc af sin yderste formufve forstaa Holum Stigt, som en Christen bishop bør at giore, och tyches os gott vere at i udveller dertill en wed Nafn Her Gisle Jonsen for westen, och dend siden forshiche till wor dend høye Schole udi wor Stad Kiøbenhaffn oc der lade hannem stadfestis oc siden skickis till Isslandt igien att anname oc forstaa Hollum Kierche oc Hollum Stigt, som en Christen och retsindig bishop bør at giore. Datum Nyborig.

Her fattes Datum til dette Brev. Alle de Registre, som vi have ved Haanden, som og Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 276, sætte 1550. Men bemælte høilærde Skribent lærer pag. 685. Not. b. at dette maae henføres til det følgende Aar, og er muelig det samme som han der nævner Datum Nyburgi d. Martis post Conversionem Pauli 1551.

XXX.

Her Eske Bilde fick Bref som her efterfølger. Dat. Flenssborg Søndagen Qvasi modo geniti Aar 1551.

Christian.

Wor synderlig Gunst til forne. Wi give eder tillkiende at de Hamborger ere nu fordragne med Wore undersotte af Kiopnehafn, Saa de Hamborger skulle gifue deunem for hoiss Fisk de hafue taget fra dennem oppaa wort Land Jssland ij. a iij. hundr. Daller at bethalle til St- Hans dag midtsommer forstkommendiss udi Kiopnehafn eller Helssingor. Och de andre smaa sager dennem imellum ere shulle blifue fordragne forend de Hamborger drage herfran. Tha efterdi at det er nu saa for draget, hafue wi dog for det opror och U-horsomhedt, som dend bishop for norden hafuer brugt Sig imoed oss oc wore undersotte, och hafuer grebit och fanget woriss Superintendent for synden, oc dend Superintendent tillforn war for synden hafuer hand ladet opgrafue, och ladet Jorde uden Kirckegaarden. Sammeleediss afsatt wor Laugmandt och sett en af hans Sonner y thet sted igien, med andre fleere U-thillborlige stycher, som hand Sig imoed oss bewist hafuer. Thet nu saa med wor Elskelige Danmarchis Riges Raadt, som her till stede ere, beraadslaget at wi wille nu strax afferdige oss Elskelige Axel Jull wor mand och Tienere och Christopher Trundssen met thvende Orlogs Schiibe at lobe ther met for Norden paa Jsslandt, och skulle the were bemandede, Saa at the skulle kunde giore Landgang med iij. hundr. weragtige Karle och besoge fornefnte bishop for Norden, hanss Son-

Sønner, Svoger och alle hanss Anhang, och giøre theriss aller-største Fliid thill at giøre dennem Nederlaug och dog handle med meenige mand wenligen, at the gifue dennem thill hørsomhedt, och wille Wi at the skulle hafve thvende af disse efternefnte Wore skiibe hvilchet eder tychis best were, Hamborger Gallion, Lybsh Ammirall och Saltholchen. Sammeleediss hafue Wi beraadslaget at oss elskelig Otte Stigssen wor mand och Thienner, shall løbe med wort Schib Davidt for Synden, och der till med it shib som de Kiopenhafnshe shulle udreede, och schall fornefnte Otte Stigssen were .j. hundr. mand sterck, som hand skall giøre Landgang met, och af de hundrede mand shall thett Kiopnehafnshe Skib fore Lx. mand, och wille Wi at Otte Stigssen skall udi lige maade besøge dend bischop for Norden och hanss anhengere, efterssom I ydermeere skulle fange all besheedt at forfare udi deriss Instruction, som Wi met Otte Stigssen i disse første dage wille eder tilshicke, och derhoes hviss Søebrefue, och andre brefue, som der till behof gioriss. Thi bede wi eder och begierer at i wille nu strazt met thet aller-iligste lade fær-dige giøre thvende af fornefnte iij. Schibe, hvilche der best thil tien, och der till med wort Schib David, saa at samme Schi-be kunde blifve segelreede det allerførste nogerlediss mueligt er, anseendis at Thiden fast forløber, och at i wille bestillet, at

der

der blifver brygget, och baget och hafue Fetallie tillstede saa megen som der will fattis ydermeere end som dend Fetallie kand beløbe sig, som wøre Lensmend med deriss Svenne shulle udtgiøre, och nu Paashedag sidst forleden ere forskrefne at skulle Were met tillstede udi fornefnte Kiøpnehafn, och schiche wi eder herhoess it klart Register paa alle wore Lensmend, som hafve fanget Skrifvelsse, hvor mange karle oc hvor megen Fetallie, de shulle udgiøre och skulle the hafue Fetallie paa hver Karl udi sex Maaneder, at i der af kunde forfare hvor megen Fetallie at i skulle lade krefvs af hver Lehnssmand. Gifve wi eder och till kiende att wi wille hafve af fornefnte iiij. hundr. weragtige mendt ij. Parther af wore Lands-Knechte och thend iij. part af wore Lehnssmends thienere, som de udtgiøre, och schulle alle de danshe Karle hafue lange Roer at y derfore wille det saa bestille, at de tage goede harnishe, werge och lange Roer met dennem, och hviss fleere thilstede ere af de Lehnsmendss Svenne mue y gifve forlof at drage hiem, dog at Vitalien blifuer tillstede, dissligste schiche wi eder wort bref till fornefnte Christopher Trundsen, at hand shall hafue eder betroed udi hviss maade y hannem paa wore weigne befallendiss worder, att i ville lade hannem forskrifue till eder och siden antworde samme wort bref och gifuer hannem samme woriss verf-

ue

ne och ærinde thillkiende, att vii achte at bruge hannem paa en Reyse till wort land Isslandt och hafue wi nu herfran forskicket wore brefue efter wore Landss-Knechte, att the shulle strax gifue thennem af stedt thill wor Stadt Kiopnehafn och schall fornefnte wort Folch, alle eller nogen af dennem, blifve udi winter-laug paa Isslandt om behof gioriss, at i derfore wille thilltenche, at bestille Fetallie met dennem, saa meget, som behof gioriss. Der met sheer oss synderligen till willie och forlade oss der wissekigen till, befallendiss Eder Gud. Datum ut supra.

XXXI.

Christoffer Trundsen sich bref som hereffter følger. Dat. Flenssborig-huus Torssdagen post Dominicam Qvasi modo geniti Anno 1551.

Christian.

Wor Gunst thilforn. Wiid at Wi nogen thid siden forleden, haffuer thilshrefuet oss Elskelig Her Eske Bilde, Ridder, vor thro Mandt, Raad och Hoffmester, at shulle paa Woris weigne giffue dig thilkiende, at Wi achte at bruge dig paa en

Reyſſe till Wort Land Jſſland, Och haffue befalt forneffnte Her Eſhe Bilde at lade thoende Wore Skiibe tilreede, och ſhall du were Ammirall for ſamme Skiibe oc dermet lobe til forneffnte Jſſlandt for Norden, och der giore dend biſhop Jon for Norden Nederlag ſom ſig haffuer handlet ſom en Vthro Vnderſotte emod os och Wore Landt, thi bede Wi dig och wille at du retter dig effter at giffue deg paa ſamme Reyſſe met Skiibe och Folch effterſom forneffnte Her Eſhe Bilde dig thilgiffuendis worder, och naar du kommer for Norden Jſſland, at du gior din ſtørſte Fliid til at nederlegge forneffnte dend V=horſomme biſhop for Norden och hans Sonner, Suoger och Anhenger effter dend Woris beſeglet Inſtruction, ſom deg ſhall offuer andtuordes, och der ſom det ſhulle komme til nogen Handell och til en god Ende, huilchet Wi os neſt Guds hielp wiſſelig til forſeer. Haffuer Wi met deg forſhichet oſſ Elſkelig Axſell Juell vor Mandt och Tiennere, paa det i kunde haffue Raad och daad med huer andre, at det kand gaa liggeligen till, och der till met haffue it Indſeende paa at Woris ordinantz ſom Wi om Religionen haffue ladet vdgaa maa bliffue holdet wed macht Gud Allermegtigſte till loff och ære, och meeninge JſſlandſſJndbyggere til deris Sielſſ Sallighedt, dog wille Wi haffue dig befallet Wor Krigs Folch at bruge imod forneffnte V=horſomme biſhop och hans Anhengere,

gere, som Wi dig thiltroer, och du weedst os och Riiget macht paaliggendis ere, Her Wi os wisseligen thil forlade, thi lad thet ingenlunde. Datum ut supra.

XXXII.

Christoffer Trundsen sich Søbreff som her effter følger.

Wii Christian etc. Giore alle witterligt at Wii nu haffuer afferdiget oss Elskelig Christopher Trundsen Embitz mand udi Ebbelot met nogen Woris Orlogs Skiibe at løbe thermet fran Wor Stad Kiobenhaffn och thil Wort land Issland och der paa nogen thiid bliffue beliggendis, och siden dermet at løbe tilbage til forneffnte Kiobenhaffn, och haffue Wii forordenerit hannem at vere Admirall for samme Orlogs Skiibe, thi bede Wii kierligen alle Wore Kiere Herrer Wenner, Naboer och Forvandte och strengeligen biude alle Wore Fogeder Embidsmend Borgemester, Raadmend, och alle andre vore Undersothe, som fornefnte Christopher Trundsen met samme Wore Skiib och Skiibs Flode Folch och Gods frem och thilbage hender fore at komme, at I fordrer och fremmer dennem thil det beste, och

der som de af Storm eller V=ueder indtrengis udi nogen Eders Stromme eller Haffne, ati da wille vndsette dennem med Folch, Fetallie, ancher, tough och andet huis som de behoff haffue, thet wille Wi met hogmelte Vore Kierre Herre Wenner Naboe, och forvante vdi lige och store Maade kierligen och gierne for=shylde och bekiende, och af Wore eigne Vndersothe thet saa al=worligen Hofft haffue. Giffuet paa Wort Slot Flenssborig=Huus Torsdagen nest efter Sondagen Qvasi modo geniti Aar M. D. Lj. Vnder wort Zignett.

XXXIII.

Otte Stigsens Folle=breff till Issland.

Christian

Helsse Eder alle vore Vndersotte Prelater Prester, bonder och meenige Almuge, som bygge och boe offuer aldt vort Land Iss=landt evindelig met Gud och vor Naade, Viider at Wi nu haff=uer tilltroet och befallet oss Elskelig Otte Stigssen vor Mand och thienner at vere voris Fogit paa vort Land Isslandt, ther vppebere aldt huis os oc Cronen tilkommer, och siden derfore giore oss gode Reede och Reigenshab. Thi bede Vi eder alle och huer, serdellis strengeligen biude, at i ere forneffnte Otte

Stigssen

Stigssen horige, lydige, och fylgachtige vdi huis maade hand eder paa vore veigne thilsigendis vorder, giørendis och giffuendis hannem och ingen anden, eders Aarlig Landtskyld, Sageror, och aldt anden Rente och Rettighedt, indtedt underthagidt, som y oss oc Croñen plichtige ere at giøre och giffue och y af gammel thid giort och giffuet haffue, hand skall igien skicke och holde Eder ved Laug, Skiell och Ret, och ingen af eder tilstede at skee nogen v=rett udi noger maade, sammeledis bede vi Eder alle och huer serdeelis at naar fornefnte Otte Stigssens Errinde falder der af landett, at i da ere dend Fogit, som hand udi sit sted der paa Issland tilskickendis vorder vdi lige maade horrige och lydige, och paa vore veigne fornøye hannem Eders landskyldt och anden Rettighedt, liggervis, som fornefnte Otte Stigssen sielf personlig hos Eder tilstede vore, ladendis det ingenlunde, saa fremt at I icke ville straffis der forre, som de vore breffue och budt icke achte ville, som v=horsomme vndersotte bor at straffis. Datum Flenssborig Torssdagen nest efter Søndagen Qvasi modo geniti Anno 1551.

Vnder Vort Zignett.

XXXIV.

Otte Stigsens Søbreff till Issland.

Christian

 Giøre

Giøre alle witterligt at Wi nu haffue afferdiget oſſ Elelig Otte Stigſſen Wor Mand och thieñer at were Houidſſmand paa Wort Schib Dawid at løbe dermedt fran Wor Stad Kiøpenehaffn och thil Wort Land Iſſlandt och der paa nogen thid bliffue beliggendis och ſiden der medt at løbe til bage til forneſnte Wort Stadt Kiøpnehaffn, thi bede Wi kierligen alle Worre kierre Herre Venner, Naboe och Forvandte, och ſtrengeligen biude alle Wore Fogeder Embidſſmend borgemeſtere Raadmendt och alle andre Wore vnderſotte, ſom forneſnte Otte Stigsſen met ſamme Wort Skiib Dawid Folch och Gods, frem och thil bage hender forre at komme, at i fordrer och fremmer dennem til dett beſte, och der ſom de af Storm eller V-ueder indtrengis i nogen Eders Strømme eller Haffner, at i da wilde vndſette dennem med Folch, Fitallie, Ancker, Thoug, och huis andet, ſom de behoff haffue, thet wilde Wi met Hoymelte Woris Kiere Herre Wenner, Naboe och Forvandte vdi liige och ſtore Maade kierligen och gierne forſhylde och bekiende, och af Wor egen Vnderſotte thet ſaa alworligen Hoff haffue. Datum Flensborghuus Torsdagen neſt efter Dominicam Qvaſi modo geniti. Aar M. D. Lj.

Dette Søebrev, ſom og det under Nr. 32 foranførte giøre vel ikke ſtort til Hiſtorien, og endnu mindre til Lovkyndigheden; men anføres her for Samlingens

lingens Fuldstændighed Skyld: og saaledes har Sal. Professor Magnussen tænkt; thi disse Breve ere efter den Anden gode Samling og nogle Steder af ham selv rettede.

XXXV.

Instruction for Axel Jull og Christopher Trundssen.

Erende oc Werffue som Wii Christiann mett Guds Naade Dannmarckiz, Norgis, Wenndis oc Gottiz Konning, Hertug wti Slesswig, Holstenn, Stormarenn oc Dyttmerschenn, Greffve wti Oldenborig oc delmenhorst, haffve tiltroed oc befallit Oss Elskelig Axel Jull Wor Mannd, Tienner oc Embitzsmand wti Assmind Closter oc Christopher Trundssenn Embitzsmand wti Ebelott Closter att skulle paa Wore Wegnne paa Wort Land Island wdrette.

1.) Forst haffve Wii afferdiget oc befallit Axel Jul oc Christopher Trundssen att lobe mett Wore Skiibe N. N. for nordenn paa Wort Land Islannd oc naar the ther ankome

kome skulle the giore Lanndgang mett iij. hundredt wer afftig Mand oc stragz mett allerbeste Lempe besoge theñd wshorsóm Biscop Jonn for Nordenn, oc hanns tvende Soner, Svoger oc alle hans Anhengere, som haffve wtilborligen oc som wtroe Wndersotte hanndlit seg emod Oss, oc giore thennem Nederlaug entenn paa thennd Gaard hos Holle, som same Biscop skal ladet haffve Befeste, eller anderstedzs paa Islannd hvor the thennom offverkome kunde.

2.) Sameledis ther som the kunde offverkomme fornefnte theñd whorsom Biscop hanns tvende Soner oc Svoger, tha skulle the fengkste tennem paagriibe (findtlig thennem paagribe) oc thennem tiil Oss forskicke.

3.) Thesligeste skulle fornefnte Axel Jull oc Christopher Trundssenn giore theris storste Flyd tiil oc (at) hanndle mett thennd menige Mand for Nordenn att the kunde kome til horsom oc thennem lade forsamble paa enn beleylig Tiidtt oc Steed oc ther lade thend menige Maund giore theres Hylding oc sveriige Oss oc Hogborne Forste Hertug Frederich Wor Kiere Sonn oc Epterkommere Konninger i Danmarck oc Norge Huldskaff oc troe Tieniste oc thet tage nogagtiig beskreffit som thet seg bor. 4.)

4.) Ther nest wille Wii att the skulle tilsette Peyther Einerssenn til Wor Foget for Nordenn oc handem att befale Holle Gaard oc tesligeste befalle Wore Wndersotthe att were hanndem horige oc lydige wti hvis Maade hannd themnem paa Wore Wegne tilsigendis worder.

5.) Framdelis skulle the tilskicke Her Oluff Heltessenn att were Superintendent offver alt Holle Stigt til saa lennge Wii anderlethis ther om tilsigendis worder. oc befalle thet menige Clericii oc Giesslige Personer att the rette thennem altingit epter att were hanndem oc Wor Ordinantzs, som Wii om Religionen haffve ladet wdgaae wndergiffvenn oc skicke thennem ther epter wti theris Lerdom oc wti ander Maade epter som fornefnte Her Oluff thenndem therom wndervisse skal.

6.) Oc ther som the kunde fange Her Morthenn, som Wii haffve ladett sette til Superintendent for Syndenn frie aff thet Feinksell, som fornefnte Biskop Jonn haffver hannem i satt, Tha skulle the strakz forskicke fornefnte Her Morthenn for synndenn til Oss Elskel. Otthe Stissen Wor Mannd, tiennere oc Embitzsmannd wti Liiste Leenn, hannd skal ther sette hanndem i hanns Befallning igienn.

7.) Ydermere att ther som Gud Allmektigste will giffve thend Lycke att fornefnte Axell Jull oc Chriistopher Trundssenn kunde offverkome fornefnte Biscop oc hanns Anhang oc giore thennem Nederlaug oc kome thennd menige Mand Islands Indbyggere for Nordenn tiil Horsomhedtt, Tha skulle the giffve thennem mett Wore Skibe oc Folk frann Islannd tilbage igienn til Wortt Slott Kiøpnehaffvn.

8.) Meden ther som fornødenn wore att the icke aldelis kunde wdrette fornefnte Wor Ernde, tha skal fornefnte Axell Jull oc Chriistopher Trundssenn befale oc utgiffve fornefnte Peyter Einerssenn saa mange werafftiige Maund thennem tyckes raadeligtt were oc behoff gioris oc bliffve ther paa Lannditt wti Wintherlaugd oc ther til mett att lade offverannduttvorde thennem saa megen Fetalie, som the behoff haffue.

9.) Oc skulle the wti alle Maade wide oc rame Wortt oc Rigens Gaffn oc beste, som Wii thennem tiltroe. Datum Flensborig Torsdagen nest epter Sondagen Qvasi modo geniti. Aar 1551. **wnder Wortt Signet.**

Dominus Rex manu propria subscripsit.

Dette Brev er efter Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 306 confereret med en af forbemælte Samlinger og Forskielen anmærket. XXXVI.

XXXVI.

Till her Esche Bilde om samme Isslandz Reysse. Act. Flenssborrig Fredagen efter Qvasi modo geniti Søndag 1551.

Christian.

Wor synderlige Gunst til forne. Wider at som Eder welfortencker, at Wii nu stachet Tiid siden forleeden haffuer Eder tilschreffuet, at Wii achtedt at forschicke oss Elskel. Axsell Juell wor Mand och Thienner, och Christopher Thrundsen for Norden paa Wort Land Isslandt met thuende Woris Orlogs Skiibe; Och Otte Stigsen Wor Mand och Thienner, met Wort Skiib Dawid, och It af de Kiopnehafns Skiib for sønden, och der at straffe den V-horsomme bisshop Jon for Norden, tha haffuer Wi nu afferdigett fornefnte Otte Stigsen til Eder met Wor Instruction, Siobreffue och andre Breffue, som fornefnte Axsell Juell, och Christopher Thrundsen skulle haffue met sig. Sammeledis haffuer och Otte Stigsen hos sig den Instruction, Soebreffue och huis andre breffue hand schall haffue met sig for sønden, udi huilche Instructioner och breffue, ati kunde forfare ald omstendig Leylighed, huor ledis fornefnte Woris befallings mendt

shulle

ſkulle handle dennem met den V-horſamme biſhop Jon for Norden och met dend meeninge Mandt paa Iſſlandt, och haffuer Wii forordineret Axſell Juell at ſkulle folge met paa fornefnte Reyſſe til Iſſlandt, paa det at der ſom de kommer udi nogen Handell, at de kunde raade och daade medt hannem, och at hand kand handle met de Geiſtlige Perſonner at de maatte bliffue ret vnderwiſte at Wor Ordinantze om Religionen maatte bliffe holdet wed macht. Dog wille Wii at fornefnte Chriſtopher Thrundſen ſkall were Woris Krigſſ Folch befallet, och lade dennem bruge efter hans Vnderwiſſning. Och ſkiche Wi Eder derhos Wort bref, thil fornefnte Chriſtopher Thrundſſen, och derudinden lade giffue hannem fornefnte Meening tilkiende at hand kand wide ſig der efter at rette ati wilde lade hannem offuer antworde ſamme Wort bref,. thi bede Wii Eder och begierre, at i wille thiltenche och giore Ederſſ allerſtorſte fliid till at Wore Skiibe maatte bliffe ferdige giort, ſaa at ſamme Reyſſe maa gaa for ſig det allerførſte nogenledis mueligt er, och haffue Wi ladet ſette Rom udi Woris Siobreffue, til Hofuidſſmendene och Skibenes Naffne, at i kunde lade dennem indtegne, och at i udi alle Maade her udtinden ramme och vide Wort Gaffn och beſte, ſaa Schibene maa bliffue ſtrax ferdig, och Reyſſen gaa for ſig. Der met ſkeer os ſynderlig till willige, och forlade Oſſ der wiſſelig til, befallendis Eder Gud. Datum ut ſupra. XXXVII.

XXXVII.

Til Indbyggerne udi Holum Stift om Lydighed imod Kongens Gesandte.

Wi Christian.

Heelsse Eder alle Wore undersatter, Prelather, Prester oc bønder oc menige almuen som bygge oc boe ofuer aldt Huole Stigdt paa Wort Landt Issland ewindelig med Gud oc Wor Naade. Wider at Wi nu hafuer afferdiget oss elskelig Axel Juel, Wor Mand Thiener oc Embidsmand udi Assmind Closter, oc Christopher Thrundssen Embidsmand udi Ebbeholdt Closter med thuende Wore Schibe oc med it Thal Krigsfolch, oc der med at løbe for norden paa Wort Landt Issland oc der giore den U-horsomme bischop Joen for Norden hans thuende Sønner oc Schuogger oc alle hans Auhenger, som U-thilborligen hafuer ſkichet thennem imoed oss, Nederlag oc strafue dennem som wedbor, oc hvilche af Eder som wille giore thennem Hielp oc bistand oc imoedstaa fornefnte U-horsom bischop Joen oc hans Anhang oc giore dennem Nederlag, tha skall thet wære hver thilgifuit aldt huiss hand sig imoed oss forseedt hafuer. Thi bede Wi Eder alle oc huer serdeelis strængeligen biude, at J ere fornefnte Axel Juel oc Christopher Thrundsen horige, lydige oc

folgachtig udi huiss Maader the Eder paa vore wegne thilsigendis worder oc af Eders yderste macht oc Formue ere behielpelige at giore fornefnte bischob oc hans Anhenger Moedstand. Sammeleedis at i oc paa beleilig thid eder forsamble, naar oc huor fornefnte Axel Juel oc Christopher Thrundsen Eder om thilsigendis worder, oc tha rette eder epther at suerge os oc Hoybaarne Første Hertug Frederich, Wor Kiere Son oc eptherkommere Konninge i Daunmarch oc Norge Huldshab oc Troe Thieniste, som i oss, Eders rette Herre oc Konning plichtig ere. Wi wille igien lade Eder holde wed Lov Scheel oc Ret, ey thilstedendis nogen af eder at uforrettis i nogen maade fordrister sig nogen thil enthen Geisslige eller werdtzlige herimoed at giore eller oc giore fornefnte bischob eller nogen af hans Anhengere nogen Hielp eller bistand, thet were sig i hvad maade thet heldst were kand, da schal fornefnte vor befallingsmand lade strafue then ther for paa Lif oc Gods. Her kand huer wiide for shade at thage sig ware. Datum Flensborg Torsdagen post Dominicam Qvasi modo geniti. Anno 1551.

XXXVIII.
Breff som indkom medt Christopher Trandssen oc Axel Juel.

Christian

Christian met Guds Naade etc Vor Gunſt til forne. Vider at ſom dig vell uden Tuifuel vitterligt er huorledis at den V-horſom biſcop Jon for Norden hafuer grebet oc fanget vor Superintendent for Synden oc opgrafuit den Super-intendent, ſom til forn var for Synden, oc ladet hannem begrafne uden Kirke-Gaarden, oc ſat en af vore Laugmænd af ſit Embede oc en af hans Sonner i det Sted til Lougmand med mange andre V-tilborligend V-trohed ſamme biſcop ſig emod oſſ beviſt hafuer da effterdi Vi forfare, at du altiid hafuer ſkicket oc handlet dig emod oſſ, Vore Fogl. oc Folck ſom en Tro oc horſom Vnderſaatte bør at giore, bede Vi dig endnu oc ville, at du ſkicker dig herefter, ſom en vor Vnderſaatte bør at giore oc er vore befalningsmend, ſom Vi endnu med vort Krigs Folk forſkickendis vorder, horige, lydige oc følgagtige udi huis Maader de dig paa vore veigne tilſigendis vorder oc aldeelis ingen Hielp eller biſtand giorer fornefnte biſcop eller nogen hans Anhænger i nogen Maade. Vi ville vere dig en Naadig oc gunſtig Herre oc Koning oc lade dig holde ued Loug, Skiel og Ret oc ei tilſtede dig at ſkee nogen Vret, her vider at rette dig efter oc lader det ingen lunde. befalendis dig Gud. Gifuit paa Vort Slott Flenſſborg Torsdagen neſt effter Sondagen Qvaſi modo geniti. Aar M. D. Lj.

Vnder Vort Zignett.

udi

Udi Breden havde Sal. Professor Magnussen skrevet: Til Dada Gudmundsonar úr Ettartølu bók Sr. Þordar i Hitardal. d. er. Til Dade Gudmundsen udaf Stamm-bog Hr. Thords udi Hiterdal.

XXXIX.

Tisse eptherschreffne Kongl. Majest. Wndersotthe paa Islannd finnge Breff som her epther følger, Datum Flensborig Torsdagen post Sondagen Quasi modo geniti Aar 1551.

Orm Stullessenn Laugmannd Nordenn oc Westen paa Islannd.
Dado Bonde Gudmundssen wti Snocksdal.
Erland Torvardzsen Laugmannd Synden oc Osten paa Islannd.
Pouel Hussesson paa Liderennde.
Oolff Eynerssenn wti Dal.
Biarne Erlendssen til kedelstade.
Biornn Jonnssenn paa Eivindaraa.
Torloff Grimdsson paa Modrevelle.
Torstein Fynbogssenn paa Haffrefelstungu.
Jonn Magnussenn paa Svalbard.
Orne Jonnsenn paa Draffleſtade.
Eggel Jonnssenn paa Skardet.

Christiann

Christian. etc.

Vor gunst tilffornn. Widt att som teg well wden thwiffvel witherligt er hvorledes att thend whorsom Byscop Jonn for norden haffver grebit oc fanget Wor Superintendent, som tilffornn wor for synndenn oc ladit hanndem begraffve wdenn kyrkegaardenn oc satt enn aff Wore Laugmenndt aff sit embit oc enn aff hanns söner i hanns sted til Laugmanndt mett mange andre wtilborligen oc wtrohed samme biscop seg emod oss bevist haffver. Tha eptherthii Wi forfarer att thu alletiid haffver skicket oc handlett seg (teg) imod oss Wore Fogethe oc Folck, som en troe oc hørsom wndersotte burde at giore. Bede Wi teg endnu oc wille, att thu skicker teg her epter, som en troe wndersotthe bor att giore oc est Wore befallingsmennd som Wi tid nu mett Wort Krigsfolk forskickeñde worder horige, lydige oc folgacktige wdi hvis maade the theg paa Wore wegne tilsiigennde worder oc aldelis ingen hielp eller bystand giore fornefnte biscop eller nogenn hans anhenngere i nogenn maade. Wi wille were teg enn naadig oc gunstig Herre oc Konnge oc lade teg holle wed loug, skiel oc rett oc ey tilstede teg att ske nogen wrett. Her widt att rette teg epter oc lade theth ingenlunde, befalendis teg Gud. Datum ut supra.

Dette Brev er efter Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 304. Det synes snarere at være skrevet til Een, end til Mange, og naar man holder det imod det her næst foregaaende, saa synes det at være det samme. Her er da muelig skeet en Forbyttning: her maae og være indløben en Udskriver- eller Tryck-Feil og disse Ord udeladte: " for synndenn oc " opgrafvit then Superintendent.

XL.

Beskiærmelses Brev for Hr. Gisle Jonssen.

Vier Christian med Guds Nađ Danmerkur, Noregs Vendis og Gottis Kongur, Hertuge udi Slessvich, Holsten, Stormarin og Dyttmarskin, Greife uti Oldinborg og Delmenhorst, Giorum ollum viturlegt, ad Vier af vorre serlegre Giædskú og Náđ hofum teked, medteked og under oss teked þennan brēfvísara Herra Gýsla, hann, hans Hussfrú, Born, Hiu, Þienara, Gots hræranlegt og óhræranlegt, hvad helst þad er eda nefnaz kann, ad avngvu undanteknu, under vora Konglega Hesd, Vernd, Frid og beskierming, sierdeiles til at byskierma forsvara og fradraga þúnga til alls Rett-

ar

ar. þá so ad þad skal vera hvorium frítt honum til ad tala á þíngum og annarstadar, þar hann loglega til retta kalladur er, og þar til retta standa fyrer hvorium, sem hafa nockud til hanns ad tala. Þvi forbiódum vēr ollum, hvorium sem eru, eda vera kunna, serdeiles vorum Hirdstiorum, Embættesmonnum og ollum audrum fyrrnefndann Herra Gýsla hier imót á Persónu, Hussfrú, bornum, Hiúum, þienurum, Gotze hræranlegu og óhræranlegu, eckert undanteked, epter þvi sem fyrrskrifad stendur, ad hindra edur i nockurn máta forfáng ad giora, under vora Konunglega Hefnd og Reide. Gefed uppa vort Slot Flensborghús, Fimtudaginn næstann epter Qvasi modo geniti Sunnudag Ar. M. D. Lj. Under vort Signet

Christian.

Oversættelse.

Vi Christian med Guds Naade Danmarkes, Norges, Vendes og Goters Konge, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren og Ditmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst. Giore alle vitterligt at Vi af Vor synderlig Gunst og Naade have taget, annamet og undfanget denne

ne Brev-viser Hr. Gisle, hannem, hans Hustru, Børn, Hion, Tienere, Gods rørendes og urørendes, hvad helst det er eller nævnes kand, intet undtaget, under Vor Kongel. Hegn, Værn, Fred og Beskiærmelse især til at beskiærme, forsvare og fordagtinge til alle Retter. Dog saa at det skal staae eenhver frit fore hannem til Tinge og andensteds at tiltale, naar han er bleven lovlig stævnet, hvor han da skal staae til rette for eenhver, som har ham noget at tiltale. Thi forbyde Vi alle, hvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Lænsmænd, Embedsmænd og alle andre forbemældte Hr. Gisle herimod paa Person, Hustru, Børn, Hion, Tienere, Gods rørendes og urørendes, intet undtaget, eftersom forskrevet staaer at hindre eller i nogen Maade Forfang at giøre, under Vor Kongel. Hævn og Vrede. Givet paa vort Slot Flensborghus, Torsdagen næste efter Qvasimodogeniti Søndag Aar M. D. Lj. Under vort Signet.

Christian.

XLI.

Eggert Hanssen paa Island fick Breff Dat. Flensborg Torsdag post Dominicam Qvasi modo geniti 1551.

etc. Giøre alle Witterligt, att thenne Breffuisser Eggertt Hansson haffuer haffd for oss ett obett beseglett pergements Breff, som hogbornne Forste Konning Hanss Wor kere Her Faderbroder

her vdgiffuit haffuer, Indholdindis att fornefnte Eggertt Hansſons Faders Fader Eggertt Eggertſſon oc hans Egtebørn oc Affkomme mue haffue Friihett oc Frelſſe, ſom andre Riddere oc Swenne haffue, udi Wort Riige Norge till euig Tiidt, mett Skiold oc Helm, dog Kronnens Bondergoß oc Kiobſtedzgoß vdi alle Maade vforkrenckitt, ſom ſamme Breff meth Ord oc Artickle oc Skiold oc Hielm thervdi malett, vduiſſer oc indholder, huilcket Breff, Wii aff Wor ſynderlig Gunſt oc Naade, haffue fuldbyrd, ſamtyckt oc ſtadfeſth, oc nu mett thette Wort obne Breff, fuldbyrde, ſamtycke oc ſtadfeſte, ved ſin fulde mackt att bliffue wid alle ſine Ord, Puncter oc Artickler, ſom theth udi alle Maade vduiſſer oc indholder. Cum inhibitione ſolita. Datum ut ſupra.

Dominus Rex manu propria ſubſcripſit.

XLII.
Kerſtine Eyolffzsdotter fick Breff ſom her epter folger: Datum ut ſupra. (Flensborig Torsdagen neſt epther Søndagen Qvaſi modo geniti. Aar 1551.)

Wii Chriſtiann etc. Giore alle vitterligt att then breeffviſerſke Keſtine Eyolffsdaather haffver ladet berette for oſſ

 hvor=

hvorledis henndis broder wed naffn Gysleff Eyolffzssenn nogenn tiid sidenn forkedenn woltog oc belaae hiinde. Tha haffve Wii aff Wor synnerlige gunst oc naade, saa oc paa thet fornefnte Kerstine Eyolffz daatter maa bliiffve erlig giifft haffve Wii omdragit oc tilgiffuit fornefnte Kestine Eyolffz daatter alt hvis rett oc rettighedt, som hun til oss oc kronenn for samme sag fallenn er oc ey hennde thet att foruidis epter thenne dag i noger maade. Thy forbiude Wi alle, cum clausulis consvetis. Dat. ut supra. 1551.

XLIII.

Om trende Bededage at skal holdes.

Christian mett Guds Naade Danmarckis Norgis Vendis oc Gottis Koning etc.

Wor synderlige Gunst tilfforn. Wiider att Wii formercke att mangesteds vti vortt Landtt Islandtt formeris Synd oc vndskaff oc Ceremonier icke holles veedt maktt om Guds scich, hellige ordtt oc Evangelium, tha paa thet, att Guds store forthornelsse syndtt oc vndskaff maa afleggis oc fortientte straff oc pine maa naadeliigenn affvendis, oc hver viille rette sig sielff mett penitens

oc

oc bederring, haffue vii nu mett vortt elskelige Danmarkis Rigis Raadtt, som nu her hos oss til stede ere bevilgett oc sambtyckt, att vti alle Sogne Kierrker offuer vort Rige Norge, skall holles trende bededage. Thi bede vii etther oc ville att i mett thet allerførste etther mueligtt ere oc thette vortt breff etther tilhande kommendis vorder, bestiller thet saa offuer allt Skalhollt Stigtt, att ther holles vti hver Sogne Kierke trende Bededage oc att i sielff berammer ther till 3. beqvemme dage, oc thesligste mett Fasten meße att holle oc Letanie prædiken oc atti ther hoes ville haffue flittige oc goed inseende mett, saa att Synd oc Vndskaff motte nederleggis oc affuendis thet mieste etther mueligtt er att giore, som vii etther til troe oc j paa Religions vegne pligthiige ere. Her viider att rette etther epther oc lader thet ingenlunde. Beffalendis etther Gud; Schreffuitt paa vort Slott Kiopnehaffnen tisdagen nest epter Sancti Dionisii dag. Aar etc. **M. D. Lj.**

Under vort Signett.

Neden under stoed: " In dorso. Oss elskelig Hederlig oc hoglerdend mand " Her Mortthenn Superintendentt wti Skalholtt stigt paa wort Land " Islandtt.

XLIV.

Hr. Olafer Hiallteson bestilles til at være Biskop.

Wii

Wii Christian med Gudz Naade etc.

Giøre alle vitterligt at vi hafve forordineret, tiltroet och befalet och nu med dette vortt obne bref, forordne, tiltroe, befale och fuldmakt gifue oss Elskelig Her Oluff Hiallteſen at vere Superintendent och ofuerste Tilsyns mand ofuer allt Holestifft for Norden paa vortt, lannd Issland, der at drage om kring och hafue goed tilsiun med alle geistlige Sager, och prædiche och lære Gudz ord och dett hellige Evangelium reent och klart for almugen och visitere alle Sogne-Kercherne och hafue flittig Tilsiun, saa Gudss Ord och Evangelium prædichis och læris reent och klart ofuer alt Stigtet, och at Religionen holdis ved magt, och i alle Maader rette sig efter de vor obne brefue, Reformotz och Ordinantz, som vi hannem medgifuet hafue. Thi bede Vi och biude alle vore kiere troe Undersotte ofuer alt fornefnte Holestifft boendis, at i fornefnte Her Oluff Hiallteſen udi samme sitt Superintendentz Embede paa vore veigne, er bestandige, och hannem her hos handheffue och beshierme. Disslige ste biude Vi meenige almue geistlige och verslige ingen undertagen der sammestedtz at rette Eder efter samme vor Reformatz och Ordinantz, som hand Eder udi saa maade paa Wore veigne

veigne forgifuendis vorder, de udi alle maade at fuldgiøre, vedtage och holde, efterſom de udi alle maade udviſſer och indholder, ladendis det ingenlunde. Gifuet paa Vort Slott Kiøbenhafn Sancti Galli Confeſſoris daug Aar M. D. Lj.

Under vort Zignet.

Christian.

XLV.
Om Præſte-Børns Arv.

Wii Christian med Guds Naade etc. Giøre alle vitterligt at vi af vor ſynderlig Gunſt oc Naade hafver undt oc forlofvitt oc med dette vort aabne brev forlofve at alle de Præſte, ſom gifte ere oc gifftis kunde effter denne dag ofver alt vort Land Iſland, da ſkulle deres born oc Effterkomme tage arf efter Fader oc Moeder, ensſom efter andre verdslige egte Perſoñer. Da forbiude vi alle i hvem de ere eller helſt være kunde, ſærdeles vore Fogeder, Embedzmænd oc alle andre over alt fornefnte vort land Iſlandt att giore fornefnte Egtegiffte Præſter eller deris egteborn nogen hinder eller Forfang paa deris arfve, efterſom forſkrefvit ſtaar, ſaa fremt de icke ville hafve voris vrede oc ugunſt. Gifvet paa vort Slott Kiøbenhafn paa Sanct Galli Confeſſoris dag, da ledet var fra Guds byrd 1551.

XLVI.

Erennde oc Verffue som Wii Christian mett Guds Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Koning, Hertug vdi Slesuig, Holstenn, Stormarnn oc Dyttmerschenn, Greffue vdi Oldeunborg oc Delmennhorst haffue tilltroett oc befallett Oss Elskelig Pouell Huittfeldt Wor Mandt oc Tiener paa Wort Lanndt Islañd att vdrette.

Forsth effterthi Wii nu er kommen wdi forfaringe ingenn almyndelige scholer att were ther paa Wortt Landt Island oc therfore findis faa lerde eller duelige Prestmenndt vdi bibbelske schrefftt att were forfarenn thett till stor seelswonde oc farlighedt. Tha paa thett att saadenn forblindelsse oc wanuittighedt kunde heer efftex aff stillis, Guds hellige renne ordt maatte leris, predickes oc forkynndis, enn Crestelige Religionn ther mett alt (att) bogge. Tha wille Wii att effter thenne dag skall funderis, stigtis, oc upphol-

holdis først huos Skallholtt domkircke en almyndelige scholle oc ther huos enn leerdt gudtfrogtige scholemester, saa oc tuende locatter oc .xL. personner samme skole att besoge oc tesliigeste huos Huole domkircke enn schole, enn scholemester oc tuende locatter, saa oc .xxiiij. personer thennom att tillholle huos domkirckenn dageligenn att synnge oc leße bibelske sangenn oc leßning effter som tillforun giordis oc sangis heer huos domkirckenn de tempore oc vdi saa maade thennom att visitere oc bruge huos kirckenn vdi bibelsk sanng oc lesninng att naar som helst att nogenn aff landzpresternne affdoede oc affginge tha skulle sognefolckett viide att haffue theris tillflugtt till samme scole oc domkircke om huilckenn personn tha lengst oc best haffuer leerdt oc skickeligst war till thett preste embide igienn att komme. Therfor skall forneffnte Pouell Huittfeldt mett begge Superintendenterne oc Biscopernne saa oc voris Fogett oc Befalingsmandz offuernerlesse-offuernege oc tilligge mange hundritt oc Quigelle effter landzens wiiss som skall aff stigtternis godz vdleggis til fornefnte scholemesters locatters oc the fornefnte personirs ther huos skolenn leris oc vpholdis skall till theris vnderholling klede oc bogger att ennhuer aff samme skolemester oc locatter skall selff wiide att kreffue oc vpbere saadann synn renntte aff bondernne oc tiennernne paa godzett side oc selff ther offuer megtige att were paa thet att ingenn gieriige

 eller

eller vskickelige biscop skulle thennom samme renntte forhindre oc samme skole oc religionn ther mett igienn att nederleggis. Siidsdenn wille Wii ydermere lade Wore breffue ther om vdgaa oc saadanne ordning oc skick skall bliiffue warennde oc bestendige.

Skall oc forneffnnte Pouell Huittfeldt thett saa huos begge Superintendenternne aff Skalholtt oc Huole Stiftt forhandle att the ingennledis tillskicke eller forordiinere nogenn theris suogere eller slegtinge ther verdzlige personner ere eller nogenne legemendt at were prowestere eller officialler seg mett religionenn att befatte menn allene the prestemenndt, som best ere leerde oc mest gudfrøgtige ere.

Skall oc forneffnte Pouell Huittfeldt offuerantuorde her Mortenn Superintendentt til Skalholtt stifft altt biscopsdoms oc samme Stifftis godz vndertagett huis ther aff till scollenn locaternne oc the personner ther aff holdis kanndt vdleggis skall effter som forskriffuitt staar att haffue vnder synn hanndt vdi saa maade att forneffnte her Mortthen skall ther aff giøre oss eller Wor befallings manndt aarligenn gode rede oc klar regennskaff for altt huis samme biscopsdoms godzs kandt seg wiider forstrecke endt till forneffnte Superintendendz redelige vnderholling effter som Wii mett Superintendendz aff Holle stigtt haffue ladet hanndle saa lennge Wii anderledis ther om tilsiigendis worder.

Sam=

Sammeledis skall handt oc formane begge Superintendenterne saa oc Wor fogett oc befallingsmañdt att the troeligenn vnderuiser oc forholler huer manndt ther paa Islanndt rettferdigenn att tiiennde aff fisk oc andett effter som aff gammell tiidt werett haffuer oc thenn att delis oc skiifftis vnder oss kirckenn oc prestenn effter Wor Ordinandz lydelsse.

Skall oc Pouell Huittfeldt tillskecke Eggert Hannssenn som nu er paa Islañdt till en fuldmegtige fogett offuer altt Islandt oc skall handt suere Pouell Huittfeld paa Wore wegñe till saa lenge att Eggertt Hañssenn kandt efter leylighedenn giffue seg ther fran landett oc siidenn selff personnligenn till oss at giore oss synn edt. Skall oc Pouell Huittfeldt tillsiige menige almue paa Islanndt att the ere Egertt Hanssenn paa Wore wegne horige, lydige, folgagtige oc bestanndige oc Pouell Huittfeldt att anttuorde Egertt Hanssenn ett folgebreff till lanndett oc enn credenntz Wii Pouell Huittfeldt mett seg giffuit haffue.

Item skall Pouell Huittfeldt befalle Egertt Hanssen altt biscop Jons sonners oc suogers gods, som oss tilldømptt er; Dog att handt skall giore oss aarligen gode rede oc regennskaff therfore oc altt att komme oss til beste huis ther aff vppeberendis worder.

Framdelis effterthii endnu mange aff the vdsleger mendt som mett waar att slaae the Kiopnehaffns fogett oc tienner ihiell ere

romdde for samme vchristelige gierninger. Tha skall Pouell Huittfeldt giore synn største fliidt till att handt kandt offuerkomme samme vdsleger menndt oc thennom att lade komme till alting oc ther thennom att lade wederfaris huis Islandz loug oc rett er oc till altinge lade forkynnde Wortt obne breff om samme vdsleger menndt oc mordere som Wii Pouell Huittfeldt haffue ladett offueranttuorde oc ther som samme mordere icke kunde offuerkommis eller bliiffue staffuit fore indt Pouell Huittfeldt drager aff Islanndt tha skall Pouell Huittfeldt befalle oc fuldmakt giiffue Egertt Hanssenn att handt skall giore fliidt ther till att samme skalke maa bliffue straffitt oc forbyude nogenn att husse eller heele thennom emodt Wortt obne breffs lydelsse.

Skall oc Pouell Huittfeldt flitteligenn forfare paa alting om ther er nogenn laugemenndt laugerettismenndt oc sysselmenndt paa Islanndt som icke ere oss troe eller nottige oc duelige att staa theris embede oc kaldt fore. Tha skall handt mett then menige mandt thett offuerwege oc findis ther nogenn, som vduelige ere. Tha skall handt haffue fuldmaktt mett then menige mandt att skicke ther andre gode forstandige oc duelige mendt vdi theris stedt till laugemenndt, laugrettismenndt eller syssellmenndt som wille were oss huldt oc troe oc hielppe huer mandt (till) loug oc rett.

Item effter thii att Wii ere kommen vdi forfaringe hvorledis mange wdlenndiske menndt tilldrage thennem jorde oc Gaarde paa Islan̄dt

Isländt udi theris gieldt oc Kroninn ingenn rett eller rettighedt ther aff bekommer. Tha skall Pouell Huittfeldt tillsiige Egertt Hanssenn oc Laugemenndenne paa Islanndt att the skulle holle saadann skick mett samme Jorde oc gaarde paa Isländt att ingenn udlenndiske manndt maa tage jorde gaarde eller eyenndom i synn gield emodt Islanndz laug. Medenn ther som nogenn Islendiske Indbøggere er nogenn udlendiske mandt nogett skyldige oc icke kandt aff stedt komme thett att betalle oc haffuer jorde oc gaarde under seg. Tha skall samme Jorde oc gaarde settis oc worderis for penndinghe oc gieldernis neste slegt att annamme samme jordt oc udlegge saa mannge pendiinge igienn som settis oc worderis fore till att betalle udlendernne mett.

Sammeledis skall Pouell Huittfeldt sette Closterne paa Islanndt paa affgiifft eller regennskaff huilckett hannom syniis oss best oc notteliigsth oc gaffnnliigst att were dog att handt befaller oc tillskicker gode troe menndt till samme Clostere som wille were oss huldt oc troe.

Item att Pouell Huittfeldt paa Wore wegne lader tillsiige att Wii icke kunde lade udi thette Aar for attskellige leylighedt skyldt forskicke tuennde skibe mett thymmer till hole kirckis oc scole bygning till Isländtt Wii wille thette neste tilkommendis aar lade samme skiibe lad mett tymmer framkomme. Item

Item Pouell Huittfeldt skall giore synn største fliidt till att forskaffe oss enn wiisse Jordbog paa aldt thenn gieslig oc werdzlige rentte oc. rettighedt offuer altt Islanndt oc wdi thesse oc alle andre erende, som Pouell Huittfeldt wedt att vdrette paa Islandt som kandt komme oss till gaffn oc gode skall hand vende synn største fliidt till saa the mue troligenn vdrettis effter som Wii hannom tillstroer. Datum Drottningborg søndagenn Reminiscere. Aar etc. M. D. L. paa thett andett

vnder wortt Signnett.

Huorledis Scholerne skulle holdis paa Islanndt eptersom Hoffuidzmanden befalede.

Thissi effther schriffne Artikle schulle huer Biscop holde paa Islanndt medt deris scholer, huilchet Jeg paa Kongel. May. wegne hafuer tilsagt och befalede thennom effter Høgbemellte Kongel. May. wilge. Skall huer bisper holde en god schole och ther wdi 24 scholepillter for Guds schyldt huilche hannom medt scholemesterenn siunis best thil faldne och schulle ingen af dissi 24. indtagis wdi samme scholer wden the som wille loffue ther wed att bliffue och wel att leve oc syden thiene Gud och Kirkenn huor the blefue thil kaldne.

kaldne. Item schall hver bisper holde en Scholemestere wdi fornefnte Schole, som schal lere samme pillter och en Hører hvilchen scholemesteren siunis best. Item schall hver bisper giiffue thil lønn huor aar siin Scholemestere 60 daller wdi Smør, Wadtmell, Fiske, daller, eller Sølff eller andre ware huad handt will hafue och schall thet giellдis hannom wdi god och hæffuelig thiidt och schall fornefnte Scholemester haffue aff biscopen thil syn Kost huort aar it gott nødt, fiire gamle faar, sex tønner mallt, tre tønner meel, en tønne Salltt, en tønne Smør, tho hundrett Fiske och ther thil Melk och Skyr naar hannom behoff giøriff. Item schall fornefnte Hører eller Locat, om Scholemesterenn siuniff hannom att kunde sitt Embede och Kald wel forstaa haffue thill lønn huort aar tiuffue daler wdi fornefnte gode ware och god och thilboreliig Kost saa handt maa well hielpis.

Item schall biscopinn holde fornefnte Scholepillter medt good Mad och drick paa lanndsins wiiß, saa huor aff the første fannger paa Fische dage thill huort maall en fierde part af en gild Fisch och ther thill Smør; men om Fischen er iche saa møgit thil, tha

 schall

schall thennom giffuis Rage och anndet i stedenn; men thii mindre schal giiffuis huor thennom giffuis fierde partett af en god fisch doch handt er iche gillder eller en halff thiifkling och Smør och ther thill Melk och Skør. Och naar Kiød spissis att the daa faa saa møgitt the kunde hielpis, och schall ther leggis Søell och anndet paa lanndsins wiisse paa bordit medt om the kunde haffue mere behoeff end nu er sagth. Item schall thennom och giiffuis mad wdi thimeligh och hæffuelig Thiidt paa thett att der iche forsomer deris Lectier eller bliiffuer wtiidige thil Lectierne att høre, som er først thill Klocken er thii om formiddagen, och siden thil Klocken er sex om afftenen wdi thet seniste. Item om saa kunde skee att nogen af thennom bliffue siuge eller kranke daa schall thennom giiffuis sødt fische eller blødt Fische om handt faaest och nogenn heed Melk saa møgit huer dag att huer af thennom faer en mark Melk thil huert maal i thet minste eller meer om thet giøriff thennom behoeff fore och schall ditte giiffuis thennom hiemme paa stadenn eller Biscops gaarden och iche forsenndis thill Stadarbolenn eller andersteders fraa theris Lectier. Item schulle fornefnte Skolepillter haffue Wadmells Kleder saa att the kunde were wfrøsne, saa att huer aff the første faar huort aar thi alner welmel thil Kleder och huer tho pillter Reckewod att ligi wdi och schall hun giiffuis thennom huert anndet Aar. Och the mindre pillterne huer .7. allner thil Kleder och saa en Reckewode som for er sagth thil att ligi wdi och thette giiffuis thennom wdi thilborelig thiidt om Michels Messe. Item schulle

le Bisperne hollde fornefnte Scholepillter bøger och pappiir faar saa møgit the kunde hielpis medt them som fattige ere. Item schall thennom faeff liuff wdi Scholenn saa møgitt the kunde hielpis medt i baade Lectier och siden naar the gaaer aff Scholenn att the tha faaer en lampe eller liuff att the kunde repetere deriff Lectier wed och gange thil theris Senng medt.

Item schulle fornefnte Scholepillter icke sendeff bort eller forhindriff fraa Scholenn och theris Lectier enten medt fred. Arbøde eller nogen anden Thøffuelse men de sculle alle der bliffne wed Scholen winther och Sommer och iche ther fraa hindris wdi nogen maade.

XLVII.

Docter Peder Superintendent i Selland Stigt fick breff etc.

Christian. etc.

Vor synnerlige gunst tilfforn. Wiider att Wii haffue affierdigett off elskel. Pouell Huittfeldt Wor mand oc tienner att skulle drage till Wort land Islanndt oc ther mett Wore Superintendenter ther sammestedtz forordinere thueme scholler oc tilleggħe thennom aff thenne geistlig Renthe till scholens Lucater oc Pefflingers wnderholdning eptther som fornefnte Pouell Huittfeldt etther ald leylighedenn

 ther=

ther om beretthe kandt. Thi bede Wii etther oc begere atti nu wille med ald fliid wnderuisse her Oluff Superintendent for nordenn paa Island att hand mett ald fliid wille fiordere Religionenn att thett motthe kome vdi en god Christelige skick att Gudz hellige ord oc euangelium maa retteligen predickis oc forkyndis, oc atti wille wti liighe maade tilsckriffue her Morthenn Superintendent for søndenn paa Island att hand oc skicker segh tilborligenn i alle maade mett Religionen att forstiordere saa eptther som Wor Instructionn som Wii Poffuell Huitfeld mett seg giffuet haffue indholder, oc atj ville nu strags forskicke mett Poffuell Huitffeld .II. Perssoner, som kand brugis till skolemester oc .II. perssoner till Lucater paa fornefnte Island. Ther mett skeer oss synnerligenn till willie oc forlade oss ther wisseligenn till. Dat. Drotningsborg sancti Gregorii affithenn. Aar etc. M. D. Lii.

XLVIII.

Her Morten Bisskop paa Island fik Brev, som følger.

Vi Christian etc.

Giøre alle vitterligt, at Vi have tiltrodt oc befalet, oc nu med dette Vort aabne brev tiltroe oc befale Os Elskel. Her Morten Superinten-

perintendent udi Skalholts Stift paa Vort land Island at maa oc skulle herefter oppebære ald den Rente oc Rettighed ihvad det helst er eller nevnes kand intet undtagen, som hører til Skalholts Stift til saa lenge Vi anderledis der om tilsigendis vorder, oc at samme Rente forvendis til Superintendentens oc Skolens Underholdning, saa meget der til behov giøres efter vor Instructs Lydelse Vi Os Elskelige Pouel Huitfeld nu haver medgivet, desligeste til Kirkens bygning oc hvis hand der over igien beholdendis vorder, skal hand aarligen giøre Os derfor gode Reede oc Regenskab. Thi bede Vi oc byde alle Geistlige oc Verdslige, som bygge oc boe over alt Skalholts Stift paa Island at I herefter rette Eder efter at giøre oc give fornefnte Hr. Morten paa Vore vegne ald hvis Rente oc Rettighed, som I Skalholt Stift med rette pligtige ere at giøre oc give, oc I af gammel Tid giort oc givet haver. Hand skal igien skicke siig mod Eder baade udi Lærdom oc Levnet, som en Christen Biskop bør at giøre. Thi lader det ingenlunde. Givet paa Vort Slot Dronningborg Sancti Gregorii dag. 1552.

XLIX.

Egert Hanssen Fogett paa Island fick bref, som herepter følger.

Christiann

Chriſtiann etc.

Vor gunſt tilffornn. Wiidt att Wii haffue befallett oſſ elſkelige Pouell Huittfeld Wor mandt oc tienner att ſkulle paa Wore wegnne giiffue teg nogne Wore erende oc werffue tilkiennde epter ſom Wores beſeglett Inſtructionn, ſom Wii hannem mettgeffuett haffuer ydermere ther om wduiſſer. Thii bede Wii teg oc wille att thu haffuer hannom betroed i ſame erende ligeruiis ſom Wii teg ſielffue perſonlegen till ordtz wore oc lader teg welluelligenn findis wdi alle erinde hues hand teg paa vore vegne biffallendis worder ſom Wii teg tiltroer oc thu thin retthe Herre oc Koning plegttig eſt. Ther Wii oſſ viſſeligenn tillforlade oc lader thett ingenlunde. Beffallindis teg Gudtt. Scriffuitt paa Wortt Slott Drottningsborg Sancti Gregorii dag Aar etc. M. D. Lij.

L.

Breff till menige almuue offuer allt Iſlanndt, ſom heer effter følger.

Chriſtian. etc.

Helſſe etther alle Wore wnderſotte giesliige oc werdz liige laugmend, laugrettis menndt, ſyſſellmenndt, bønder oc menige al-

almue som bygge oc boe offuer altt Wortt landt Island euindeligenn mett Gudt oc Wor naade. Wiider att Wii haffue befalett oc tilltroett oss elskelige Egert Haussenn att vere Fogett paa Wort landt Islandt oc paa Wore wegne oppebere huis Koninglige rentte oc rettighett, som oss oc Kronin offuer altt Islandt tillkommer, thett were seg toldt landskyldt oc aldt andett ehnadt thett helst er eller neffnis kanndt intthett wndertagett till saa lenge Wii anderledis therom tillsiigenndis worder. Thii bede Wii etther alle oc huer serdelis strengeligenn byude atti retter etther effter att were forneffnte Egertt Hannssenn horige, lydige oc følgagtige vdi huis maade handt etther paa Wore wegne tillsiigendis worder. Giorendis oc giiffuendis hannom oc ingenn andenn paa Wore wegne etthers aarlige landskyldt, toldt oc andenn rettighedt som i oss oc Norgis Krone met rette pligtige ere oc i aff gammel tiidt giordt oc giiffuitt haffue. Handt skall igienn holle etther alle oc huer serdels vedt Norgis Loug skeel oc reet oc ingenn aff etther tilstede att vforrettis vdi nogenn maade. Samledis skall forneffnte Egertt Hanssenn were pligtig aarligenn att giøre oss gode reede oc regennskaff for altt hvis som handt paa vore wegne paa forneffnte Islandt vdi saa maade aff wor oc Kronins rente oc rettighedt vppeberendis worder. Datum Drottningborg Sancti Gregorii Pape (dag) Aar etc. M. D. L. ij.

LI.

LI.

Obett breff som Pouell Huittffellt fick mett seg.

Wi Christiann. etc.

Helsse etther alle Wore wnderssotthe Laugmend Laugrettismend Szisselmend Bonder oc menige almuge som bygge oc boe offuer altt Wort land Island euindeligen mett Gudz oc Wor naade. Wiider att som etther alle oc huer wtthenn tuiffuel witterligt er huorledis mange som mett wore att wdi hiielslae oc formorde Wore wnderssotthirs Borgemester oc Raadmendz wdi Wor stad Kiobnehaffnn Fogitt oc tienner oc nu samme skalcke oc wdsleger mend som slig wcristelig gierning giortt haffue ere romde oc mand icke kand thennom bekome oc haffue therfor nu beffallett oss elskel. Pouell Huittfeld Wor mand oc tienner att hand skall med ald fliid sette eptther thennom oc huor hand thennom kand offuerkome skall handt lade thennom wederfaris saa mogitt som rett er. Thi bede Wii etther alle oc huer serdelis strenngeligenn biude atti aff etthers yderste magtt oc formue ere fornefnte Pouell Huittfeld eller oc oss elskelig Egert Hanssenn Fogitt paa Wort land Islandt behielpeliig att the kunde paagriibe oc wederf-

derffaris offuer same missdeder oc wdsleger mend saa mogitt som rett er. Teslegeste forbiúde Wii nogenn thennom att húse, helle eller y noger maade att giore bistand saa fremptt att huilcken som findis her emod att giore att themn will icke straffis ther for som en whorsom wndersott oc som thenn wore breffue oc budt icke agtte wille. Thii lader thett ingenlunde. Giiffuitt paa Wortt Slott drottningborg Sancti Gregorii dag. Aar etc. M. D. Lij.

Wnder wort signett.

LII.

Til Dade Gudmundsen om det samme.

Christiann mett Guds Naade Danmarck, Norgis, Wendis oc Gottis Konning etc. Vor Gunst tillfornn. Wii giffve teg tillkennde att Vore Befalingsmenndt, som Wii mett Vore Orloffs-Skiibe nu siidst afferdigett haffde till Vort lanndt Isselanndt haffer Oss berett att thu haffver ladett teg troligenn befundett udi then Handell mett the Uprorske Biscop Joenn oc hanns Sonner oc Anhengere; Saa att the for theris Misgerninger haffve staaet theris Rett, hvorfor Wii teg Gunstligenn betacke. Bedenndis teg endnu oc ville, att thu

 villt

villt vende din største Fliidtt till att the Udslegermenndt som haffve slagett Oss Elskel. Baffgemester oc Raadmenndts udi Vor Stadt Kiøpnehaffn Tienner udihiell, att hvor thu thennom kandt ofverkomme att the motte bliiffve tillstede holdenn, oc siidenn kunde fonge theris tilborliige Straff. Att thu bode udi thesse oc alle andre Maade villt lade teg hørsommeligenn findes oc troligenn som en troe Undersatte bør att giøre modt synn Herre oc Konning. Ther Vii Oss visseligenn tillforlade; Befallendis teg Gud. Skreffvit paa Vort Slot Drottningborg Sancti Gregorii Papæ dag. Aar etc. M. D. Lij.

Under Vortt Signet.

Christian.

In dorso exterius.

Oss Elskl. Dade Bonnde Gudmundssen udi Snocksdal.

Den Dom som Eggert Hanssen udnævnte paa Landstinget om disse Christen Skrivers Banemænd og der blev dømt af 24. Mænd udi samme Aar finder her beqvemt Sted.

Nullum godum mannnum þeim sem þetta bref sieu edr heyra senda, ver Erlingr Gislason, Biørn Jonsson, Philiphus Runolfsson, Jon Biornsson, Magnus Jonsson, Þordr Jonsson, Gisle Sveinsson, Jon Gudmundsson, Þorer Sveinsson, Þorsteinn Hall=

Hallbiarnarson, Hallr Olafsson. Rugemundr Magnusson, Are Jonsson, Jon Grimsson, Olafr Thumasson, Olafr Jonsson, Gudmundr Gislason, Thume Þorgrimsson, Oddr Thumasson, Biörn Jonsson, Loptr Gudløgsson, Halldor Brandsson, Eivindr Gunnarson og Eyolfr Arngrimsson qvediu Guds og sina kunnugt giørande Anno 1552 faustudag næstann epter Petrs messu og Pauls aa almennelegu Oxaraarþinge vorum ver i dom nefnder af heidurlegum herra Eggert Hannessyne konglegrar mayestatis Fouita og Haufudsmanne yfer allt Island, til ad skoda og rannsaka og fullnadar doms atqvæde aa ad leggia hvorer menn þeir skyldu vera, sem herra Kongsins menn Christian og hans medfylgiara hefde dreped edr skemder veitt. Kom þar fram̄ fyrer oss herra Kongsins bref hvort ed svo innehellt ad kongleg mayestat skipar þaa alla obotamenn, sem sitt folk hefde dreped. I annarre grein skodudum ver landslaga bokina hvor ed svo aavisar: Hvor ad lyser ei vige samdægres saa er rettr mordinge, og fyrergiort fe og fride. I þridiu grein stendr so: Nu eru raansmen obotamenn. I

 fiordu

fiordu grein: Hvor han drepr mann til fiær ad þeir eru sliku seker, sem fyrrskrifad stendr; nema su nockr grein framkome med løglegre affsakan, so þad virdez ad nockr navdsyn hafe tildreged. So og alla þa, sem þa hafa høggved, stunged dreged sleged edr fyrer halded og þar fyrer dauda af fenged. Her med ællitum ver hvorra svara edr sekta ad þeir men skyldu sakader vera, sem sidar komu og toku þeirra peninga enn ækomur avngvar þeim veittu. Stendr so i vorre landslaga bok: Ad hvør hann gripr fe ranglega, gialde sa x. merkr konge og slikt aptr er hann tok og þeim fullrette er ætte eda fare utlægr, Her med skyldu þeir settar eid vinna i hvorre syslu, sem þeir nædut, ad þeir hefde eige meire peninga haft enn þeir þa framsegde. Skulu þesser eidar takaz af laugmaunnum og syslumaunnum hvar þeir nædez, svo og fe edr so ordner peningar under retta grein og reikningskap til kongsins fonita. enn hvor þa hyser eda heimer, sem herra Kongsins folk hafa i hel sleged hedan i fra, seu sliku seker, sem løgbók vottar um adra utlæga menn þegar þeir heyra þeirra utlegd lyst. Her med skylde hvør syslumadr taka fyrr-

fyrrgreinda menn og færa hvor audrum syslumanne og so hvor fraa ser i godre geymslu, þar til þeir kiæme i þaa syslu, sem þeir hafa brotleger orded. Þvi i Guds nafne Amen: ad heilags Anda nææd tilkalladre ad so profudu mææle dæmdum ver fyrrnefnder domsmenn med fullu doms atqvæde allar fyrrgreindar løgbokarinnar greiner, sem her fyrerstanda mindugar og skiallegar, og fyrrgreinda menn sliku seka, sem fyrr seger. Samþyckte þennann dom etc.

Oversættelse.

Alle gode Mænd, som dette Brev see eller høre sende Vi Erling Gislesen, Biørn Jonsen, Philiphus Runolfssen, Jon Biørnssen, Magnus Jonsen, Thorder Jonsen, Gisle Sveinsen, Jon Gudmundsen, Thorer Sveinsen, Thorsten Hallbiarnersen, Haller Olafssen, Yngemund Magnussen, Are Jonsen, Jon Grimssen, Olaver Thumassen, Olaver Jonsen, Gudmunder Gislesen, Thume Thorgrimssen, Odder Thumesen, Biørn Jonssen, Lopter Gudlogssen, Halldor Brandssen, Eivinder Gunnersen og Eyolver Arngrimssen, Guds og sin Hilsen, bekiendtgiørendes at Anno 1552 næste Fredag efter Peders og Pouls Misse paa det almindelige Øreraa-Ting bleve vi i Dom udnevnte af Hæderlig Herre Eggert Hanssen Kongel. Majts Foged og Hovedsmand over alt Island, for at overveje og ransage og fuldkommen Domsluttning at afsige om de Mænd, som Herre Kongens Mænd Christen og hans Medfølgere have dræbt og beskadiget. Kom der frem for Os Herre Kongens Brev af

 den

den Indhold at Hans Kongel. Majst giør dem alle til Ubodemænd, som hans Folk have dræbt. Dernæst overvejede Vi Landslovene, som saaledes medføre: Den som ikke lyser Mandrab inden det samme Døgn, den er en ret Morder og have forgiort sit Fee og Fred. For det tredie staaer der saaledes: Nu ere Ransmænd Ubodemænd. For det fierde: De der dræbe nogen til Penninge, straffes som forskrevet staaer, med mindre at nogen den Omstændighed fremkommer, som kand agtes for en lovlig Undskyldning og at Manddrabet er skeet af nogen Nødvendighed. Saa og alle dem som have hugget, stukket, draget, slaget eller holdt dem under Slagene saa at de der over have mistet Livet. Dernæst overvejede Vi hvad de skulde bøde eller hvad Straff de skulde undgielde, som kom bag efter og toge de dræbtes Penge, men dog ikke saarede dem. Udi vor Lovbog staaer saaledes: At den som med Vold griber andens Mands Gods bøde 10. Marker til Kongen og svare igien saa meget som han tog og Fuldret til Ejermanden, eller være Fredløs. Dermed skulde de udi det Syssel hvor de blive paagrebne med sex Mænds Eed gotgiøre, at de havde ikke fleere Penge taget end de da angave. Disse Eede skal tages af Lavmændene og Sysselmændene, hvor de blive paagrebne, saa og Bøder eller saa mange Penge under rigtig Udsvar og Regnskab til Kongens Foged. Men hver den som herefter huser eller hæler de Mænd, som Kongens Folk have ihelslaget straffes efter som Lovbogen udviser om andre fredløse Mænd, efter at de have hørt deres Fredløshed forkyndet. Her med skulde hver Sysselmand paagribe forbemælte Mænd og føre til næste Sysselmand, og saa hver fra sig udi god Forvaring indtil de komme i det Syssel hvor de have begaaet Forbrydelsen. Derfor i Guds Navn Amen, efter at den Hellige Aands Naade blev paakaldet og denne Sag undersøgt, dømte Vi forbemælte Domsmænd med en endelig Domslutning alle de af Loven anførte Steder, som her staae ovenfor, skiellige og bemælte Mænd straffverdige som før siger. Samtykte denne Dom 2c. LIII.

LIII.

Benaadning for Torfe Sigfussen.

Wii Christiann mett Guds Naade Danmarckis Norgis Wenndis och Gottis Koningh, Hertug vdi Slesuigh, Holstenn Stormarnn och Dyttmerschenn, Greffue vdi Oldenborgh och Delmennhorsth Giore alle witterligtt att thenne breffuisere Torbe Sichfussenn Wor vndersotte paa Wortt landt Islandt haffuer werett heer huos oss och berett huorledis att hans suenndt nogenn tiidtt siidenn forledenn kom for schade och ihell sloe en mett Naffnn Haldann Torraressenn och handt ther waar mett i floch och follie. Tha effterthii forneffnte Torbe Sichfussenn haffuer beuiisth for oss att handt paa Wore wegne for same sagh haffuer optingett til Eggertt Hannssenn fogett paa Wortt landt Islanndt och schall giiffue oss ther for fyrgetyuffue hundrett, huilckett en partt ther off hanndt haffuer fornoygett oss Elskel. Pouell Huittfeldt wor manndtt och tienner och hues igiennstaaer schall hanndt anttuorde forneffnte Wor Fogett Eggertt Hannssenn.

Haffue

Haffue Wii aff Wor synderlig Gunsth och Naade wnndtt och giiffuitt och nu mett thette Wortt obne breff wnnde och giiffue forneffnte Torbe Sicfussenn synn fredt igienn, saa handt heer effter som till forun maae bygge och boe paa Wortt landt Islanndt och uere och bierge sig, som andre Wore vndersotte ther sammestedtzs. Dog saa att hanndt schall were forpligtett att stille thenn doedis slegtte och venner till fredtzs for thenn sagh effter Norgis lough. Thii forbyude Wii alle ehuoe the helsth ere eller were kunde serdelis Wors Fogedere Embitzmenndt och alle añdre forschreffne Torbe Sicfussenn heer emodt att hindre, hindre lade, eller hannom eller hans Arffuinge for then sagh att forwiide eller vdi nogenne maade forfanngh att giore vnnder Wortt hyllesth och naade. Giiffuiitt paa Wortt Slott Kiopnehaffnn tiisdagenn nesth effter Sancti michaelis Archangeli dag. Aar etc. M. D. Lij. vnder Wortt Signnett.

Rtor Pouell Huitfeld.

LIV.

Hvorledis handlit er met the Kiobennhaffvennske om Island.

Item schulle Burgemester aff Kiopnehaffen oc theris Mettrederе bruge Island vdi thette tilkomenndis Aar liige som the her

her til giort haffue vnndertagit Tollen aff alle Skibe, huilcke Kongl. Majest. vil Selff seg forbehollit haffue.

Oc vill Kongl. Majst. omdrage met thendem theris Affgiifft vdi samme Aar.

Oc naar theris Fogit nu Sanctorum Petri & Pauli dag drager fra Landit schall hand andtuorde Pouell Hvitfeld alt Inventarium.

Sidenn schulle the Kiobennhaffuenske besoge Jsland som andre Kiobmennd oc Kongl. Majestæts Fogiit schall fordre thenndem til thett beste.

Jtem schulle the Kiopnehaffuenske haffue tredie Parthenn aff thett Sagefald aff thenndem, som slog theris Fogitt oc Folk wdi hiell. Dat. Haffnie Mandagen nest effter Sancti Luce Dag Anno 1552.

Dette er efter Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 315. og synes at være ikkun et Udtog.

LV.

Borgemestere oc Raadmænd udi Kiøbenhavn fick Bref, som her efter følger.

Vi Christian etc.

Giore alle Vitterligt at Vi af Vor synderlig Gunst oc Naade have undt oc forleent oc med dette Vort aabne Brev unde oc forleene Os Elskel. Borgemestere oc Raadmænd udi Vor Stad Kiobenhavn Vort oc Norges Kronens Land Vespenoe hos Vort Land Island liggendis at have, nyde, bruge oc beholde med al Kongel. Rente oc Rettighed, Told oc anden Deel, som de nu self der udi Værge haver, til saa længe Vi anderledis der om tilsigendis vorder. Dog saa, at de skiellig hvert Aar inden Sancti Michels Dag, give Os der af til Afgift 200 gode myntede, uforfalskede Joachimsdaler, oc holder Bonder oc Tiennere der paa boendis ere, ved Lov, Skiel og Ret, oc ingen uforrette imod Norges Lov. Thi forbyde Vi alle ihvoe de helst ere eller være kunde særdeles Vore Fogeder, Embedsmænd oc alle andre forneffnte Borgemestere oc Raadmænd udi fornefnte Kiobenhavn hermod paa Vespenoe, eller nogen Vor oc Kronens Rettighed, Told eller anden Deel, efter som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade forfang at giore. Under Vor Hyldest oc Naade. Givet paa Vort Slöt Kiobenhavn, Loverdagen nest efter Sancti Galli Dag 1552.

Under Vort Signet.

LVI.

LVI.

Peder Hviitfeld fick breff ssom her epther følger.

Vor Gunst tilforn, wiidt at Wii agthe meth theth allerførste at afferdige oss elskel. Pouell Hvitfeld Wor mand oc thienner tiill Wort land Islandt oc ther befalle hanndem nogenn wore erinnder oc werffve at wdrette, oc tiisligezte at skulle drage tiill altingit, oc tilhielpe at hver manmd fattige oc riige mue therwederfaris hvad norgis loug oc ret er. Thaa paa theth at hand ikke allenne skulle komme ther oc icke haffve nogenn medt ssiig, ssom wore forfarenn wdi then norske loug. Bede Wii teg oc wille at thu paa Wore wegne handler met Joenn Simonssenn Laugmand wdi Mandal, at hand følger ett af the skiibe, ssom skal løbe fran opsloo, oc till Island for norden, oc nar hand tidt komenndis worder, at hand tha giffver ssiig till altiing oc ther møder forskreffne Pouell Hvitfelld, oc rette ssiig epther hvis hannd hannem paa Wore wegne beffallenndis worder, oc tillhielper paa alting at ther hver maa wederfaris thet norges loug oc rett er. Dat. Nyborge Ottenss dagenn post Dominicam Reminiscere. M. D. L. iij.

LVII

Erende oc werffe som Oluff Calips paa Kongl. Majsts vegne skall vdrette paa Islanndt for nordenn som heer effter skreffuit staaer.

Item forsth skall Oluff Calips were Hoffvitzmanndt paa ett aff the twende skiibe som Kongl Majsts haffver tilskreffvit Iesper Friiss at skulle lade lobe till Islanndt ladt mett tymmer oc ther mett loebe for norden paa Islanndt oc were hoes nar ther skall handles mett folkenne, som skall paa samme skiibe oc ther mett Iesper Friiss haffve fliitige opsieende att ther mett maa bliiffve handlett som thett kandt were gaffnnligst, oc lade seg samme handell were befalett paa thett att samme reygsse maa gaa for seg oc udi ingenn maade bliiffve forsommet.

Therneft att nar Oluff Calips kommer till Islanndt mett samme Skib oc tymmer tha skall hand forskriiffve her Oluff Hialltteßenn Superintendent vdi Hole stigtt till seg oc samme tymmer hannem att offueranttuorde oc ther paa tage hanns qvitandz hand wedt siidenn hvor till hanndt thet bruge skall; till kirckenns oc skolens bygning.

Sam=

Sammeledis att tilsiige fornefnte her Oluff Hialltesenn att handt giffver seg till alting till Pouell Huittfeldt oc ther att giore hannom paa Kongl. Majstz wegne underwisning paa thett godz som biscop Joenn haffde hvilckett aff same godz som hører kirckenn till oc hvilckett som kommer Kongl. Majst till.

Tesliigeste skall Oluff Calips fliitteligenn forfare huos Her Oluff Hialtteseun hure manndt hanndler mett Kongl. Majst. Godz for nordenn oc ther som thet icke handles retteligenn ther mett tha skall Oluff Calips lade uptegne aldt brøstenn oc aldt leylighedenn therom nar att hannd kommer till altinge oc tha thett att giiffve Pouell Hvittfeldt tillkiennde, saa att nar handt kommer frann altinge att handt tha effter som Pouell Hvittfeldt mett hannem bliffuer till ens kunde giore ther enn skick paa som Kongl. Majst kanndt were notteligst oc gaffnligst

Oc skall Oluff Calips huos Her Oluff Hialttesenn forskaffe att ther bliiffuer giordt enn clar iordebog paa alle the Kircke iorde som ligger udi Hole stigtt paa thett at kirckenn maa nyde hindes gamble eyendom oc icke thett borttbytte oc bekomme vere godz igienn.

Skall oc Oluff Calips forhøre oc granndgiffveligenn forfare om ther findis nogenn som haffver nogenn af the fredeløse menndt huos thennom, som mett vaare then tiidt the Kiøpnehaffnnske folk bleff slagenn. Ther som ther findis nogenne aff thennom tha skall handt tage thennom mett seg till altinge: oc ther mett Pouell Hvittfeldt lade forhandle theris sager.

Framdelis skall Oluff Calips tillsiige Torloff Grymsenn att hanndt giiffver seg till altinge oc tager mett seg huis breffue oc beviisning som handt haffuer paa xviij. gaarde som handt holler seg till som horde Arii Jonssenn till oc er forbrott till Kongl. Majst oc ther tha att liide oc unndgielle hues ther om loug oc rett er. Udi liige maade att tillsiige alle andre for nordenn som tillholle thennom nogett aff samme godz att the oc moede same tiidt mett theris breffve oc beviisning till altinge.

Skall oc Oluff Calips tillsiige Laugmandenn for nordenn att handt tillsiiger the syssellmenndt oc laugrettningzmenndt udi hans laugsogenn att the giiffve thennom till altinge. Tagendis mett thennom underhollning paa 6. eller 8. dage att underholle thennom mett huos altinge emeden the tillhielppe att hver manndtt then fattige saa well som then riige maa vederfares till altring saa mogett, som loug oc rett er. Nar

Nar Oluff Calips skall loebe tilbage frann Islanndt tha skall haindt indtage mett seg hues landzskylldt oc rentte som Peder Jennssenn haffuer oppeborett aff thett goedz som biscop Joenn oc hanns sonner tilhorde hvilckenn renntte Peder Eynerssenn haffver loffvitt paa synn egenn omkostning att lade nedersore till stoekanttenn effter hans breffuis lydelsse.

Udi lige maade att tage mett seg thett kiodt som Peder Eynerssenn haffuer hyos seg som slagett bleff effter Axel Juels oc Christoffer Trundssenns beffalling.

Nar Oluff Calips kommer till altinge ther skall Pouell Hvittfeldt moede hannem oc tha skall Pouell Hvittfeldt siige hannom hvad hand ydermere skall vdrette paa Kongl. Majstz wegne for nordenn oc hvor handt skall besoege mett sitt skiib nar hanndt loeber tilbage frann Islanndt.

Att Oluff Calips nu udi thesse erende oc alle andre maade will ramme Kongl. Majstz gaffnn oc beste som hans Kongl. Majst hannom tilbetroer. Datum Nyborg, tiisdagenn post Dominicam Reminiscere. Aar etc. 1553.

LVIII.

LVIII.

Til her Morthen Eynnerssenn Superintendent till Skaldholds Stiigtt for sonndenn.

Christian etc.

Wor synnerliige gunst tilfforenn, wiider att som etther wel fortenncker ati mett oss elskel. Povell Hvitfeld Wor mandt oc tienner haffver tilskiickett oss nogett ssiolff oc guldt som fanndtz ther paa Wortt land Island hos Skalholdtz domkircke. Tha giiffve Wii etther tilkiennde att hand haffver anndtwordett frann ssiigl cxxxiij lodiig mark solff oc xxvij. lod guld hvor paa Wii haffve laditt giiffve hanum Wor qvitandtz. Sameledis som i ved hanum er begerendis att Wii ville komme the kercker oc skoler till hielp mett nogett bygnings tommer thy the ere mange stedtz mogett bygfallenn oc skall were storliigenn fornoden att hielpes. Tha wiide Wii icke hvorledis eller hvor mett Wii kunde komme same kercke oc skoler best til hielp haffve Wii therfor beffallett forneffnte Pouell Hvittfeldt att nu hand kommer der paa landett att forffare leyliighedenn ther om hvorledis Wii same kercker oc skoler best kunde komme nogett til hielp oc siidenn wille Wii oss ther vdtinden betenncke. Tesliigeste giiffve Wii

Wii etther tilkende att Wii ere komenn vdi forffarinng hvorledis att ther findes ingenn regizter paa hues jorder som ligge til the kercker vdi Skalholdtzs stiigt oc ther mett er mange kerckens jorder maa well ske borte komenn. Thy bede Wii etther oc begere atti strakz mett thett alderforste lade giore ett klartt regizter paa alle the kercke jorder som ligge till kerckerne vdi Skalholdtzs Stiigt paa thett att mand kunde wiide hvelckett Kirkeñis jorde wor oc the kunde bliffue hoes kerckenn oc icke ther frann kome oc ther som ther wor nogenn borttkomenne att mand tha kunde lade thennom indfrii igienn oc ati wille fliteligenn forffare hvor nogett godtz eller jorder er forlennitt frann stegtett eller kercker ati thett vdi liige maade wille lade vptegne paa klare regizter oc lade thett Povell Huitfeld fange att wiide paa thett att Kercken eller stegtett ingenn skade skulle ther mett vdi komme her Wii oss wisseliigenn tillforlade. Datum Nyeborg, fredagenn nest efftter ssondagenn Oculi. Aar 1553.

LIX.

Povell Huitfeld fick folgebreff till Bønder oc menige almue paa Islannd som her effter følger.

Vii Christian etc.

Helsse etther alle Wore kiere tro wndersotte bonnder oc menninge almue som bygge oc boe offuer alt Wort land Island euindeligenn mett Gudt oc Wor naade, wiider att Wii haffue tilltroet oc befallet ost Elskelig Pouell Huittfeldt Wor mandt oc tienner att haffue forschreffne Wort land Island vdi befaliñg oc ether ther mett alle vdi were oc forsuar att haffue till saa lenge Wii anderledis ther om tillsiigendis worder, oc ther aff giore oss goede reede oc regennskaff forneffnte hues hand ther paa Wore wegnne vpberenndis oc egenn vdtgiiffuenndis worder. Thii bede Wii ether alle oc huer serdelis strengeligenn byude, atti rette ether effter att suare forneffnte Pouell Huittfeldt oc er hannom horig lydig oc fylgagtig vdi huer maade hannd ether paa Wore wegne tillsiigendis worder, gierendis oc giiffuendis hannem paa Wore wegne ethers aarlige landskyldt, sageroer oc ald andeñ rennte oc rettighedt som y oss oc Krone mett rette pligtige er oc y aff gammell tiidt giort oc giiffuit haffue, hand skall egienn holle ether alle oc huer serdelis wed Norgis Loug skiell oc rett ey tillstedendis noger aff ether att vforrettis emod lougen vdi nogen maade. Oc huem som forskreffne Pouell Huittfeld setter for en fogett paa Wor wegne vdi hans frannwerelsse

ſſe nar hand drager ther frann landett atti tha er hannom hørriig lydig oc fylgagtiig liigerwiiſſ ſom forſchreffne Pouell Huitfelld ſielff perſonligenn hoſſ ether tillſtede war. Ladenndis thett ingenlunde. Giiffuit paa Wort Slott Nyborig fredagenn neſt effter ſonndagenn Oculi. Aar etc. M. D. L. iij.

Vnder Wortt Signett.

Dominus Rex manu propria ſubſcripſit.

LX.

Pouell Huittfeld fick Kongl. Majſts Fuldmagts breff mett ſeg til Jſland ſom her efftter fylger.

Wii Chriſtian etc.

Giore alle wittherligtt att eptherthii Wii forfare att mannge aff the Jſlennder ſom mett ware att ihiellſlaa the Kiopnehaffnens fogetther oc drenge paa Wortt land Jſlanndtt ere rommede fore ſamme ſag, haffue Wii beffalett oc fuldmagtt giffuitt oſſ Elſkel. Pouell Huittfeld Woris mand oc tiener att ſaa mange aff thee Jſlenndere ſom mett ware wti flock oc folge oc alle ſom ere ſkyllige i thenn ſſag ther ſamme manddrab giortt war oc

oc icke nu ere grebenne wed friske gierninger oc wille komme tilstede egenn skall Pouell Huittfeldtt mue paa Woris wegne handle mett thennom vm theris brøde hues thee thennom wti the moode emod oss forseett haffue, oc hues forschreffne Pouell Huittfeldtt her wdinden paa Woris wegñe giorrendis oc forhandlendis worder ere Wii ther mett til freds. Till ydermiere windisbyrd etc. Dat. eodem die loco & anno ut supra. (Nyborig fredagen nest epther sondagenn Oculi Aar 1553.)

Dominus Rex manu propria subscripsit.

LXI.

Scholemesterenn hoes Skalholtz domkyrcke fick breff som her epther folger.

Wii Christiann etc.

Giøre alle witherligt att epterthii oss Elskel. Pouell Huitfeld Wor mañd oc tiennere haffuer epther Wor befalling vdlangd thette eptherschreffne goedtzs paa Wort lannd Islannd liggenndis till scholemesters wnderhollinng till Skalholtzs Domkyrcke, som er igemorestad landgille hundrede fem koer trandstadom landgille hundrede fem koer, orre i kiossenn sex koer landgille otte faar

faar met lam tenorte sex koer landgille half andet hundrede oc fyrretyve alner telge skelspart tre koer landgille hundrede arlannde er hoes fire koer landgille hundrede skelligdaness tre koer landgille hundrede eyde toe koer landgille fire watter fische lampestadan fire koer landgille hundrede oc tive alne. Tha paa thett att Gudtzs ere oc hanns hellige ord oc euangelium kannd saa megit this bedre forfremis oc fattige peblinge kand wptucktis vdi bogelige kwnnster haffue Wii aff Wor synnerlige gwñst oc naade vnndt oc tilladit oc nu mett thette vort obnne breff vnnde oc tillade att forschreffne rennte maa oc schall her epther vere oc bliffue oc aarligenn vppeberis till Scholemesterenns wnderholling hoes forschreffnne Schalholts Domkyrcke tiill saa lennge vii annderledis ther om tiilsiigeñdis worder. Oc schall forschreffne gaarde altid hollis veed magt aff Stigtens goedtzs baade mett byggeningenn oc koer paa thett att ther som ther komer fald paa samme gaarde ennthenn mett byggeningenn eller koer att forschreffne Scholemesters wnnderhollinng ther mett icke schulle formindschis. Thii forbiude Wii etc. Cum clausulis consvetis & inhibitione solita. Datum Nyborg fredageñ nest epther Sonndagenn Oculi aar etc 1553.

Wnnder wort Signett.

LXII.

Om Skolemesters och Hørers Underholdiing i Holestigt paa Island.

Vii Christian med Gudz Naade, Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis Koning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst giøre alle vitterligt at efterdi oss Elskel. Povill Hvitfeldt vor mand och thienner haver efter vor befaling udlagt dette efterskrefne goedz paa vort land Island liggendis til Scholemesters underholdinng hoess Hoeledomkirke som er: Forst Krossenes som gifuer til landgilde half andet hundredt och hafuer fem koer til at gifue leye af. Aslakstader gifuer til landgilde it hundrede och hafuer fem Koer. Holl giver til landsgilde it hundrede och hafuer fem køer til Leje. (Egemyre till landgille hundrede oc fem kior Stenstandom gyller landgille halff andet hundrede oc fem kior) Effteland gifuer til landgilde half andet hundredt och hafuer fem koer til Leje. Buderness (Viderness) gifuer til landgilde it hundrede och hafuer fem koer til Leje.

Leje. Morkardal gifuer til landgilde it hundrede och hafuer fem koer til leje. Och dette efterskrefne goedz til en horers underholding der samme stedz som er i Morkaffuer Kirckesogn: Gardzhorn gifuer landgilde it hundrede och hafuer fem koer til leje. Lille Aurskog gifuer til landgilde half andet hundrede och hafuer sex koer til leje. Helland gifuer til landgilde half andet hundrede och hafuer sex koer til leje. Tha paa thet Gudz ære och hans hellige ord och Euangelium kand saa meget dis bedre forfremmis och fattige Peblinge kand optucktiss udi boglige konster hafuer vi udaf vor synderlig Gunst och Naade undt och tilladt och nu medt thette vort obnne breff unde och tillade at fornefnte Rennthe maa och skal her efter vere och blifve och aarligen opberis til Scholemesterens og Horerens underhollдninge hoess Hoele Domkirke thil saa lenge vi ther om anderledis tilsiigendis vorder. Och skulle fornefnte Gaarde altiid holdes ved magt af Stigtens goedz baade mz bygning och koer paa thet at ther som ther kommer fald paa samme gaarde enthen mz bygningen eller mz koer at fornefnte Scholemesters och horers underholding der mz icke skulle forringis og formindskis. Thi forbinde vi alle i hvo helst de ere eller vere kunde, serdeles vore Fougeter, Embitzmend och alle andre fornefnte Scholemester eller Horer hoess Holedomkirke, de som nu er eller her efter kommendis vorder

paa

paa samme Rennthe af fornefnte godz efter som forskrefuit staar at hindre eller i nogen maade forfang at giore under vor hylest och Naade. Gifuit paa vort Slot Nyborg fredagen næst efter Søndagen Oculi Aar etc. M. D. Liij.

Under Vort Signet.

Christian.

LXIII.

Dom om Staderhoel.

Wii Christiann mett guds naade Danmarckis Norgis Wenndis och Gottis konningh Herttugh vdi Slesuiigh Hollstenn Stormarnn oc Dytmerschenn Greffue vdi oldennborgh och Dellmennhorsth. Giore Alle witterliigtt att aar effter guds byrdt M D Liiij° manndagen nesth effter synnddagenn Reminiscere heer paa wortt slott kollinghus Nerverenndis oss Elskl. Johann friiss till Hessellagger wor Canttzeller. Byrge trolle till Lilleøe annthonis brysche till lanngsøe Riigenns cannzeller och Jyrgenn Lycke till offuer gaard

wore

wore menndt och raadt. Vaar schickett thenne breffuiisere pouell Jonssenn och beclagett segh huorledis att Her Morttenn Eynnerss. Superintendentt for synndenn paa wortt lanndt Isslanndt gior hannom hinder och forfanngh paa en gaardt kaldis gaardstader-hole mett synn tilliiggelsse som hannd schulle mett rette tillhore, Thaa motte arnn otteßenn paa forne Her morttenn eynerssens wegne och berette att en swedt naffnn lopter ormerssenn nogenn tiidt siidenn forledenn haffuer giiffuiitt forne gaardstaderhuole tilslett beneficium vdi Schalleholtt Domkiircke och i rette laugde en dom som en swedt naffnn Steffann Jonssenn baccalaureus mett nogenne prester vdi Schalleholltt stiigtt hagde vdgiiffuit Lydendis att biscop mogenus nogenn tiidt siidenn hagde steffuiitt thenn sagh for thennom i rette och thee hagde tilldomptt samme guods att bliiffue huos Schalleholtz Domkiircke. Sammeledis en anndenn Dom som nogenne canickere och anndre geystliige haffde vdgiiffuiitt Lydenndis att thee och saa hagde domptt kirckenn till att beholde samme guods Och tesliigste en langmanndz dom ther aff lanndett Lydenndis att hannd hagde stadtfesth forne tuennde domme Och mente forne arnn otteßenn ther fore att kirckenn burde same guods att nyde effter forne domme Och efftherthii att kiirckenn vdi langh tiidt haffuer hafftt thett vdi heffdt och were, Ther till suorett forne pouell Jonssen och berette att en hans

 forel-

foreldere wedt naffnn Lopiter ormerſſenn nögenn tiidt ſiidenn forledenn hagde giiffuitt forne gardſtaderhuólé mett ſynn tilliig= gelſſe till ett Beneficium vdi forne Schalleholtt Domkiiercke Dogh mett ſaadanne wiilckor att ther ſom hanndtt hagde egte børnn effter ſegh eller och arffledde thee børnn ſom hanndt hagde mett Stiieninde gunderſdaatter, Thaa ſchulle then gauffue Jungenn magtt hauffue Och beuiiſte hanndt heer ſtrags for oſſ att forne loptter ormerſſenn arffledde en ſonn wedt naffnn ſtaffenn loptt= erſſenn och mentte forthii att ſamme gauffue ther effter icke leng= ger burde att holdes, ydermere berette forne pouell Jonnſſenn att forne gu.ds icke haffuer werett till kiirckenn vdi roeliigh heffdt menn alletiidt haffuer henngdt vdi trette och ther paa haffuer werrett Jllett och klagett huiilckett hanndt och ſtrags beuiiſte. Och lodt hanndt ſegh tycke att thee domme ſom forne geyſliige menndt vdgiiffuit hagde icke waare nogagtige. Thii att then- nom icke burde att dømme paa ſaadanne ſager men thet allenne burde att forhandlis for laugmanndenn Och vdi rette lagde hanndt en Dom ſom ormer ſtollaſſenn laugmanndt paa forne Jſlanndt vdgiiffuitt och beſeglett haugde Lydenndis att hanndt effter wortt beffallings breff hagde kallett thenn ſagh for ſegh vdi rette och effter thee breffue och beuiiſningh ſom for hannom waare till= domptte hanndt forne lopter ormerſſens arffuingge forne gard= ſtade=

skadehuole mett synn tilliiggelsse som samme dom wiider bemelder Sammeledis i rette laugde hanndt en Dom som Siuordt otteſſenn Otte thomiſſenn Halnordt ſiuordſſenn mett flere vdgiiffuitt hagde paa addelltingett paa forne Iſlanndt Lydenndis att Otter godz-karlſſenn laugmanndt nordenn och weſtenn paa Iſlanndt hagde tillneffnitt thennom att ſchulle domme emellom forne Her morttenn eynerſſenn och pouell Jonnſſenn om thenn trette thennom emellom waar for forne guods. Thaa hagde thee ther ſaa paa ſaugdt att efftertthii ther fanndis attſkiellige domme huos begge partternne emodt huer anndre och Norgis lough bemelder att Jungenn maa Riiffue laugmandens dom vdenn koninggenn och hans raadt. Indſatte the thennd ſagh for oſſ och wore Elſkl. Danmarckis Riigis raadt Och ſette forne pouell Jonſſ ther for vdi rette om hannom och hans mettarffuinge for ſaadanne leyliighedt icke burde ſamme eyendom att nyde. Mett flere ordt och thal ſom then-nom ther om emellom loeb Tha effter tilltall gienſuar, breffue, beuiſningh och ſagenns leyliighedt Saa och effterthii att forne guods waar giiffuitt till kiierckenn mett wiilckor att ther ſom for-ne lopter ormerſſ hagde egte bornn effter ſegh eller och arffledde thee bornn hanndt hagde mett ſtenindde gunderſdathr thaa ſchulle thenndt gauffue Jngenn magtt haffue. Och forne pouell Jonn-ſenn beuiiſte heer for oſſ att forſchreffne lopter ormerſſenn hagde

 arffled-

arffledde hanns sonn fraffenn loptterſenn ſom forſchreffuit ſtaar Sagde wii ther ſaa paa forrette att forne lopter ormerſſenns arffuingge bør forſchreffne gardſtaderhuole mett ſynn tilliiggelſe att hauffue nyde brugge och beholde Och thee dome ſom forſchreffne geyſtiige menndt vdgiiffuiitt haffuer icke att komme forſchreffne loptter ormerſſenns arffuingge till hinder eller ſchade paa forſchreffne eyenndom effter thenne dagh vdi nogenn maade. Giiffuiitt aar dagh och ſtedt ſom forſchreffuiitt ſtaar Vnder wortt Secrette:

Sub plica

Johan Friiſſ till Heſſelagger Cantzeler.

Denne Kong Christian den Tredies Dom imellem den, i ſin Tiid berømte Poul Jonsſen, ſom gemeenlig kaldes Stadarhols Páll og Biſkop Morten Einerſen, er nøje efter Originalen, ſom tilligemed Godſet er endnu i hans Affkommeres Eje: (See Gunnlaugs Ormstungu Saga pag. 318, og den 3. Stamtavle bagved Biørns paa Skardsaa Annaler.) hvilket kan agtes en rar Lykke, da en ſtor Deel af de andre, tilforne prægtige Gaarde ere blevne til Beneficia; men det er at tilſkrive denne hurtige Mands Kiækhed og Tiidernes Forandring at denne Gaard havde ikke lig Skiæbne med de andre; thi ogſaa her manglede Geiſtligheden ſlet ikke paa Villie til at bemægtige ſig dette nydelige Stykke. Derom har man denne Efterretning.

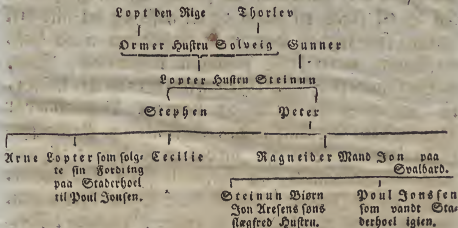
Ormer, en ſlægfred Søn af Lopt den Rige havde til ægte Solveig Thorlevsdatter en Søſter til Biørn den Rige. De ejede Staderhol og ſom

som man holder for, arvede deres Søn Lopter denne Gaard efter sin Fader. Denne Lopter Ormssen avlede med Steinun Gunnersdatter to Sønner Stephen og Peter. Enten denne Steinun var Lopts slegfred- eller ægte Hustru er uvist, dog synes det første det retteste; thi havde disse Lopts Sønner været ægtefødde, havde han ikke hast nødigt at ætlede dem, det er, lyse dem i Kuld og Kiøn. Dette Ætlednings-Brev sættes her nedenunder, hvorinde de Jorde opregnes ved Navn, som Lopter gav sin Søn Stephen, og dog er ikke Staderhol ibland i samme. Aar 1475 reiste Lopter Ormssen Udenlands og beskikkede sin Fuldmægtig og sit Godses Forvalter Gudne Jonssen Fader til den bekiendte Biørn Gudnesen, og da skal Lopter den Tiid han var Udenlands have givet Staderhol til Beneficium, dog med det Forord om han ikke efterlod sig ætledde eller ægtefødte Børn. Men denne Gave maa nok være skeet før; thi Lopter døde Udenlands udi samme eller næstfølgende Aar, og Solveig Thorlevsdatter tog 1477 sin Søns efterladte Gods til sig ventelig som Formynderske for sin Søn Stephen og aftakkede Gudne Jonssen. I Følge af forbemælte Ætledning blev Stephen ved en Dom, som Statholderen Thorlev Biørnssen udnævnte paa Staderhol 1479, hvilken Aaret efter blev stadfæstet af Lavmand Brand Jonssen, kiændt at være sin Farmoders Solveiges lovlig Arving, og hans Morfader Gunner Jonssen paatog sig hans Formynderskab og erhvervede den nedenunder anførende Dom. Da Lopter døde Udenlands fødte Steinun Gunnersdatter ham en Søn her i Landet ved Navn Peter: den samme ætledde hun ogsaa, ligesom Lopter havde ætledt Stephen. Men Stephen døde uden at efterlade sig Børn, og saa arvede hans Broder Peter ham efter en derom gaaen Tolvmænds Dom, som blev stadfæstet af Lavmand Finnboge: Dog synes det at Geistligheden har strax efter Lopts Død bemægtiget sig Staderhol; thi først blev den holdt af Præst Olav Olavssen, som døde udi Pesten 1495, siden af Haldor Tirfingssen og endelig

lig af Thord Olavssen, hvilken sidste blev fordreven derfra af Biørn Bisskop Aresens Søn, som bemægtigede sig bemælte Gaard: ikke som geistligt Gods, men som Privat-Gods, som han meente at sin slægfred Hustru Steinun, som var en Datter-Datter af Peter Loptsson, havde Arveret til. (See Stamtavlen her nedenunder.) Nogle Annalister fortelle at Peter Loptssen skal have givet til denne sin Datter-Datter Steinun eller til hendes Søn Teit Biørnsøn, ald den Ret og Fordring som han havde til Staderhoel. (Dette berører Biskop Hr. Jonssen i sin Hist. Eccl. part. II. pag. 675.) Efter at Biørn Biskop Aresens Søn var halshuggen, bemægtigede Biskop Morten Einerssen sig dette Gods og forlænede Dade Gudmundsen udi Snoksdal, sin Ven og besvogret med det samme. Men Poul Jonssen, som ogsaa var af denne Stamme, tilforhandlede sig af sin Morbroder Lopt Petersen og af sin Søster Steinun ald den Ret og Fordring som de havde paa ofthemælte Gods, og siden erhvervede han hos Kong Christian den Tredie den anførte Dom, af hvilken klarlig sees at der har været en stor og lang Trætte om Staderhoel først i Biskop Magnus Tiid, som lod dømme samme Gaard under Geistligheden. Det samme sees af Erkebiskop Gautons tvende Domme udi Aaret 1484. (See bemælte Hist. Eccl pag. 342) ogsaa af de Lavmænds-Domme, den eene imod den anden, som det anførte Konge-Brev ommælder. Men at denne Kongens Dom ikke strax har haft fuldkommen Virkning og at Trætten er derved ikke til Ende bragt, sees af Kong Fridrich den Andens Breve samme Sag angaaende. Annalisterne nævne et samme Konges Brev af 17. Martii 1559 til Knud Steensen, at han skal forhiælpe Poul Jonssen til Lov og Ret imod Dade Gudmundsen angaaende Staderhoel og samme Godses Afgift. Dette Brev have vi ikke seet; men Provst Hr. Haldorssen beretter i sine Lænsmænds Annaler at denne Sag var en af de betydeligste, som Statholderen Christenpher Walkendorff her i Landet 1569 skulde afgiøre, hvilket og skeede,

og

og siden den Tiid have Poul Jonsens Efterkommere været i rolig besiddelse af denne Gaard med tilliggende Godse. Til bedre Oplysning vil man sætte her til en Stamtavle, som viiser de denne Sag vedkommende Personers Forvantskab med hinanden.

Stephen Loptsens Ætlednings Brev.

Pat giorum ver Oddr Petrs son, Narve Grims son, Skule Þordarson, Brynjolfr Sigurdsson, Magnus Halldorsson og Jon Sveinsson godum mannum kunnugt med þessu voru opnu brefe, þar er lided var fra Gudsburd M. CCCC. Lxx og fiaugur ar, mannudaginn i Paaskaviku fyrer kyrkiudyrum

um á Stadarhole í Saurbæ, vórum vèr þar í hia, sæum og heyrdum a at Loptr Ormsson ættleidde Stephan son sinn til fiar þess er hann gaf hønum, voru þat CC. hundrada til gialds og til giafar til sess og til sætes, til avds og til arfs og til alls þess rettar, sem løgbok vottar at ættleidingr a ad hafa ad løgum. voru þesser peningar tilgreinder, Jørdin Biarnarhøfn er liggr i Helgafells Sveit Lx. hundr. iij. Jarder er so heita og liggia i Vatnsfiardar Kyrkiusokn: Reykiarfiørdr, Heydalr og Kelda fyrer Lx. hundr. Enn iij. Jarder er so heita: Eyrardalr, Svarthamar, og Hattdalr fyrer Lx. hundr. liggia þessar Jarder i Alftafirde i Eyrar kyrkiusokn. Hamar fyrer xvj. hundr. er liggr i Isafirde i Kyrkiubols kyrkiusokn og þar til viij. og Lx hundr. i lavsafe, kugildum og audrum þarflegum peningum. Heldu þesser menn aller a einne bok, Loptr Orms son er ættleidde og Stephan son hans er ættleiddr var og Hustru Solveig Þorleifsdotter er iatade og sambyckte fyrer sig þessa ættleiding. for þesse ættleiding fram epter løgbokarinnar ordum. Og til sanninda etc.

Over-

Oversættelse.

Det giøre vi Odder Petersen, Narve Grimssen, Skule Thordersen, Bryniolfer Sigurdssen, Magnus Halldorssen, og Jon Svendsen gode Mænd vitterligt med dette vort aabne Brev, at da ledet var fra Gudsbyrd 1474 Aar, Mandagen udi Paaske Ugen for Kirkedøren paa Staderhoel udi Sørbai vare vi nærværende, saae og hørdte paa at Lopt Ormssen ætledde Stephen sin Søn til det Gods, som han gav hannem, som var 2. hundrede hundrede til Giæld og til Gave, til Stoel og til Sæde, til Gods og til Arv og til ald den Ret, som Lovbog ommælder at en Ætlæding bør at have efter Loven. Bleve disse Penge navngivne: Gaarden Biarnerhøfn, som ligger udi Helgefelds Sogn 60 hundr. 3. Jorder som saa kaldes, og ligge i Vatnsfiords Kirkesogn: Reykefiord, Heydal, og Kielde for 60 hundr. Endnu 3. Jorder er saa kaldes: Eyrerdal, Svarthammer og Hattdal for 60 hundr. disse Jorder ligge udi Alftefiorden i Eyrer Kirkesogn. Hammer for 16 hundr. som ligger i Isefiorden i Kirkebols Kirkesogn og dertil 68 hundr. i Løsøre, Qvilder og andre tienlige Penge. Disse Mænd holdt alle paa een Bog, Lopter Ormssen, som ætledde og Stephen hans Søn, som blev ætledd og Fru Solveig Thorlevsdatter som beiaede og samtykte for sig denne Ætledning. Blev denne Ætledning forretter efter Lovbogens Ord. Og til Bekræftelse ɔc.

En Dom om Solveig Thorlevsdatters Arv og Giæld.

Pat giorum ver Gudne Jonsson, Magnus Biarnarson, Sigurdr Jonsson, Jon Oddsson, Einar

Brandsson, Arnor Finnsson, Sigurdr Geirmundsson, Haavardr Olafsson, Sigurdr Paalsson, Jon Þorleifsson, Jon Baudvarsson og Jon Biornsson godum maunnum vitrlegt med þessu voru opnu brefe þa lided var fra hingadburd vors Herra Jesu Christi M. CD. Lxx. og jx. a midvikudaginn næstann fyrer Hvitasunnu a Stadarhole i Savrbæ a þingstad rettum vorum ver i Dom nefnder af ærlegum manne Þorleife Biørnssyne Hirdstiora nordan og vestan a Islande ad skoda og dæma um þær Skulder, sem þar voru þa framtaldar epter Solveigu heitina Þorleifsdottur andada ad hun hafde att ad luka, og Gunnar Jonsson beidde og krafde nefndan Þorleif ad nefna Dom yfer, hvort allar Skulder skyldu gialdaz þær sem þa voru uppreiknadar, so og hvoriar giafer løglegar skyldu vera af þeim, sem þa kiæme fram. voru þar reiknadar fyrer oss fyrrgreindar Skulder, halft fimta hundrad hundrada og avk vj. hundr. gylline mins Herra Kongsins Skuld, enn Giafer voru fimm hundrud hundrada, hvad oss leitz eingen løg vera ad fyrrnefnd Solveig hefde matt gefa so mikla peninga ecke ur meire peningum

enn

enn þar voru framsagder fyrer oss ad hun hefde att, og þvi dæmdum ver ad so profudu sem fyrer oss kom allar hennar giafer, sem fyrrnefnd Solveig hafde gefed meir enn løg votta ad rettu seu onytar og ecke haldaz eiga. Enn þær giafer dæmdum ver løglegar, sem oftnefnd Solveig gaf børnum sinum Jone og Bergliotu ad Lopte Ormssyne lifanda og nefndr Loptr samþyckte og jatade fyrer sig, og i var skiled Biarg i Midfirde og Melrackadalr i Asgeirs ar Kyrkiusokn, og adrer peningar þar til, so mikler, sem sa giørningr utvisar, sem þar var umgiør. Enn allar þær giafer, sem hun gaf seinna og meire voru enn løgbok utvisar dæmdum ver oløglegar, þær fyrst er sidast voru gefnar, enn hinar løglegar er haldaz eiga ad løgum. J annarre grein dæmdumver umbodsmann Stephans Loptssonar skyldugann ad gialda allar þær Skulder, sem vitne bære ad sannar være, og sa hefde vidgenged er gialda atte, so og þær er Erfinge edr Umbodsmadr visse; so og þær er dæmdar være ad gialdaz ætte. Enn allar þær Skulder, sem so være bevisadar, sem fyrrskrifad stendr og Umbodsmadr gilde,

 þa

þa dæmdum ver hann ad løgum lavsar lated hafa, og Stephan Loptsson ecke meiga þar uppatala edr hans erfingia. Skylde allar þessar Skulder gialdaz, Lavsagots, so lenge, sem þad vinnz til, enn þa jarder ef þad vinnz ei, fyrst Utjarder, sidan Høfudbol ef ei er annad til. Syndez oss rettelegast ef Høfutbol genge i Skulder ad Erfinge eignadez høfudbol, enn svarade Skuldunn so miklum Stephans vegna, sem dandemenn dæmde. Enn ef Erfinge Stephans Loptssonar mætte ecke leysa Høfutbol til sin og villde ecke, þa skylde þrattnefndr Umbodsmadr Stephans mega leysa til sin høfudbol med sama skyldaga og fyrrskrifad stendr, og til sanninda etc.

Oversættelse.

Det giøre vi Gudne Jonssen, Magnus Biørnssen, Sigmunder Jonssen, Jon Oddssen, Einer Brandssen, Arnor Finnssen, Sigurder Geirmundssen, Havarder Olafssen, Sigurder Poulssen, Jon Thorleifssen, Jon Baudvarsen og Jon Biørnssen gode Mænd vitterligt med dette vort aabne Brev, da ledet vàr fra vor Herre Jesu Christi Fødsel M. CD. Lxxjx. næste Onsdag for Pintsedag paa Staderhoel udi Sørbai ret Tingsted, bleve vi udnævnte i Dom af ærlig Mand Thorlev Biørnssen

sen Statholder for Norden og Vesten paa Island at overveje og dømme om den Giæld, som der da blev opregned efter den bortdøde Solveig Thorlevsdatter, som hun skulde betale og Gunner Jonsen bad og krævede at bemælte Thorlev skulde udnævne Dom om ald den Giæld skulde betales, som der blev opregnet. Saa og hvilke af de Gaver skulde agtes lovlige, som da bleve angivne. Blev da opregnet for os bemælte Giæld, halv femte hundrede hundrede og desforuden 6. hundrede Gylden som var Giæld til min Herre Kongen. Men Gaver vare fem hundrede hundrede, hvilket os syntes ingen Lov at bemælte Solveig maatte give saa mange Penge af ikke større Midler end der da bleve opregnede for os, at hun havde ejet. Og derfor dømte vi efter nøjagtig Undersøgning alle de Gaver, som benævnte Solveig havde givet meere end Loven med rette tillader, unyttige og ikke at maae holdes. Men de Gaver dømte vi lovlige, som oftbenævnte Solveig gav sine Børn Jon og Bergliot udi Lopt Ormsens levende Liv og som bemælte Lopter samtykte og tilstoed for sig, hvor til blev nævnet Biarg udi Midfiorden og Melrakkedal udi Asgeirsaa Kirkesogn og der til andre Penge, saa meget som den samme Act udviser, som derom blev giordt. Men alle de Gaver, som hun siden gav og ere meere end Lovbogen udviser dømte vi ulovlige; de først, som sidst bleve givne, men de andre lovlige, som maae holdes efter Loven. Dernæst dømte vi Stephen Loptsens Ombudsmand pligtig at betale ald den Giæld som med Vidner blev bevist at være rigtig, og den, som burde betale, havde vedgaaet; saa og den Giæld, som Arving eller Ombudsmand var vidende om; og saa den Giæld, som blev dømt at betales. Men ald den Giæld, som saaledes blev afbevist, som forskrevet staaer, og Ombudsmanden i Følge deraf udbetalte, da dømte vi at han havde giort det lovlig, og Stephen Loptsen eller hans Arvinger intet maatte derpaa tale. Ald denne Giæld skulde betales først med Løsøre, saa længe de kunde forslaae, men siden med

 Jor-

Jordegods naar Løsøre forslaae ikke, først med Udjorder og til sidst med Hovedbøl om ei er andet til. Syntes os det rettest at om Hovedbøl blev udlagt for Giælden, at Arving da tog Hovedbøllet, men derimod betalte saa meget af Giælden paa Stephens vegne, som Dannemænd dømte. Men om Stephen Loptsens Arving kunde eller vilde ikke løse Hovedbøllet til sig, da skulde oftbemælte Stephens Ombudsmand maae løse til sig Hovedbøl under samme Vilkaar som forskrevet staaer 2c.

LXIV.

Pouell Hvittfelt oc Knudt Steunsenn fick breff som epter fylger

Datum Kolling Manndagenn post Søndagen Judica aar etc Mdliiij.

Wii Christian etc. Helsse Etther vor kiere tro wnndersatthe giestlige oc werdzlige, som bygge oc boe offuer altt wortth land Islandh euindeligenn mett gud oc wor naade. Wider att Wii haffue afferdigett oss Elskelige Pouell Hvittfeldt oc Knud Steenssenn Wor mennd oc thiennere tidtt till landett oc skall Pouell Hvittfeldt haffue beffalling att opebere, hues rett oc rettighedtt som oss oc Kronen wdi thette forgangenn aar tillkommer, baade geisthlig oc werdzlig renntthe. Sameledis ald hues eptherstade som oss tillkommer oc haffue Wii wdi Pouell Huittfelds

sted

sted befallett oc tilltroett forschreffne Knud Stennssenn paa wore wegnne att haffue befalling offuer altt fornefnte Island till Wii anderledis ther om tillsigenndis worder, oc att wpebere Koningelige renntte oc rettighedtt. Thessliigeste hues oss tillkomer aff altt thett giestlige gods paa forschreffne Islandt, ingthett wndertagett oc ther paa aarligenn giore oss gode rede oc regennschaff, oc skall hand thenne tilckomendis winther bliffue hoes etther ther paa lanndett, thii bede Wii etther alle oc huer serdelis strengelig byude, atti tiltencke till goede rede att wdgiffue oc fornoye forschreffne Pouell Huidtfeldt altt hues renntthe oc rettighedtt, som i oss mett rette plichtige ere, bode thennd renntthe som oss nu till Sancti Hanns dag medsomer forstkomendis tillfallenn er oc thessligiste hues eptherstade som i mett egennstaae, oc retthe etther altingist epther nu Sancti Hanns dag medsomer som forschreffuitt staar, ther epther att suare forschreffuene Knud Steennssenn oc were hannom hørig lydig oc fylgachtig, vtti hues maade hand etther paa wore wegnne tillsigenndis worder, giorendis oc giffuendis hannom oc ingenn andenn paa wore wegnne ald hues rentthe oc rettighedtt som i oss mett retthe plichtige er, oc i aff arilds tidtt giortt oc giffuett haffuer, hand skall igienn holle etther oc alle huer serdelis wed Islannds loug skiell oc rett oc ingenn aff etther att tillstedis att wforrettis emod loug i nogre maade.

maade. Thii lader thett ingenlunnde. Datum ut supra.
Dominus Rex manu propria subscripsit.

LXV.

Messiver som udginge till her Oluff Haltessenn oc her Mortenn Einerssenn bisperne paa Islannd, som her effter fylger.

Christian etc.

Vor synnerlige gunst tillfornn. Wilder att Wii haffve afferdigett oss elskel. Povell Hvittfeldt oc Knud Stissenn Wor mend oc tiennere till wort land Island oc befallet fornefnte Povell Hvittfeldt att skulle opebere oc inddreffve hues rett oc rettighedtt som oss ther paa lanndtt till Sancti Hans dag medsomer forstkomendis tilstaar oc fornefnte Knud Stiissenn sidenn att haffve befaling offver Islannd paa wore wegne. Tha giffve Wii etther tillkiennde att Wii formerke att nar nogen gior nogenn ketterie eller anndenn wcristelig gierninger, tha holdis the wdi fred hoess domkierckerne. Thy bede Wii etther oc wille atti bestillett saa att nar nogenn bedriffver ketterii eller nogenn wcristelig gierning oc giiffue flukt till domkierckenn, oc will ther haffve theris beskiermelsse, att thett icke bliffver hanom sted ther att haffde

haffve theris werilsse oc wnderhollning. Medenn wor fogetter oc lenssmennd att paagriibe thennom, oc sidenn att straffve ther offver som tilborlegtt er oc Wor ordinantze ther om wdvisser.

Sameledis wille Wii atti beffaller att thennd skollemester oc lucate ther hoes domkierckenn att the bliffve tilborlig underhollit mett mad oc oll saa the icke skulle faa aarsag till att giffve thennom ther frann oc skollenn odeleggis, hvilckett Wii for ingenn del tilstede wille oc att i haffve goed flittig tillsiun bode udi the oc alle anndre maade oc Wor ordinantz som Wii om religionenn haffve ladett udgaa wed macktt holdis oc Guds ord oc hellige evangelium maa forfremis. Ther Wii oss wisseligenn tilforlade, oc lader thett ingennlunde. Datum Kollinghus mandagenn nest epter Søndagen Judica aar etc. M. D. Liiij.

LXVI.

Her Einer Arnesen forlænes med Skride Kloster.

Wii Christian med Guds Naade etc. Giøre alle vitterligt at Wii af vor synderlig gunst oc naade hafuer undt oc forleent oc nu med dette vort aabne bref unde oc forleene

denne brefviser Her Einer Arnessen vort oc Norgis Cronis Closter Skrede Closter paa vort land Issland liggendis med bønder, thienner, oc ald sin Renthe oc Rette tilliggelse, intet undertaget, at hafue, nyde, bruge oc beholde, til saa lenge vi anderleedis der om tilseigendis vorder, dog saa at hand aarligenne till goede Reede gifuer os deraf til huer Santi Hans dag medsommer tredige Jochimss daller, de som goede ere oc dennem lade fornøje vor befalingzmand paa fornefnte Issland, den som nu er eller her efter kommendis vorder, oc vere os oc højbaarne Første Hertug Friderich vor kiære Søn, efterkommere Konning i Danmark oc Norge huld oc troe oc vore befalingzmand paa fornefnte vort land Issland, hørig, lydig oc følgactig, udi hvis maade hand hannem paa vore veigne tilsigendis vorder oc bygge oc forbedre fornefnte Clöster oc det holde ved goed hæfd oc mact, och holle tiennerne der till liggendiss ere, ved Isslandz lou, skiel och rett oc icke paalegge eller besuerge dennem med nogen ny besuering i nogen maade. Sammeledis skall hand underholde de prester som indgifuen er udi fornefnte Closter, eller her efter indgifuendis vorder med klæde oc føde, dissligeste skall hand altid holde en goed Prestmand udi fornefnte Closter, som kand retteligen prediche gudz hellige ord oc Evangelium, oc naar fornefnte Her Einer Arnesen skal fran sig offuer antvorde fornefnte Skre-

de

de Closter, da skal han vere plictig til med klar Register at antvorde fran sig fornefnte Closter med saa meget og saa got Inventarium oc Jordebøger, som hand dend annammer. Thi forbiude vi alle ihvo the hellst ere eller vere kunde, seerdeelis vore Fogeder, Embedssmend oc alle andre, fornefnte Hr. Einer Arnesen her imod paa fornefnte Skride-Closter eller nogen sin Renthe oc rette tilliggelsse efter som forskrefuit staar at hindre eller udi nogen Maade Forfang at giøre, under wor hyldest oc Naade. Gifuet paa wort Slot Kollinghus Mandagen nest efter Sondagen Judica. Aar etc. M. D. L. iiij.

Under wortt Zignet.
Christian.

LXVII.

Her Morthen Einerssenn Superintendent for synden paa Island fick breff som epterfylger.

Christian etc.

Vor synnerlige gunst tillfforn. Wider att Wii haffve att talle mett etther om hves brost ther findis paa Wort lannd Islaнд

 paa

paa religionenn oc andett. Thii bede Wii etther oc wille atti giffve etther till oss her ind wdi Wort rige Danmarck, hvor i oss forst finnde kunde, saa ville Wii mett etther oc anndre hojlerdis raad giore ther eun skick paa, oc kunde i giffve etther ind paa skibbett mett oss elskelig Povel Hvittfeldt Wor mannd oc tisner, oc følge hannom fremdelis till oss paa thett att i icke skulle giore formogenn bekostning paa samme reiisse. Ther mett gior i oss synderliigenn till wilge oc forlade Wii oss ther wisseligenn till. Datum Kolling Onsdagenn nest epter palme sondag aar. 1554.

LXVIII.

Dadde bunde till Snoksdall paa Islannd fick breff som effter fylger.

Christian etc.

Wor gunst tillforn. Wiid att thenne breffvissere Nicolaus Biornnssenn Wor wndersaatte paa Wortt lanndt Islanndt haffver berett for oss hvorledis att thu forholler hanom enn gaard fore kaldis Brussholtt. Endog att hand haffver goed segell oc breff ther paa som hannd teg siellff ydermere berette kannd. Thy bede Wii teg oc wille, att thu tiltennker inngenn wrette eller forhindrer att giore fornefnte Nicolaus Biornnssenn paa samme gaard

gaard eller noger andre Wore wndersaatte ther paa land meden lader teg noye mett lige og rett, saa frampt att Wii icke skulle tenncke anderledis tiill ther om. Her kannd thu wide teg effter att rette; beffallenndis teg Gud. Skreffuit etc Datum ut supra. (Nyborg taarsdagenn nest epther sonndagenn invocavit 1555)

LXIX.

Thesse erennde oc werffve skall Knud Steensſenn embitzmand paa Island ther samesteds ydrette paa Kongl. Majestætz wegne till alting som standendis worder Sancti Hans dag medsomer forstkommendis, som her epter fylger.

Forst at eptherthi Kongl. Majestæt forfarer at paa Island findis mange smaa capeller udi hvilcke mangestedz er befrygtendis at udi skeer stoer gudz fortornelsse oc ther tiill haffve presterne, som thennem besoge icke theris tilborige underholling oc ey heller kunde giore ther slig gudz thieniste som thennem burde. Tha paa thet at met samme capeller motte gioris en anden skick oc gudz ere kunde ther mett forfremmis, oc naare undersotte kunde vere notteligt, skall Knud Steenssenn tage tiill seg begge Superintendenterne paa Island laugmendene for sonden oc norden, oc ther

 tiill

tiill nogne aff the fornemiste bønder paa Island oc forsamblis tiill alting oc ther mett thennem offvervege then leylighed om samme cappeller oc giøre ther ordning oc skiik paa som kand vere gud almegtigste hans hellige ord tiill forfremelsse oc menige Island tiill gode oc beste, till theris siell sallighed oc hves ther om besluttis forhandlis oc samtyckit worder at thet siden forschriffvis till Kongl. Majestæt, oc Kongl. Majestæt will ther paa giffve Confirmatz.

Samledis formercker Kongl. Majestæt att the giestlige finde thennem besverit at nar thendem kommer naagenn trette paa enthenn mett jordtrette eller udi andre verdzlige sager tha skulle the tiill alting ther mett fore the kunde komme ther mett tiill ende oc ther offver forssømme thend gudztieniste som the midlertiid skulle giore. Tha will Kongl. Majestæt at nar slig werdzlige trette the giestlige paakommer tha mue the sager forfolgis tiill sysselltiug oc sysselmandenn ther att giore ende paa ligessom then forfuldis oc dømdes paa till alting.

Thesligeste paa thet att menige clerckerii paa Island kunde saa megitt thes bedre fange theris wnderholling oc kirckerne kunde bliffve bygtt oc forbedritt haffuer Kongl. Majestæt tilstedt att kronens

kronens tiennere stigtens tiennere oc closters tiennere skulle her epter alle tiende som andre bønder oc tiennere ere pligtiige att giore paa Island oc tienden att skifftis udi fire partter en part Superintendenten, then anden part prester, then tredie kirken oc then fierde tiil fattiige folk dog at ther skall haffvis goed flittiig inseende aff Kongl. Majestætz lensmend fogetter oc alle andre paa Island at samme tiende bliffver retferdeligen skifft saa thet gaar liigligen tiill oc the fattige icke fange then minste Partt.

Haffver oc Kongl. Majestæt bevilgett att saa hollis skall mett tienden aff Westpeno att the som boe paa Westpeno skulle herepter tiende theris fuldvanlig tiend till kirken meden the som drage ud mett theris bode oc ligge paa Kongl. Majestæts grund, the skulle giffve till Kongl. Majestæt wndergifft aff theris bode som ther pleyer att giffvis af andre bode paa Island, oc then wndergifft haffver Kongelige Majestæt vndt till Presternis undserholling oc till kirkernis bygnings behoff, paa Vestpenno.

Fremdelis at epterthii Kongl. Majestæt haffver skicket oc forordinerit religionen tiill beste, Skoller som skall holldis paa Island oc tiill samme skolis ophold bode till Skolemester oc pebslinges underholling haffver Kongl. Majestæt ther ladet tillagt en aarlig

aarlig rente som Superintendenterne huer udi sit stigt skulle upebere, og siden ther mett framdelis holle samme skoler ved makt oc forskaffer Skolemestere oc peblinge tilborlige uphold tiill klede foede oc verme, tha vill Kongl. Majestæt at saa hollis skall mett peblinge at indtages udi samme skoler at naar nogen peblinge skall indtagis, da skall Superintendenten oc Skolemester bode till sammen tage the fattige personer som nøtorfftige ere, oc icke the som rige ere eller the som haffve foreldre, som formue siellufft at holle thennem till skole oc lerdom oc paa thet at slig skolers omkostning icke skall unøtteligen forteris oc religionen ther mett kand bliffve forbedrit viil Kongl. Majestæt att Superintendenterne oc Skolemesterne skulle handle flitteligen met samme skoler oc forskicke at skolerne bliffver ved magt hollet oc peblinge fange mad oell kleder oc verme till skielighed oc bliffver uptugtet oc hollet tiill goed lerdom oc seder oc finndis enten Superintendenternis eller Skolemesternis merkelige brost her udi thenne artickel; Tha skulle the ther mett haffue forbrott theris rett oc nar ther er brost for en Skolemester tiill naager aff skolerne tha skall Superintendenten haffue fuldmakt att tage oc udvelge en anden beqvem persone tiill en Skolemester som hannem kand tyckis best were tiill att forestaa samme beffalling. Findis icke nogenn beqvem persone ther tiill paa Island, tha skall

skall Superintendenten then forskaffue fran then hoge skole udi Kiopnehaffun.

Vill oc Kongl. Majestæt att Superintendenten icke skall epter thenne dag forlenne nogen anden persone mett noger gieslige beneficier vden the personer, som ere saa lerde att the kunde predicke oc giore tilborlige tieniste udi kirckenn. Findis Superintendenten at forlenne noger andre personer mett the gieslige beneficier end som forskreffvit staar tha skall Kongl. Majestæts lensmand haffve indseende ther mett saa thet gaar tilborlige tiill oc ther som nogre ulerde ere thenne dag forlent mett canickedom eller anden slig gieslige rentte tha skulle the afffettis oc forlennis anndre ther kand predicke oc giore anden Gudz tieniste udi kircken som for er rørt.

Nar Superintendenten vill oc er fornoden at hand skall visitere oc ombrage udi Stigtet oc forfare oc haffve upseende at Sogneprester oc andre gieslige holle thennem skickelig udi leffnet oc lerdom, tha will Kongl. Majestæt att huer Syssellmand skall vere forpliktett at folge Superintendenten offuer alt thett syssell som hand udi er sysselmannd oc mett Superintendenterne haffve flittige oc goed inseende att ordinantzen som Kongl. Majestæt om

 religio-

religionen haffve ladet udgaae bliffve udi alle maade ved makt hollet. Giiffvit paa Nyborig slott onsdagen nest epter sondagenn oculi aar M D L V.

Under Kongl. Majestats signett.

I følge af denne Kongel. Mayestæts Befalning blev følgende Eragtning forfattet.

Bessa-stada Sampyckt.

Vorum Allrakiarasta Naduga Herra og Stormegtuga Forsta Konung Christian Fridrichs syne Danmerkur, Noregis, Winda og Gotta Konunge etc. Heilsum Ydur kiærlega og avdmiuklega med Gude vorum Herra Jesu Christo.

Hogborne Forste, Stormegtuge Kong, Allranadugaste Herra!

Virdez Ydar Nadar Høgmegtigheit ad vita ad vær epterskrifader Ydar Høgmegtigheita truer plictuger Þienarar og fatæker Undersatar: Marteiñ Einarsson Superintendens Skalhollts byskupsdæmes, Olafr Hialtason Superintendens Hola byskupsdæmes,

mes, Eggert Hañesson Logmann sunnan og avstan a Islande, Oddr Gottskalksson Logmann nordan og vestan a Islande, Biorn Olafsson, Jon Biarnarson prestar Skalhollts byskupsdæmes, Biorn Gislason, Jon Matthiasson prestar Hola byskupsdæmes, Pall Vigfusson, Dade Gudmundsson, Þormodr Arason, Philippus Runolfsson Leikmenn, ad ver fyrrskrifader epter Ydar Nadar brefe, vilia og skipan, sem Ydar Hogmegtigheit hefur skrifad hingad i landid til Ydar Nadar Uñbodsmanns Knuts Steinssonar uñ nockur Ærinde og skipan, sem Ydar Nadar Hogmegtugheit vill hafa utrett uppa nockrar þær greiner, sem Ydar Nadarbref inneheldr, þa erum vær fyrrskrifader menn samankomner uppa Sancte Johannis dag med Ydar Kongel. Majsts Uñbodsmanne Knut Steinssyne a Bessastaudum a Alstanese og hausum innvirdulega skodad og yferlesed Ydar Nadar Hogmegtigheita bref, hvort ad oss virdez hid nytsamlegasta gagn landsins Innbygginrum epter landsins legheitum, sem er.

J fyrstu grein þad Ydar Kongl. Majst ahrærer uñ þær Halfkyrkiur og Bænhus eda uñ þær adrar

Kyrkiur, sem ecke eru navdsynlegar Soknarkyrkiur þa skyldu med ollu aftakaz. Þvi haufum ver fyrrgreinder menn um þann sama articula epter Ydar Kongl. Majts Nadarbrefe bode og skipan sambycker orded, so ad fyrrsagdar Kyrkiur og Saunghus skyldu med aullu afleggiaz, utan þar, sem navdsyn krefr standa skule. Enn þeirra Kugilde og lavsafe skylde halfpart leggiaz til prestanna uppheldes og Spitalanna sem hiner siuku skulu innleggiaz, hvorer gardar ad oss virdaz þar best tilfallner, sem er fyrst i Sunnlendinga fiordunge: Kaldadarnes; Gufudalr i Vestfirdinga fiordunge: Glaumbær i Skagafirde i Nordlendinga fiordunge; enn Biarnanes i Hornafirde i Avstfirdinga fiordunge, so framt sem Ydar Kongel. Majst vill þad svo hafa og stadfesta. Enn annann halfpart af fyrrgreindra Halfkyrkna og Savnghusa Kugildum og lavsafe skyldu eignarmenn iardanna eignaz og alla þa fastaeignar parta og Itøk med Rekum og skogum, sem þeir og þeirra Forfedur hafa þar tillagt, epter þvi sem verdugr Herra Magnus Noregs Kongr godrar minningar hefr i sinum brefum og rettarbotum boded og bifalad ad

for=

fornu her i landit. Enn Inventaria og Messuklæde fyrrsagdra kyrkna og Savnghusa skulu Byskuparner med Lensmannsins rade og annara godra mana leggia til þeirra Soknarkyrkna, sem mest er þaurf a i þvi herade edr annarstadar.

I annann mata og articula um allar fiarsokner veraldlegar, sem til kunna ad falla prestanna vegna þa skulu sækiaz fyrer Syslumanne heima i herade; enn ef hann fær ecke yferteked þa sake fyrer logmanne.

I þridia lage um þa Tiundargiørd, sem Ydar Kongel. Majst umskrifar, bidr og bifalar ad gialdaz skule af aullu iardagotse, bæde Crununnar, Stigtanna, Klaustranna, og Kyrknanna, þa høfum ver þad so sampyckt med soddan skilmala, ad allt iardagots skal tiundaz, utan þad heimaland, sem Stigtin, Klavstrin og Soknarkyrkiurnar astanda med sinne egenlegre Innstædu og Lavsafe, og þad sama fyrer þann skuld, ad Soknarprestar og adrer fatæker hafa þar uppa skipader vered fyrrmeir og fordum daga. Sømuleides ogso um þad gots bæde fast og

 lavst,

lavst, sem eignarmadr a sialfr gardinn, þa skal ecke tiundaz so mikell partr, sem su soknarkyrkia a i þvi heimalande edr egenlegre Innstædu med þeim rekum og øllum itøkum sem hun a; Enn oll ønnur hennar Fastaeign tiundez. Enn um Tiunder af Vestmanna-Eyium hefr oss litez, ad so tilskipez, ad aller þeir menn, sem bua a VestmannaEyium og þar eru heimiles faster og so þeir sem þar roa a þeirra skipum skulu gialda veniu Tiund, hvørt heldr þav skip eiga þar innbyggendur i eyiunum eda utlendsker menn þar adrer vistfaster. Enn þesse veniuleg Tiund er hvor tiunde fiskr i fiøru og skal skiptaz i fiora parta, og skal fatækra manna partrinn leggiaz til þeirra manna Spitals, sem stiptadr verdr i Sunnlendinga fiordunge. Enn þann fiordung tiundar, sem tekz af fuglum og eggium og þurfamønnum tilheyrer skulu þeir fatæker sialfer hafa, sem þar i eyiunum eiga skylduga framfærslu. Virdez oss ogso ad eige mætte þar frekare ne ønnur tiund a Kongsins garda leggiaz. Enn Bændur þeir þar bua tiunda lavsafe sitt epter landsins vana. Enn um þav skip, sem af megenlande koma og þangad eru utgiørd til sioar um vertidina,

þa

þa gialda undergift epter Kongl. Majsts skipan, sem vanalegt er ad gialda under skip i Sunnlendinga fiordunge, þeim prestum til eignar, sem þar bua i eyiunum, þo med þvi mote ad greinder prestar skulu þar i stadin skicka þeim mønnum, sem a þessum landskipum roa hus og vergøgn epter þeirra þørfum, so hvorntveggiu giøre ødrum nægiu fyrer sitt.

J fiorda mata og articula um̄ Skolanna uppheldе þa virdez oss ad haldaz skylde epter þvi sem stendr i Ydar Kongl. Majsts Nadarbrefe og Ydar Nadar Ordinantia inneheldr. Enn um̄ øl daglega til bords fyrer skolapiltana, virdez oss, sem ecke yrde þvi akomed, fyrer søkum fatæktar landsins og annarra vanesna; þvi mattu vel skolapiltarner lata ser nægia med þann veniulegann dryck, sem her i landid gengr godra manna i millum epter þvi sem þeirra møguleg þørf tilgiørez.

J fimta mata og articula um̄ øll beneficia og pressetr skulu haldaz af prestunum epter Ydar Kongl.

Kongl. Majsts innsiglidu brefe, utan oss leitz fyrer navdsynia saker ad svo komnu; fyrst med þvi ecke finnaz her i landid so diuplærder prestmenn af hinum gømlu i Guds Evangelio, sem rettelega predike, kunne ad setiaz til allra beneficia, helst med þvi ad þær personur, sem til skolanna ganga, eru ecke enn nu so til aldurs komner ad þeim mege ad so komnu þesser presta=gardar tilsegiaz. Þess og annars ad svo kann tilfalla i framm=tidinne ad sott edr siukdomr kunne uppa prestana ad koma, þa sem predika kunna, og af þvi þa synez oss, med Ydar Kongl. Majsts rade og tilskipan þad vel møgulegt, ad erleger, guds=hræddir, skilviser, Leikmenn, sem Guds ord elska rettelega, hafe hald og tilsion yfer þeim beneficiis sem ecke faz enn rettlærder Kennemenn til, sem upphelde kunna ad veita Kyrkiunne, gardi=num og þvi gotse, sem þar til heyrer, med soddan fororde, ad sa Leikmadr, sem gardinn heldr, skal þar heima hafa einn ungan guds ords þienara af byskupinum tilsettann, sa Guds ord frammlese fyrer folkinu, þar til ad þangad kann ad faz einn sannr predikare og dugande persona. Enn umm Cannkadæme er ecke ad dæma her i lande utan þad kunne ad vera nockur utaf Ydar Nadar Klaustrum, a hvorium einnsen skulu haldaz goder guds ords þienarar og predikarar epter byskupsins til=sion, þa þørf giørez.

I siøtta mata nær byskupinn a ad visitera i sinu byskups=dæme, þa se Syslamadr hvør i sinne syslu skyldugr til epter

Kongl.

Kongl. Majsts Nadar innsigludu brefe og Ydar Nadar Ordinantiu ad rida i stirk med byskupe til ad frammfylgia þvi ad guds ord mætte rettelega medtakaz umm Stigtet, og hiner ogudlegu mættu straffaz og skelfaz epter Ydar Nadar Kongl. Majts Ordinantiu hliodan. Enn oss virdez her i lande byskupenn ecke mega rida famennara i sina Visitatiu, fyrer søkum vatna, vondra heida og annarra torfæra, enn ad minsta koste vid 8da mann; enn Syslumenn ei famennare enn vid 5ta mann, skulu þeir med sinum mannnum hafa sæmelega gisting a øllum stødum og Soknarkyrkium med øl og mat, so ostraffanlegt se, hvar sem þeir koma. Enn oss virdez ad þeir Syslumenn, sem med byskupe rida skulu þa hann visiterar, þa se Kongl. Majts Fogete og befalingsmann her i landid pligtugr til ad utvelia og til ad setia skilvisa dugandes menn til Syslumanna, þa sem Guds Ords elskendr eru einnen rettviser og liksamer med fatækann almuga, hvad oss øllum gud almattugr veite. Þvi bidium ver Ydar Kongl. Majts Høimegtugheit, ad þer utaf Ydar Kongl. Nad og Milde villdud gefa oss Ydar Nadar Fatækum Undersatum Emenderan og Confirmation uppa alla fyrrskrifada puncta, sem ver epter Ydar Nadar Høimegtugheita brefe og christelegre befalingu samsett og utdreged høfum.

Allrakiæraste nadugaste Herra! Kunne þad so ad ske ad nockr her i landed kunne ad dirfaz þess ad tala þeirre Confir-

mation a mote, sem Ydar Kongl. Majst vill gefa oss uppa þessar fyrrskrifadar greiner og Articula, þa bidium ver avdmiuklega, ad þer sialfer utaf Ydar Kongl. Nad og Milde vildud leggia þar sakferle vid, epter þvi sem Ydar Kongl. Majst þiker rettelegast og skinsamlegast vera fyrer Gude. Her med Ydar Kongl. Majsts Hojmegtugheit, Sal og Lif, Stat og Regiment þeim eilifa gude befalande. Skrifad Anno 1555 a Ydar Nadar Kongl. Majsts Skattlande Islande, Manudaginn næstann epter Petri og Pauli.

Oversættelse.

Bessesteds Anordning.

Vor allerkiæreste Naadige Herre og Stormægtige Første Kong Christian Fridrichs Søn, Danmarkes, Norges, Venders og Gothers Konge ꝛc. hilse Eder kiærligen og ydmigeligen med Gud vor Herre Jesu Christo.

Hojbaarne Første, Stormægtige Konge, Allernaadigste Herre!

Det behage Eders Naades Højmægtighed at vide, at vi efterskrevne Eders Hoimægtigh. troe pligtige Tienere og fattige Undersaatter, Morten Einersen Super-

Superintendent udi Skalholts Bispedømme, Olafer Hialtesen Superintendent udi Hole Bispedømme, Eggert Hannessen Lavmand for synden og osten paa Island, Odder Gottskalkssen Lavmand for norden og vesten paa Island, Biørn Olafssen, Jon Biarnessen Præster udi Skalholts Bispedømme, Biorn Gislessen, Jon Matthiassen Præster udi Hole Bispedømme, Poul Vigfussen, Dade Gudmundssen, Thormoder Aresen, Philippus Runolfssen Legmænd at vi forskrevne efter Eders Naades Brev, Villie og Befalning, som Eders Høimægtigh. har skrevet her til Landet til Eders Naades Ombudsmand Knud Steenssen om nogen Ærende og Anordning, som Eders Naades Høimægtigh. vil have udrettet angaaende nogle Poste, som Eders Naades Brev indeholder; da ere vi forskrevne Mænd komne sammen paa Sancte Hans Dag med Eders Kongel. Majsts Ombudsmand Knud Steenssen paa Bessested paa Alftenæs og have nøje læst og overvejet Eders Naades Høimægtigh. Brev, som vi holde høist nyttigt for Landets Indbyggere efter Landets Leilighed: Nemlig

Først angaaende det, som Eders Kongel. Majst berører om de Halvkirker og Bønnehus eller om de andre Kirker, som ikke ere nødvendige Sognekirker, da burde de aldeeles afskaffes. Thi ere vi forbemælte Mænd blevne eenige om den samme Artikel i Følge Eders Kongel. Majsts Naades Brev, Befalning og Anordning saaledes; at forbemælte Kirker og Sanghus skal aldeeles aflægges, undtagen de, som nød-

vendige eragtes at skulle staae. Men deres Ovilder og Løsegods skulde halvparten lægges til Præsternes Underholdning og Hospitalerne hvor de Syge skal indlægges. De Gaarde, som os synes dertil meest beqvemme er først udi Søndenlands Fierdingen, Kaldadernæs; Gufudalur udi Vestfiorde Fierdingen; Glømbair udi Skagefiord udi Nordlands Fierdingen; men Biarnenæs udi Hornefiord udi Ostfiorde Fierdingen, om Eders Kongel. Majst vil det saa have og stadfeste. Men den anden halvepart af forbemælte Halvkirkers og Sanghuses Ovilder og Løsegods skulde blive Jordenes Ejermænds Ejendom, saa og alle de Fastegods Parter og Rettigheder til Forstrand og Skove, som de eller deres Forfædre have dem tillagt, efter som denVærdige Herre Magnus Konge til Norge, gode Hukommelse, har tilforne udi sine Breve og Retteboder her i Landet befalet og anordnet. Men forbemælte Kirkers og Sanghuses Inventaria og Messeklæder skulle Bisperne med Lænsmandens og andre gode Mænds Raad lægge til de Sognekirker, som udi samme Herret eller andensteds meest trænge.

For det andet alle de verdslige Sager som til kand falde paa Præsternes vegne, da skal de søges for Sysselmanden hiemme i Herredet; men om han ikke kan afgiøre dem, da søges for Lavmanden.

For det tredie angaaende Tienden, som Eders Kongel. Majst omskriver, byder og befaler at betales skal af ald Jordegods, baade Kronens, Stig-

ternes

ternes, Klosternes og Kirkernes, da have vi det med saa Skiæl samtykket, at ald Jordegods skal tiendes undtagen det Hiemmeland som Stigterne (Bispestolene), Klosterne og Sognekirkerne staae paa med sin egentlige Indstade [Qvæg) og Løsegods, og det samme for den Skyld, at de tilforne og i forrige Tider ere henlagde til Sognepræsternes og andre Fattiges Underholdning. Sammeledes det Gods baade fast og løst, hvor Ejermanden ejer selv Gaarden, saa skal den Deel være fri for Tiende, som Sognekirken ejer i Hiemmelandet og dens egentlige Indstade med den Forstrands og anden Rettighed som hun ejer; men alt andet hendes Fastegods skal tiendes. Men angaaende Tienden af Vestmannøer, da synes os got der om saaledes at forordne, at alle de Mænd, som boe paa Vestmannøerne og saa de som der have hiemme og de som roe paa disses Baader; skal betale den sedvanlige Tiend, enten de Baader tilhøre dem som ere der Indbyggere paa Øerne eller andre udenlandske Mænd, som der opholde sig. Men denne sædvanlige Tiend er hver tiende Fisk som fanges og kommer op paa Stranden; denne Tiend skal deeles udi fire Parter, og skal den Deel, som tilhører de Fattige, lægges til Hospitalet, som bliver stiftet udi Sønderlands Fierdingen. Men den fierde Deel som tages af Fugle og Ægge og tilhører de Fattige, den skal de Fattige, som derpaa Øerne bør underholdes, beholde. Tillige synes os at der ikke maae lægges anden eller meere Tiend paa Kongens Gaarde.

 Men

Men de Bønder, som der boe, tiende sit Løsegods epter det, som i Landet vedtaget er. Men angaaende de Baader, som komme fra Fastelandet, og som skal roe der ud om Vertiiden, da betale Undergiftt, [Told] efter Kongel. Mhjsts Befalning, ligesom der plejer at betales under Baade i Sønderlands Fierdingen, (hvilken Told) skal tilhøre de Præster som der boe paa Oerne, dog at de Præster skal derfor forskaffe de Mænd som roe paa disse Landbaade Husrom og Vergavne (beqvemme Anstalter at tørke sin Fisk) eftersom de behøve, saa at den eene tiener den anden.

For det Fierde angaaende Skolernes Underholdning da formeene vi at der om bør holdes efter Eders Kongel. Majsts Naades Brev og eftersom Eders Naades Ordinants indeholder. Men om Ol daglig til Bord for Disciplerne synes os ikke vel at kunde lade sig giore formedelst Landets Fattigdom og anden Uformuenhed; derfor kunde Disciplerne nøjes med den sedvanlige Drikk, som her i Landet gaaer ibland gode mænd eftersom deres Nødtørft udfordrer.

For det Femte om alle Beneficia og Præstekalde, da skal der om holdes af Præsterne efter Eders Kongel. Majsts indseiglede Brev, dog formedelst nærværende Omstændigheder eragte vi nødvendigt: Først fordi ikke findes her udi Landet saa grundlærde Præstmænd af de gamle udi Guds Evangelio, som det retteligen prædike, at der med kand besættes alle Beneficia; allerhelst at de Personer, som gaae i Skole, have endnu ikke den Alder at de nu strax kan sættes til Præstekaldene. For det andet kan det udi Fremtiiden hænde sig at Sot eller nogen Sygdom kan paakomme Præsterne, de som kan præke, og derfor synes os, med Eders Kongel. Majsts Raad og Anordning, det vel giørligt, at ærlige, gudfrygtige, vederhæftige Legmænd, som Guds Ord retteligen elske, holde og have Tilsyn over de Beneficier, som endnu ikke kan haves retlærde Præster til, som kan vedligeholde Kirken, Gaarden, og det Gods, som der tilhører

hører, dog med det Forord, at den Legmand, ſom Gaarden holder, ſkal have der hiemme hos ſig en ung Guds Ords Tiener af Biſkopen tilſkikket, ſom kan læſe Guds Ord for Folket, indtil at dertil kan faaes en ſand Lærer og duelig Perſon. Men om Canikedømme er intet at tale her i Landet uden det kunde være nogle af Eders Naades Kloſtere, paa hvilke ligeledes ſkal holdes gode Guds Ords Tienere og Prædikere under Biſkopens Tilſyn, naar Behov giøres.

For det Siette naar Biſkopen ſkal viſitere ſit Biſpedømme da ſkal hver en Syſſelmand udi ſit Syſſel være pligtig til efter Kongel. Majſts Naades indſeiglede Brev og Eders Naades Ordinants at ride med Biſkopen for at ſtyrke og befordre at Guds Ord maatte rettelig antages udi Stigtet og hine de Ugudelige kunde blive ſtraffede og forfærdede efter Eders Kongel. Majſts Allernaadigſte Ordinants. Men vi holde for at her i Landet Biſkopen ikke kan ride med ferre Mænd i ſin Viſitats, formedelſt Elver, onde Fiældveje og anden vanſkiellighed end i det mindſte med 7. Mænd; men Syſſelmanden ikke med færre end 4. Mænd.*) Skal de tillige med ſine Mænd ſømmelig beværtes paa alle Steder og Sognekirker med Øl og Mad, ſaa at der paa ikke er at udſætte, hvor de helſt komme. Men i henſeende til de Syſſelmænd, ſom ſkal ride med Biſkopen, da burde Kongel. Majſts Foged og Befalningsmand være pligtige at udvælge og beſkikke redelige og duelige Mænd til at være Syſſelmænd, ſom ere Guds Ords Elſkere retſindige og barmhiærtige imod den fattige Almue, det os alle Gud den almægtige give. Thi bede vi Eders Kongel. Majſts Høimægtigh at Eders Kongel. Majſts Naade og Milhed vilde give os Eders Naades fattige Underſaatte Emenderen og Confirmation paa alle forſkrevne Puncte, ſom vi i Følge Eders Naades Høimægtigh. Brev og chriſtelig Befalning have opſat og forfattet.

Aller-

*) See tilforn Pinings Dom. S. 77. og der tilføjede Anmærkning **

Allerkiæreste Naadigste Herre!
Skulde det hænde sig at nogen her udi Landet kunde fordriste sig til at tale imod den Confirmation, som Eders Kongel. Majst vil give os paa disse foranskrevne Poste og Artikle, da bede vi ydmigeligen at De selv, udaf Eders Kongel. Naade og Milhed vilde behage at anordne der Straff for, eftersom Eders Kongel. Majst agter at være for Gud rettest og viisest. Hermed Eders Kongel. Majsts Høimægtigh. Siæl, Liv, Stat og Regimente den ævige Gud befalendes. Skrevet Anno 1555 paa Eders Naades Kongel. Majsts Skatland Island, Mandagen næst efter Petri og Pauli.

LXX.

Arild Gisselssenn paa Island fick breff som effter følger aar 1555.

Vii Christiann thenn tredie etc.

Giore alle witterligtt att thenne breffuissere Arild Gisselssenn Wor wnderssaatt paa Wort land Island haffuer paa synn egne oc Torloff Biornssens arffuingis wegne berett for oss huorledis att for noger aar sidenn forledenn thaa er forskreffne Torloff Biornssen oc Engiilde Hellgisdatter kommen wdi egteskaff samen oc eptherthii the horde forner samen paa slegtt oc biurds wegne, tha bleff ther paatald oc sidenn bleff thett tillatt aff paffuenn, oc tisligeste aff hogborne Forste Koning Christiernn Wor kiere herre Faderfader att forskreffne Torloff Biornssenn oc Engiilde motte bliiffue samenn wdi

wdi ekteskaff oc thieris born oc affkome att were ekte, ther nest haffuer hogborne forste Koning Hans Wor kiere herre faderbroder wdi lige maade stadfest same echteskaff wed fulle magtt att bliffue, huilcke paffuebreffue, sameledis Koninge breffue forschreffne Ariild Gisselssenn her for oss wdi rette lagde oc beclager forschreffne Ariild Gisselssen att wdi hogborñe forstis Koning Fredericks Wor kiere herre fader (hoglofflig ihukomelssis) regierings tiid wor ther enn laugmand paa fornefnte Wort land Island mett naffn Joenn Siigmundssenn oc hannd for nogen wild skyld tiltog seg thenn sag oc dompte emellom forschreffne Biorn Torloffssenn oc Bierne Gudnnkssenn oc sidenn mett wrang wndernissninger hogmelte Koning Fredericks stadfestelsse forhuerffuitt paa same dom oc haffuer forschreffne Arild Gisselssenn beuist for oss mett ett her staffenns fordom biscop wdi skalholtt stigtt paa Island breffue att forschreffne Joenn Siigmundssenn bestaae wed hans eed oc hanns Guds sandhed att hand hagde vdi thenn sag domptt wrette oc emod Islands loug, mett mange andre fflere breffue, som biscoper oc andre paa thenn sag wdgiffne oc tagne ere oc forschreffne Arild Gisselssenn for oss i rette lagde. Thaa epthertii forschreffne Arild Gisselssenn haffuer beuist for oss mett enn dom, som er domptt paa alting paa Islañd att thenn sag er indsatt for oss att domme paa, oc thett findis epther forschreffne Joenn Siigmundssens egen bekiendelsse att

høgmelte Koning Fredericks stadfestilsse er forhuerffuitt paa een v-rettferdige dom bor forschreffne Arild Gisselssen oc Torloff Biorn-ssenns arffuinges breffue wed thieris fulle magtt att bliffue till saa lenge Arild Gisselssen oc Torloff Biornssenns arffuinges weder-partt wdi thenn sag wille were wdi rette oc tha gaa ther om saa mogett som ret er. Dat. Kiopnehaffn logerdagenn nest epther Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum dag Aar etc M. D. L. V.

Dominus Rex manu propria subscripsit.

Om denne Arve-Trætte kan man læse tilforne Anmærkningen 184. S. Om denne Arne Gisleffen kan man efterfee Biørns paa Skardsaa Annaler 1. Part. 249. 247 men især 245. S. der viises hvorledes Arne Gislesens Hustru nedstammede fra Solveig Biørnsdatter og hvorledes Hr. Jón Eirikssen udi Vatnsfiord var udi Forvandtskab med samme: Dog er der udi Anmærkningen neden under paa sidste Sted begaaet denne Feil at der er sat Sigmund Einersen i Steden for Sæmund Eirikssen. Det som her sigtes til at Lavmand Jon Sigmundsen skal have tilstaaet at have dømt uretferdig i denne Sag er den Bekiændelse, som Bisкop Stephen tvang ham til at give fra sig; den findes udi Biskop Hr. Jonsens Hist. Eccl. part. II. pag. 519.

LXXI.

Her Morthenn Eynertzenn fick breff som ep-therfølger.

Christ-

Christiann etc.

Vor synnerlig gunst tilfornn. Vider at som i ere begierendis ati motte bliffue forskonnit met thett superintendent embede som i ere tilforordineret eptherthii att etthers leylighelt sig saa begiffuer ati theud befalling icke lenger kunde forestaa. Tha giffue Wii etther tilkiende at Wii ere til freds ati bliffue forskonnet oc quit mett samme befalling oc ati nyde oc beholle etthers beneficium, som i ther for vdenn met forlent ere tiill etthers vnderholling befallendis etter Gud etc. actum Kiopnehaffnn Torsdagen post qvasimodo geniti. Anno 1556.

LXXII.

Kongl. Majestæts breff tiill Superintendenterne paa Island at the icke skulle affhende nogett aff Stigtenns oc kirckens goz ther sammestedz.

Vii Christian etc.

Helsse etther Superintendenther for sondenn og nordenn paa Wort land Island kerligenn mett gud oc Woor naade. Wiider at vii forfarre at ther skal mangestedz bortkomme frann domkirckenn aff

kirckens gotz bode mett Maglaug oc vdi andre maade oc kircken icke skeer ther emod skiell oc fylleste. Thii bede Wii etther oc strengeligenn biude ati epther thenne dag tiltencke ingtet aff domkirckens gotz at maglegge ther frann eller vdi andre maade tilstede at ther noget godtz frankommer vden Wort sambtycke meden haffue god flittig indseende at Kirckenn beholler hendts gotz, som hun haffuer eller bor at haffue mett rette saa frampt at Wii icke paa kirckens wegne wille wide thenn skade hoes etther oc i thennd skulle kircken egenn vpretthe. Datum Kiopnehaffn. Torsdagenn post qvasimodo-geniti anno 1556.

Dominus Rex manu propria subscripsit.

LXXIII.

Thesse eptherskreffne erennde oc werffue skall Knudt Stennssenn embitzmanndt paa Islandt, ther sammestedt vdratte paa Kongl. Majestæts vegne tiill adeltinng som standendis worder Sancti Hanssdag medsommer forstkommendis.

Forst eptherthii Kongl. Majestæt tiilfornn haffuer befalledt Knudt Stenssen att thage tiill seg bægge Superintendenterne paa Islandt, lang=

laugmendenne for sonden oc nordenn, oc forsambles tiill adeltinng, oc ther mett thennom offuervege thenn leylighett om the smaa capeller paa Islandt, somm mangesteds scheer vti stor Gudtz fortornelsse, huadt forandring ther paa best gioris kunde, og siidenn ther paa tiillsckriffue Kongl. Majestæt theris betenckende mett nogre andre artickle som thenn Instructs videre ther omm bemelder, som Kongl. Majestæt Knudt Steennssen ther paa mett seg giffuet haffuer oc Superintendenterne oc Laugmendene mett flere aff the fornemste aft Islandtz indbyggere haffue ther omm tiilschreffuit Kongl. Majestæt theris betenchende, huadt the utii thee sager for gott annseett haffue, huilckett theris breff oc sckriiffuelsse Kongl. Majestætt haffuer offuerseett oc haffuer hans Kongl. Majestæt ther omm beuilgett oc sambtycktt att ther mett ßaa haaldis sckall somm hær epther folger tiill ßaa lenge Kongl. Majestæt kommer widere wdii forffarrinng omm landtzens leylighedt.

Will Kongl. Majestæt att vdi alle the smaa capeller paa Islañdt skall hær epther ingenn predickenn eller Gudtz tienneste holdes oc sckall Superintendenterne thett forbiude Præsterne oc haffue ther hoss flittiig indseende att thett saa vedt magtt holdis, oc huess notthe oc fordeell somm sognepræsterne her tiill haffue hafftt aff forschreffne capeller, sculle the her epther mue beholle alligeuell att the samme capeller iche besoge.

 Finn=

Finndis oc nogenn Sognepreſt, ſom icke haffuer præſtegaardt tha ſchall Superintendenterne huer vtii ſiitt ſtiigtt tiillegge huær Sognepræſt enn gaardt aff ſtiigtens, ſom alletiidt ſchall bliffue tiill enn præſtegaardt.

Tychis Kongl. Majeſtæt gott være att ther ingenn Hoſpitaler ſchall ſtigtes paa Iſlanndt medenn att the fattige drage om kring lanndett oc ſøger epther theris vnnerholling huor the bæſt kunnde oc ſchal Syſſelmendene haffue tiilſiun att the fattige bliffue førtt frann ett ſtædt oc tiill ett anndett inndenn ſyſſel epther Iſlanndtz loug oc gambell ſeduane.

Ther ſom the gieſtlige paakommer nogenn trætte om iordegodtzs oc anndett oc the beſuerer thennom att forfølge oc vdrætthe thennom tiill adelltinng, tha mue the forſt mett ſamme ſager indkomme tjill ſyſſetiinngett, oc ther gange domm paa, kanndt thett ther icke enndis, tha ſkulle the komme tiill adelltinng.

Viil Kongl. Majeſtæt ſielff lade vppebære fierde parten aff all tiendenn offuer altt Iſlannd ſomm biſcopernne tiilfornn haffdt haffue, oc ſydenn the trei parter att komme tiill Kirckenn, præſtenn oc fattig folck epter gambell ſeduane.

Oc

Oc skall Superintendenterne her epter for ingenn giestlige ellerverdtzliige sager tage nogenn sagefaldt, Kongl. Majestæt wiill selff thenn rettighedt for seg behollet haffue, oc skall Kongl. Majestæts lennsmanndt offueruehe Superintendenternes rente, ther somm thett tha fiinndis att Superintendenterne icke ere forsorgett mett tiilborliig renntte, tha will Kongl. Majestæt tillægge thennom ydermere, ßaa att the bliffue mett nottortige vnderhaalding forsorgett.

Eptherthii att Kongl. Majestæt forffarer att the Closter somm hans Kongl. Majestæt haffuer bortforlennt paa Islandt, ere for ringe satt paa affgiifftt, tha paa thett Kongl. Majestæt maa skee thett sckiell oc fyllest ær aff samme closter, viill Kongl. Majestæt att Knudt Stenssenn sckall fly mett seg tiill Kongl. Majestæt clare registher paa all forsckreffne closthers renntthe oc iñdkomme, vaag schall Knudt Steennsseñ paa Kongl. Majestæts behage sætte same closter paa tijlborliig affgiifft, som ther mest tolles kandt att affgiiffnes, oc alligeuell lade thennom behaalde samme closter, som thennom nu haffuer, som the ville giffue samme affgifft, som Knudt Stenssenn thennom foresettendis worder.

Haffuer Kongl. Majestæt befallett Knudt Stenssenn att annamme paa Kongl. Majestæts vegnne alle the jorde som ligger paa Altenes

Altenes oc Saltenes oc horer scalholtt stigtt till daag sckall hand egienn odlegge tiill vederlag saa mange garde oc renthe aff anden Kronens tilliggelse till stigthett igienn oc bode vdi the oc alle añdre maade ramme oc viide Kongl. Majestæts gaffen oc beste aff hanns yderste magdt oc formue. Giffuit paa Kiøpnehaffnns Slott thenn XVI. Aprilis 1556. wnnder Kongl. Majestæts Signett.

Dominus Rex manu propria subschripsit.

LXXIV.

Benaadning for Erlend Thorvardssen.

Vi Christian den tredie etc

Giøre alle vitterligt at efterdi denne brefviser Erlender Thorvardsson paa vort land Island nogen tid siden forleden hafuer sig udi nogen sager forgrebet og herfor er faldet til os. Som er først for en quinde ved nafn Gudlog Runolfsdaatter, som hand stack med een knif at hun der af døde, og for hand var med at borttage og plyndre vore Jorder Besseseder den tid de Danske blefue der slaget. Sammeledes hand udi nogen aar hafuer holdet inde hos sig hans bisckops tiende og ei hell er udgifuet til kirken huis hand med rette burde at yde og udgifue. Dissligeste for en gaard han soldte Gudmunder Sveinbiarnerson. Da hafuer fornefnte Erlen-

Erlender Thorvardsſøn nu for alle fornefnte ſager aftinget til os og gifuet os v hund. daller og hafuer hand lofuet og til ſagdt at ville ſtrax uden ald videre forhaling igienſly til os og Cronen fornefnte Ejendom og det holde os og Cronen uden ſkade. Thi forbiude vi alle hvem det helſt ere eller vere kunde, ſeerdelis vore Fogeder, Embedsmend og alle andre fornefnte Ellender Thorvardsſen herimod efter denne dag paa vore veigne for fornefnte Sager at deele, tiltale eller udi nogen maade forfang at giore. Under vor hyldeſt og naade. Gifuet paa vort Slott Kiobenhafn den 27 Januarii. Anno M. D. L. VIII.

Under vort Zignet.

LXXV.

Her Gillebert fick breff att ſkulle were Superintendent vdi ſkallholtz ſtickt paa Iſlandt ſaa liudendis.

Wii Chriſtiann etc.

Giore alle witterligt att Wii nu haffue forordineritt tilltroett oc befallitt, oc nu mett thette Wortt opnne breff, forordinere, tiltroe befalle oc fuldmagt giffue oſſ elſkelige Hr. Gillebertt att were ſuperintendentt offuer alltt Skallholtzs ſtickt paa Wortt land Iſ-

 landt

lanndt ther att drage om kring oc haffue tilsiunn wdi alle geistlige sager, oc predicke oc lere Guds ord oc thett hellige euangelium rennt oc clartt for allmuenn oc wisitere alle sognekierckerne wdi fornefnte skalholtzs Stigt oc haffue flitig tillsiunn saa Guds ord oc euangelium predickis oc leris rennt oc clartt offuer allt forneffnte Skallholtzs Stigt oc att religionen hollis wed makt oc wdi alle maade rette seg epter thenne Wor obnne bescreffnne Reformatzs oc Ordinantzs som Wii hannem medgiffuett haffuer. Oc skall hannd mett skolenn oc skollmesters wnderholling rette seg epther hues breff som Wii tillfornn ther om haffue ladett wdgaae. Thii bede Wii oc biude alle Wore Fogitter, Embitzmend oc alle anndre offuer alltt forneffnte skalholtzs stigt atti forneffnte Her Gilebertt wdi samme sitt Superintendentzs Embede paa Wore vegne ere bystendige oc hannem ther huos hantthaffue oc beskierme, theslige∣ste biu∣de Wi menige allmuge geistlig oc werdzlig ingenn wndertagett ther samesteds atti rette etther epther same Wor Reformatzs oc Ordinantzs som hannd etther wdi saa maade paa Wore wegne foregiffuenndis worder, then wdi alle maade att fuldgiøre oc wed makt holle epter som then wdi alle maade wduisser oc indeholler. Oc lader thett ingennlunde. Giffuitt etc. Dat Kiøpnehaffnn 28. Februar. Aar M D L VIII.

Regie Majestatis manu propria subscriptum.

LXXVI.

LXXVI.

Her Gilbert som skall were Superintendent wdi Skalleholtz Stickt paa Jslandt fick breff som her eftther følger.

Vii Christiann then tredie etc.

Giore alle vittherligtt att Wii aff Wor synderlig gunst oc naade haffue wndt oc tiilladet, oc mett thette wortt obne breff wnnde oc tiillade att all thenn stundt oss elskelig hederlig oc hoglerde mandt Her Giilbertt Superintendent till Skalleholtz stigtt paa Wortt landt Jslandt er Superintendent wdi forschreffne stigtt, maa oc skall handt tiill synn wnderholding nyde bruge oc beholde all Wor oc Kronens tiiende aff thesse efftherschreffne syssel, som ere Austfierde syssell, Syde syssell, Arne syssell oc Jssefierdtz syssell. Thi forbiude Wii alle ehuo the helst ere eller were kunde, serdelis wore Fogitter, Embitzmendt oc alle andre forskreffne Her Gilbert her emodt paa forskreffne tiende eller nogen thieris rente eller rette tilleggelse etc. Dat. Kiopnehaffen then XXVIII. Febr. Aar etc. M. D. L. VIII.

Regia Majestas manu propria subscripsit.

LXXVII.

Dadde Guthmerssen fick breff som her effter følger.

Vii Christiann thenn tredie etc.

Giøre alle witterligtt att efftertþii Wii ere komne wdi forfaring, huorledis wore wndersotte Dadde Guthmerssenn paa Wort landt Jßlandt haffuer tiitt oc offtte seg forseett wdi sit Eckteskab oc beleyett hans syskindbarne, ßammeledis wdi mange andre sager som handt seg emodt oß forseett haffuer, saa handt ther offuer er oß forfaldenn, tha haffue Wii tiilltroet oc befallet, oc nu mett thette Wort obne breff tiilltroe befalle oc fuldmagtt giiffue oß elskel. Knudt Steenßenn Wor mandt thienner oc Embitzmandt paa forskreffne Wort landt Jßlandt, att schulle paa wore wegenne afftinge oc bliffue tiil ens met forschreffne Dadde Gutthmerssen, huad handt oß giffue schall for alle the sager som handt til thenne dag seg emod oß forseett haffuer oc hueß forschreffne Knud Steenßenn mett hanom ther om tiill ens worder skall bliffue widt syn fuldmagtt vdi alle maade oc hues forschreffne Dadde Oß for synn forsømmelße wdlennindis worder, Skall forschreffne Knudt Stennßenn paa wore wegenne wpbere, oc giore wor Renthemester paa wore wegenne Regnschaff fore. Tiill ydermere wittnisbyrdt etc. Actum Kiøpnehaffnn thenn XXIIII dag Aprilis aar M. D. L. VIII.

Regia Majestas manu propria subscripsit.

Da

Da den Pining's Dom, som tilforne er anført S. 75. seq. ikke er fuldstændig, og man siden har kommet over et temmelig got Apographum Membrane, som indeholder den meere fuldstændig, vil man sætte den her til.

Sampyckt Magnusar Byskups og Hirdstiorans.

Ver Broder Magnus med Guds Nad byskup i Skalholte, Eiolfr Einarsson Løgmann sunnan og avstan a Islande. Didric Pining Hirdstiore og Høfuds-madr yfer allt Island giørum godum mannnum kunnugt ad ver haufum sampyckt og æfenlega løgteked hedan af i almennelegre Presta-Stefnu. In primis fyrstu grein at Mariu Messa, su sem er einne nott epter Ceciliu Messu a vetrinn og kallaz præsentatio Marie virginis, skal haldaz ad faustu og helgehalde, sem Mariu Messa sidare a havstin. I annarre grein ad eingen take þa menn i byggder ne vister, sem þeir vita einge deile a ad þeir se skilamenn. I þridiu grein ad lukaz skule allar Tiunder af þeim Jordum, sem fellu under Kong og Kyrkiu og falled hafa fyrer xx. vetrum æfenlega hedan i fra. I fiordu grein skal vera xviij. alna Søk a Roma Skatts

 halldе.

halde. xviij. alna Søk a Likséngs halde. xviij. alna Søk a Legkavps halde oc sva a ovinar søng. xviij. alna Søk a Heitolls hallde oc lukez af þeim, sem a Jørdu bua, fyrer utan þad, sem Prests setr er. xviij. alna Søk hvor sem fornæmez ad giøra Kyrkiugard løglega aminntr. Item eru aller skylduger fatøkum at fylgia oc lifga þeir sem byggd bol hafa og hallda. Item var oc sampyckt at Byskup skylde rida vid xiijda Mann. Løgmadr vid xda Mann. Hirdstiore vid xda Mann. Nefndarmenn til þings vid iijia. Mann. Official vid vijda. Mann. Profastr vid vta. Mann. skulu þesser menn aller anefnder vera oc taka twøfaldan Rett ef þeim verdr med Ofund misþirmt edr hugmod. Er þetta boded bæde Prestum og Syslumønnum ad hafa og halda þessar greiner æfenlega, segia og lesa fyrer sinum undermannum.

Oversættelse.

Vi Magnus med Guds Naade Biskop udi Skalhollt, Eiolfer Einersen Lavmand for sønden og østen paa Island, Didrik Pining Statholder og Hovitsmand over alt Island, giøre gode Mænd vitterligt at vi have anordnet og for uryggelig Lov antaget fra denne Tid udi et almindeligt Præste-Møde. In primis Først at Marie Misse, den som er een Nat efter Cecilie

lie Misse og Vinteren og kaldes Præsentatio Mariæ Virginis, skal hellig holdes og fastes, som den anden Marie Misse om Høsten. For det andet at ingen maae tage de Mænd ind i Bøigden eller i Tieniste, som ikke ere bekiænte for at være oprigtige Mænd. For det tredie at alle Tiender skal svares af de Jorder, som falde under Kongen og Kirken og have henfaldet for 20. Vintere herifra ævindelig. For det fierde skal den svare Mulct 18 al. som ikke betaler Rom-Skatt*). Den svare Mulct 18. al. som ikke betaler for Liigsang**). Mulct 18. al. svarer den, som ikke svarer Lejer-Kiøb***), ligeledes for Uvens Sang. Mulct 18. al. som ikke betaler Høgtold: den bør svares af den, som boer paa Jorden, med mindre det er et Præste-Sæde. Mulct 18. al. svarer den, som ikke vil bygge Kirke-Gaarden, naar han bliver der om lovlig paamindet. Item ere alle de, som have og holde nogen beboet Jord, pligtige til at følge og bærge

*) Rom = Skat. Der om kan eftersees Bisskop Arnes Kristen-Ret Cap. 31. Det var een taalt Penning eller noget andet, saa at for 10. Mænd betales 1. allen. (einn pening taldan ---- edr þat annat sem fyrer .x. menn gialdez alnar virde.) 1. taalt Penning har altsaa været ⅔ ß Specie. See Hr. Bisskop Jonsens Hist. Eccl. part. I. pag. 63, Not. a.

**) Liig = sang eller som det gemeenlig kaldes Liig = sangs Ore; det er Betaling for at synge over Liig. Det er 24. ß. Specie efter nu værende Penge-Værd. See Hr. Arnesens Islandske Rettergang S. 546.

***) Lejer = kiøb. Der om kan eftersees Lavmand P. Widalins Skrivelse til Bisskop Jon Arnesen om Jus Patronatus i Island, oversat paa Dansk og trykt i Kiøbenhavn 1771. See sammes S. 16. Anm. p. Lejerkiøb er Betaling for Gravstædet paa Kirke-Gaarden.

bærge de Fattige. Item blev anordnet at Bispen skal ride med 12. Mænd. Lavmanden med 9. Mænd. Lænsmanden med 9. Mænd. Nævnings (Lavrette) Mænd til Tinget med 2. Mænd. Official med 6. Mænd. Provster med 4. Mænd. Skal alle disse Mænd være navngivne og tage dobbelt Ret om de af Avind eller Ondskab blive forurettede. Befales baade Præster og Sysselmænd at have og holde alle disse Artikler ævindelig, og at forkynde og læse dem, for sine Underhavende.

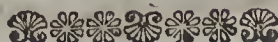
Kong Christian den Førstes.

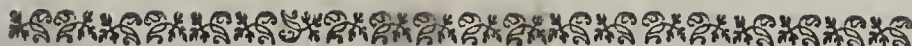
Kong Hanses Breve.

Kong Christian den Andens.

Kong Friderich den Førſtes.

Kong Chriſtian den Tredies.

A.

B.

C.

D.

Giste

Klost-

L.

M.

N.

O.

Super-

Det som bør rettes eller lægges til.

Pag. 6. l. 7. Oversættelsen er tagen af A. Hvitfelds Chronike p. 845, men her aftrykt efter et Haandskrevet Exemplar.
p. 11. l. 5. slíka læs slík.
14. 6. l. þá er á þeirra iørdum.
28. 21. Vorn l. Vor.
41. 24. haver l. haves.
44. 12. Sedvane l. Sedvaner.
61. 10. Thi forbiude Vii ꝛc. dette sidste Stykke hører til den førstePart af Forordn.
77. 19. pag. 567. l. 546.
85. 4. Husmand l. Husmænd.
120. 14. forbemælte l. for bemælte.
ibid. udviise l. udviser.
128. 2. kone l. kona.
147. 14. l. Greffe i oldenborch.
162. 12. skuldar l. skulder.
163. 18. Giæd l. Giæld.
212. 17, 18. tilheyra l. tilheyre.
229. 2. Eder om det, bør udelades.
230. 1, 2. Endskiøndt dette kaldes i alle de ved Haanden værende Samlinger Erende och Werffue ꝛc, saa er det dog ikke andet end et Brev til Bisp Gisser Einersen og ingen Instrux for Christopher Hvitfeld, som kan sees af Opskriften nedenunder.
p. 244. 11. Selff l. Sølff.
258. 11. hader l. lader.
259. 20. uder l. under.
269. 5. wel l. wil.
291. 2. þá l. þó.
306. 9. der l. the.
307. 9. fred l. ferd.
312. 21. paagriibe l. paagribes.
318. 11. dem l. de.
337. 9. 10. til-lett l. till ett.
342. sidste Christenpher l. Christopher
367. 2. gialda l. gialde.

